

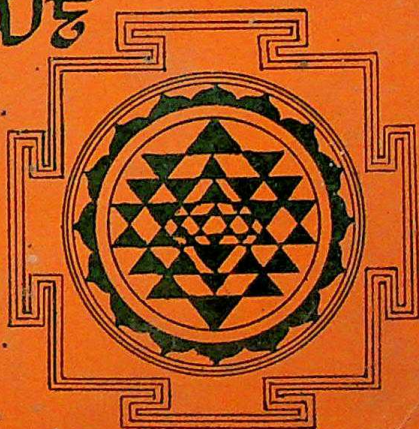
ಅನುವಾದ : ಬಿ. ಪುಟ್ಟಸ್ವಾಮಯ್ಯ

CC-O. In Public Domain. Digitized by eGangotri

ಶಿವ
ಮಡಿಮ್ಮ
ಪ್ರೀತಿ

ಸೌಂದರ್ಯ
ಲಹರಿ

ಪ್ರಕಾಶಕರು :

ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾಭಾರತಿ ಬುಕ್ ಟ್ರಸ್ಟ್
Sri Vidyabhārathi Book Centre, Sringeri

ಶ್ರೀರಾಂಪುರ, ಬೆಂಗಳೂರು-560 021

Rs 20 - 00

Sri Vidya Bharathi
Book Centre,
Bharathi Street,
SRINGERI - 577 139.

03 - 660

ಎರಡು ಸ್ತೋತ್ರ ಶತಕಗಳು
ಶಿವಮಹಿಮ್ನಸ್ತವ-ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿ
(ಕಾವ್ಯರೂಪ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ)

ಅನುವಾದ
ಬಿ. ಪುಟ್ಟಪ್ಪಾಚಾರ್ಯ

ಪ್ರಕಾಶಕರು ;
ಶ್ರೀದುರ್ಗಾ ಬುಕ್ ಟ್ರಸ್ಟ್
ಶ್ರೀರಾಂಪುರ, ಬೆಂಗಳೂರು-೨೧

ಅಧಿಕೃತ ಮಾರಾಟಗಾರರು
ಶಾರದಾ ಪ್ರಕಾಶನ, ಅರಳೇಪೇಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು-೫೩

ERADU STHOTRA RATNAGALU

Shivamahimnastava mattu Soundaryalahari

Poetical rendering in Kannada by B. Puttaswamayya.

Pages 158+40 Price Rs.12-50

(ಹಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಕಾದಿರಿಸಲಾಗಿದೆ)

ಬೆಲೆ :

20/-

ಮುದ್ರಕರು

ರೋಹಿಣಿ ಪ್ರಿಂಟರ್ಸ್

ನಂ. 2, ಕೆ. ವಿ. ಲೇನ್, ಅರಳೇಪೇಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು-53

ವಿಷಯ ಸೂಚಿ

ಮುನ್ನಡಿ :	ಪ್ರೊ. ಎಸ್. ಕೆ. ರಾಮಚಂದ್ರರಾವ್	— 5
ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ :	ಡಾಕ್ಟರ್ ರಂ. ಶ್ರೀ ಮುಗಳಿ	
ಕೆಲವು ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು :	ಸರ್ವಶ್ರೀ ಡಾ ಹಾ. ಮ. ನಾಯಕ	— 15
ಡಾ ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ. ಡಾ ಎಸ್. ಎಂ. ವೃಷಭೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿ, ಡಾ ಗೊರೂರು ರಾಮಸ್ವಾಮಿ ಐಯ್ಯಂಗಾರ್, ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ಶಂಕರ ಮೊಕಾಸಿ ಪುಣೇಕರ್, ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ, ಸ.ಸ. ಮಾಳವಾಡ, ಎಲ್.ಎಸ್. ಶೇಷಗಿರಿರಾವ್ ಪ್ರೊ.ಎಂ.ವಿ. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ.		
ಬಿನ್ನಹ :		— 35
ಮಾನ್ಯ ವಾಚಕರಲ್ಲಿ ಅನುವಾದಕನ ಆತ್ಮೀಯ ನುಡಿಗಳು		
ಶಿವಮಹಿಮ್ನಸ್ತವ		೧-೫೫
ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ ಟಿಪ್ಪಣಿ		
ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿ		೫೫-೧೨೮
ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ ಟಿಪ್ಪಣಿ		
ಶಿವಮಹಿಮ್ನಸ್ತವ		೧೨೯-೧೩೬
ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲ		
ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿ		
ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲ		೧೩೭-೧೫೬
ಒಪ್ಪೋಲೆ		೧೫೭

ಮುನ್ನುಡಿ

ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಹಿರಿಯ, ಹಿರಿಮೆಯ ಸಾಹಿತಿ ಪುಟ್ಟಸ್ವಾಮಯ್ಯನವರು ಕಾದಂಬರಿಕಾರರೆಂದು ಹೆಸರಾದರೂ ಅವರ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಚಿಂತನೆ-ಸಾಧನೆಗಳು ಅವರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಪುಟವಿಟ್ಟಿವೆ. ತಮ್ಮ ಸಾರ್ಥಕ ಬಾಳುವೆಯ ಗೋಪುರಕ್ಕೆ ಕಳಶವಿಡುವಂತೆ ಲಲಿತಾ ಸಹಸ್ರನಾಮವನ್ನು ಸಾಂಗತ್ಯವಾಗಿ, ದುರ್ಗಾಸಪ್ತಶತಿಯನ್ನು ಕಾವ್ಯವಾಗಿ ತಿರುಗಿಸಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಂದಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಹಿತಿಯ ಸಂಸ್ಕಾರ ಹೀಗೆ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿ ಜನರ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಹಿಗ್ಗಿಸುವ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದೆ. ಶ್ರೀವಿದ್ಯೆಯ ತಾಂತ್ರಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ಪರಿಚಯ, ಪರಿಭಾಷೆಯ ಮೇಲೆ ಒಡಿತನ ಇವರಿಗೆ ಸಿದ್ಧಿಸಿವೆಯೆಂಬುದು ಈ ಎರಡೂ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಈಗಾಗಲೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

ಅವರ ಜೀತನದ ಉತ್ಸಾಹ ಈಗ ಅವರನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ಮುಂದೆ ನಡೆಸಿದೆ. ಈಗ ಪುಸ್ತಕದಂತನ 'ಶಿವಮಹಿಮ್ನಸ್ತವ', ಶಂಕರರ ಹೆಸರಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಿರುವ 'ಸಾಂದರ್ಯಲಹರಿ' ಈ ಎರಡೂ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಇಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮೂಲ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಇವೆರಡೂ ಮಧುರವಾದ ಕಾವ್ಯಗಳು; ಭಾವುಕತೆ, ಭಕ್ತಿ, ಬೆಡಗುಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವುವು. ಅವುಗಳ ಪದಲಾಲಿತ್ಯ, ಅರ್ಥ ಗೌರವ, ಭಂದೋಬಂಧುರತೆಗೆ ರಸಿಕರು ತಲೆದೂಗಿ ಹಾಡಿ ಹೊಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಇನ್ನು, ಧರ್ಮದ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾದ ಕೃತಿಗಳೆಂದಮೇಲೆ ಅದರ ವಿಚಾರ ಶೀಲತೆ, ತತ್ತ್ವನಿರೂಪಣೆ, ಸಿದ್ಧಾಂತ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಗಳನ್ನೂ ಗಮನಿಸಬೇಕಲ್ಲವೆ? ಇವನ್ನೆಲ್ಲ ಗಮನಿಸಿದಾಗ, ಇವೆರಡೂ ಕೃತಿಗಳ ಹಿರಿಮೆ ಮುಗಿಲನ್ನೇ ಮುಟ್ಟುತ್ತದೆ.

'ಶಿವಮಹಿಮ್ನಸ್ತವ'ದ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಯನ್ನು ಹೇಳಲು ಈ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಬಳಸುವುದಿದೆ-'ಸಮುದ್ರದಂಥ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಅಸಿತಗಿರಿ (ಎಂದರೆ ಹಿಮಾಲಯ) ಯಷ್ಟು ಮಸಿಯನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಂಡು, ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷದಂಥ ಲೇಖನಿಯನ್ನು

ಬಳಸಿ, ಭೂಮಿಯಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪತ್ರದ ಮೇಲೆ ಶಾರದೆಯೇ ಬರೆಯು ತೊಡಗಿದರೂ, ಎಲ್ಲ ಕಾಲವೂ ಬರೆದರೂ ಶಿವನ ಗುಣಗಳನ್ನು ಕೊನೆ ಮುಟ್ಟಿಸಿ ಹೇಳುವುದಾದೀತೆ? ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ಪುಷ್ಪದಂತ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ.'

ಅಸಿತಗಿರಿಸಮಂ ಸ್ಮಾತ್ ಕಜ್ಜಲಂ ಸಿಂಧುಪಾತ್ರೇ
ಸುರತರುವರಶಾಖಾ ಲೇಖನೇ ಪತ್ರಮುವೀ ||
ಲಿಖತಿ ಯದಿ ಗೃಹೀತ್ವಾ ಶಾರದಾ ಸರ್ವಕಾಲಂ
ತದಪಿ ತವ ಗುಣಾನಾಂ ಈಶ ಪಾರಂ ನ ಯಾತಿ ||

ವರ್ಣನೆಗೆ ನಿಲುಕದ ಶಿವತತ್ವವನ್ನು ಕುರಿತ ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಕವಿ ಪುಷ್ಪದಂತನನ್ನು ಗಂಧರ್ವರಾಜನೆಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವುದು ಕವಿಸಮಯ. ಕವಿಯನ್ನು ಪುಷ್ಪದಂತನೆಂದಿರುವುದೂ ಕವಿಸಮಯವೆನ್ನಿ. ಈ ಕೃತಿಯ ನೊದಲ ಮಾತೃಕೆಯಾದ ಮಂಧಾತ ಅಮರೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಶಿಲಾಶಾಸನ (ನರ್ಮದಾ ತೀರದ ನೀಮಾಡ್ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿನ ಮಂಧಾತ ಎಂಬೂರಿನ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಸ್ತಾಬ್ದ ೧೦೬೩ರ ಶಾಸನ) ಕವಿಯ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳದೆ 'ಇತಿ ಮಹಿಮ್ನಸ್ತವಂ ಸಮಾಪ್ತಂ' ಎಂದು ಮುಗಿಯುತ್ತದೆ. ಮುಂದಿನ ಒಂದು ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ 'ಪುಷ್ಪದಂತಾಭಿಧಾನ ಗಂಧರ್ವವಿರಚಿತ'ವೆಂಬ ಒಕ್ಕಣೆಯಿದೆ; ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿ ಕವಿಯನ್ನು 'ಪುಷ್ಪದಂತ ಗಂಧರ್ವರಾಜ'ನೆಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ; ಮತ್ತೊಂದರಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಪದಂತ 'ಗಂಧರ್ವಾಚಾರ್ಯ'ನಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ; ಇನ್ನೂ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಬರಿಯ 'ಪುಷ್ಪದಂತಾಚಾರ್ಯ'ನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಯಾವ ಪುಷ್ಪದಂತನೋ, ಎಲ್ಲಿಯವನೋ, ಯಾವ ಕಾಲದವನೋ ! ಆದರೆ ಈ ಕೃತಿಯ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿ ಎಂಟುನೂರು ವರ್ಷಗಳನ್ನೂ ಮೀರಿ ನಿಂತಿರುವುದಂತೂ ದಿಟ. ಇಲ್ಲಿನ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಸೋಮದೇವನ 'ಯಶಸ್ತಿಲಕ ಚಂಪೂ', ರಾಜಶೇಖರನ 'ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸಾ', ಜಯಂತಭಟ್ಟನ 'ನ್ಯಾಯ ಮಂಜರಿ'ಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ಧೃತವಾಗಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಹಲವಾರು ಟೀಕೆಗಳು ಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಇದನ್ನು 'ಶಿವಹಸ್ಯ'ಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಭಾಗವೆಂದು ವ್ಯವಹರಿಸುವುದೂ ಇದೆ.

ಶಿವನ ಹೆಗ್ಗಲಿಕೆಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಕೃತಿಯಾದರೂ ವೇದೋಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಸಾರವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಶಿವನನ್ನು ಪರಮಾರ್ಥ ತತ್ತ್ವವೆಂದೂ ಪರಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪನೆಂದೂ ಒಕ್ಕಣೆಯಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಮತಗ್ರಂಥಗಳ ಸಾಲಿಗೆ ಸಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲ; ಅಧ್ಯಾತ್ಮಗ್ರಂಥಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರುವುದು. ಸಂಕೇತಗಳೇ ಇಲ್ಲಿನ ಪುರಾಣ ಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ವಿವರ. ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ, ಕೃತಿ ಸರ್ವಜನಾದರಣೀಯವಾಗಿರುವುದು ಆಶ್ಚರ್ಯವಲ್ಲ.

ಹಾಗೆಯೇ 'ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿ'ಯೂ ಶಕ್ತಿ ಪರವಾದ ಸ್ತೋತ್ರ ಗ್ರಂಥವಾದರೂ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಪ್ರಸಕ್ತಿಯೇ ಅಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ವಿವರ. ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಕಾರರಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರ, ಭಾಸ್ಕರರಾಯ, ಜ್ಞಾನಶಿವಾಚಾರ್ಯ ಇವರು ಈ ಕೃತಿ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರದ್ದೆಂದು ಹೇಳಿದರೂ, 'ಡಿಂಡಿಮ'ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರನು ಶಿವನೇ ಇದರ ಕರ್ತೃವೆಂದೂ, 'ಸುಧಾವಿದ್ಯೋತಿನೀ'ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರನು ಇದು ಪ್ರವರ ಸೇನನ ಕೃತಿಯೆಂದೂ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ಪ್ರಸ್ಥಾನತ್ರಯಭಾಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ನಿಲುವಿಗೂ 'ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿ'ಯ ನಿಲುವಿಗೂ ತುಂಬ ಭೇದವಿರುವುದು ದಿಟ. 'ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿ' ತಾಂತ್ರಿಕ ಗ್ರಂಥ; ಶಂಕರಾದ್ವೈತಕ್ಕೆ ಸರಿ ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯಾಗಲೀ ವಿಶ್ವಾಸವಾಗಲೀ ಇದ್ದಂತೆ ಅವರ ಭಾಷ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಇದು ಹೇಗಾದರೂ ಇರಲಿ, 'ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿ'ಯ ಹರಿಮೆಯನ್ನು ಯಾರೂ ಅಲ್ಲಗಳೆಯುವಂತಿಲ್ಲ. ಕಾದಿ ಮತ ಸಂಪ್ರದಾಯಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಆಕರಗಳಲ್ಲೊಂದು ಇದು; 'ತಂತ್ರರಾಜತಂತ್ರ', 'ನಾಮಕೇಶ್ವರ ತಂತ್ರ'ಗಳ ಛಾಯೆಯನ್ನು ಶ್ಲೋಕ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದು. ಸ್ತೋತ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕಿರುವ ಗೌರವ ಬೇರೆ ಯಾವ ಕೃತಿಗೂ ಇರಲಾರದು.

ಶ್ರೀ ಪುಟ್ಟಸ್ವಾಮಯ್ಯನವರು ಇವೆರಡೂ ಸ್ತೋತ್ರಕೃತಿಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಾನುವಾದಕ್ಕೆ ಆಯ್ದುಕೊಂಡಿರುವುದು ಸೂಕ್ತವಾಗಿಯೇ ಇದೆ. ನಾರ್ಮನ್ ಬ್ರೌನ್ ಇವೆರಡೂ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸಚಿತ್ರವಾಗಿ ಮೂಲ-ಅನುವಾದಗಳೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಕಟ ಮಾಡಿ ರಸಿಕರ, ಭಾವುಕರ, ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳ ಗಮನವನ್ನೆಲ್ಲ

ಈ ಕಡೆ ಸೆಳೆದರು ('ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿ', ಹರ್ವಾರ್ಡ್ ಓರಿಯಂಟಲ್ ಸೀರೀಸ್, ೪೩, ೧೯೫೮; 'ಶಿವ ಮಹಿಮಸ್ತವ', ಅಮೆರಿಕನ್ ಇನ್ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯನ್ ಸ್ಟಡೀಸ್, ಪುಣೆ, ೧೯೬೫). ಆದರೆ ಅವರ ಪ್ರಕಟಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಅಥವಾ ತಾಂತ್ರಿಕ ಚೌಕಟ್ಟು ಅಭ್ಯಾಸಿಗಳಿಗೆ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಕೊರತೆಯನ್ನು ಪುಟ್ಟಸ್ವಾಮಯ್ಯನವರು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ಲೋಕ ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಿ, ವಿಶೇಷಾಂಶಗಳ ಕಡೆ ಗಮನವನ್ನು ಹರಿಸಿ, ಕ್ಲಿಷ್ಟ ಪರಿಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಮೂಲ 'ಶಿವ ಮಹಿಮಸ್ತವ'ದ ಮೊದಲ ಇಪ್ಪತ್ತೊಂಬತ್ತು ಶ್ಲೋಕಗಳೂ, ಇಡೀ 'ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿ'ಯೂ ಶಿಖರಿಣೀ ವೃತ್ತದಲ್ಲಿವೆ. ಮೊದಲ ಕೃತಿಯ ಮೂವತ್ತನೆಯ ಶ್ಲೋಕ ಹರಡೇ ವೃತ್ತದಲ್ಲಿಯೂ ಕಡೆಯದು ಮಾಲಿನೀ ವೃತ್ತದಲ್ಲಿಯೂ ಇವೆ. ಎರಡೂ ಕೃತಿಗಳ ಭಾವಾನುವಾದವನ್ನು ಕಾವ್ಯ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ತಂದಿರುವುದೊಂದು ವಿಶೇಷ. 'ಮಹಿಮಸ್ತವ'ದ ಬಹುಭಾಗ ಕನ್ನಡದ ಚಂಪಕ ಮಾಲಾ ವೃತ್ತದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ಬಂದಿರುವುದು ತುಂಬ ಸೊಗಸಾಗಿದೆ. 'ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿ'ಯ ಭಾವಾನುವಾದವನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಜಾಡನ್ನೇ ಹಿಡಿದು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ತಾತ್ಪರ್ಯ-ಚಿಂತನೆ, ರಹಸ್ಯದ ಅನುಸಂಧಾನ, ಕಾವ್ಯದ ಸ್ವಾರಸ್ಯ ಯಾವುದೂ ಕೆಡದಂತೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೂ ಮಾಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದೊಂದು ಸಾಹಸವೇ ಎನ್ನಬೇಕು.

ಈ ಕೃತಿಯ ಗದ್ಯಾನುವಾದಗಳು ಕೆಲವು ಬೆಳಕು ಕಂಡಿವೆ. 'ಶಿವ ಮಹಿಮಸ್ತವ'ದ ಪರಿಚಯವನ್ನು ನಮ್ಮ ಜನರಿಗೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಈವರೆಗೆ ಯಾರೂ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲವೆನ್ನಿ. ಪುಟ್ಟಸ್ವಾಮಯ್ಯನವರೇ ಮೊದಲಿಗರು. ಆದರೆ 'ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿ'ಗೆ ಜತ್ಯಣಾಮಾತ್ಮನದೂ ಸೇರಿ ಹತ್ತಾರು ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ಮೂಲ ಕಾವ್ಯದ ಧಾಟಿ, ಭಾವ, ಚಿಂತನಾನುಕೂಲ್ಯಗಳು ಗದ್ಯಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿತವಾಗುವುದು ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಅದುದರಿಂದಲೇ ಪುಟ್ಟಸ್ವಾಮಯ್ಯನವರು ಕಾವ್ಯಕೃತಿಗೆ ಕಾವ್ಯದ ಅನುವಾದವನ್ನೇ ಕನ್ನಡಿ ಹಿಡಿದಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು, ಸಾರ್ಥಕವುಂಟು. ಈ ವರೆಗೆ

ಕಾದಂಬರಿ, ಕಥೆ, ನಾಟಕಗಳಿಂದ ಹೆಸರಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ಉದ್ಯಮ ಕವಿತೆ
ಯಲ್ಲೂ ಎಷ್ಟು ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆಯೆನ್ನುವುದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಜೀವಕ್ಕೆ
ಸಂಸ್ಕಾರವಿವರ, ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿದ್ದರೆ, ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ಸಾಹವಿದ್ದರೆ
ಜೀತನದಲ್ಲಿ ಸತ್ತ್ವವಿದ್ದರೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಕಾರವಾದರೂ
ಸರಿಯೇ.

ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿದ್ಯೆ ಹಿಂದೊಮ್ಮೆ ಹರಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಿತು. ಇದರ
ಬಳಕೆಗೆ ಕಾರಣರಾದ ಭಾಸ್ಕರರಾಯನೂ ಲೋಲ್ಲ-ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರನೂ ಕನ್ನಡಿಗರೇ
ಜಕ್ಕಣಾಮಾತೃನಂತೂ ಸರಿಯೇ ಸರಿ. ಶ್ರೀಚಕ್ರಪೂಜೆಗೆ ಹೆಸರಾದ
ಕಾಂಚೀಪುರದ ಕಾಮಕೋಟಿ ಪೀಠದ ಹಿಂದಿನೆಲ್ಲ ಸ್ವಾಮಿಗಳೂ ಕನ್ನಡ
ನಾಡಿನವರು. ಈ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿರುವಷ್ಟು ವಿಪುಲ
ವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ತೆಲುಗಿನಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲ, ತಮಿಳಿನಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲ. ಪುಟ್ಟಸ್ವಾಮಯ್ಯ
ನವರ ಪ್ರಯತ್ನದ ಫಲವಾಗಿ ಶ್ರೀವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿನ ಆಸಕ್ತಿ ನಮ್ಮ ಜನರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ
ಕೆರಳಲಿ ಎಂದು ಹಾರೈಸುತ್ತೇನೆ.

ಬುಂದುಭಿ ಸಂವತ್ಸರದ ಆಶ್ವಯುಜ

ಕೃಷ್ಣ ಚತುರ್ದಶಿ

ಜಯನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು

ಸಾಲಿಗ್ರಾಮ ಕೃಷ್ಣರಾಮಚಂದ್ರ ರಾವ್

(ವಿದ್ಯಾಲಂಕಾರ ಪ್ರೊ.ಎಸ್.ಕೆ.ರಾಮಚಂದ್ರರಾವ್)

CC-O. In Public Domain. Digitized by eGangotri

ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ

ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಅಪಾರವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ನೇರವಾಗಿ ಅರಿತುಕೊಳ್ಳುವ ಅನುಕೂಲತೆ ಮತ್ತು ಮನಃಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಇಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾಷಾಂತರರೂಪದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಅವರವರ ಮಾತೃ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಒದಗಿಸಿಕೊಡುವುದು ಒಂದು ಅವಶ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ. ಈ ದಿಶೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಾವ್ಯ, ನಾಟಕ, ಶಾಸ್ತ್ರ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಇತರ ಭಾಷೆಗಳಂತೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೂ ಭಾಷಾಂತರವಾಗಿ ದೊರೆಯಲಿ ಎಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಹಲವಾರು ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಆಗಿವೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಮುಂದುವರಿಕೆಯೆಂದು ಹಿರಿಯ ಸಾಹಿತಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಬಿ. ಪುಟ್ಟಸ್ವಾಮಯ್ಯನವರು ಶಿವಮಹಿಮ್ನಸ್ತವ ಮತ್ತು ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿ ಈ ಎರಡು ಸುವಿಖ್ಯಾತವಾದ ಸ್ತುತಿ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಪದ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ಅನುವಾದಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

ಶಿವಮಹಿಮ್ನಸ್ತವವನ್ನು ಬರೆದ ಕವಿ ಪುಷ್ಪದಂತ ಗಂಧರ್ವನು ಕ್ರಿಸ್ತ ಪೂರ್ವ ೨ನೆಯ ಶತಮಾನದಷ್ಟು ಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅವನು ಈ ಕೃತಿಯ ೩೨ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ತರತರದಿಂದ ಕೊಂಡಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಇವುಗಳ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದವನ್ನು ಚಂಪಕ ಮಾಲಾ, ಮತ್ತೇಭವಿಕ್ರೇಷಿತ, ಉತ್ಪಲಮಾಲಾ ಈ ಮುಂತಾದ ಅಕ್ಷರವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಅನುವಾದಕರು ಕನ್ನಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಚಂಪಕಮಾಲೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅನುವಾದಗಳೇ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಅಕ್ಷರವೃತ್ತದಲ್ಲಿ ಅನುವಾದವೆಂದ ಮೇಲೆ ಶೈಲಿ ಪ್ರಸನ್ನವೂ ಅಕ್ಲಿಷ್ಟವೂ ಆದ ಹಳಗನ್ನಡವೇ ಆಗಿದೆ. ಪ್ರಾರಂಭದ ಪದ್ಯದಿಂದಲೇ ಇದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು : 'ಗಿರಿಶ, ಮಹೇಶ, ನಿಮ್ಮ ಮಹಿಮಾತಿಶಯಂ ಕೀಳರಿಮೆಗೆ ನಿಲ್ಕಲಿಂತು ?' ಹೀಗೆ ಅನುವಾದವು ಮೊದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ 'ಕೀಳರಿಮೆ' ಎಂಬ ಪದದ ಔಚಿತ್ಯವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಈಶ್ವರನ ಮಹಿಮಾತಿಶಯವನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸಲು ತನ್ನ ಬುದ್ಧಿ, ತನ್ನ

ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಸಾಲವು ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಕವಿ ತನ್ನ ಶಕ್ತಿಯ ಪರಿಮಿತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿರುವನಲ್ಲದೆ ಅದರಿಂದ ಇಂದಿನ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ತನ್ನಲ್ಲಿ ಮನೆ ಮಾಡಿದ ಕೀಳರಿಮೆಯನ್ನೂ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮಾನವರನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಾಗ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಶಕ್ತಿ ಸಾಲದೆ ಹೋಗಬಹುದು, ಆದರೆ ಕೀಳರಿಮೆ ಇರಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಎಂದಿಗೂ ತನ್ನ ವಾಣಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂಬ 'ಕೀಳರಿಮೆ' ಉಂಟಾಗುವುದು ಅಪಾರ ಮಹಿಮನಾದ ಶಿವನ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಮಾಡಲು ತೊಡಗಿದಾಗ ಮಾತ್ರ. ಈ ಸ್ತವದ ಒಗಟೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅದ್ಭುತವಾದ ರೂಪಕದಿಂದ ಮಾತಿನ ಒಡತಿಯಾದ ಶಾರದಾದೇವಿಗೆ ಸಹ ಶಿವನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಿದ ಮಾನವಕವಿಗೆ ಕೀಳರಿಮೆ ಇರುವುದು ತೀರ ಸಹಜ. ಆ ಪದ್ಯದ ಅನುವಾದವು ಇಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಬಂದಿದೆ :

‘ಶರನಿಧಿ ಬಟ್ಟಲೆಂದೆನಿಸಲ’, ಅಂಜನ ಶೈಲಮೆ ಕಜ್ಜಲಂ, ಸ್ಫುರತ್ |
 ಸುರತರು ಶಾಖೆ ಲೇಖನಿ, ನಿಶಾಲ ಧರಿತ್ರಿ ಅಲೇಖ ಮಾಗಿರಲ್ ||
 ಸ್ಮರಹರ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಪರಿಭಾವಿಸಿ ಶಾರದೆ ಸರ್ವಕಾಲಮುಂ |
 ಬರೆದೊಡಂ ಇನ್ನುಂ ತೀರದಿಹ ನಿಮ್ಮ ಮಹಾತ್ಮ್ಯೆಯೆ ವಿಶ್ವದಧ್ವತಂ’ ||

ಹೀಗೆ ಅನುವಾದಕರು ‘ಶಿವಮಹಿಮ್ನಸ್ತವದ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡ ನುಡಿಯ ಜಾಯಮಾನಕ್ಕೆ ಸರಿ ಹೊಂದುವಂತೆ, ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಕನ್ನಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕನ್ನಡಿಸುವುದೆಂದರೆ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಗೆ ಪರಿವರ್ತನ ಮಾಡುವುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ, ಅದರ ಜಾಯಮಾನಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಅನುವಾದಿಸುವುದು ಎಂಬುದರ ಅರಿವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ತೋರ್ಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿಯೆ ಇನ್ನೊಂದು ಅನುವಾದವೆಂದರೆ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ ‘ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿ’ ಎಂಬ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸ್ತುತಿ ಕಾವ್ಯದ್ದಾಗಿದೆ. ‘ಶಿವ ಮಹಿಮ್ನಸ್ತವ’ದಲ್ಲಿ ಶಿವನ ಸ್ತುತಿಯಿದ್ದರೆ ಅವನ ಶಕ್ತಿ ಸ್ವರೂಪಿಣಿಯಾದ ಪಾರ್ವತಿಯ ಸ್ತುತಿ ‘ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿ’ಯೆ ನೂರು ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಸಿ ಹರಿದಿದೆ. ಈ ಅನುವಾದವನ್ನು ಸಾಂಗತ್ಯದ ಧಾಟಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಮೂಲದ ಒಂದು ಶ್ಲೋಕದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಎರಡು ಸಾಂಗತ್ಯದ ನುಡಿಗಳಲ್ಲಿ

ಅಳವಡಿಸಿರುವುದು ಇದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯ ರಂಧವರು ಕೂಡ ಅದೇ ಕೀಳರಿಮೆಯ ಕಥನದಿಂದಲೇ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ್ದಾರೆ: 'ಇಂತು ಹರಿಹರ ವಿರಿಂಚಾದಿ ದೇವತರೆಲ್ಲ ಪೂಜಿಸಿ ದೈವ ನೀನು, ಎಂತು ನರನು ಪೂರ್ವಪುಣ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ನಿನ್ನ ನುತಿಸಿ ನಮಿಸೆ ಶಕ್ತನಹನು?' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಇದೇ ಭಾವವು ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ: 'ಹಿಮಗಿರಿ ತನುಜಾತೆ, ನಿನ್ನ ಸೌಂದರ್ಯವ ತೂಗಿ ನೋಡುವೆನೆಂದು ಭ್ರಮಿಸಿ ಕಮಲಭವನು ಮೊದಲಾಗಿ ಕವೀಂದ್ರರು ಭ್ರಾಂತರಾದರು ಬಹು ಶ್ರಮಿಸಿ'. ಇಂಥ ಈ ಕೃತಿಯ ಅನುವಾದವು ಇನ್ನಿಷ್ಟು ಸರಳವೂ ಪ್ರಸನ್ನವೂ ಆದ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಅರ್ಥವಾಹಿಯಾಗಿದೆ.

ನಾಟಕ, ಕಾದಂಬರಿ ಈ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವಾರು ಮೇಲ್ಮಟ್ಟದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತ ಗೊಳಿಸಿ ಜನಾನುರಾಗಿಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಪುಟ್ಟಸ್ವಾಮಯ್ಯನವರು ಅನುವಾದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸಮರ್ಥರೆಂಬುದನ್ನು ಈ ಪುಸ್ತಕವು ತೋರಿಸಿ ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರು ತುಂಬು ಹೃದಯದಿಂದ ಸ್ವಾಗತಿಸುವರೆಂದೂ ಇದರ ವಾಚನ-ಮನನಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ ಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ಶ್ರದ್ಧೆಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರೆಂದೂ ಹಾರೈಸುತ್ತೇನೆ.

ರಾಜಾಜಿನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು

- ೧೧-೧೧-೧೯೮೨

ರಂ. ಶ್ರೀ ಮುಗಳಿ

ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ
ವಿಖ್ಯಾತ ಇತಿಹಾಸಕಾರರು.

ಕೆಲವು ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳು

ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯದ ಮಾನಸಗಂಗೋತ್ರಿ, ಮೈಸೂರು-೫೭೦ ೦೦೬
ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಸ್ಥೆಯ ದೂರವಾಣಿ : ೨೨೫೪೯
ನಿರ್ದೇಶಕ ಡಾ. ಹಾ. ಮಾ.ನಾಯಕ ನವಂಬರ್ 10, 1983
ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಭಾಷಾ ವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ

ಸಾರ್ಥಕ ಪ್ರಯತ್ನ

ಮಾನ್ಯರಾದ ಶ್ರೀ ಪುಟ್ಟಸ್ವಾಮಯ್ಯನವರಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನನೆಗಳು

ತಮ್ಮ ಕಾಗದ ಬಂದಿದೆ. ಪುಸ್ತಕದ ಕರೆಡು ಪ್ರತಿಯೂ ಬಂದಿದೆ. 'ಶಿವಮಹಿಮ್ನಸ್ತನ' ಮತ್ತು 'ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿ'ಗಳ ನಿಮ್ಮ ಅನುವಾದಗಳನ್ನು ಆಸಕ್ತಿ ಕುತೂಹಲಗಳಿಂದ ಓದಿದೆ. ನಮ್ಮ ಜನರಿಗೆ ಈ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಸುವ ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಯತ್ನ ಸಾರ್ಥಕವಾದುದೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತೇನೆ. ನಿಮ್ಮ ಸುದೀರ್ಘವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯಸೇವೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸುತ್ತ, ಮೆಚ್ಚುತ್ತ ಬಂದ ನಿಮ್ಮ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಲ್ಲಿ ನಾನೂ ಒಬ್ಬ ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಲು ನನಗೆ ಸಂತೋಷವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅನಾರೋಗ್ಯದ ಈ ಇಳಿ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನೀವು ಇಂಥದೊಂದು ಕೆಲಸವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡದ್ದು, ದುರ್ಗಾ ಬುಕ್ ಟ್ರಸ್ಟಿನ ಧಾರ್ಮಿಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ಹಮ್ಮಿ ಕೊಂಡದ್ದು ಅಭಿಮಾನದ ವಿಷಯ. ನಿಮ್ಮ ದುಡಿಮೆ ನನ್ನಂಥವರಿಗೆ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯೂ, ಶಕ್ತಿಯೂ, ಆದರ್ಶಪ್ರಾಯವೂ ಆಗಿದೆ.

ನಿಮ್ಮ ಅನುವಾದ ನೇರವಾಗಿದೆ ; ಸರಳವಾಗಿದೆ ; ಸಂವಹನ ಗುಣವನ್ನು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡಿದೆ. ಎಷ್ಟೋ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತುಂಬಿದ್ದ ತುಡಿದಿದ್ದ ಈ ಕೆಲಸ ಈಗ ಈ ರೂಪತಾಳಿದೆ. ಈ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯೇ ಅನುವಾದದ ಯಶಸ್ಸಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಗೌರವಗಳೊಡನೆ,

ತಮ್ಮ ವಿಶ್ವಾಸದ
ಹಾ.ಮಾ.ನಾಯಕ

ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ
ಮುಖ್ಯಸ್ಥರು
ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿಭಾಗ

ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ
ಧಾರವಾಡ
೧೨-೧೧-೧೯೮೨

ಭಾಷೆಯ ಸದುಪಯೋಗ

ಸನ್ಮಾನ್ಯರೂ ವಿದ್ವತ್ಪ್ರವೀಣರೂ ಆದ ಶ್ರೀ ಬಿ. ಪುಟ್ಟಸ್ವಾಮಯ್ಯನವರು ಸರಲ-ಸುಂದರವಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಭಂದೋಬಂಧಗಳಲ್ಲಿ ಅನುವಾದಿಸಿರುವ 'ಶಿವ ಮಹಿಮಸ್ತವ' ಹಾಗೂ 'ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿ' ಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಓದಿ ನನಗುಂಟಾಗಿರುವ ಅನಂದದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಾಗಿ ಈ ಎರಡು ಮಾತು.

ಭಾಷೆಗೆ ಅನೇಕ ಉಪಯೋಗಗಳುಂಟು. ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ, ನಿತ್ಯವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ, ಕೋಪ-ತಾಪಗಳ, ನೋವು-ನಲಿವುಗಳ, ರಾಗ-ವಿರಾಗಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಅದನ್ನು ಬಳಸದವರೇ ಇಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಸೌಂದರ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಬಳಸಬಲ್ಲಾತನೇ ಕವಿ ; ಆ ಚಿಲುಪನ್ನರಿತು ಆಸ್ವಾದಿಸಬಲ್ಲವರೇ ರಸಿಕರು. ಸಹೃದಯರಾದ ರಸಿಕರ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯಿಂದ ಕವಿಗೆ ಕೀರ್ತಿ, ಸಂಪತ್ತು, ಸನ್ಮಾನ ಅಜರಾಮರವಾಗಿ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಶ್ವದ ಎಲ್ಲ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲೂ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸ್ಥಾನವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯ ಅಪೂರ್ವ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ ಭಾಷಾಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಇದಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗುರಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿರುವುದೇ. ಭಗವಂತನನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು, ಸಂಕಟಗಳಿಂದ ಪಾರಾಗಲು, ನಿತ್ಯವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು

ಭಾಷೆ ಬಳಕೆಯಾದಾಗ “ಸ್ತೋತ್ರ”ವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಕ್ರಾಂತದರ್ಶಿಗಳಾದ ಋಷಿಗಳ ಮುಖದಿಂದ ಹೊಮ್ಮಿ “ವೇದಮಂತ್ರ”ವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಭಾಷೆಗೊಂದು ದಿವ್ಯ ಆಯಾಮವಿರುವುದರ ಅರಿವು, ಸಂಸ್ಕೃತದ ಅಸಾಮಾನ್ಯ ಮಹತ್ವಕ್ಕೆ ದ್ಯೋತಕ. ಈ ಅರಿವಿನಿಂದಲೇ ಬಾಣ-ಮಯೂರ-ಕಾಳಿದಾಸ ಮುಂತಾದ ಮಹಾಕವಿಗಳು, ಶಂಕರ ಭಗವತ್ಪಾದರೇ ಮೊದಲಾದ ಆಚಾರ್ಯ ವರ್ಯರು, ನಾನಾ ಪುರಾಣ ನಿರ್ಮಾಪಕರಾದ ವ್ಯಾಸಾದಿಗಳು “ಸ್ತೋತ್ರ” ವೆಂಬ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಂತೆಯೇ ಪರಾವಾಕ್ಯನ ಅಂತರ್ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಬೆಳಗಿಸಬಲ್ಲ ಹೊಸಹೊಸ ಛಂದೋಬಂಧ ಗಳನ್ನು ಅವಿಷ್ಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ತೋತ್ರಗಳ ಮಹಿಮೆ ಮಂತ್ರಾತ್ಮಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ; ಎಂದರೆ ಅಲ್ಲಿ ತಂತ್ರಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಬೀಜಾಕ್ಷರಗಳ ಸಾರ್ಥಕ ಸಂಪ್ರ ಯೋಗವಿರುತ್ತದೆ. ‘ಓ’ ಎಂಬ ಪ್ರಣವಾಕ್ಷರ ಮಂತ್ರಾತ್ಮಕವಾದ್ದರಿಂದ ಅದರ ಅನುವಾದ ಅಶಕ್ಯ. ವೇದಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅನುವಾದಿಸಿ ಯಾರೂ ಅವುಗಳನ್ನು ಯಜ್ಞಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುವಂತಿಲ್ಲ.

ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದಾಧ್ಯಯನದ ನಿಷ್ಠೆಯ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲದ ಸಾಮಾನ್ಯರ ಬಾಳಿಗೂ ಭಗವಂತನ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಭಾಷಾಮಾಧ್ಯಮದಿಂದ ದೊರಕಿಸಿ ಕೊಡುವ ಮಹೋನ್ನತ ಅದರ್ಶದಿಂದ ಮಹಾಕವಿಗಳೂ ಮಹಾ ಆಚಾರ್ಯರೂ ಹೊಸ ಬಗೆಯ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಅಕ್ಷರ ವೃತ್ತಗಳಲ್ಲೂ ಮಾತ್ರಾವೃತ್ತಗಳಲ್ಲೂ ಬಳಕೆಗೆ ಹಿಂದೆಯೇ ತಂದರು. ಆಯಾ ಛಂದಸ್ಸು ಗಳಿಗೆ ದಿವ್ಯಶಕ್ತಿ ಗುಪ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವೇದಮಂತ್ರಗಳೂ ಛಂದೋರೂಪವೇ ! ಭಾಷೆ ಬೇರೆಯಾದರೆ ಅಡ್ಡಿಯಿಲ್ಲ; ಭಾವವುಳಿಯಬೇಕು. ಆ ಸ್ತೋತ್ರದ ಶಕ್ತಿ ಲುಪ್ತವಾಗದೆ ಭಾಷಾಂತರದಲ್ಲಿಯೂ ಉಳಿಯಬೇಕೆಂಬ ಆಸ್ಥೆಯುಳ್ಳವರಿಗೆ ಛಂದಸ್ಸೊಂದೇ ಮುಖ್ಯ ಮಾಧ್ಯಮ. ಆ ಛಂದಸ್ಸನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬರೆದರೆ ‘ಅಬದ್ಧ’; ಪ್ರಬುದ್ಧರಿಗೆ ಅದು ಅಗ್ರಾಹ್ಯ.

ಅಚ್ಚ ಕನ್ನಡದ ನುಡಿಗಟ್ಟು

ಇದನ್ನು ಬಲ್ಲವರು ಕನ್ನಡದ ಸ್ತೋತ್ರ ರಚನಾ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಪರಿ ಶ್ರಮದಿಂದ ಅನುಶೀಲನಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಚಂಪೂಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಾನಾ

ಕಂದ-ವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತೋತ್ರಗಳು ಬಂದರೂ ಹರಿಹರನಂತೆ ಸ್ತೋತ್ರ 'ಶತಕ'ಗಳನ್ನು ಬರೆದವರು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ "ಖ್ಯಾತ ಕರ್ನಾಟಕ"ಗಳೆನಿಸಿದ 'ಮತ್ತೇಭ ವಿಕ್ರೇಷಿತ', 'ಚಂಪಕಮಾಲಾ', 'ಉತ್ಪಲಮಾಲಾ' ವೃತ್ತಗಳನ್ನೇ ಬಳಸಿರುವುದನ್ನು ನೋಡುತ್ತೇವೆ. ಮುಂದೆ ಪಟ್ಟದಿ, ತ್ರಿಪದಿ-ಸಾಂಗತ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಸ್ತೋತ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಬೆಳೆದು ಜನಪ್ರಿಯವಾಗಿದೆ. ಇಂದಿನ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಭಾವನೆ ಶೂನ್ಯ ಪ್ರಾಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪೂರ್ವಪರಂಪರೆಯ ಛಂದೋರಚನೆಗಳ ಸೊಬಗಿಗೆ ನಾವು ಎರವಾಗುವಂತಹ, ಕಿವುಡಾಗುವಂತಹ, ದುರವಸ್ಥೆಯಾದಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅಂಧ-ಕೇರಳಗಳಲ್ಲಿ ಹೀಗಾಗಿಲ್ಲ. ಲೌಕಿಕ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನೂ ಹಿಂದಿನ ಛಂದಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದು ಜನರ ಹೃದಯವನ್ನು ಮಿಡಿಯುವ ಕವಿಪರಂಪರೆ ಅಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ಉರ್ಜಿತವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಪರಂಪರೆಯ ಛಂದೋರಚನೆಗಳನ್ನು ನವೋದನವಾಗಿ ಸಜೀವ ಸ್ಪಂದನೆಯಿರುವಂತೆ ರಚಿಸುವ ಕಲೆ ಈ ಲೇಖಕರಿಗೆ ದೈವಕೃಪೆಯಿಂದ ಸಿದ್ಧಿಸಿದೆ. ಇದು ದೈವದತ್ತವಾದ ಪ್ರತಿಭಾಶಕ್ತಿ. ಇದನ್ನು ಇವರ ಬಹುಶ್ರುತ ಅಧ್ಯಯನ ಉಜ್ವಲತರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದೆ. 'ಮಹಿಮ್ನ ಸ್ತೋತ್ರ', 'ಸೌಂದರ್ಯ ಲಹರಿ' ಎರಡೂ ಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಹಿಂದಿನ ಮಹನೀಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಂತೆ ಇಂದಿನ ಸಂಶೋಧಕರ ವಿಚಾರಗಳನ್ನೂ ಇವರು ಅಳವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿರುವುದನ್ನು ಇವರ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು ಕನ್ನಡಿಸುತ್ತವೆ. ಛಂದೋಬಂಧದ ಅಂದ, ಗಹನ ವಿಚಾರಗಳ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲೂ ಅಪಾರ್ಥಕ್ಕೆಡೆಯಿಲ್ಲದಂತಹ, ವಿವೇಕಪೂರ್ಣ ಪದಪ್ರಯೋಗಪ್ರಾವೀಣ್ಯ-ಎಲ್ಲಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ, ಅಚ್ಚುಕನ್ನಡ ಕೊಪ್ಪುವು ನುಡಿಗಟ್ಟು. ಈ ಮೂರೂ ಸಾಮರಸ್ಯಪಡೆದು ಕನ್ನಡ ಸ್ತೋತ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಂದು ಹೊಸ ಆಯಾಮವೇ ತೆರೆಯುವಂತೆ ಮಾಡಿವೆ. ಪುಷ್ಪದಂತನ ಪ್ರಾಸಾದಿಕವಾಣಿಯಾಗಲಿ, ಆಚಾರ್ಯ ಶಂಕರರ ಸಿದ್ಧವಾಕ್ಯಕಾರವಾಗಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯರ ಈಡಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾನ್ಯಲೇಖಕರು ಸತ್ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಆಸ್ಥೆಯುಳ್ಳ ಎಲ್ಲರ ಅಭಿನಂದನೆಗೂ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಪಠಿಸಿ ತಮ್ಮ ಬಾಳನ್ನು ಸಾರ್ಥಕಗೊಳಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ಕನ್ನಡ ಸಜ್ಜನರದು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಭೌತಿಕವಾದಕ್ಕೆ ಹೃದಯವನ್ನು ಮಾರಿಕೊಳ್ಳದ ಸಜ್ಜನರು ಇನ್ನೂ

ಇದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಸೌಜನ್ಯದಿಂದ ಇಂತಹ ಶುಚಿ-ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸುರುಚಿ ಬೆಳೆಯಲೆಂದು ಹಾರೈಸುತ್ತೇನೆ. 'ಸಾಂದರ್ಯಲಹರಿ'ಯನ್ನು ಸಾಂಗತ್ಯದ ಧಾಟಿಯಲ್ಲಿ ತರುವುದೆಂದರೆ ಅದೊಂದು ಅದ್ಭುತ ಸಿದ್ಧಿಯೇ ಎಂದು ನನ್ನ ನಿಚ್ಚಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಈ ಸ್ತೋತ್ರಗಳು ಫಲಕಾರಿಯಾಗಲು ನಿರಂತರ ಪಾರಾಯಣ ಅಗತ್ಯ; ಅವು ಹೃದ್ಗತವಾಗಲು ಈ ಭಂದೋರೂಪ ತುಂಬಾ ಸಹಾಯಕವಾಗಿದೆ; ಶಾಸ್ತ್ರೀಯಸಂಗೀತಕ್ಕೆ ಅಳವಡಿಸಿ ಹಾಡುವುದಕ್ಕೂ ಈ ಕನ್ನಡರೂಪ ಉತ್ತಮವಾಗಿದೆ.

ಕೆ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ

ಡಾ|| ಎಸ್. ಎಂ. ವೈಷ್ಣೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿ
ಪ್ರಾಚಾರ್ಯರು ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯಸ್ಥರು
ಕನ್ನಡ ಅಧ್ಯಯನಪೀಠ

ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ,
ಧಾರವಾಡ.
೧೫-೧೨-೮೨

ಮೂಲದಷ್ಟೇ ಗಂಭೀರ ಅನುಭವ

ಪ್ರತಿಭಾ ಸಂಪನ್ನರೂ, ಸಮರ್ಥ ಸಾಹಿತಿಗಳೂ, ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪಂಡಿತರೂ ಆದ ಪೂಜ್ಯ ಶ್ರೀ ಬಿ. ಪುಟ್ಟಸ್ವಾಮಯ್ಯನವರು ಈ ಅಪರ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ನಿತ್ಯಕ್ರಿಯಾಶೀಲರಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ನಿರಂತರ ಕಾರ್ಯಗೈಯುತ್ತಿರುವುದು ಒಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯವೂ ಆದರ್ಶವೂ ಆದ ಸಂಗತಿ. ಪರಿಣತ ಅನುಭವ, ಪರಿಣತ ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ಹಾಗೂ ನಿಷ್ಠೆಯ ಧರ್ಮ ಪ್ರೀತಿಯ ತ್ರಿವಿಧೋದ್ದೇಶಗಳಿಂದ ಪ್ರೇರಿತವಾದ ಚಾರಿತ್ರಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳು, ಹಾಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಸಾರಭವನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುವ ಸಂಸ್ಕೃತಿ-ಧರ್ಮ-ತತ್ತ್ವ-ವಿವೇಚನೆಯ ಕೃತಿಗಳಿಂದ, ರಂಗದ ಮೇಲೆ ವಿಜೃಂಭಿಸಿದ ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿ ನಾಟಕಗಳಿಂದ, ಅಂತೆಯೇ, ಸಮಕಾಲೀನ ಸಮಾಜದ ಆಗು ಹೋಗುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಬರಹಗಳಿಂದ ಪೂಜ್ಯ ಶ್ರೀ ಪುಟ್ಟಸ್ವಾಮಯ್ಯನವರು ಅಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಪಂಕ್ತಿಯ ಬರಹಗಾರರಲ್ಲೊಬ್ಬರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಕೇಂದ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕೆಡೆಮಿಯ ಗೌರವ ಶ್ರೀಯುತರ ಮಹತ್ವದ

ಸಾಧನೆಗಳ ಪ್ರತೀಕ. ಸೃಜನಶೀಲವಾದ ಪ್ರತಿಭೆ, ಬಹು ಶ್ರಮಾರ್ಜಿತವಾದ ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ಸಮಕಾಲೀನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಸ್ಪಂದಿಸುವ ಸತ್ಯದಯಗಳ ಮುಪ್ಪುರಿ ಶಕ್ತಿಯ ಕನ್ನಡಿಗರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಬಿ. ಪುಟ್ಟಸ್ವಾಮಯ್ಯನಂಥವರು ಬಹಳ ಜನರಿಲ್ಲ. 86ನೆಯ ವಯಸ್ಸನ್ನು ದಾಟಿ ನಿಂತ ಶ್ರೀಯುತರು ಶತಾಯುಷಿಗಳಾಗಿ ಬಾಳಲೆಂಬುದು ಕನ್ನಡಿಗರೆಲ್ಲರ ಹಾರೈಕೆ.

ಈಚೆಗೆ ಅವರು ಶಿವಮಹಿಮ್ನಸ್ತವ ಮತ್ತು ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿ ಎಂಬ ಜಗತ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸರಳ ಭಾವಾನುವಾದ ಮತ್ತು ಮೂಲದ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ನೀಡುತ್ತಿರುವುದು ಹೆಮ್ಮೆಯ ವಿಷಯ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದ್ಯ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಿಸುವಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಪುಟ್ಟಸ್ವಾಮಯ್ಯನವರ ವಿಶೇಷ ಪ್ರತಿಭೆ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಸರಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮತ್ತು ಟಿಪ್ಪಣಿ (ಇವು ಭಾವಾನುವಾದದಿಂದ ಬೇರೆಯೇ ಆದ ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿ ಅಥವಾ ಕುಡಿ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದರೆ ಚೆನ್ನಾಗಿತ್ತು) ನೀಡಿರುವಲ್ಲಿ ಅವರ ಸಹೃದಯತೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪನೆ, ವಿಚಾರಗಳ ಸ್ಪಷ್ಟತೆಗಾಗಿ ನೀಡಿದ ವಿವರಣೆ ಅವರ ಅಭ್ಯಾಸ ಮನೋಭಾವ, ನಿರ್ದುಷ್ಟ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿವೆ. 'ಶ್ರೀ ಲಲಿತಾ ಸಹಸ್ರ ಸಾಂಗತ್ಯ'ವನ್ನು ಓದಿದ ಸುಸಂಸ್ಕೃತ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಇದೀಗ ಈ ಭಕ್ತಿ-ಭಾವ-ರಸರಂಜಿತ ಸ್ತೋತ್ರ ಕೃತಿ ಇನ್ನೊಂದು ಅಂಥ ಮಹತ್ವದ ಕೃತಿ. ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶಿವಕವಿ ಪುಷ್ಪದಂತನ 'ಶಿವಮಹಿಮ್ನ ಸ್ತೋತ್ರ' ಭಾರತೀಯ ತತ್ವ ರಸಸೌಂದರ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಾಗಿದೆ. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರು ನಿಜೈರಾಗಿ ಕಂಡಿರುವ ಈ ಕೃತಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಈಗಾಗಲೇ ಬಂದಿದ್ದರೂ ಸದ್ಯದ ಕೃತಿ ಶ್ರೀಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾಗುವ ಅನುವಾದ-ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಾಗಿ ಬಂದಿರುವುದು ಆತ್ಮಂತ ಗಮನಾರ್ಹ ಸಂಗತಿ.

“ಗಗನವ ತುಂಬಿ ತಾರಕೆಗಳಾದವು ನಿಮ್ಮ ಜಟಾಂತರಾಳದಿಂದ |

ದೊಗೆದಿಹ ವಾರಿಬಿಂದು ಲಘುದಾರೆಯೆ ಬುದ್ಬದಮಂತಿಳಾತಲಂ ||

ಸಗರಜವಾರಿ ಸಂಗಮದೊಳಾಯ್ತು ಜಲಾವೃತ ದೀಪಜಾಲಮಾ |

ವಿಗಡಮಹಾದ್ಭುತಂ ಗಿರಿಶ, ನಿಮ್ಮ ಪದದ್ವಯ ಘರ್ಷಣೋದ್ಭವಂ” ||

ಇಲ್ಲಿನ ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಿ ದೃಷ್ಟಿ, ಭವ್ಯ ಕಲ್ಪನೆ ಮೂಲದಷ್ಟೇ ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದದಲ್ಲಿ ಮೂಡಿ ನಿಂತಿದೆ. ಅಂತೆಯೇ ಪದ್ಯ 12ರಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿತ

ವಾಗಿರುವ 'ರಜತಾದ್ರಿಯನೆತ್ತುವೆನೆಂಬ ದೈತ್ಯಸಾಹಸಕೆ ದಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞಗಿಸೆ' ಎಂಬಲ್ಲಿನ ಮನೋಭಾವದ ಚಿತ್ರಣ, ಪದ್ಯ 31ರ 'ಶರಧಿ ಬಟ್ಟಲೆಂದೆನಿಸೆ' ಎಂಬ ಮಹೋನ್ನತ ವರ್ಣನೆ ಕ್ರಿ.ಪೂ. ಯುಗದ ಪುಷ್ಪದಂತನ ಶಿವಭಕ್ತಿಯ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿದೆ. ಹೆಜ್ಜೆ ಹೆಜ್ಜೆಗೂ ಶಿವಮಹಿಮ್ನೋತ್ತರದ ಸಾಲುಸಾಲುಗಳ ಗಂಗಾ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಕಂಠ ಭವ್ಯ ಬಂಧುರ, ಕಲ್ಪನಾಚಿತ್ರಗಳ ಹಿಮಪರ್ವತಗಳು ಸಂಚರಿಸುವ ಭವ್ಯ ದೃಶ್ಯ ಭಕ್ತಿ-ಭಾವ ತುಂಬಿದ ಸಹೃದಯನಲ್ಲಿ ಮೂಡದಿರದು.

ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರ 'ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿ' ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದವನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರವ್ಯಾಖ್ಯಾನದೊಡನೆ ನೀಡಿರುವುದು ಶ್ರೀ ಪುಟ್ಟಸ್ವಾಮಯ್ಯನವರ ಪ್ರತಿಭೆಗೆ ಸಾಕ್ಷಿ. 'ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿ'ಯ ವಿಚಾರ ಲಹರಿ, ಅರ್ಥಲಹರಿ, ಕಲ್ಪನಾ ಲಹರಿಗಳ ತ್ರಿವಿಧ ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿ, ಸಹೃದಯನನ್ನು ಭಕ್ತಿ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಮೀಯಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಶ್ವದ ಮೂಲಶಕ್ತಿ ಪಾರ್ವತಿ. ಶಿವ-ವಿಷ್ಣು-ಬ್ರಹ್ಮರು ಪಾರ್ವತಿಯ ಶಕ್ತಿ ಸ್ಫುರಣೆಯಿಂದ ಪ್ರಾಜ್ಞಲ್ಯರಾದವರು.

“ಜರವೃತ್ತಗಳ ಭೀತಿ ಹರಿಸುವಮೃತಪಾನ

ದೊರಕಿದರೇನು ? ವಿಫಲವು ?

ಸುರಪತಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಕುಬೇರಾದಿ ದಿವಿಜರು

ಅವಧಿ ಮುಗಿಯೆ ಅಳಿವವರು,

ಕಾಲಕೂಟದ ನಂಜನುಂಡ ನಿನ್ನಯ ಪತಿ

ಕಾಲಕಲ್ಪನೆಯ ಭೇದಿಸುತೆ

ಲೀಲಾಜಾಲದೆ ವೃತ್ತಾಂಜಯನೆನಸಿರಲದು

ದೇವಿ, ನಿನ್ನೋಲೆಯ ಮಹಿಮೆ”

“ರವಿ ಶಶಿ ಸ್ತನಯುಗವೆನೆ ನೀನೆ ಶಿವನ ಶ-

ರೀರವೆಂಬರು ತತ್ತ್ವವಿದರು,

ನವಸಂಖ್ಯಾವರಣದೊಳೆಸವ ಆನಂದ ಭೈ

ರವನಾತ್ಮಸತ್ತ್ವ ನೀನೆನಲು,

ಸಮರಸಾನಂದದ ಭಾವದೊಳೊಂದಾಗಿ

ಬೆರೆದಿರೆ ನಿಮ್ಮ ಮಹತ್ತ್ವ

ಸಮನಿಸದೆಂದೆಂದು ಶೇಷಶೇಷೀಭಾವ.

ಕಲ್ಪನೆಗುಂಟೆ ಆಸ್ತಿತ್ವ ?”

“ನೀನೆ ಮನವು, ನೀನೆ ವೈಭವ, ವಾಯುವು ನೀನೆ

ವಾಯುಸಾರಥಿ ಅಗ್ನಿ ನೀನು

ನೀನೆ ಜಲವು, ಭೂಮಿ ನೀನು, ಇವೆಲ್ಲವು

ನಿನ್ನ ಪರಿಣಾಮ ರೂಪಗಳು-

ನೀನಲ್ಲದನ್ಯಮಿನ್ನೊಂದಿಲ್ಲ ವಿಶ್ವದೆ

ನೀನೆ ಸರ್ವವು ಶಿವದಯಿತೆ,

ನೀನೆ ಚಿದಾನಂದ ರೂಪಿಣಿ, ವಿಶ್ವ ವ-

ಪುಷ್ಕತಿ ಪರಿಣಮಿಸಿರುವೆ”

ಮುಂತಾದ ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಡಿನಿಂತಿರುವ ವಿಶ್ವಶರೀರಿ ಶಿವೆಯ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿ ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತದೆ. ಕಲ್ಪನಾವೈಭವವನ್ನು ಸೌಂದರ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಬಿಂಬಿಸಿರುವ ಭಗವತ್ಪಾದರ “ಭಾವುಕ ಕವಯ ಪ್ರತಿಭೆ, ಅನುಭಾವದ ವಾಗ್ವಿಲಾಸ....(ಪದ್ಯ-75)ವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುತ್ತವೆ. ಮೂಲದ ಗಮಕ ಸೌಂದರ್ಯ ಅನುವಾದದಲ್ಲಿ ಸರಳಗೊಂಡಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ಶಿವಮಹಿಮ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಹಾಗೂ ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕೂಡಲ ಸಂಗಮವಾಗಿ ಹರಿದಿವೆ. ಶ್ರೀ ಬಿ. ಪುಟ್ಟಸ್ವಾಮಯ್ಯನವರ ಭಕ್ತಿ ಭಾವದಲ್ಲಿ, ನಿಷ್ಠೆಯ ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ, ಸಮಷ್ಟಿಯ ಕಳಕಳಿಯಲ್ಲಿ, ರೂಪಿತವಾದ ಈ ಕೃತಿಗಳು ಶಿವಭಕ್ತಿಯ ನಾಡಾದ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮನೆ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಪಠಣಗೊಳ್ಳಲಿ, ಕನ್ನಡಿಗರ ಹೃದಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಅನುರಣನಗೊಳ್ಳಲೆಂದು ಹಾರೈಸುವೆ.

ಎಸ್. ಎಂ. ವೈ. ಸ್ವಾಮಿ
(ಡಾ|| ಎಸ್.ಎಂ. ವೈಷ್ಣೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿ)

ಶ್ರೀಮಾನ್ ಗೋರೂರು ರಾಮಸ್ವಾಮಿ ಐಯ್ಯಂಗಾರ್,
ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಮ್ಮೇಳನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರು ೧೯೮೨

ಪ್ರಸಾದ ಪೂರ್ಣ ಲಲಿತ ಶೈಲಿ

ನೀವು ರಚಿಸಿರುವ "ಶಿವಮಹಿಮ್ನುಸ್ತವ ; ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿ' ಈ ಎರಡು ಸ್ತೋತ್ರರತ್ನಗಳ ಅನುವಾದವನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಓದಿದೆ. ನೀವು ಈ ಮೂಲಕ ಬಹಳ ಒಳ್ಳೆಯ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಇಂಥ ಕಾರ್ಯ ನಿಮ್ಮಿಂದ ಮಾತ್ರವೇ ಸಾಧ್ಯ.

ಶ್ರೀ ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಮಹಾನ್ ತತ್ವದರ್ಶಿಗಳೂ, ತೀಕ್ಷ್ಣಮತಿಯ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಜೊತೆಗೆ ಅವರು ವರಕವಿ ಸಹ. ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದರೂ ದೊಡ್ಡ ಭಕ್ತರೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಅವರ ಕೃತಿಗಳು ಜ್ಞಾನಭಕ್ತಿಗಳ ಪ್ರಸಾರ ಹಾಗೂ ಜಗತ್ ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಅವರಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿ ಕರ್ಮಗಳ ಸಮನ್ವಯ ಉಂಟಾಗಿತ್ತು.

ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಅಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದರೂ ಅವರಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದವರು ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ತೋತ್ರರತ್ನಗಳೆಂದು ವಿಖ್ಯಾತವಾದ ಈ

ಎರಡು ಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನು ಪ್ರಸಾದಪೂರ್ಣವಾದ ಲಲಿತಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ, ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಅನುವಾದಿಸಿ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಪುಟ್ಟಸ್ವಾಮಯ್ಯನವರು ಭಕ್ತಿಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಅದರ್ಶ ಪ್ರಾಯವಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಮಾನವೀಯ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯಷ್ಟು ಉನ್ನತವಾದ ಸ್ವಭಾವ ಬೇರಾವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಶ್ಲೋಕಗಳ ಅನುವಾದಗಳಿಗೆ ಕೆಲವು ವಿಶೇಷ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಬಹುಶೇಕ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೆಚ್ಚು ವಿರದಪಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ವಿನಿಯೋಗವಾಗುವೆ. ಈ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಮೊದಲೆ ಕವಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಶ್ರೀಮಾನ್ ಪುಟ್ಟಸ್ವಾಮಯ್ಯನವರು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕವಿಗಳೆಂದೂ ವೇದಾಂತಿಗಳೆಂದೂ ದಾರ್ಶನಿಕರೆಂದೂ ತೋರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನು ಓದುವುದರಿಂದ ಮನಸ್ಸು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ತುಂಬುತ್ತದೆ.

ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ತೋತ್ರಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಏಕೆ ಓದಬೇಕು ಎಂದು ಕೇಳಬಹುದು. ಒಳ್ಳೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯ ಯಾವ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಬೇಕು. ಒಳ್ಳೆಯ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಓದುವುದರಿಂದ ನಿರುತ್ಸಾಹಿಯಾದ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಚೈತನ್ಯ ಬರುತ್ತದೆ, ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಚಿಗುರುತ್ತದೆ. ಕಷ್ಟಕಾರ್ಪಣ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶಾಂತಿ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಸಹ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲ ಒಳ್ಳೆಯದು ಕೆಟ್ಟದಕ್ಕೂ ಮನಸ್ಸು ಕಾರಣ. ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸುಖ-ದುಃಖಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾನಭಾವದಿಂದ ದೃಢವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದರೆ ನಾವು ಮಾಡುವ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನಮಗೆ ಜಯ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಭಕ್ತಿಯು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಒಂದು ಗುರಾಣಿ. ಅದುದರಿಂದ ಎಲ್ಲರೂ ಭಕ್ತಿ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಓದಬೇಕು. ಅನಿವಾರ್ಯವಾದುದನ್ನು ಸಹಿಸುವುದರಲ್ಲಿಯೂ, ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸಮತೂಕದಲ್ಲಿಡುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಭಕ್ತಿ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಸ್ಥಾನ ಹಿರಿದು. ಇಂಥ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದುದಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ಪುಟ್ಟಸ್ವಾಮಯ್ಯನವರನ್ನು ಅಭಿನಂದಿಸುತ್ತೇನೆ.

ರಾಜಾಜಿನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು

18-11-82

ಗೋರೂರು ರಾಮಸ್ವಾಮಿ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್

ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ ಶಂಕರ ಮೊಕಾಸೆ ಪೂನೇಕರ್
ಮುಖ್ಯಸ್ಥರು, ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ವಿಭಾಗ

ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾನಿಲಯ,
ಮಾನಸ ಗಂಗೋತ್ರಿ
೩-೧೨-೮೨

“ಶಿವಮಹಿಮ್ನಸ್ತವ” ಮತ್ತು ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿ” ಯ ನಿಮ್ಮ ಅನುವಾದಗಳನ್ನು ಓದಿದೆ. ಕಾವ್ಯ ರೂಪದಲ್ಲೇ ಅನುವಾದ ಮಾಡುವ ಕಠಿಣ ಕೆಲಸವನ್ನು ಶ್ರದ್ಧೆ-ಪ್ರೇಮ-ಕಲೆಗಳಿಂದ ಜರುಗಿಸಿದ್ದೀರಿ. ಆಯಾ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಉಚಿತವಾದ ಭಾವಗಳನ್ನು ಶ್ರೀಮಂತವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದೀರಿ.

“ಭ್ರಾಂತ ಅವಾಸ್ತವಾಂಶದೊಳನಿಶ್ವರ
ನಶ್ವರ ಶಕ್ತಿಯೋ ಎನಲ್
ಬೆಂತರದಾಟ ಕಿಟ್ಟಪರುನಿಮ್ಮ
ಮಹತ್ವವನಾ ನರಾಧಮರ್”

ಇಂಥ ವಿಷಾದ ವಾಕ್ಯಗಳು ನಮ್ಮ ಆಧುನಿಕ ಜೀವನದ ಯಥಾರ್ಥ ವರ್ಣನೆಯಾಗಿದೆ. ಆ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಶಬ್ದಗಳ ಬಳಕೆಯು ಅಕ್ರೋಶ ಮಯವಾದದ್ದು ನಿಮ್ಮ ಕಾವ್ಯ ಶಕ್ತಿಯ ಹಿರಿಮೆ. ಮೂಲ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿರುವ “ಶಿವಮಹಿಮ್ನಸ್ತವ”ವು ಈಗ ನಮ್ಮ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ನಿಮ್ಮ ಅನುವಾದ ವನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರ ಕಾವ್ಯವೆಂದೇ ಓದಿದರೂ ಸಂದರ್ಭಕ್ಕೆ ಉಚಿತವೆಂದು ಮನವರಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಹಾಗೆಯೇ “ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿ”ಯಲ್ಲಿ ಬಂದ ದೇವಿಯ ಸೌಂದರ್ಯದ ಲಲಿತ ಮಧುರ ವರ್ಣನೆ ವಸ್ತುವಿಗೆ ತಕ್ಕುದಾದ ಲಾಲಿತ್ಯವನ್ನು ತೋರುತ್ತದೆ.

“ಶ್ರವಣ ಪಥನ ದಾಟಿ ಮುಂದೆ ನಡೆಯುತಿಹ
ಆಪಾಂಗ ವ್ಯಾಸಂಗ ವಿಲಾಸ,
ಅವಣಿಸಿರೆ ರಕ್ತಪತಿ ಶರಸಂಧಾನ
ಕಾದುದು ಪ್ರತಿಭೆ ಆದರ್ಶ”

ಎಂದು ಓದಿದಾಗ ಬಂಗಾಳದ ಶ್ರೀದುರ್ಗೇಯ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ನೀವು ನೋಡಿರಲೇ ಬೇಕು ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಅದಿಲ್ಲದೆ ಇಂಥ ವರ್ಣನೆಯ ಯಥಾರ್ಥತೆ ಹುಟ್ಟಿರಲಾರದು, "ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿ" ನಂ. ೩೯, ೪೦, ೪೧, ೪೨ನೆಯ ನುಡಿಗಳು ನಿಮ್ಮ ಸೌಂದರ್ಯ ಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆ ಎಂದೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ನಿಮ್ಮ ಸಾಹಸ ಕನ್ನಡಿಗರ ಹೃದಯವನ್ನು ಮುಟ್ಟುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ.

ಶಂಕರ ಮೊಕಾಸೆ ಪೂನೇಕರ್

ಪ್ರೊ. ಸ. ಸ ಮಾಳವಾಡ
ನಿವೃತ್ತ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು

ಪ್ರ ಶಾಂತ, ಧಾರವಾಡ
೧೬-೧೧-೮೨

ಚೇತೋಹಾರಿ ಪದ್ಯಗಳು

ಕರ್ನಾಟಕದ ಅತಿ ಹಿರಿಯ ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಬಿ. ಪುಟ್ಟಸ್ವಾಮಯ್ಯ ನವರು ಇಳಿಯ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಡೆಬಿಡದೆ ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಬಹುಶ್ರುತರಾದ ಅವರು ಆಧುನಿಕ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಬಗೆಬಗೆಯಾಗಿ ಸಿಂಗರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈಚೆಗೆ ಶ್ರೀ ದುರ್ಗಾ ಬುಕ್ ಟ್ರಸ್ಟ್ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬದಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

"ಶಿವಮಹಿಮೆ ಸ್ತೋತ್ರ; ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿ"-ಈ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವರು ತಮ್ಮ ಬಹು ಶ್ರುತತ್ವವನ್ನು ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸುಗಮ ಸುಂದರ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪದ್ಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬದಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪದ್ಯ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಸಹಜತೆ ಪ್ರಾಸಾರಿಕತೆಗಳು ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತಿವೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಪದ್ಯಗಳು ಚೇತೋಹಾರಿಯಾಗಿವೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಗಳ ಪ್ರಭುತ್ವ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಆ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಅವರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಸಾಮಾನ್ಯ ವಾಚಕರಿಗೆ, ವ್ಯಾಸಂಗಿಗಳಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ವೇದ, ಪುರಾಣ, ವಿಶ್ವಕರ್ಮ, ಭಗವದ್ಗೀತೆ, ಭಾರತೀಯ ಇತಿಹಾಸ, ಭಾಷಾಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಬಳಸಿಕೊಂಡಿ

ರುವ ಈ ಬರೆಹವು ಮೌಲಿಕವಾಗಿದೆ. ವಯೋವೃದ್ಧ, ಜ್ಞಾನವೃದ್ಧ
ಪುಟ್ಟಸ್ವಾಮಯ್ಯನವರ ಸಾಹಿತ್ಯ ರಚನೆ ಕನ್ನಡಿರಿಗೆ ಹೆಮ್ಮೆಯ ಸಂಗತಿ
ಯಾಗಿದೆ.

“ಪ್ರಶಾಂತ” 16-11-82
ಧಾರವಾಡ-7

ಸ. ಸ. ಮಾಳವಾಡ

ಎಲ್. ಎಸ್. ಶೇಷಗಿರಿರಾವ್
ಖ್ಯಾತ ವಿಮರ್ಶಕರು

ಜಯನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು.
೫-೧೧-೮೨

ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಸರಳಗೊಳಿಸುವ ಅನುವಾದ

ಹಿರಿಯರಲ್ಲಿ ನಮಸ್ಕಾರಗಳು

ತಾವು ಬಂದಾಗ ನಾನು ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಇರದಿದ್ದುದಕ್ಕೆ ನನಗೆ ಬೇಸರ
ವಾಯಿತು. ಈಚೆಗೆ ಹಲವು ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಿಗಾಗಿ ಶಿವಮೊಗ್ಗ, ಉಡುಪಿ,
ಮೈಸೂರು ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಳಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿಬರಬೇಕಾಯಿತು. ತಮಗೆ ಪತ್ರ
ಬರೆಯಲು ತಡವಾಯಿತು, ಕ್ಷಮಿಸಿ. ತಾವು ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ಕೊಟ್ಟ ಎರಡು
ಪುಸ್ತಕಗಳೂ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಕೃತಿಗಳು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ
ವಿಚಾರವಂತನೂ ತನ್ನ ಸಮಾಜದ ಭೂತಕಾಲದೊಂದಿಗೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ-ವಿಚಾರ
ಗಳೊಂದಿಗೆ ಅರ್ಥವತ್ತಾದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.
ಯಾವುದನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಬೇಕಾದರೂ ಅದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಬೆಲೆ ಕಟ್ಟಿ ತ್ಯಜಿಸ
ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹಲವು ದಶಕಗಳ ಹಿಂದೆ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯ
ನಾಟಕಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರದರ್ಶನವಾಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ತಾವು ಹೊಸ ದೃಷ್ಟಿಯ
ನಾಟಕಗಳನ್ನು ಬರೆದಿರಿ. ಆಗಿನಿಂದ ಸ್ವತಂತ್ರ ಚಿಂತನೆಗೆ ಹಿಂದಿನ ಪುರಾಣ-
ಕಾವ್ಯಗಳ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಬುನಾದಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ತಾವು,
ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾದಂಬರಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮನೋಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಮಾಧ್ಯಮ
ವನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡು, ಅನುಭವದ ಸಮೃದ್ಧಿಯಿಂದ ಚಿಂತನೆ ಸರಿಸುಕ್ಕುವುದ

ಈ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ 'ದುರ್ಗಾಸಪ್ತಶತಿ', 'ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿ' 'ಶಿವಮಹಿಮ್ನಸ್ತವ' ದಂತಹ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಸರಳಗನ್ನಡದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಲಭ್ಯ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ವಿವರಣೆಗಳಿಂದ ಈ ಕೃತಿಗಳ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಸರಳಗೊಳಿಸಿದ್ದೀರಿ. ಭಕ್ತಿ-ಭಾವ ದಿಂದಾಗಲಿ ಬೌದ್ಧಿಕ ಕುತೂಹಲದಿಂದಾಗಲಿ ಇಂತಹ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಓದ ಬಯಸುವವರಿಗೆ ಅನುೂಲ್ಯ ನೆರವು ನೀಡಿದ್ದೀರಿ. ತಮಗೆ ಅಭಿನಂದನೆಗಳು.

ತಾವು ಆರೋಗ್ಯವಾಗಿದ್ದೀರಿ ಎಂದು ನಂಬಿದ್ದೇನೆ, ನಮಸ್ಕಾರ

ವಿಶ್ವಾಸದ

ಎಲ್. ಎಸ್. ಶೇಷಗಿರಿರಾವ್

ಎಂ. ವಿ. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ
ನಿವೃತ್ತ ಕನ್ನಡ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ

ಜಯನಗರ ಬೆಂಗಳೂರು
ತಾ|| ೧೪-೧-೧೯೮೩

ಹಾಡುಗಬ್ಬಕ್ಕೆ ಹೊಂದುವ ಹೃದಯ ಅನುವಾದ

ಪ್ರಾಚೀನ ಹಾಡುಗಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ (ವರ್ಣಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ) ಬಳಕೆಯಾಗಿರುವ ಅಚ್ಚುಗನ್ನಡ ಭಂದಸ್ಸು ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಸಾಂಗತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಲಲಿತಾ ಸಹಸ್ರನಾಮವನ್ನೂ ದುರ್ಗಾಸಪ್ತಶತಿಯನ್ನೂ ಸವಿಯಾದ ತಿಳಿಯಾದ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅನುವಾದಮಾಡಿ ವಿದ್ವತ್ ಕವಿಗಳ ಮನ್ನಣೆಗೂ ಆಸ್ತಿಕ ವಾಚಕ ಲೋಕದ ಕೃತಜ್ಞತೆಗೂ ಪಾತ್ರರಾದ ಸನ್ಮಾನ್ಯ ಬಿ. ಪುಟ್ಟಸ್ವಾಮಯ್ಯನವರು ಇದೀಗ ಸಂಸ್ಕೃತ ಸ್ತೋತ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಗಣ್ಯವಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿರುವ, ಶ್ರೀ ಪುಷ್ಪದಂತಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತ "ಶಿವಮಹಿಮ್ನ ಸ್ತೋತ್ರ"ವನ್ನೂ ಶ್ರೀ ಶಂಕರ ಭಗವತ್ಪಾದರು ರಚಿಸಿದ್ದೆಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತ ವಾಗಿರುವ "ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿ"ಯನ್ನೂ ಆಸ್ತಿಕರಾದ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ನೀಡಿ ದ್ದಾರೆ. ಈ ಅಪೂರ್ವ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾರಸ್ವತ ಭಂಡಾರ

ದಿಂದ ಹೊರತೆಗೆದು ಕೊಟ್ಟಿರುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಕನ್ನಡಿಗರು ಶ್ರೀಯುತರಿಗೆ ಕೃತಜ್ಞರಾಗಿರಬೇಕು.

‘ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿ’ಯನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ಹಲವರು ಗದ್ಯಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ನನ್ನ ಲೇಖನ ಒಂದರಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಣಾರ್ಥ ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿಯಲ್ಲಿ ನವರಸ ಪ್ರಸಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಎರಡು ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ವಾರ್ಧಕ ಪಟ್ಟದಿಯಲ್ಲಿ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ್ದೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ ನನ್ನ ಮಿತ್ರರೊಬ್ಬರು ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿಯನ್ನು ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಅನುವಾದ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದರು. 1980ರ ಮಾರ್ಚ್ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಅನುವಾದ ಕಾರ್ಯ ಮುಗಿಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಇತರರು ಈ ಉದ್ಯಮವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿರುವರೆಂಬ ಕಡೆಗೆ ನನ್ನ ಲಕ್ಷ್ಯ ಹೋಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿಗೆ ಜಕ್ಕಣಾಮಾತ್ರನು ಸಂಸ್ಕೃತ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳನ್ನು ಅಧರಿಸಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಟೀಕನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಟೀಕನ್ನುಳ್ಳ ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿ ಮೈಸೂರು ಪ್ರಾಚ್ಯ ಸಂಶೋಧನಾಲಯದಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. ಅನುವಾದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಟೀಕಿನಿಂದ ನಾನು ನೆರವು ಪಡೆದಿದ್ದೇನೆ. ಅನುವಾದ ಕಾರ್ಯ ಮುಗಿದಮೇಲೆ ಇತರರ ಅನುವಾದಗಳನ್ನು ನೋಡುವ ಕುತೂಹಲ ಉಂಟಾಯಿತು. ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಅನುವಾದಗಳು ದೊರೆತವು. ಒಂದೊಂದರಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಬಗೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಇದೆ. ಬೇಂದ್ರೆಯವರೂ ಕೆಲವು ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿರುವರಂತೆ ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ, ಶ್ರೀಪುಟ್ಟಸ್ವಾಮಯ್ಯನವರ ಅನುವಾದ ನನ್ನ ಕೈಗೆ ಬಂದಾಗ, ಎಷ್ಟುಮಂದಿ ಅನುವಾದಕರನ್ನು ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿ ಆಕರ್ಷಿಸಿದೆ ಎಂಬ ಸಂಗತಿ ಅತ್ಯಂತ ಸೋಜಿಗವಾಗಿ ಕಂಡಿತು. ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿ ಅನೇಕ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ಮಹತ್ವವುಳ್ಳ ಕೃತಿ ಎಂಬುದನ್ನು ನೆನೆದರೆ, ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕ ಮೌಲ್ಯವುಳ್ಳ ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ಇನ್ನು ಮುಂದೂ ಅನುವಾದ ಮಾಡುವವರು ಹುಟ್ಟಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ ಎನ್ನುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ. ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಶ್ರೀ ಪುಟ್ಟಸ್ವಾಮಯ್ಯನವರ ಅನುವಾದಿತ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಎದ್ದು ಕಾಣುವ ಲಕ್ಷಣ ಎಂದರೆ ಆದಿಪ್ರಾಸ ಅಂತ್ಯಪ್ರಾಸಗಳ ಪಾಲನೆ; ಇನ್ನೊಂದು ಸ್ಪಷ್ಟ

ಗುಣ-ಹಾಡುಗಬ್ಬಕ್ಕೆ ಹೊಂದುವಂತಹ ಹೃದ್ಯವಾದ ಭಾಷಾ ಶೈಲಿ. ಸಾಂಗತ್ಯದ ಬಂಧುರ ಭಂಡೋ ಬಂಧದಲ್ಲಿ ಮೂಲದ ಪದ್ಯಗಳ ಆಶಯಕ್ಕೆ ಭಂಗಬಾರದಂತೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಯಾವುದೇ ಮೂಲ ಕೃತಿಯ ಭಾಷೆಯ, ಶೈಲಿಯ ಅಂದಚೆಂದಗಳನ್ನು ಪದಗಳ ಪೋಂಭಾವಣೆ ಪಲುಕುಗಳನ್ನು ಬೇರೊಂದು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ, ಅದರ ನುಡಿಗಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಪಡಿ ಮೂಡಿಸುವುದು ಬಹಳ ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯ. ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಒದಗಿಬರುವ ಹಾಗೆ ಇತರ ಭಾಷೆಗಳು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಒದಗಿಬಾರವು. ಕನ್ನಡದ ಸೋದರ ಭಾಷೆಗಳಾದ ತಮಿಳು, ತೆಲುಗು ಭಾಷೆಗಳ ಪದಪುಂಜಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಹಾಗೆ ಹಾಗೆಯೇ ಅನಾಮತ್ತಾಗಿ ಎತ್ತಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮೂಲದ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳನ್ನು ತರ್ಜಿಮೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಿಂತ ಅವುಗಳನ್ನು ಸ್ವಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ವಾಸಿ ಎನ್ನಿಸಿದಾಗ ಶ್ರೀಯುತರು ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಮೂಲದ ಪದಪುಂಜಗಳನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ಅವಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಇನಿಯಾದಾದ ಕನ್ನಡ ನುಡಿಗಳನ್ನು ಪವಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಬಹುತೇಕ ಲಲಿತ ಕನ್ನಡದ ಕಡೆಗೇ ಶ್ರೀಯುತರ ಒಲವು. ಇದು ಅನುವಾದದ ಯಶಸ್ಸಿನ ಗುಟ್ಟು ಆಗಿದೆ. ನನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಒಲಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಅನೇಕ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿ ತೃಪ್ತಿಪಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ.

ಸೆಳೆಮಿಂಚಿನಂತೆ ತೆಳ್ಳನೆ ತನು ಬೆಳಗಿರೆ
ಶಶಿಸೂರ್ಯವಹ್ನಿ ತತ್ವಗಳ
ತಳೆದು ತನ್ನಲ್ಲಿ ತಾವರೆಗಳಾರರ ಮೇಲೆ
ಕುಳಿತು ಶೋಭಿಸುವ ನಿನ್ನತುಳ
ಶಕ್ತಿರೂಪದ ಕುಂಡಲಾಕೃತಿ ಕಲೆಯನು
ಕಾಣುವ ಮಹಿಮೆಗರುದು
ಮುಕ್ತಿ ಸಾಧನೆಗನುವಹ ಪರಮಾಹ್ಲಾದ-
ಲಹರಿಯೊಳ್ ಆತ್ಮಾನುಭವವು ||೨೧||

ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಎದ್ದುಕಾಣುವ ಅದಿಪ್ರಾಸ, ಅಡಗಿಕೊಂಡು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗುವ ಆಂತ್ಯಪ್ರಾಸ, ಇವುಗಳ ಜೊತೆಗೆ ತಕಾರ, ಕಕಾರ, ಮಕಾರಗಳ

ಅನುಪ್ರಾಸ ಇವು ಅನುಗೂಡಿ ಪರಿಣಾಮ ರಮಣೀಯವಾದ ಕಾವ್ಯ ಶರೀರದ ಸೊಬಗು ಶ್ರವ್ಯಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಉಚಿತವಾದುದು. ಇಂಥ ಹಲವು ನಿದರ್ಶನಗಳು ಈ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ, ಈ ಕನ್ನಡ ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿ ಗೇಯಕ್ಕೆ ಜಿನ್ನಾಗಿ ಒದಗಿಬರುತ್ತದೆ.

ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ “ಮಹಿತರಿಗೆ” ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಮೂಲದಲ್ಲಿ “ವೃದ್ಧಿ ಮಲ ಮಾಯೇನ ಮನಸಾ ಮಹಾಂತಃ” ಎಂದು ಮಾತುಗಳಿವೆ. ಮಹಾಂತರ ಮಹತ್ವವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ವಿಶೇಷಣ (ಮೂಲರೂಪದ ಮಾಯೆಯನ್ನು ಎಂದರೆ ಅವಿದ್ಯೆಯನ್ನು, ಅಜ್ಞಾನವನ್ನು, ನಿಗ್ರಹಿಸಿದ) ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿದೆ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಅನುವಾದದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಉಂಟು. ಹಾಗೆಯೇ ಮದವತಿ ರತಿ (ಪದ್ಯ ೫), “ಸೋಗಿನ ಸಚಿವ ವಸಂತ” (ಪದ್ಯ ೬) ಎಂಬಂತಹ ಕಡೆ ಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲಾರ್ಥವನ್ನು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳಿಸುವ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಕೆಲವು ಉಂಟು. ಮುಖ್ಯವಾದ ಕೆಲವು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣ ಪದಗಳು, ಪದವುಂಜಗಳು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿರುವ ನಿದರ್ಶನಗಳೂ ಕೆಲವು ಉಂಟು. ಇವೆಲ್ಲ ತೀರ ಗೌಣವಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳು. ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿಯಂತಹ ಅರ್ಥನಿಬಿಡ, ನಿಗೂಢ ಸಂಕೇತಪರ, ತಂತ್ರಶಾಸ್ತ್ರ ಪರಿಭಾಷಾಯುಕ್ತ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮಪ್ರವಣ-ಆದರೂ ಕಾವ್ಯ ಶೋಭೆಯಿಂದ ಕಾವ್ಯರಸಿಕರ ಮನಸ್ಸನ್ನೂ ಸೆಳೆಯುವ ಕೃತಿಯನ್ನು ಭಾಷಾಂತರ ಮಾಡುವವನು ವೃತ್ತನ್ನಮತಿಯಾಗಿರಬೇಕು. ವಯೋವೃದ್ಧರೂ ಜ್ಞಾನ ವೃದ್ಧರೂ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಮಾಡಿ ಶ್ರೀ ಬಸವೇಶ್ವರರ ಬದುಕು ಮತ್ತು ಕಾಲವನ್ನು ಬಿತ್ತರಿಸುವ ‘ಕಲ್ಯಾಣ ಕ್ರಾಂತಿ’ಗೆ ಕೇಂದ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಅಕಾಡೆಮಿಯ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುವವರೂ ಅದ ಶ್ರೀ ಪುಟ್ಟಸ್ವಾಮಿಯವರು ವೃತ್ತನ್ನಮತಿಗಳಾಗಿರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ವಿಶಾಲ ಮತಿಗಳೂ ಸಹೃದಯರೂ ಆಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರ ಕನ್ನಡ ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿ ಸ್ವತಂತ್ರ ಕೃತಿ ಎನ್ನುವ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಸಮರ್ಥವಾದ, ಸುಂದರವಾದ ಅನುವಾದವಾಗಿದೆ.

ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿಯ ಬಗೆಗೆ ಹೇಳಿದ ಮಾತು ಎಲ್ಲವೂ ಶ್ರೀಯುತರ ‘ಶಿವಮಹಿಮೆ’ಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರ ಬಗೆಗೆ ಹೇಳಬಹುದಾದ ಹೆಚ್ಚಿನ

ಮಾತು ಎಂದರೆ, ಇದರಲ್ಲಿಯ ೩೩ ಪದ್ಯಗಳು ಸಂಸ್ಕೃತ ವರ್ಣವೃತ್ತಗಳಾದ ಚಂಪಕಮಾಲೆ, ಉತ್ಪಲ ಮಾಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೈದಳೆದಿವೆ. ನವೋದಯ ಯುಗದ ಪ್ರಾರಂಭದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಕಂದವೃತ್ತ ರಚನೆಗಳು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗಿ ಹೋದುವು, ಬೆಳ್ಳಾವೆ ನರಹರಿಶಾಸ್ತ್ರಿ. ಡಿ.ವಿ.ಜಿ., ಮೋಟಗಾನಹಳ್ಳಿ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಿ, ಮುಂತಾದ ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಕಂದ ವೃತ್ತಗಳನ್ನು ವಿರಳವಾಗಿ ರಚಿಸಿರುವುದುಂಟು. ಶ್ರೀಯುತರು ಈ ನಷ್ಟಪ್ರಾಯವಾದ ರಚನಾ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಪುನರುಜ್ಜೀವನ ಗೊಳಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ವಿದ್ವಂತ್ಮಂಡಲಿ ಸ್ವಾಗತಿಸಬಹುದಾದರೂ ಸಾಂಗತ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಯಾವುದಾದರೂ ಷಟ್ಪದಿ ಯಲ್ಲಿಯೇ ಶಿವಮಹಿಮ್ನವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ್ದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಓದು ಗರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತಿತ್ತೇನೋ.

ಸ್ತುತ್ಯವಾದ ಇಂಥ ಅನುವಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಶ್ರೀ ಪುಟ್ಟಸ್ವಾಮಯ್ಯ ನವರು ಮುಂದುವರಿಸಿ ಸಂಸ್ಕೃತಸ್ತೋತ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಭಂಡಾಗಾರದಿಂದ ಇನ್ನೂ ಹಲವು ರತ್ನಗಳನ್ನು ಆಯ್ದು ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ನೀಡಲಿ ಎಂದು ಹಾರೈಸುತ್ತೇನೆ.

ಬೆಂಗಳೂರು-೧೯

ಎಂ. ವಿ. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯ

೧೪-೧-೧೯೮೩

ಬಿನ್ನಹ

ಮಾನ್ಯ ವಾಚಕರಲ್ಲಿ ಅನುವಾದಕನ
ಆತ್ಮೀಯ ವಚನಗಳು

ಸಂಸ್ಕೃತ ಸ್ತೋತ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಂಡಿತರ ಮೆಚ್ಚುಗೆ, ಭಕ್ತರ ಆಸಕ್ತಿ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರ ಆಳವಾದ ಅಧ್ಯಯನ, ವಿಮರ್ಶಕರ ವಿನಯಾರಾಧನೆ, ಈ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಶಸ್ತಿ ಪ್ರಶಂಸೆಗಳಿಗೆ ಪಾತ್ರವಾದ ಪುಷ್ಪದಂತ ಗಂಧರ್ವ ರಾಜನ “ಶಿವ ಮಹಿಮ್ನಸ್ತವ” ಆಚಾರ್ಯವರ್ಯ ಶಂಕರ ಭಗವತ್‌ಪಾದರ “ಸೌಂದರ್ಯ ಲಹರಿ” ಈ ಎರಡು ಸ್ತೋತ್ರರತ್ನಗಳ ಪದ್ಯ ರೂಪ ಭಾವಾನುವಾದಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡಿಗರ ಮುಂದಿಡುವ ನನ್ನ ಸಾಹಸವನ್ನು ಅಭಿನಂದಿಸಿ ಆರ್ಥಿಕ ನೆರವು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭಿಮಾನಿ ವರಿಷ್ಠರಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯದ ಮಾಜಿ ಮುಖ್ಯ ಮಂತ್ರಿ ಸನ್ಮಾನ್ಯ ಆರ್. ಗುಂಡೂರಾಯರಿಗೆ ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ “ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುವುದು ನನ್ನ ಆದ್ಯ ಕರ್ತವ್ಯ ವಾಗಿದೆ.

೧೯೮೨ನಲ್ಲಿ ಸನ್ಮಾನ ಸಮಿತಿ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದ ಸಮಾರಂಭದ ಅನಂತರ ಆಗ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಶ್ರೀರಾಯರನ್ನು ಭೇಟಿ ಮಾಡಿ ಮುದ್ರಣಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಅನುವಾದದ ಕರಡು ಪ್ರತಿಯನ್ನು ಮುಂದಿಟ್ಟಾಗ ಅವರು ಹಸನ್ಮುಖದಿಂದ ನನ್ನ ಕಡೆ ತಿರುಗಿ “ಈ ಇಳಿ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸೇವೆ, ಧರ್ಮ ತತ್ತ್ವ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಕಡೆ ತಿರುಗಿದುದು ಕನ್ನಡ ನುಡಿಯ ಸೌಭಾಗ್ಯ. ನಿಮ್ಮ ಕಾರ್ಯ ವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿ, ನಿಮ್ಮ ಆರೋಗ್ಯ ಸರಿಯಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ನನಗೆ ತಿಳಿದಿದೆ. ನಿಮ್ಮ ವಿಶೇಷ ಚಿಕಿತ್ಸೆ ಮತ್ತು ಗ್ರಂಥ ಪ್ರಕಟನೆಗಾಗಿ ಹತ್ತು ಸಹಸ್ರ ರೂಪಾಯಿ ಧನವನ್ನು ನೀಡಲಾಗುವುದು” ಎಂದು ಭರವಸೆಯಿತ್ತರು. ಇದಾದ ಕೆಲವೇ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಧನಸಹಾಯದ ನಿರ್ಧಾರ ಸಚಿವ ಸಂಪುಟದ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಅಂಗೀಕೃತ

ವಾದ ವಾರ್ತೆ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಯಿತು. ನಿರ್ಣಯ ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕೆ ಬರುವ ಮುನ್ನ ಹಠಾತ್ತಾಗಿ ಚುನಾವಣೆಗಳು ಒದಗಿ ಬಂದು ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷಗಳ ಚುನಾವಣಾ ಪ್ರಚಾರ ಬಿರುಸಾದಂತೆ ಆಡಳಿತ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಪ್ರತಿನಿತ್ಯದ ಶಿಸ್ತು ಶಾಂತಿಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಸೀಮಿತವಾಯಿತು. ಜನತಾ ಮತ್ತು ವಿರೋಧಿ ಪಕ್ಷಗಳ ಸಂಮಿಳಿತ ಪ್ರಚಾರದ ಫಲವಾಗಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ (ಐ) ಪಂಚವ, ಸದ ಚ್ಯುತಿ, ವಿರೋಧಿ ಪಕ್ಷಗಳ ಜೆಂಬಲದಿಂದ ಜನತಾ ಪಕ್ಷ ಅಧಿಕಾರ ವಹಿಸಿ ಕೊಂಡದ್ದು ಮುಖ್ಯ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿ ಆಯ್ಕೆ ಆದ ಸನ್ಮಾನ್ಯ ಶ್ರೀ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಹೆಗಡೆಯವರಿಂದ ಮಂತ್ರಿ ಮಂಡಲದ ರಚನೆ, ಈ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಘಟನೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಕಟನೆಗೆ ಒದಗಬಹುದಾದ ಬಿಕ್ಕಟ್ಟಿನ ಭೀತಿಯಿಂದ ನಾನು ಹತಾಶನಾಗದಿದ್ದು ದರ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವೆಂದರೆ, ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಧರ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಹಾಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ನನಗಿದ್ದ ವಿಶ್ವಾಸ ಭರವಸೆಗಳು. ಘಟನಾಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಯಾವ ರಾಜಕೀಯ ಪಕ್ಷ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಬಂದರೂ ಧರ್ಮ, ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಕಲೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಪ್ರಭುತ್ವ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ತಂದ ಪ್ರಗತಿ ಪರ ಅಭ್ಯುದಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುವ ಸತ್ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಪರಂಪರೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂಬ ದನ್ನು ಇತಿಹಾಸ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದೆ. ಸನ್ಮಾನ್ಯ ಮುಖ್ಯ ಮಂತ್ರಿ ಶ್ರೀ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಹೆಗಡೆ ಮಹಾಶಯರ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಜನತಾ ಸರ್ಕಾರ ಈ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ವಿಶ್ವ ಕನ್ನಡ ಸಮ್ಮೇಳನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪಗಳು ನಿವರ್ತನ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಈ ಲೇಖಕರ ನೆರವಿಗಾಗಿ ಅಭಿಮಾನಿಗಳು ರಚಿಸಿ ಕೊಂಡಿರುವ ಸನ್ಮಾನ ಸಮಿತಿಯ ಪ್ರಯತ್ನದ ಫಲವಾಗಿ ಕಾಂಗ್ರೆಸ್ (ಐ) ಸರ್ಕಾರ ಮಂಜೂರು ಮಾಡಿದ್ದ ಸಹಾಯಧನದ ಮೊದಲ ಕಂತಾಗಿ ಐದು ಸಹಸ್ರ ರೂಗಳನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿದೆ ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾನ್ಯ ಮುಖ್ಯ ಮಂತ್ರಿ ಶ್ರೀ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಹೆಗಡೆ ಅವರಿಗೆ, ಮಂತ್ರಿ ಮಂಡಲಿಯ ಸಹ ಸಚಿವರಿಗೆ ಸಮಿತಿಯು, ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿ ಈ ಲೇಖಕನು ಆಭಾರಿಯಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.

ಪ್ರಕಟನಾ ಲೋಕದ ಆಧುನಿಕ ಕಾರ್ಯವಿಧಾನದಂತೆ ಮುದ್ರಣ ಮುಗಿಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆ ಪ್ರತಿಭೆ, ಪಾಂಡಿತ್ಯ, ವಿಸ್ತೃತ ಅಧ್ಯಯನ ವಿಶಾಲ

ದೃಷ್ಟಿಯ ವಿಮರ್ಶೆ, ಇದಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾದ ವಿದ್ವಾನ್ಮಣಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಕಳುಹಿಸಲಾಯಿತು. ಮನವಿಯನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ ಅವರಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟು ನನಗೆ ಸಮಾಧಾನ ತಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೆ ನನ್ನ ಹಾರ್ದಿಕ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು.

ಮನಃಶಾಸ್ತ್ರ ತಜ್ಞರೂ, ವೇದಾಂತ ಯೋಗಿ, ತಂತ್ರ ಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದವರೂ, ಶ್ರೀವಿವ್ಯೇಗೆ ಆಧಾರ ಭೂತವಾದ ಮೌಲಿಕ ಕೃತಿಗಳ ಕೃತೃಗಳೂ ಆದ ಪ್ರೊಫೆಸರ್ ಎಸ್. ಕೆ. ರಾಮಚಂದ್ರ ರಾಯರು ವಿದ್ವತ್ ಪೂರ್ಣ ಮುನ್ನುಡಿಯಿಂದ ನನ್ನ ಕೃತಿಗೆ ಕಲಶವಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಇತಿಹಾಸ ನಿರ್ಮಾಪಕರೂ, ಸಮದೃಷ್ಟಿಯ ವಿಮರ್ಶಕರೂ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಬಗೆಗೆ ಅಧಿಕಾರವಾಣಿಯಿಂದ ನುಡಿಯ ಬಲ್ಲವರೂ ಆದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ ರಂ. ಶ್ರೀ ಮುಗುಳಿ ಅವರು ಅನುವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯಗಳ ಸ್ಥಾನ ಮಾನಗಳನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸುವ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯ ತಿಲಕವಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗುರುಶುಕ್ರರಂತೆ ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವ ಈ ವಿದ್ವಾನ್ಮಣಿಗಳಿಗೆ ನಾನು ವಿಶೇಷರೀತಿಯಿಂದ ಅಭಾರಿ, ಋಣಿ ಹಾಗೂ ಉಪಕೃತ.

ಅನುವಾದದ ಬಗೆಗೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿರುವ ಪರಿಣತ ಪಂಡಿತ, ವಿಮರ್ಶಕ, ವಿದ್ವಾನ್ಮಣಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿದು, ಕೃತಿಯ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮುಖಗಳನ್ನು ವಾಚಕರ ಮುಂದಿಡುತ್ತವೆ. ಡಾ|| ಹಾ. ಮಾ. ನಾಯಕರು ಕೆಲವೇ ನುಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೃತಿಯ ಬಗೆಗೆ ತಮ್ಮ ವಿಶಾಲ ದೃಷ್ಟಿ ವಿಸ್ತೃತ ಅಧ್ಯಯನ ಸಹೃದಯತೆಗಳನ್ನು ಒಳಗಿದ್ದಾರೆ. ಡಾ|| ಕೃಷ್ಣ ಮೂರ್ತಿಯವರು ಸಂಸ್ಕೃತ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪರಿಣತ ಅನುಭವ, ಮೌಲ್ಯಮಾಪಕದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಜ್ಞೆ. ಇವುಗಳಿಂದ ಕೃತಿಗೇ ತೀರ್ಥ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ ವೈಷಭೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿ ಅವರ ವಿಮರ್ಶಾ ದೃಷ್ಟಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿ ಕೃತಿಯ ಸ್ಥಾನಮಾನಗಳನ್ನು ನಿಚ್ಚಳ ಗೊಳಿಸಿದೆ. ಶ್ರೀ ಗೋರೂರರ ಸಮಯಪ್ರಜ್ಞೆ, ಸಹೃದಯ ಸ್ನೇಹ ಕೃತಿಯನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿದೆ. ತಜ್ಞ ವಿಮರ್ಶಕ, ಪ್ರತಿಭಾನ್ವಿತ ಪಬಂಧಕಾರ ಶ್ರೀ ಶೇಷಗಿರಿಯಾರು ಕಳತಿ ಬೆಳೆದ ಹೆನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ ಶಂಕರಮೋಕಾಸಿ ಪೂರ್ಣೇಶ್ವರ ಅವರು ಶಿವಮ್ಮಹಿದ ತತ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದ, ಶಕ್ತಿ.

ಪೂರ್ಣ ಶೈಲಿಯ, ಸೌಂದರ್ಯಾಲಕಿಯ ಲಾಲಿತ್ಯ ಹಾಗೂ ಶೃಂಗಾರ ಪ್ರಜ್ಞೆಯ ಮೇಲೆ ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನದ “ಕ್ಷ” ಕಿರಣಗಳನ್ನು ಚೆಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಿಬ್ಬರಿಗೆ ಅನುವಾದಕನು ಚಿರಮುಠೆ.

ಕನ್ನಡ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ ಎಂ. ವಿ. ಸೀತಾರಾಮಯ್ಯನವರ ಸುದೀರ್ಘ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಹತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ಶತಮಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದ ವರೆಗೆ ಪಂಡಿತ ಪ್ರಿಯವಾಗಿ ಈಗ ಕಾಣೆಯಾಗಿರುವ ಅಕ್ಷರ ವೃತ್ತಗಳನ್ನು ಮತ್ತೆ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ತರುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸಿ “ಸೌಂದರ್ಯಾಲಕ”ಯ ಅನುವಾದದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಲೋಪ ದೋಷಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಮೂಲ ಅನುವಾದಗಳನ್ನು ವಿಮರ್ಶೆಯ ಅಗ್ನಿ ಪರೀಕ್ಷೆಗೆ ಗುರಿಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ಆರಿಸಿಕೊಂಡ ೨೧ ನೆಯ ಮೂಲ ಮುಂದೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ತಟಿಲ್ಲೆಖಾ ತನ್ವಿಂ ತಪನಶಶಿ ವೈಶ್ವಾನರ ಮಯೀಂ |
ನಿಷಣ್ಣಾಂ ಸಣ್ಣಾ ಮಪ್ಯುಪರಿ ಕಮಲಾನಾಂ ತವಕಲಾಂ
ಮಹಾ ಪದ್ಮಾಟವ್ಯಾಂ ಮೃದಿತ ಮಲಮಾಯೇನ ಮನಸಾ
ಮಹಾಂತಃ ಸ್ಪೃಂಶೋದಧತಿ ಪರಮಾಹ್ಲಾದ ಲಹರೀಂ ||

೭೩ ನೆಯ ಪುಟದಲ್ಲಿ ಅನುವಾದವನ್ನು ಮೂಲ ದೊಡನೆ ತುಲನಾ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿದಾಗ ಎಂ. ವಿ. ಸಿ. ಯವರು ಮಹಂತ ಶಬ್ದದ ವಿಶೇಷಣವಾದ “ಮೃದಿತಮಲಮಾಯೇನಮನಸಾ ಎಂಬುದಲ್ಲದೆ. ನೋಡಬೇಕಾದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸುವ “ಮಹಾ ಪದ್ಮಾಟವ್ಯಾಂ” ಎಂಬ ನುಡಿಯೂ ಅನುವಾದದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲವೆಂದೂ, ಮೂಲದಲ್ಲಿಲ್ಲದ “ಶಕ್ತಿ ರೂಪದ ಕುಂದಲಾಕೃತಿ” ಎಂದು ಕಲೆಯ ವಿಶೇಷಣವೂ ಸಾಧಕನು ಪರಮಾಹ್ಲಾದ ಲಹರಿಯು” ಮುಕ್ತಿ ಸಾಧನೆಗನುವಾಗುವುದು. ಆತ್ಮಾನುಭವವೇ ಎಂಬ ವಿವರಣೆಯೂ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಮೂಲದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಗೊಳಿಸುವುದೇ ವಿವರಣೆಯ ಉದ್ದೇಶವೆಂಬುದರ ಅರಿವಾಗದಿರದು.

ಈ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಅನುವಾದವನ್ನು ಮೂಲದೊಡನೆ ಪುನರ್ವಿಮರ್ಶೆಗೆ ತೊಡಗಿದಾಗ ಸುಮಾರು ಹತ್ತಿಪ್ಪತ್ತು ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಅನುಧಾನಗಳು, ಐಚ್ಛಿಕವಾಗಿಯೋ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿಯೋ ನಡೆದಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿತು. (ನೋಡಿ ೪, ೬, ೭, ೧೦, ೧೨) ಈ ಪೃತಿಕ್ರಮ ಹೇಗಾಯಿತು. ನಾನು ಎಡವಿದನೆ? ಎಂದು ಉದ್ವಿಗ್ನನಾದಾಗ ಅದೇ ಸ್ತೋತ್ರದ ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನೀಡಿ ಮನಃ ಶಾಂತಿಯನ್ನು ತಂದಿತು.

ಪದನ್ಯಾಸಕ್ರೀಡಾ ಪರಿಚಯಮಿವಾರಬ್ದಮನಸ

ಸ್ವಲಂತೇ ತೇ ಖೇಲಂ ಭವನ ಕಲಹಂಸಾ ನಜಹತೆ

ಅತಃತೇಷಾಂ ಶಿಕ್ಷಾಂ ಸುಭಗಮಣಿ ಮಂಜೀರ ರಣಿತಃ

ಫಲಾ ದಾಚಕ್ಷಾಣಂ ಚರಣಕಮಲಂ ಚಾರುಚರಿತೆ || ೯ ||

ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಂಕರಭಗವತ್ ಪಾದರು ಪದನ್ಯಾಸ ಕ್ರೀಡಾ-ಕವಿ ಪರಿಚಯ ವಿಧಾನ, ಭವನ ಕಲಹಂಸಾ-ಭಕ್ತಕವಿಗಳು, ಸ್ವಲಂತಃ-ಎಡವಿದಾಗ ಸುಭಗಮಣಿಮಂಜೀರ-ಸೌಭಾಗ್ಯ ಸೂಚಿತನಾದ ಕಾಲ್ಗಿಜ್ಜಿಗಳ ರಣಿತದಿಂದ ಶಿಕ್ಷಾ-ವಿದ್ಯಾ ಪ್ರದಾನವನ್ನು ಅಚಕ್ಷಾಣ-ಅಚಾರ್ಯ ಸ್ಥಾನದಿಂದ ದೇವಿಯು ಓಡುತ್ತಿರುವಳು. ಭಕ್ತರನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವ ಚಾರು-ಉದಾರ ರಮ್ಯವಾದ ಚರಿತೆ-ಕಾರ್ಯ ವಿಧಾನ ಇದು ಸಮರ್ಪಕ ಎಂದು ಸಂಕೇತ ಧ್ವಂದ್ವಾರ್ಥಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಧ್ವನಿಸಿರುವರೆಂದು ತಿಳಿದೆ. ಭಕ್ತಕವಿಗಳು ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಎಡವಿದರೂ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಬಿಡದಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡಾಗ ದೇವಿಯ ಚರಣಗಳು ಅಚಾರ್ಯ ಸ್ಥಾನದಿಂದ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನೀಡುತ್ತದೆ ಶಿಷ್ಯ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಗೌರವ ಘನತೆ ಮಾಲ್ಯಗಳು ನಷ್ಟಪ್ರಾಯವಾಗುತ್ತಿರುವ ಇಂದಿನ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತೋತ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಕಟನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ನನ್ನ ಸಾಹಸದ ಪ್ರೇರಕ ಶಕ್ತಿಯು “ಚಾರು ಚರಿತೆ”ಯಾದ ದೇವಿಯ ಅನುಗ್ರಹದಲ್ಲಿ

ನನ್ನ ದೃಢ ವಿಶ್ವಾಸ ಭರವಸೆಗಳು ಹಾಗೂ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವ ಹತ್ತು ಜನ ವಿದ್ವಾನ್‌ಮಂಡಿಗಳ ಹರಕೆ ಹೊತ್ತು ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿರುವ ಅನುವಾದದ ಔಚಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಶಂಕರ ಭಗವತ್ಪಾದರ ಶುಭಾಶೀಷ.

ಭಯತ್ ತ್ರಾತುಂ ಧಾತುಂ ಫಲಮುಖಿತ
ವಾಂಛಾಸಮಧಿರಂ
ಶರಣ್ಯೇ ಲೋಕಾನಾಂ ತವಹಿ ಚರಣೌ
ಪವನಿಪುಣೌ ||

ಶಿವಮಹಿಮ್ನಸ್ತವ (ಭಾವಾನುವಾದ)

೧

ಚಂಪಕಮಾಲಾವೃತ್ತ

ಗಿರಿಶ, ಮಹೇಶ, ನಿಮ್ಮ ಮಹಿಮಾತಿಶಯಂ
ಮತಿಹೀನನೆನ್ನ ಕೀ
ಳರಿಮೆಗೆ ನಿಲ್ಕಲೆಂತು? ವಿಧಿ ವಿಷ್ಣುಸು
ರಾದ್ಯರಿಗಾಗೆ ದುರ್ಲಭಂ.
ಪರಿಮಿತ ಬುದ್ಧಿ ನಿರ್ವಹಿಸೆ ನಾನಸ
ವರ್ಥನೆನಲ್ಕೆ ದೋಷಮೇಂ —?
ಅರಿತವೊಲಿಂತು ವಾಚಿಸುವೆ ನಿಮ್ಮನು
ಭಾವ ಮಹಾಪ್ರಸಾದದಿಂ.

ಓ, ಗಿರಿಶ, ಮಹೇಶ, ನಿಮ್ಮ ಮಹಿಮೆಯ ಅತಿಶಯ-ವಿಶೇಷ ಗುಣ
ಗಳು, ವಿಧಿ-ಬ್ರಹ್ಮ-ವಿಷ್ಣು-ಸುರಾದಿ-ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ದುರ್ಲಭಂ-ಕಷ್ಟದಿಂದ
ತಿಳಿಯುವಂತಹುದಾಗಿರುವಾಗ, ಮತಿಹೀನ-ಬುದ್ಧಿಹೀನನಾದ ನನ್ನ ಕೀಳರಿ
ಮೆಗೆ-ಕೆಳಮಟ್ಟದ ಅರಿವಿಗೆ ನಿಲ್ಕಲೆಂತು?-ನಿಲುಕುವುದು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ?
ಪರಿಮಿತ-ಅಳತೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟ ಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳವನಾದ-ನಾನು ಆ ಕಾರ್ಯವನ್ನು
ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಅಸಮರ್ಥನೆನ್ನುವಲ್ಲಿ ತಪ್ಪೇನಿದೆ? ನಿಮ್ಮ ಅನುಭಾವ-
ಅತೀಂದ್ರಿಯವಾದ-ವಿಶೇಷವಾದ ಅನುಭವದ ಮಹಾಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಅರಿತವೊ
ಲಿಂತು-ಎಷ್ಟು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುವೆನೋ ಅಷ್ಟನ್ನು ವಾಚಿಸುವೆ-ಅರ್ಥಬದ್ಧ
ವಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಮಹಿಮ್ನಸ್ತವದ ಕವಿ ಪುಷ್ಪದಂತ ಗಂಧರ್ವನು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಆತ್ಮ
ಕಥೆಯನ್ನು ಸೂಚ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಮತಿಹೀನ, ಪರಿಮಿತ ಮತಿ,
ಅನುಭಾವ ಮಹಾಪ್ರಸಾದಿ ಈ ಹೆಸರುಗಳು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಮೇಲೇರುವ ಏಣಿ

ಯಂತೆ ಮತಿ-ಬುದ್ಧಿಯ ಅಂತಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಇಂದ್ರಿಯ ವ್ಯಾಪಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾಗಿ ಪರದ ಚಿಂತೆಯೇ ಇಲ್ಲದಿರುವವನು, ಪಶು-ಮತಿ ಹೀನ, “ಆತ್ಮಾತ್ಮಂ ಗಿರಿಜಾಮತಿ” ಎಂಬ ಆದಿಶಂಕರರ (ದೇವೀಮಾನಸ ಪೂಜಾ ೫) ಮಾನವ ಜೀವನದಲ್ಲಿ “ಮತಿ”ಯ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಗುರು ಕರುಣೆಯಿಂದ, ಶಾಸ್ತ್ರಾಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಬುದ್ಧಿ ಎಚ್ಚಿತ್ತವನು ಪರಿಮಿತ ಮತಿ, ಶಿವನ ಮಹಾಪ್ರಸಾದದಿಂದ (ಕರುಣೆ) ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞನಾದವನು, ಅನುಭಾವೀ ಶರಣ,

ಸಂಸ್ಕೃತ ಸ್ತೋತ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಿವ ಮಹಿಮ್ನಸ್ತವಕ್ಕೆ ಭಗವದ್ಗೀತೆ ಯಷ್ಟೇ ಪ್ರಮುಖ ಸ್ಥಾನವಿರುತ್ತದೆ, ವಿಶ್ವದ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಭಾರತದ ತತ್ವ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಕಡೆಗೆ ತಿರುಗಿಸಿದ ಚಿಕ್ಕಗೋ ಸರ್ವಧರ್ಮ ಸಮ್ಮೇಳನದಲ್ಲಿ (1893) ಭಾರತದ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾಗಿ ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರು ಮಾಡಿದ ಭಾಷಣದ ವಸ್ತು ಮಹಿಮ್ನಸ್ತವ ಮತ್ತು ಭಗವದ್ಗೀತೆಯ ಒಂದೊಂದು ಪದ್ಯಗಳ ಅರ್ಥ ವಿವರಣೆಯಾಗಿತ್ತು, ಆ ಅವಿಸ್ಮರಣೀಯ ಘಟನೆಯನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರಕವಿ ಕುವೆಂಪು ಅವರು ತಮ್ಮ “ವಿವೇಕಾನಂದ” ಜೀವನ ಚರಿತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

೨

ಉತ್ತಲಮಾಲಾವೃತ್ತ

ನಿಮ್ಮ ಮಹಿಮ್ನದಾಯಕಿ ಅತೀತಮೆ

ನಲ್ಮನಕಂತೆ ಮಾತಿಗಂ

ಬಿಮ್ಮನೆ ನಿಂತುದಚ್ಚರಿಗೆ ಸಂದಿರೆ

ನೇದ ವಿಶಾಲ ವಾಜ್ಮಯಂ.

ಕಮ್ಮೆನಿಪಂತೆ ಬಣ್ಣ ಸಲದಂ ಭಲ

ನೂರ್ಗಿ ಗುಣಂಗಳೆಷ್ಟೆನು

ತ್ತೊಮ್ಮೆ ಮನಂಗೊಡಲ್ ಸಲದ ಸಜ್ಜನ

ರುಂಟೆ ಸಮಸ್ತ ಲೋಕದೋಳ್

ಓ ಪರಮೇಶ್ವರ, ನಿಮ್ಮನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವ ಮಹಿಮ್ನಸ್ತವದ ಆಯತಿ-
ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಮನಸ್ಸು ಮಾತುಗಳಿಗೆ ಅತೀತ-ಹಿಡಿತಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕದಷ್ಟು ದೂರ

ಶಿವಮಹಿಮಾಸ್ತನ

೩

ವಾದವು, ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ವಿಶಾಲವಾದ ವೇದಸಾಹಿತ್ಯವು ಅಶ್ವರ್ಯದಿಂದ ಗಂಭೀರವಾಗಿ ನಿಂತು ನೋಡುತ್ತಿದೆ. ಮೂಲದ "ಚರಿತಮುಖ್ಯಧತ್ತೇಶ್ವರಿ ರಪಿ" ಎಂಬುದು ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯ ಶಕ್ತಿ, ಮಾಧುರ್ಯ ಗಾಂಭೀರ್ಯಗಳಿಗೆ ನಿದರ್ಶನ. ಆ ನಿಮ್ಮ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಕಮ್ಮನೆ-ಇನಿದಾಗುವಂತೆ, ವರ್ಣ ಸುವ ಛಲ ಯಾರಿಗಾದರೂ ಇಥೆಯೆ? ಆ ಮಹಿಮೆಯ ಗುಣಗಳೆಷ್ಟು? ಎಂಬುದನ್ನು ಮನದಲ್ಲಿ ಚಿಂತಿಸಲು ಸಲ್ಲದ ಸಜ್ಜನರು ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವರೇ? ಇಲ್ಲವೆಂದು ಕವಿಯ ಮತ.

೩

ಚಂಪಕಮಾಲಾ

ಶ್ರುತಿ ಮಧುವಾಗಿ ಶಾಶ್ವತ ಸುಖಕ್ಕೆಡೆ
ಮಾಡುವ ವೇದ ರಾಶಿಗು
ನ್ನತಿಯನಮರ್ಚೆ ನಿಮ್ಮನುತಿ, ವಿಸ್ಮಯ
ಕೇರ್ದುದು ಬೋಧಿರಾಟ್ ಬೃಹ
ಸ್ವತಿಯ ವಿಚಾರಧಾರೆ, ತ್ರಿಪುರಾರಿ, ಭ
ವದ್ಗುಣ ಕೀರ್ತನೋತ್ಸುಕಂ
ಮತಿ ಉದಿಸಿದುದೆನ್ನಮನದೋಳ್ ಬಹು
ಪುಣ್ಯ ಪ್ರಲೋಭ ಚೇಷ್ಟಿತಂ

ಓ ತ್ರಿಪುರಾರಿ, ಶ್ರುತಿಮಧುವಾಗಿ-ಕವಿಗಳಿಗೆ ಜೇನಿನಂತೆ ಮಧುರವಾಗಿ ಶಾಶ್ವತವಾದ, ಸುಖ-ಆನಂದಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶ ಕಲ್ಪಿಸುವ ವೇದರಾಶಿಗೆ ನಿಮ್ಮ ನುತಿ-ನಿಮ್ಮ ಸ್ತೋತ್ರವಾದ ಶತರುದ್ರಿಯವು, ಉನ್ನತಿ-ಹಿರಿಮೆಯನ್ನು ಅಮರ್ಚೆ-ಉಂಟುಮಾಡಲು, ಬೋಧಿರಾಟ್-ಬೋಧಕರಲ್ಲಿ ರಾಜನಂತಿದ್ದ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯ ವಿಚಾರಧಾರೆ, ವಿಸ್ಮಯಕೆ-ಅಶ್ವರ್ಯಕ್ಕೆ ಏರಿತು. ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಹು ಪುಣ್ಯದ ಪ್ರಲೋಭದಿಂದ ಪ್ರಚೋದಿತವಾದ ಭವತ್-ನಿಮ್ಮ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೊಗಳಲು ಉತ್ಸುಕವಾದ ಬುದ್ಧಿಯ ಉದಯವಾಯಿತು.

೪

ಜಂಪಕಮಾಲಾ

ಜಗದುದುಯಕ್ಕೆ ರಕ್ಷೆಗೆ ಲಯಕ್ಕೆ ನು
 ವಾಗೆ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿ ರೂಪಗಳ್
 ತ್ರಿಗುಣದೆ ಭಿನ್ನವಾದ ತನು ನಿಮ್ಮದ
 ದೆನ್ನುತೆ ಘೋಷಿಸಲ್ತಯೀ
 ನಿಗಮನುದಂ ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ, ರಮ್ಯಮ
 ರಮ್ಯಮೆನ್ನುತೆ ವೈರಮಂ
 ಬಗೆದು ವಿತಂಡವಾದಕಿಳಿವರ್ ಜಡ
 ಚಿತ್ತದ (ಅ)ಮಂಗಳಾರ್ಥಿಗಳ್.

ಜಗತ್ತಿನ ಉದಯಕ್ಕೆ, ರಕ್ಷೆಗೆ, ಲಯಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಲು ಬ್ರಹ್ಮ
 ವಿಷ್ಣು ಮಹೇಶ್ವರರ ರೂಪಗಳು ಸತ್ಪ ರಜ ತಮ ಈ ಮೂರು ಗುಣಗಳಿಂದ
 ವಿಭಿನ್ನವಾದ ನಿಮ್ಮ ಅಂಶಗಳೇ ಎಂದು ಮೂರು ವೇದಗಳು ಘೋಷಿಸಿದರೂ
 ಅದನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರ ವೈರಭಾವವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು
 ಜಡಚಿತ್ತದ-ಜಡವಾದ ಮನಸ್ಸಿನ ಅಮಂಗಳಾರ್ಥಿಗಳ್-ಅಮಂಗಳವನ್ನು
 ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವವರು ವಿತಂಡ-ದೋಷದೃಷ್ಟಿಯ ವಾದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವರು.

೫

ಜಂಪಕಮಾಲಾ

ಬಯಸಿದುದೇನು ? ಪದ್ಮಭವನಂದದೆ
 ಸೃಷ್ಟಿಸಲೆಂದೆ ಈ ಜಗತ್
 ತ್ರಯವನೆನಲ್ ತದುದ್ಯಮಕೆ ಸಲ್ವ ಉ
 ಪಸ್ಕರಮೆಲ್ಲಿ ? ವಸ್ತುಸಂ
 ಚಯಮಿದುಡೆಪ್ಪು ? ನಿಲ್ಲೆನೆಲೆಯಾವುದೆ
 ನುತ್ತೆಕುತರ್ಕವಾಡಿ ಸಂ
 ಶಯಕೆಡೆನಾಡುವರ್ ಗಿರಿಶ, ನಿಮ್ಮಸ
 ಮಾನ ಮಹದ್ವಿಭೂತಿಯಂ

ವಿತಂಡ ವಾದದ ಇನ್ನೊಂದು ರೂಪವನ್ನು ಕವಿ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳು
 ತಾನೆ.

ಶಿವಮಹಿಮ್ನ ಸ್ತವ

೫

ನಿಮ್ಮ ಗಿರಿಶ ಬಯಸಿದುದೇನು? ನಿಮ್ಮ ಶಿವನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದ್ದೇನು? ಸದ್ಭವನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಂತೆ ಈ ಮೂರು ಲೋಕಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಲೆಂದೆ, ಹಾಗಿದ್ದರೆ ಆ ಉದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲುವ-ಬೇಕಾಗುವ ಉಪಸ್ಕರ-ಉಪಕರಣಗಳೆಲ್ಲ? ವಸ್ತುಸಂಗ್ರಹ ಎಷ್ಟಿದೆ? ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಜಗತ್ತು ನಿಲ್ಲುವ ಸ್ಥಳ ಯಾವುದು ಎಂದು ಕುತರ್ಕವಾಡಿ ಓ ಗಿರಿಶ, ನಿಮ್ಮ ಅಸಮಾನವಾದ ಮಹತ್ ವಿಭೂತಿ-ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಸಂಶಯಕ್ಕೆ ಗುರಿಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

೬

ಉತ್ಪಲಮಾಲಾ

ಇಂತು ಕುತರ್ಕಿಗಳ್ ಸುರಗಣಾರ್ಚಿತ,
 ನಿಂದಿಸೆ ನಿಮ್ಮ ಶೂನ್ಯತಾ-
 ಕ್ರಾಂತಮೆನಿಪ್ಪ ಲೋಕಗಳ ಸೃಷ್ಟಿ ಆ
 ಕೃತಕ ಕೃತ್ಯಕೃತ್ಯಮೋ?
 ಭ್ರಾಂತ ಅನಾಸ್ತನಾಂಶದೊಳನೀಶ್ವರ
 ನಶ್ವರ ಶಕ್ತಿಯೋ ಎನಲ್
 ಬಿಂತರನಾಟಕಿಟ್ಟಪರು ನಿಮ್ಮ ಮ
 ಹತ್ವವನಾ ನರಾಧಮರ್

ಓ ಸುರಗಣಾರ್ಚಿತ-ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುವ ಶಿವನೆ, ಈ ರೀತಿ ಯಾಗಿ ಕುತರ್ಕಿಗಳು ನಿಮ್ಮನ್ನು ನಿಂದಿಸುವುದಾದರೆ ಈ ಜಗತ್ತು ಹೇಗೆ ನಿರ್ಮಾಣವಾಯಿತು, ಶೂನ್ಯತೆ-ಬಯಲಿನಿಂದ ಆವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಈ ಲೋಕಗಳ ಸೃಷ್ಟಿ, ಕೃತೃವೇ ಅಲ್ಲದ ಕೃತ್ಯವಿನ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಆದದ್ದೋ? ಭ್ರಾಂತಿ ಮೂಲವಾದ ವಾಸ್ತವವಲ್ಲದ ಎಲ್ಲಿಯೋ ಇರಬಹುದಾದ ಈಶ್ವರನ ಅನೀಶ್ವರ ಶಕ್ತಿಯೋ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾ ಆ ನರಾಧಮರು ನಿಮ್ಮ ಮಹಾತ್ಮೆಯನ್ನು ಬಿಂತರನಾಟಕಕ್ಕೆ-ನಾಯದಾಟಕ್ಕೆ ಇಡುತ್ತಾರೆ.

ಚಂಪಕಮಾಲಾ

ಭುವನದೊಳಾದಿ ನೈದಿಕಮತಂ, ತದ
 ನಂತರ ಸಾಂಖ್ಯಯೋಗದು
 ದ್ಭವಂ, ಅದು ಮುಂದೆ ಪಾಶುಪತ ನೈಷ್ಠವ
 ಧರ್ಮಗಳಾದವು, ಇಂತು ಮಾ
 ನವರುಚಿ ಭೇದದಿಂ ಮತಗಳಾಗೆ ವಿ
 ಭಿನ್ನ ವಿಚಿತ್ರ ಕೊಂಕುಗಳ್
 ತವರೆನೆ, ನೀನೆ ಗಮ್ಯರವುಗಳ್ಗೆ ನ
 ದೀನದಕೆಂತೊ ಸಾಗರಂ.

ಓ, ದೇವ, ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಪುರಾತನವಾದ ಮತವೆಂದರೆ ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿದ ವೇದಗಳ ಕರ್ಮಕಾಂಡ, ಅನಂತರ ಸಾಂಖ್ಯ ಯೋಗದರ್ಶನಗಳು ಹುಟ್ಟಿದವು. ಕಾಲಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಅವು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ಪಾಶುಪತ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮಗಳಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡವು. ಹೀಗೆ ಮಾನವರ ಅಭಿರುಚಿ-ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳ ಭೇದದಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿದ ಮತಧರ್ಮಗಳು ವಿಭಿನ್ನವೂ ವಿಚಿತ್ರವೂ ಆದ ಕೊಂಕು-ಉದ್ದೇಗದ ವಕ್ರ ವ್ಯಂಗ್ಯ, ಕಟಕಿ ಮಾತುಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಕೊಂಕಿನ ತವರು-ಜನ್ಮಗೃಹವೇ ಆದವು. ನದೀ ನದಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕೆ ಸಾಗರವೇ ಗುರಿಯಾಗಿ ಹರಿಯುವಂತೆ ಈ ಮತ ಧರ್ಮದರ್ಶನಗಳಿಗೆ ನೀವೇ ಗಮ್ಯ-ಗುರಿ ಆಗಿರುವಿರಿ.

ಮತ, ಧರ್ಮ, ದರ್ಶನ ಈ ಮಾತುಗಳ ಅರ್ಥಭೇದವನ್ನು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿದೆ. ಮತ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿಚಾರ, ಆಲೋಚನೆ, ಒಟ್ಟಿಗೆ ಮುಂತಾಗಿ ಅನೇಕಾರ್ಥಗಳಿದ್ದರೂ ಅದು ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ, ಅಥವಾ ಸಮೂಹದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಎಂದು ಸೀಮಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಧರ್ಮ ಧಾತುವಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಧರ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಧಾರಣ, ಮಾಡಿದುದು, ನಿಯಮ, ನ್ಯಾಯ, ಕರ್ತವ್ಯ, ನೀತಿ ಮುಂತಾದ ಅರ್ಥಗಳಿವೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸಮೂಹ ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಆಚರಣೆಗೆ ತಂದಾಗ ಧರ್ಮವಾಗುತ್ತದೆ. ದರ್ಶನ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನೋಡುವುದು ಎಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬದಿಗಿಟ್ಟು ವಿಚಾರ

ಮಾಡಿ, ಆಲೋಚಿಸಿ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಬರುವುದು ಎಂಬ ವಿಶಿಷ್ಟಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ದರ್ಶನ ಶಬ್ದವು ಪ್ರಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾರತೀಯ ಅರ್ಥಾತ್ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ರೀತ್ಯಾ ದರ್ಶನಗಳು ಆರು. ವೈಶೇಷಿಕ, ನ್ಯಾಯ, ವೇದಾಂತ, ಸಾಂಖ್ಯ, ಯೋಗ ಮತ್ತು ಮೀಮಾಂಸೆ ಎಂದು.

ವೈಶೇಷಿಕ-ಕಣಾದಿಂದ ಪ್ರತಿಸಾದಿತವಾದ ತತ್ವ. ಅವನ ನಿಜವಾದ ಹೆಸರು ತಿಳಿಯದು. ವಸ್ತುವಿನ ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಅಂಶ ಕಣ-ಅಣು, ಅದನ್ನು ಕುರಿತು ವಿಶೇಷವಾದ ಸಂಶೋಧನೆ ನಡೆಸಿದವನನ್ನು ಕಣ-ಆದ. ಕಣವನ್ನು ತಿನ್ನುವವನು ಕಣಾದ ಎಂದು ಕರೆದರು. ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಣು ಸಂಶೋಧನೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಮೊದಲೇ ಭಾರತೀಯರು ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿದರೆಂಬುದಕ್ಕೆ "ವೈಶೇಷಿಕ" ದರ್ಶನ ನಿದರ್ಶನ.

ನ್ಯಾಯ—ತರ್ಕ ಎಂಬುದು ಇದರ ಇನ್ನೊಂದು ಸಮರ್ಪಕ ನಾಮ. ಯಾವೊಂದು ವಿಚಾರವನ್ನೇ ಆಗಲಿ, ಚರ್ಚಿಸಿ ತೀರ್ಮಾನಕ್ಕೆ ಬರುವಾಗ ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದ ನಿಯಮ ನಿಬಂಧನೆಗಳನ್ನು ವಿಶ್ಲೇಷಿಸಿ ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಶಾಸ್ತ್ರ. ಎಲ್ಲ ಮತ ಧರ್ಮ ಚರ್ಚೆ ನಿರ್ಧಾರಗಳಿಗೆ ತರ್ಕಶಾಸ್ತ್ರ ಉಪಯುಕ್ತ.

ವೇದಾಂತ—ವೇದ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪರಿಣತ ರೂಪವಾದ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಸಾದಿತವಾದ ಅದ್ವೈತದ, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರೂಪಗಳು. ಇದನ್ನು ಉತ್ತರ ಮೀಮಾಂಸೆ ಎಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ವೇದಾಂತವನ್ನು ಕುರಿತ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥರಾಶಿ, ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಾಚೀನ ಭಾಷೆಗಳಿಗಿಂತ ವಿಸ್ತಾರವೂ ವಿಪುಲವೂ ಆಗಿದ್ದು, ಆಧುನಿಕ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿದೆ.

ಸಾಂಖ್ಯ—ಕಪಿಲ ಮುನಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಸಾದಿತವಾಗಿ ವಸ್ತುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ. ಇದು ವೈಶೇಷಿಕದ ಪರಿಣತ ರೂಪವೆಂದು ಕೆಲವರ ಅಭಿಮತ. ಅತೀಂದ್ರಿಯ ಅನುಭವ ಅನುಭಾವಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವಾದ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನ ಸಾಂಖ್ಯ ದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಭಾರತೀಯ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ ಮೂಲವೂ ಸಾಂಖ್ಯದಲ್ಲಿದೆ.

ಯೋಗ—ಪತಂಜಲಿಯಿಂದ ಸೂತ್ರ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಂಕಲಿತವಾದ ಯೋಗ ದರ್ಶನದ ಮೂಲ, ವೇದ ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೂ ಹಿಂದಿನ ಆರ್ಯಪೂರ್ವ ದ್ರಾವಿಡ

ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಯೋಗದರ್ಶನ ಇತ್ತೆಂಬುದು ಬಹು ಮಂದಿ ಸಂಶೋಧಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಮಹೇಂದೋದೊರೋ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಅವಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗದ ಗುರುತುಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಸಾಂಖ್ಯ ಯೋಗ ದರ್ಶನಗಳ ಮಿಳನದಿಂದ ಶೈವ, ಜೈನ, ಬೌದ್ಧ, ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡವೆಂಬುದನ್ನು ಈಗ ಎಲ್ಲ ಸಂಶೋಧಕರು ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ.

ಮೀಮಾಂಸ—ವೇದಕಾಲೀನ ಯಜ್ಞಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ರಚಿತವಾದ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಾ ಎಂದೂ ಹೆಸರಿದೆ. ಭಾರತ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಯಲ್ಲಿ ವೇದ ಪುರಾಣ ಯುಗಗಳ ಪ್ರತೀಕವಾದ ಆಚಾರ ವಿಚಾರ ಪೂಜೆ ಪುರಸ್ಕಾರಗಳು ಉಳಿದಿರುವುದು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಪ್ರಭಾವದಿಂದಲೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಜೈನ, ಬೌದ್ಧ ಧರ್ಮಗಳೂ, ಕ್ರಿಸ್ತಶಕಾ ನಂತರ ಶೈವ ವೈಷ್ಣವ ಧರ್ಮಗಳೂ ಈ ಬಂಧನದಿಂದ ಬಿಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೆಲ್ಲ ವಿಫಲವಾದವು.

೮

ಮಹಾಸ್ಯಗರ್

ಮುಡಿ ಎತ್ತಾಗಲ್ ಮಹೋಕ್ಷಂ, ಕರದೆ ವಿಧಿ ಕಪಾ
ಲಂ ಋತ ಸ್ವಪ್ರತಿಷ್ಠಾ
ಪದಮಾಯು, ಅಂಗಾಂಗಮೆಲ್ಲಂ ಫಣಿಪುಟಿತ ಚಿತಾ
ಭಸ್ಮನಾ, ಅಂತೆ ಆಳ್ವ ತಂತ್ರಂ,
ತ್ರಿದಶರ್ ಲೋಕೇಶ್ವರರ್ ನಿಮ್ಮ ಭೃಕುಟಿ ಕಡೆಗಣ್
ನೋಟದಿಂದೆನ್ನಲ್ ಅಂತಾ
ದುದು ನಿಮ್ಮಾತ್ಮಾಭಿರಾಮ ಪ್ರಶಮಿತ ವಿಸ
ಯಾಪೇಕ್ಷ ನೈರಾಗ್ಯದಿಂದಂ.

ಓ ವಿಶ್ವೇಶ್ವರ, ಪರಮಶಿವ, ನಿಮ್ಮ ವಾಹನವೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಮುಡಿ ಎತ್ತು ಮಹೋಕ್ಷಂ-ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ನೃಪಭವಾಗಿರಲು, ನಿಮ್ಮ ಕೈಯಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮದೇವನ ಕಪಾಲಂ-ತಲೆಬುರುಡೆಯು, ಋತ-ಸತ್ಯ ಧರ್ಮ ನ್ಯಾಯಗಳಿಗೆ ಸ್ವಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪದಮಾಯು-ಆತ್ಮಗೌರವವನ್ನು ಕೊಡುವ ಪದ-ಸ್ಥಾನ

ವಾಯಿತು. ನಿಮ್ಮ ಸರ್ವಾಂಗವೂ ಘಣಿಪುಟಿತ-ಹಾವುಗಳಿಂದ ಕಾವೇರಿದ ಸ್ಮಶಾನದ ಬೂದಿಯಿಂದಕೂಡಿ ಅಂತೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಆಳ್ವತಂತ್ರಂ-ನಿಮ್ಮ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಕಾರ್ಯವಿಧಾನವೂ ಆದುವು. ತ್ರಿದಶರ್-ಇಂದ್ರ ವರುಣಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ನಿಮ್ಮ ಭುಕ್ತುಟಿ-ಗಂಟು ಹುಬ್ಬು ಮತ್ತು ಕಡೆಗಣ್ ನೋಟದಿಂದ-ಕೃಪಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಲೋಕೇಶ್ವರರ್-ಲೋಕಗಳ ಅಧಿನಾಯಕರು ಎನ್ನಲ್-ಎನ್ನಲು ಅಂತಾದುದು-ಹಾಗಾದದ್ದು ನಿಮ್ಮ ಆತ್ಮಾಭಿರಾಮ-ಆತ್ಮರೂಪವಾದ ಪರಾಜೈತನ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತ ಚಿಂತನೆಯಿಂದಾದ ಅನಂದದಿಂದ, ಪ್ರಶಮಿತ-ಶಾಂತವಾದ ವಿಷಯ ಸುಖಾಪೇಕ್ಷೆಯ ವೈರಾಗ್ಯದಿಂದ-ವಿರಕ್ತಿಯಿಂದ.

ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಪದಂತನು ಪರಶಿವನ ವೈರಾಗ್ಯಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಧ್ವನಿಪೂರ್ಣವಾದ ಚತುರತೆಯಿಂದ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮೂಲದ ಖಟ್ಟಾಂಗ-ಖಟ್ಟಾಯುಧ, ಪರಶು-ಗಂಡುಗೊಡಲಿ, ಅಜಿನ-ವೃಗಚರ್ಮಗಳ ಉಲ್ಲೇಖ ಅನುವಾದದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿದ್ದರೂ, ಬ್ರಹ್ಮಕಪಾಲ ಚಿತಾಭಸ್ಮಗಳ ವರ್ಣನೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗಿ ಬಂದಿದೆ.

ಹಿಂದೊಂದು ದಿನ ಬ್ರಹ್ಮದೇವನು ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನ ನಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ಮೇನಕೆಯನ್ನು ಕಳುಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವಳು ಎದುರಿಗೆ ಬಂದು ನರ್ತಿಸುತ್ತ ಪಾರ್ಶ್ವಕ್ಕೆ ಹೋದಾಗ ಬ್ರಹ್ಮನು ಆ ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ತಲೆಯೊಂದನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ನರ್ತನದ ಆಸಕ್ತಿಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ದಿಕ್ಕಿಗೊಂದರಂತೆ ನಾಲ್ಕು ತಲೆಗಳಾದಾಗ ಹಾಸ್ಯಪ್ರಿಯೆಯಾದ ಮೇನಕೆ ಗಗನಕ್ಕೆ ಹಾರಿ ನರ್ತನ ಮುಂದುವರಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಬ್ರಹ್ಮ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ತಲೆ ರಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಈ ರಸಿಕತೆಯ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆಯನ್ನು ದೂರದಿಂದ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ ಶಿವನು ಐದನೆಯ ತಲೆಯನ್ನು ಉಗುರಿನಿಂದ ಚಿವುಟಿಹಾಕುತ್ತಾನೆ. ಬ್ರಹ್ಮ "ಆ ತಲೆಬುರುಡೆ ನಿನ್ನ ಭಿಕ್ಷಾಪಾತ್ರವಾಗಲಿ" ಎಂದು ಶಪಿಸುತ್ತಾನೆ. ದೇವತೆಗಳು ನಗುತ್ತಾರೆ. ಶಿವನು ಭುವಸ್ವರ್ ಲೋಕಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ಭೂಲೋಕದ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾ ಕಾಶಿ ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಕಪಾಲ ತಾನಾಗಿ ಕಳಚಿಬೀಳುತ್ತದೆ. ಇದು ಪುರಾಣ ಕಥೆ.

೯

ಚಂಪಕಮಾಲಾ

ಜಗಮಿದು ನಿತ್ಯವೆಂದೆನಲದೋರ್ವನ್ ಆ
 ನಿತ್ಯಮನುತೈ ವಾದಕು
 ಜ್ಞ ಗಿಸಿರಲ್ ಅನ್ಯನ್ ಈರ್ವರನು ರಂಜಿಸೆ
 ನಿತ್ಯಮನಿತ್ಯಮೆಂಬ ವಾ
 ಗ್ಮಿಗಳೆದುರಾಗೆ ವಂದಿಸುತೆ ವಿಸ್ಮಯ
 ಮಾಡುದು ಹಾಸ್ಯಮೆಂಬಿನಂ
 ಒಗುಮಿಗೆ ನಿಮ್ಮನಾಂ ನುತಿಸಿ ಬಣ್ಣಿಸ
 ಲಾದುದು ಮಾತಿನಾರ್ಭಟಂ

೫-೭ನೇ ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಕುತರ್ಕಗಳಿಂದ ತನಗಾದ ಅನುಭವವನ್ನು ಕವಿ ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ,

ಈ ಜಗತ್ತು ನಿತ್ಯ-ಶಾಶ್ವತ ಎಂದೊಬ್ಬನು ಹೇಳಲು ಅನ್ಯನ್-ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ಜಗತ್ತು ಅನಿತ್ಯ ಎಂದು ವಾದಕ್ಕೆ ನಿಲ್ಲಲು ಆ ಇಬ್ಬರನ್ನು ರಂಜಿಸಲು "ನಿತ್ಯಮನಿತ್ಯಂ" ನಿತ್ಯವು ಪ್ರತಿದಿನ ಅನಿತ್ಯ-ನಾಶವಾಗುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲವೇ? ಜಗತ್ತು ಎರಡೂ ಅಲ್ಲ ಎನ್ನುವ ವಾಗ್ಮಿಗಳು ಎದುರಿಗೆ ಬರಲು ನಾನು ಮೊದಲು ಗೌರವದಿಂದ ಅವರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ ವಿಸ್ಮಯವು ಹಾಸ್ಯಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿತೋ ಎಂಬಂತೆ ನಿಮ್ಮನ್ನು (ಶಿವನನ್ನು) ಒಗುಮಿಗೆ-ಅಳತೆ ಮೀರಿ ನುತಿಸಿ-ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಿ ಬಣ್ಣಿಸಿ-ವರ್ಣಿಸುವಾಗ ಮಾತುಗಳ ಶೈಲಿ ವೀರರಸಪ್ರಧಾನವಾದ ಆರ್ಭಟೇಶೈಲಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ ಮಾತಿನ ಆರ್ಭಟವೇ ಆಯಿತು.

ಕವಿ ಪುಷ್ಪದಂತ ಗಂಧರ್ವನ ಕಾಲ ಯಾವುದು ಎಂದು ಖಚಿತವಾಗಿ ಹೇಳಲು ಆಧಾರವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇತ್ತೀಚಿನ ಸಂಶೋಧಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ದಂತೆ ಕ್ರಿ. ಪೂರ್ವ ೨ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿದ್ದನೆಂದೂ ಆದಿಶಂಕರರಿಗೂ ಅದೇ ಶತಮಾನದ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿದ್ದ ಮಹಾಕವಿ ಕಾಳಿದಾಸನಿಗೂ ಮಹಿಮ್ನ ಸ್ತವದ ಪರಿಚಯವಿತ್ತೆಂದೂ ಈ ಮೂವರ ಶೈಲಿ ಮತ್ತು ನಿರೂಪಣಾವಿಧಾನ

ದಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಕುಮಾರಸಂಭವದ ೫ನೆಯ ಸರ್ಗದಲ್ಲಿ ಶಿವನು ಕಪಟ ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪಾರ್ವತಿಯನ್ನು ಸಂಧಿಸಿದಾಗ ನಡೆಯುವ ಸಂಭಾಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಅರ್ಭಟೇಶೈಲಿಯು ಛಾಯೆಯಿದೆ. ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಿಮ್ನಸ್ತವದ ಹೋಲಿಕೆ ಇದೆ. “ಶೂನ್ಯಸಂಪಾದನೆ” (ಕರ್ನಾಟಕ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಪ್ರಕಟನೆ) ೩-೪ನೆಯ ಸಂಪಾದನೆಯ ಪ್ರಭು-ಸಿದ್ಧರಾಮರ ಸಂಭಾಷಣೆಯಲ್ಲಿ ವೀರರಸಪ್ರಧಾನ ಅರ್ಭಟೇಶೈಲಿಯ ನಿದರ್ಶನಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಪುಷ್ಪದಂತನ ಕಾಲಕ್ಕೆ “ವೀರಶೈವ”ದ ಉದಯವಾಗಿರಬೇಕೆಂಬ ವಾದಕ್ಕೆ ಇದು ಪುಷ್ಟಿ ಕೊಡುತ್ತದೆ.

೧೦

ಮತ್ತೇಭವಿಕ್ರೀಡಿತಂ

ಅನಲಸ್ತಂಭದವೋಲ್ ಮಹೇಶ, ಭವದೀ
ಯೋದ್ಯತ್ ಪ್ರಭಾರಾಶಿ ಮುಂ
ದೆ ನಿಲಲ್ ಬಿಬ್ಬರಗಾಗಿ ನೋಡುತ್ತದರೊಂ
ದಂತಸ್ತಮಂ ಶೋಧಿಸಲ್,
ಅನುವಾದಂ ಹರಿ ಸೂಕರಾಕೃತಿಯೋಳ್,
ಅಂತು ಅಜ್ಜೋದ್ಭವಂ ಹಂಸಶಾ
ನೆನೆ. ಸುಳ್ಳಾಡುತೆ ಅಪೂಜ್ಯನೋರ್ವನು, ನಿಜಂ
ಪೇಳ್ವ ಅನ್ಯನ್ಂತೆ ಅಚ್ಯುತಂ

ಬಹು ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಕೆಲವೇ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಗುರಿ ಸಾಧಿಸುವ ಧ್ವನಿ ಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ಈ ಪದ್ಯ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆ. ಪದ್ಯದ ಅನ್ವಯ ಶಬ್ದಾನುವಾದವಿದು.

ಓ ಮಹೇಶ, ಭವದೀಯ-ನಿಮ್ಮ ಉದ್ಯತ್ ಪ್ರಭಾರಾಶಿ-ಉದಯಿಸುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಭೆಯ ಸಮೂಹವು, ಅನಲಸ್ತಂಭದವೋಲ್-ಅಗ್ನಿಯ ಕಂಬದಂತೆ ಲಿಂಗಾಕಾರವಾಗಿ ಮುಂದೆ ನಿಂತಿರಲು ಬಿಬ್ಬರಗಾಗಿ ನೋಡುತ್ತಾ ಅದರೊಂದ ತಸ್ತಮಂ-ಅದರ ಆಳ ಎತ್ತರಗಳನ್ನು, ಶೋಧಿಸಲ್ವೆ-ಕಂಡುಹಿಡಿಯಲು ಹರಿ-

ವಿಷ್ಣುವು ಸೂಕರಾಕೃತಿಯೋಳ್-ಹಂದಿಯ ರೂಪದಿಂದ ಅನುಪಾದಂ-ಸಿದ್ಧನಾದನು. ಅಂತೆ-ಹಾಗೆಯೇ ಅಬೋಧ್ಯವಂ-ವಿಷ್ಣುವಿನ ನಾಭಿಕಮಲದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವನು ಹಂಸತಾನನೆ ಅನುಪಾದಂ ಸಿದ್ಧನಾದನು, ಅವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ಸುಳ್ಳಾದುತ (ಅ)ಪೂಜ್ಯನು ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಿ ಪೂಜೆಗೆ ಅನರ್ಹನಾದನು, ಬ್ರಹ್ಮ. ಅನ್ಯನ್-ಇನ್ನೊಬ್ಬನು ನಿಜಂ ಪೇಳ್ವ-ನಿಜವನ್ನು ಹೇಳಿ ಅಚ್ಯುತಂ-ಚ್ಯುತಿ-ಹಾನಿ ಪತನವಿಲ್ಲದವನಾದನು.

ಶಿವಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ, ಶಾಕ್ತ ವೈಷ್ಣವ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಸೂಚ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟು, “ಲಿಂಗೋದ್ಭವಾಖ್ಯಾನ”ವೆಂದು ಹೆಸರಾದ ಸಾಂಕೇತಿಕ ಉಪಾಖ್ಯಾನದ ಮುಖ್ಯ ಘಟ್ಟಗಳಿವು.

ಹಿಂದೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ “ಸೃಷ್ಟಿಯು ದೊಡ್ಡದೋ? ರಕ್ಷಣೆಯು ದೊಡ್ಡದೋ?” ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಉದ್ಭವಿಸಿ ವಿಷ್ಣುವೂ ಬ್ರಹ್ಮದೇವನೂ ವಾದ ಹೂಡಿ ಕೊನೆಗೆ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಕೋರಾಡಿದರು. ಇದು ಬಹುಕಾಲ ನಡೆದರೆ ಮೂರು ಲೋಕಗಳೂ ನಾಶವಾಗುವುದೆಂದು ಭೀತರಾದ ದೇವತೆಗಳು, ನಡುವೆ ನಿಂತು “ಓ ಹರಿ ಬ್ರಹ್ಮರೇ, ಹೋರಾಟ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಹೇಳುವುದನ್ನು ಕೇಳಿರಿ. ಮಹಾತೇಜಸ್ಸೊಂದು ಉದ್ಭವಿಸಿ ಭೂಮಿ ಆಕಾಶಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ. ಅದರ ಆದಿ ಅಂತ್ಯಗಳನ್ನು ಯಾರು ನಿರ್ಧರಿಸುವರೋ ಅವರು ದೊಡ್ಡವರೆನಿಸುವರು. ಮೂರು ಲೋಕಗಳಿಗೆ ವಿನಾಶಕಾರಿಯಾದ ಹೋರಾಟ ವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಆ ಸಂಶೋಧನಾ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ತೊಡಗಿರಿ” ಎಂದು ಬಿನ್ನವಿಸಿ ಕೊಂಡರು. ಆಗ ಅವರು ಯುದ್ಧವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಲಿಂಗಾಕಾರದಿಂದ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಆ ಬೃಹತ್ ತೋಜೋರಾಶಿಯನ್ನು ಬೆಚ್ಚಿರಗಾಗಿ ನೋಡಿದರು. ವಿಷ್ಣುವು ಅದರ ಮೂಲವನ್ನು ಹುಡುಕಲು ಸೂಕರ ರೂಪದಿಂದ ನೆಲವನ್ನು ಅಗೆಯತೊಡಗಿದನು. ಬ್ರಹ್ಮನು “ಹಂಸದ ರೂಪದಿಂದ ಸ್ತಂಭದ ಶಿರವನ್ನು ನೋಡಿ ಬಂದಿದ್ದೇನೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಸಾಕ್ಷಿ ಈ ಕೇತಕಿ ಪುಷ್ಪ” ಎಂದು ಹೇಳಿದನು. ವಿಷ್ಣುವು “ನನ್ನ ಶಕ್ತಿಯಿರುವಷ್ಟು ಆಳ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅಗೆದು ನೋಡಿದೆ, ಲಿಂಗದ ಮೂಲ ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ” ಎಂದನು. ಸೋಲು ಗೆಲುವುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲು ದೇವತೆಗಳು ಯೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಲಿಂಗದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಿವನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾದನು. ಬ್ರಹ್ಮನ ಮುಖ ತೇಜೋಹೀನವಾಯಿತು. ಸುಳ್ಳು ಸಾಕ್ಷಿ ಹೇಳಿದ

ಕೇತಕೇ ಪುಷ್ಪ ಸುಟ್ಟಿತು. ಬ್ರಹ್ಮನ ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಿದುದಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು
ಭಕ್ತಿನಮ್ರನಾಗಿ ಶಿವನನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಂಡನು; ಶಿವನು ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ಬುದ್ಧಿಹೇಳಿ
ಹಿಂದಿನಂತೆ ಸ್ವಸ್ತಿ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ನೇಮಿಸಿದನು. ನಿಜ ಹೇಳಿದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು
ನೀನು ಅಚ್ಯುತನೆಂಬ ಉಪಾಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದು ಲೋಕಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸು
ಎಂದು ಆನುಗ್ರಹಿಸಿದನು. ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪ್ರಭಾವ ಬೆಳೆಯಿತು.
ಬ್ರಹ್ಮನು ಪೂಜಾನರ್ಹನಾದನು.

೧೧

ಚಂಪಕಮಾಲಾ

ಶ್ರಮಮಿನಿತಿಲ್ಲದಸ್ತರಿಪು ಮೂಜಗ
ಮಂ ಪಡೆದಾಳ್ವದೊಂದು ಸಂ
ಭ್ರಮದೆ ದಶಾನನಂ ಕದನಕಾದ ಭು
ಜಾಳಿಯ ತೀಡುತಿದೊಡೊಂ
ಪ್ರಮುದಿತ ಭಕ್ತಿಯಿಂ ನಿಜಶಿರ: ಸರ
ಸೀರುಹ ವಗಲೆಯಿಂದೆ ನಿ
ಮ್ಮಮಿತ ವಿಭೂತಿಗಾಳ್ವ ಪದಪೀಠವ
ಪೂಜಿಸಿ ಧನ್ಯನಾಗೇ !

ಅಸ್ತರಿಪು—ವೈರಿಗಳಿಲ್ಲದ ಮೂರು ಲೋಕಗಳನ್ನು ಶ್ರಮವಿಲ್ಲದೆ ಆಳು
ತ್ತಿರುವೆನೆಂಬ ಸಂಭ್ರಮದಿಂದ ರಾವಣನು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಸನ್ನದ್ಧವಾದ ತೋಳು
ಗಳನ್ನು ತೀಡಿದರೇನಾಯಿತು ? ವಿಶೇಷವಾದ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ತನ್ನ ತಲೆಗಳನ್ನು
ಕಡಿದು ಶಿವನ ಪಾದಪೀಠದಲ್ಲಿ ತಾವರೆ ಮುಕುಳಗಳ ಮಾಲೆಯಂತೆ ಅರ್ಪಿಸಿ
ಧನ್ಯನಾಗಲಿಲ್ಲವೆ ?

ಶಿವನ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಈ ಉಪಾಖ್ಯಾನ ಗೋಕರ್ಣ ಕ್ಷೇತ್ರ
ಮಹಾತ್ಮೆಯಲ್ಲಿ, ಲಿಂಗಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾಗಿದೆ: ಲಂಕಾಧಿಪತಿ
ರಾವಣನು ಯಾವ ಶ್ರಮವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ವರ ಪಡೆದು ಮೂರು
ಲೋಕವನ್ನು ಆಳುವ ಸಂಭ್ರಮದಲ್ಲಿ ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ
ವಿಮಾನ ಹಠಾತ್ತನೆ ನಿಂತಿತು. ಸಾರಥಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ, “ನಾವು ಗೋಕರ್ಣ
ಕ್ಷೇತ್ರಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದೇವೆ. ಗೋಕರ್ಣೇಶ್ವರ ಶಿವನು ನಿಮ್ಮ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಬಯಸಿ
ದಂತಿದೆ.”

ರಾವಣನು ವಿಮಾನದಿಂದಿಳಿದು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಶಿವಲಿಂಗವನ್ನು ಪೂಜಿಸುತ್ತಾನೆ. ಎಷ್ಟು ಹೊತ್ತಾದರೂ ಶಿವನು ಅನುಗ್ರಹಿಸದಿದ್ದಾಗ ರಾವಣನು ನಿರಾಶನಾಗಿ ಕತ್ತಿಯಿಂದ ತನ್ನ ಒಂಭತ್ತು ತಲೆಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಲಿಂಗದ ಪಾದಪೀಠದಲ್ಲಿ ತಾವರೆಯ ಮಾಲೆಯಂತೆ ಧಾಲಾಗಿ ಇಡುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಶಿವನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ಮೂರು ಲೋಕಗಳ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ರಾವಣನನ್ನು ಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ನರವಾಹನರ ಹೊರತಾಗಿ ಮತ್ತಾರಿಂದಲೂ ಮರಣವಿಲ್ಲದಂತೆ ವರ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತ ಶಿವಭಕ್ತನ ಶಕ್ತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಪ್ರತಾಪಗಳು ಹೆಚ್ಚಿನದೆಂಬುದನ್ನು ಲೋಕಕ್ಕೆ ತಿಳಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಈ ಪುರಾಣ ಕಥೆಗಳು ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದನೆಂಬ ಆಧುನಿಕ ವಿಮರ್ಶಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವಿದ್ದರೂ ಈ ಆಖ್ಯಾನಗಳನ್ನು ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ವಿವೇಚಿಸಿ ಗ್ರಹಿಸಿದರೆ ಕಟ್ಟುಕಥೆಗಳೆಂದು ತಿರಸ್ಕರಿಸುವುದು ಬುದ್ಧಿಜೀವಿಗಳಲ್ಲದವರ ಹಿತದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಚಿತವೆನಿಸದು. ಸಗುಣೋಪಾಸನೆಯೇ ನೀತಿ ಧರ್ಮಗಳ ಅಸ್ತಿವಾರವೆಂದೂ, ನಾಸ್ತಿತ್ವವು ವಿನಾಶದ ಒಂದು ರೂಪವೆಂದೂ ಅನುಭಾವಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

೧೨

ಹಂಸಕಮಾಲಾ

ಪಶಮುತಿ, ನೀವನುಗ್ರಹಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಭು
 ಜಾಳಿಯ ಶಕ್ತಿಯಂ ಪರೀ
 ಕ್ಷಿಸಲೆನೆ ನಿಮ್ಮವಾಸ ರಜತಾದ್ರಿಯ
 ನೆತ್ತುವೆನೆಂಬ ದೈತ್ಯ ಸಾ
 ಹಸಕೆ ದಶಾಸ್ಯನುಜ್ಜ ಗಿಸೆ, ನೋಡುತೆ
 ಬೆಟ್ಟಿತು ಬೆಟ್ಟಿನೊಂದನಾ
 ಡಿಸುತವನಂ ರಸಾತಲಕೆ ತಳ್ಳಿರ
 ಲಾದುದು ಶಿಕ್ಷೆಸಾದ್ಯಶಂ.

ರಾವಣನ ದರ್ಪದಳನದ ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೂಚ್ಯವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ. ಇದನ್ನು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಕಲಾತ್ಮಕವಾಗಿ

ರೂಪಿಸುವ ಶಿಲ್ಪಕೃತಿಯೊಂದು ಎಲ್ಲೊರದ ಕೈಲಾಸ ಗುಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ದೊರಕಿದೆ.

ಓ ಪಶುಪತಿ, ನೀವು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿಕೊಟ್ಟ ಹತ್ತು ಭುಜಗಳ ಶಕ್ತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಪರೀಕ್ಷಿಸಲು ರಾವಣನು ನಿಮ್ಮ ವಾಸಸ್ಥಾನವಾದ ರಜತಾದ್ರಿ—ಬೆಳ್ಳಿ ಬೆಟ್ಟವೆಂದು ಹೆಸರಾದ ಕೈಲಾಸವನ್ನು ಎತ್ತುತ್ತೇನೆ ಎಂಬ ದೈತ್ಯ ಸಾಹಸಕ್ಕೆ ಉಜ್ಜಗಿಸುತ್ತಾನೆ—ತೊಡಗುತ್ತಾನೆ. ಇದನ್ನು ಕಂಡ ಈಶ್ವರನು ತನ್ನ ಬೆಟ್ಟತು—ದೊಡ್ಡದಾದ ಬೆಟ್ಟೊಂದನ್ನು ಅಡಿಸಿ ರಾವಣನನ್ನು ರಸಾತಲಕ್ಕೆ ತಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ತಪ್ಪಿಗೆ ತಕ್ಕ ಶಿಕ್ಷೆ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಶಿವವುರಾಣ, ರಾಮಾಯಣಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ಕಥೆ ಇದೆ. ಮೂರು ಲೋಕಗಳನ್ನು ಜಯಿಸಲು ರಾವಣನು ವಿಮಾನದಲ್ಲಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಕೈಲಾಸ ಶಿಖರವು ಅಡ್ಡ ಬಂದು ವಿಮಾನ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. “ಎಕೆ ನಿಂತಿತು” ಎಂದು ಕೇಳಿದಾಗ ಸಾರಥಿ “ಶಿವನ ವಾಸಸ್ಥಾನವಾದ ಕೈಲಾಸ ಶಿಖರ ಅಡ್ಡ ನಿಂತಿದೆ. ಅನುಮತಿ ಇಲ್ಲದೆ ಅದನ್ನು ದಾಟಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ” ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ. ರಾವಣನು ಕೋಪದಿಂದ “ಶಿವನೆಷ್ಟರವನು, ಕೈಲಾಸಗಿರಿಯನ್ನೇ ಎತ್ತಿ ಅಡ್ಡ ಸರಿಸಿ, ವಿಮಾನಕ್ಕೆ ದಾರಿ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತೇನೆ” ಎಂದು ವಿಮಾನದಿಂದಿಳಿದು, ಶಿಖರದ ತಳದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಎತ್ತಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಬೆಟ್ಟ ತುಸು ಕದಲಿದಾಗ ಶಿವನು ತನ್ನ ಹೆಬ್ಬೆಟ್ಟನ್ನು ಅಡಿಸಿ ರಾವಣನನ್ನು ಪಾತಾಳಕ್ಕೆ ತಳ್ಳುತ್ತಾನೆ, ೧೧ನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿತವಾದ ಗೋಕರ್ಣದ ಘಟನೆ ಇದರ ಅನಂತರ ನಡೆದದ್ದಾಗಿರಬೇಕು.

ಕೈಲಾಸ ಗುಹಾಲಯದಲ್ಲಿನ ಈ ಘಟನೆಯ ಕಥಾಶಿಲ್ಪ ಭಾರತೀಯ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಣೆ, ಪಾತ್ರಗಳ ಔಚಿತ್ಯ ಮತ್ತು ಸ್ಥಾನಗಳ ಹಂಚಿಕೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟವೂ ಮಹತ್ವವೂ ಆದ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಿರುತ್ತದೆ, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ೨೦ ವರ್ಷಗಳು ಕಲ್ಕತ್ತಾ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರಾಗಿದ್ದ, ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ಅನೇಕ ಉದ್ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿರುವ ಶ್ರೀಮತಿ STELLA KRAMARISCH (ಸ್ಟೆಲಾಕ್ರಮರಿಷ್) ಅವರು 1981ರ ಪ್ರಾರಂಭದ ಆರು ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಪಿಲ್ಡಿಯಾಮ್ಯೂಸಿಯಂ ಆರ್ಟ್ ಸಂಸ್ಥೆ ಅಮೇರಿಕ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಸ್ಥಾನದ ಪ್ರಮುಖ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ

ನಡೆಸಿದ “Siva Exhibition” ಶಿವಾಯನ ಪ್ರದರ್ಶನದ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ “The Presence of Siva” (ಶಿವಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ) ಎಂಬ ಸಂಶೋಧಕ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ (467-3) ಈ ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಹೀಗೆ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ.

“ಧರ್ಮಾಧಿಕರಣದ ಲಕ್ಷಣದಿಂದ ಕೂಡಿ, ಎರಕಹೊಯ್ದ ಬೃಹದಾಕಾರದ ಇಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾದಂತೆ ಕಾಣುವ ಒಂದು ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ರಾವಣೇಶ್ವರನ ಈ ದೈತ್ಯ ಸಾಹಸದ ಕಾರ್ಯ ಶಿಲಾಬದ್ಧವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಗುಹೆಯ ಕೆಳಗಿನ ಅರ್ಧಭಾಗದ ಎರಡು ಪಾರ್ಶ್ವಗಳು ಇಟ್ಟಿಗೆ ಆಕಾರದ ದೊಡ್ಡ ಬಂಡೆಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಂತೆ ಕಂಡು ಹಿಂಭಾಗ ಅಂಧಕಾರದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿದೆ. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ರಾವಣನು ಮಂಡಿಯೂರಿ ವೀರಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತಿದ್ದಾನೆ. ತನ್ನ ಇಪ್ಪತ್ತು ಕೈಗಳನ್ನು ಚಾಚಿ ಮೇಲೆತ್ತಿ ಪರ್ವತದ ಆದಿಭಾಗವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ.

ಅವನ ದೈತ್ಯಾಕಾರದ ಹತ್ತು ಮುಖಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ಮೂರು ಮುಖಗಳು ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟ ಉಳಿದ ಏಳು ಮುಖಗಳು ಗುಹೆಯ ಅಂಧಕಾರದಲ್ಲಿ ಲೀನವಾದಂತೆ ಕಾಣುವ ಭ್ರಮೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ ರೂಪಾರಿ ಸಫಲನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಗುಹೆಯ ಮೇಲಿನ ಅರ್ಧಭಾಗ, ಕೆಳಗಿನ ಭಾಗಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ವಿಶಾಲವಾಗಿದ್ದು ಶಿವನ ವಾಸಗೃಹ ಒಡ್ಡೋಲಗದ ರೂಪದಲ್ಲಿದೆ. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಎತ್ತರದ ವೇದಿಕೆಯಂತಿರುವ ಶಿಲಾಸನದಲ್ಲಿ ದೇವತಾ ದಂಪತಿ Devine couple) ಮಂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವೇದಿಕೆಯ ಎರಡೂ ಪಾರ್ಶ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ನಂದಿ ಭೃಂಗಿ ಮುಂತಾದ ಗಣನಾಯಕರೂ ಗಣಗಳೂ ವಿವಿಧ ಭಂಗಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಗಣಗಳು ಕುಳಿತಿರುವ ಭಂಗಿ ಶಾಂತಿ ಸಮಾಧಾನಗಳ ವಾತಾವರಣವು ರಾವಣನ ಸಾಹಸ ವೈರ್ಭವಮವೆಂದು ಭವಿಷ್ಯ ನುಡಿಸುವಂತಿದೆ.

ವೇದಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಶಿವನು ಎಡಗೈಯನ್ನು ಊರಿ ಮಂಡಿಸಿದ್ದಾನೆ ಎತ್ತಿದ ಬಲಗೈಯಲ್ಲಿ ಪರಶು (ಗಂಡುಗೂಡಲಿ) ಶಿವನ ಎಡಗಡೆ ಲತೆಯಂತೆ

ಬಳುಕುವ ತೆಳುವೈಯ ಪಾರ್ವತಿ ಉತ್ಸಾಹ ಸೂಚಿಸುವ ಎಳೆನಗೆಯ ಮುಖವನ್ನು ಶಿವನತ್ತ ತಿರುಗಿಸಿ ಕಾಲು ಚಾಚಿ ತುಸು ಸರಿದು ತನ್ನ ಬಲಗೈಯಿಂದ ಪತಿಯ ಬಲತೋಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಮಂಡಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಮುಖದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿ ಉತ್ಸಾಹಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಮಿದುನಗೆಯ ಛಾಯೆ, ವೇದಿಕೆಯ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಗುಹಾಂತರಾಳಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಬಾಗಿಲಲ್ಲಿ ರುದ್ರಕನ್ಯೆಯೊಬ್ಬಳು ನಡೆಯುತ್ತಾ ಹಿಂದಿರುಗಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಾಳೆ. ಅವಳ ಬೆನ್ನಿನ ನಿಲವು, ಮುಖದಲ್ಲಿ ಬೆದರಿದ ನೋಟ, ಎತ್ತಿದ ಮುಂಗಾಲು, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೇ ಭಯದ ಸೂಚನೆ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಶಿವನು ಗಂಭೀರ ಮುಖಮುದ್ರೆಯಿಂದ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಬಾಗಿಸಿ ಎಡಗಾಲ ಹೆಜ್ಜೆಟ್ಟಿನಿಂದ ಗುಹೆಯ ತಲಭಾಗವನ್ನು ಸ್ಪರ್ಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಶಿಖರದ ಅಲುಗಾಟ ನಿಂತು ರಾವಣನು ರಸಾತಲಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದದನ್ನು ಕಂಡರೋ ಎನ್ನುವಂತೆ ಗುಹೆಯ ಸೂರಿನ ಮೇಘಾಕಾರದ ಬಂಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಯಕ್ಷ ರಕ್ಷ ಗಂಧರ್ವರು ಶಿವನಿಗೆ ಕೈಯೆತ್ತಿ ಮುಗಿದು ಜಯಕಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತದೆ.”

ಅನುಭಾವಿ ಸೃಜನಶೀಲ ಲೇಖಕಿಯವರ ವಿಮರ್ಶೆ ಹೀಗೆ ಕೊನೆಗೊಂಡಿದೆ : “ಈ ಪ್ರಸಂಗದ ಪ್ರಮುಖ ಮತ್ತು ಪೋಷಕ ಪಾತ್ರಗಳಿಗೆ ಶಿಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಉಚಿತ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಅಸಾಧಾರಣ ದಕ್ಷತೆ ಹಾಗೂ ಕಲಾಭಿಜ್ಞತೆಯನ್ನು ತೋರಿದ್ದಾರೆ. ಪರಮಶಿವನ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾದ ವಾಸಗೃಹದ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಅರಮನೆಯ ರೀತಿ, ಗುರು ಮನೆಯ ಕರ್ತವ್ಯ ಪ್ರಜ್ಞೆ, ಮಹಾಮನೆಯ ವೈರಾಗ್ಯದಿಂದ ಪ್ರೇರಿತವಾದ ಅನುಗ್ರಹ, ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗಿ, ಪ್ರೇಕ್ಷಕರಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರಿ, ಪರಮಶಿವನ ಪರಿವಾರಕ್ಕೆ ಉಚಿತವಾದ, ಸಂಭಾವನೀಯವಾದ Tableau (ರೂಪಚಿತ್ರ), ಕಲ್ಲನ್ನು ಕಡೆದು ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ದೃಶ್ಯದ ಶಾಂತ ಗಂಭೀರ ವಾತಾವರಣವು ರಾವಣನ ಆಸೆ ರಾಧಕ್ಕೆ ಶಿಕ್ಷೆ ತಾತ್ಕಾಲಿಕ, ಕ್ಷಮೆ ಮತ್ತು ಅನುಗ್ರಹ ಶಾಶ್ವತ ಎಂಬುದರ ಸೂಚನೆ ಕಾಣುವಂತಿದೆ. ಶಿಲ್ಪದ ಕಲಾಪರಿಣತಿ, ಈ ರೂಪಶಿಲ್ಪಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ “ರಾವಣಾನುಗ್ರಹ” ಎಂಬ ಹೆಸರು ಅನ್ವರ್ಥವಾಗುವಂತಿದೆ. ಶಿವನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವನ್ನು ಶಿಲಾಬದ್ಧವಾಗಿ ಮಾಡುವ ಕಲಾತ್ಮಕ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲಿಫಾಂಟಾ ಗುಹಾಲಯದ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ತೋರಿದ ಅನುಪಮ ಕಲಾಪ್ರಜ್ಞೆ,

ಶಿಲ್ಪಶಕ್ತಿ, ಮೂರು ಶತಮಾನಗಳ ಅನಂತರ ಎಲ್ಲೋರದ ಕೈಲಾಸ ಗುಹಾಲಯದಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಈ ರೂಪಕಥಾಶಿಲ್ಪ ಉತ್ತಮ ನಿದರ್ಶನ.”

(ಬೊಂಬಾಯಿ ಹತ್ತಿರದ “ಎಲಿಫಾಂಟಾ” ಗುಹಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಅರಸರು ೭-೮ನೆಯ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಕನ್ನಡಿಗ ಕಲಚುರಿ ರಾಜರು ಎಂಬುದು ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಾಸ್ಪದವಾದ ವಿಚಾರ.)

೧೩

ಚಂಪಕಮಾಲಾ

ಸುರಪತಿ ಇಂದ್ರನೊಂದಮಿತ ವೈಭವ
ಮಂ ತೃಣಮೆಂದು ಕಾಣುತಂ
ಸುರರಿಪು ಬಾಣ ದೈತ್ಯನದಟೆಂದೆ ನಿ
ಜೃಂಭಿಸೆ ಹೇತುವೇನೆನಲ್
ಪರತರ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮೇಶ್ವರ,
ನಿಮ್ಮ ಪದಾಬ್ಜ ಪೀಠದೋಳ
ಶಿರಮಿಡುತಂ ಪ್ರಸನ್ನತೆಗೆ ಸಂದ, ಸ
ಮಗ್ರ ತಪೋಗ್ನಿ ಭಾಜನಂ.

ದೇವರಾಜ ಇಂದ್ರನ ವೈಭವವನ್ನು ಹುಲ್ಲಿಗೆ ಸಮಾನ ಎಂದು ದೇವತೆಗಳ ಶತ್ರು ಬಾಣಾಸುರನು ಅಹಂಕಾರದಿಂದ ಮೆರೆಯಲು ಕಾರಣವೇನು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಕವಿಯ ಉತ್ತರ: ಓ ಪರಮೇಶ್ವರ, ನಿಮ್ಮ ಪಾದಪೀಠದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ತಲೆಯಿಟ್ಟು ನೀವು ಪ್ರಸನ್ನರಾಗುವವರೆಗೆ ಏಳದಿದ್ದರಿಂದ ಅವನ ದೇಹವೇ ತಪೋಗ್ನಿಭಾಜನ—ತಪಸ್ಸಿನ ಅಗ್ನಿಕುಂಡವಾದದ್ದರಿಂದ ಬಾಣನು ಇಂದ್ರ ವೈಭವವನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯಲು ಶಕ್ತನಾದನು. ತಾರಕ ವಧಾನಂತಃ ಪುಣ್ಯವಿನ ಪರಾಕ್ರಮದಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತನಾದ ಬಾಣನು ತಾನೂ ಶಿವನ ಕರಸಂಜಾತ ಪುತ್ರನಾಗಲೆಂದು ತಪಸ್ಸಿಗೆ ತೊಡಗಿದನೆಂಬುದು ಪೂರ್ವಕಥೆ. ಶಿವನ ಅನುಗ್ರಹ ಪಡೆದವರು ‘ದೀನ’ರಾಗಿಯೇ ಇರಬೇಕೆಂಬುದು ಅನುಭಾವಿಗಳ ಆಗ್ರಹಪೂರ್ವಕ ಹಿತೋಕ್ತಿ.

ಶಿವಮಹಿಮ್ನ ಸ್ತವ

೧೪

ಮತ್ತೇಭವಿಕ್ರೀಡಿತಂ

ಸುಡೆ ಲೋಕಂಗಳ ಕಾಲಕೂಟಮುದಿಸಲ್
 ಕಂಡಂಜಿ ದೇವಾಸುರಂ
 ನಡುಗಲ್ ನೀವದ ಪಾನಮಾಡುತೆ ಕೂರಳ್
 ಕಸ್ಪಾಗಲಾದೋಷಮೇ
 ಕಡುಚಲ್ವಿಂಗಡೆಯಾದುದಚ್ಚ ರಿಯೆ ? ಲೋ
 ಕಾನುಗ್ರಹಾಪಕ್ಷೆಯಿಂ
 ನಡೆಯಲ್ಕಾದ ವಿರೂಪಮುಪ್ಪುದು ಶುಭಂ
 ಶ್ಲಾಘ್ಯಂ ಪವಿತ್ರಂ ಪ್ರಿಯಂ.

ರತ್ನಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ದೇವತೆಗಳು ದಾನವರು ಒಂದಾಗಿ ಸಮುದ್ರ
 ವನ್ನು ಕಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಸುಡಬಲ್ಲ ಕಾಲಕೂಟ ಮೇಲೆ ಬರು
 ತ್ತದೆ. ದೇವಾಸುರರು ಹೆದರುತ್ತಾರೆ; ಶಿವನು ನೀಲಮಣಿ ರೂಪದಿಂದ ಕಾಲ
 ಕೂಟವನ್ನು ಅಂಗೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು ಪಾನಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಪಾರ್ವತಿ ಕೊರ
 ಳನ್ನು ಹಿಡಿದದ್ದರಿಂದ ಅದು ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಇದು ದೋಷವಾದರೂ
 ಮುಂದೆ ಶಿವನ ಚಲ್ವಿಕೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಲೋಕಾನುಗ್ರಹದ ಉದ್ದೇಶ
 ದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕಾರ್ಯದಿಂದ ಆದ ವಿರೂಪವೂ ಪರಿಣಾಮದಲ್ಲಿ ಶುಭಕಾರಕ,
 ಸ್ತೋತ್ರಾರ್ಹ, ಪವಿತ್ರ, ಪ್ರಿಯ. ಭಕ್ತರಿಗೆ ಪ್ರಿಯವಾದ ಶಿವನ ನಾಮಗಳಲ್ಲಿ
 'ನೀಲಕಂಠ' ಎಂಬುದು ಬಹಳಪ್ರಿಯ. ಸಮುದ್ರ ಮಂಥನದ ಈ ಉಪಾ
 ಖ್ಯಾನವು ಎಲ್ಲ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿಯೋ ಸೂಚ್ಯವಾಗಿಯೋ
 ದೊರಕುತ್ತದೆ.

೧೫

ಚಂಪಕಮಾಲಾ

ಸುರನರ ದಾನವರ್ಗೆ ನೆಲೆ ನಿಶ್ಚಯೋ
 ಳೆನ್ನಯ ಬಾಣಕಾವಗುಂ
 ಪರಿಭವಮಾದುದಿಲ್ಲೆ ನುತೆ ದರ್ಪದೆ
 ದುರ್ಮತಿ ಮನ್ಮಥಂ ಮಹೇ
 ಶ್ವರ ಹರ, ನಿಮ್ಮನಿನ್ನುಳಿದ ದೇವತ
 ರಂದದೆ ಕಾಣತಲ್ಲೆ ಕ
 ಣ್ಣು ರಿಯನನಂಗನಾದನಿದು ಶಿಷ್ಟರೊ
 ಳಾದುಪಸರ್ಗ ದುಷ್ಟಲಂ.

ಸುರನರದಾನವರ್ಗೆ-ದೇವತೆಗಳು ಮಾನವರು ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೆ ನೆಲೆ-ಆಶ್ರಯವಾದ ಈ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಬಾಣಗಳಿಗೆ ಪರಿಭವ-ಸೋಲು ಯಾವಾಗಲೂ ಆದುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಗರ್ವದಿಂದ ಮನ್ಮಥನು ಬುದ್ಧಿಕೆಟ್ಟವನಾಗಿ ಓ ಮಹೇಶ್ವರ ಹರ, ನಿಮ್ಮನ್ನು ಬೇರೆ ದೇವತೆಗಳಂತೆ ಕಂಡು ಬಾಣ ಹೂಡಿ ಪ್ರತಿಕ್ಷಣದಲ್ಲೇ ನಿಮ್ಮ ಕಣ್ಣು ರಿಯಿಂದ ಸುಡಲ್ಪಟ್ಟು ಅನಂಗನಾದನು. ಶಿಷ್ಟರಲ್ಲಿ-ಯಾರನ್ನು ಗೌರವದಿಂದ ಕಾಣಬೇಕೋ ಅವರಲ್ಲಿ ತೋರಿದ ಉಪಸರ್ಗ-ಅಪಮಾನದ ದುಷ್ಟಲಂ.

ಕನ್ನಡದ ವರಕವಿ ಹರಿಹರದೇವನ ಗಿರಿಜಾಕಲ್ಯಾಣ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ ಕಾಮದಹನವನ್ನು ಹೀಗೆ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಚಂ. ಮಾ || ಪೊಗೆಯದು ಪೊತ್ತಿದತ್ತು, ಕುಡಿಯಿಟ್ಟುದು
 ನಾಲ್ದೆಸೆದೋರಿದತ್ತು, ಬಾನ್
 ಗೊಗೆದುದು, ನಿಂದು ಪೊಂಬೆಳಗುಮಂ ಪೊರ
 ಪುತ್ತದು ಥಂ ದಗಿಲ್ ದಗಿಲ್
 ಭುಗಿಲೆನುತಟ್ಟಿತಟ್ಟಿದುದು ಮುಟ್ಟಿತು
 ಸುಟ್ಟಿತು ತಿಂದು ತೇಗಿದ
 ತ್ತಗಿಯದೆ ನಿಂದ ಪೂಗೆಣೆಯನಂ ಪಣೆ

ಗಣ್ಣು ರಿ ಹಂಪೆಯಾಳ ನಾ.

Sri Vidyabhārathi Book Centre, Sringeri

ಕಂ|| ಇಟ್ಟಿನಿಸಿ ಘಂಡುಘೂಡಿಸಿ ಕಿಡಿ
 ಗುಟ್ಟಿಕನಲ್ಪಡಿಸಿ ಸಿಡಿಲ ಬಳಗದ ಮುನಿಸಂ
 ತೊಟ್ಟುದು ಬಿಸುಗಣ್ಣುರಿ ಪೂರ
 ಮಟ್ಟುದು ಸುಟ್ಟುದು ರತೀಶನಂ ನಿಮಿಷಾರ್ಥಂ

ಕಂ|| ಗಗನದೆ ಹರಿಸುರ ಪತಿಗಳ್
 ಜಗತ್ ಹಿತಾರ್ಥಂ ಮಹೇಶ ಕರುಣೆವುದೆಂಬ
 ನ್ನಗ ಮಿತ್ತಲ್ ಘರಿ ಘರಿ ಭುಗಿ
 ಭುಗಿಲೆನೆ ಕಾಮನುರಿದು ಕರಿಮುರಿವೋದಂ.

೯೮ನೆ ಅಶ್ವಾಸ, ಪ ೪೭ ೪೮ ೪೯

೧೬

ಚಂಪಕಮಾಲಾ

ನಟವರ, ನೀವು ನರ್ತಿಸಿರೆ ಕಂಪಿಸಿ
 ತುರ್ವರೆ, ತಾರಕಾಕುಲಂ
 ಅಟಮಟಮಾಗೆ ಶ್ರೀ ಪತಿಗೆ ಪಂಕಿಲ
 ಮಂಬರನ್, ಅಂತೆ ಸ್ವರ್ಧನೀ
 ತಟಕಪಘಾತಮಿಂತಿದು ಜಗತ್ ಸೃಜ
 ನಸ್ಥಿತಿನಾಶದಾರ್ಭಟೀ
 ನಟನದ ರೀತಿ ಎಂದೆನೆ ಪ್ರಭುತ್ವಮೆ
 ದುರ್ಭರಮುಲ್ಕೆ ಲೋಕದೊಳ್.

ಓ ನಟವರ, ನಟರಾಜ, ಸೃಷ್ಟಿ ಸ್ಥಿತಿ ಲಯಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸುವ
 ತಾಂಡವ ನೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ನೀವು ತೊಡಗಿದಾಗ ಉರ್ವರೆ—ಭೂಮಿಯು ಕಂಪಿಸಿತು
 ತಾರಕಾಕುಲಂ ನಕ್ಷತ್ರಸಮೂಹ ಅಟಮಟಮಾಗೆ—ಚಲಿಸಿ ಸ್ಥಾನಾಂತರವಾಗಲು
 ಶ್ರೀಪತಿಯಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಂಬರಂ-ವಾಸಸ್ಥಾನವಾದ ಆಕಾಶ ಹಾಗೂ
 ಹೊದೆದಿದ್ದ ವಸ್ತ್ರವು, ಪಂಕಿಲಂ-ಕೊಳೆಯಾಯಿತು, ಆಕಾಶ ಅಸ್ತವ್ಯಸ್ತವಾಗಿ

ಕಂಡಿತು. ಸ್ವರ್ಧುನೀ-ದೇವಗಂಗೆಯ ತಟ-ತೀರಪ್ರದೇಶ ಪರಿಮರ್ಧನಂ-
ತೀವ್ರವಾದ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಗುರಿಯಾಯಿತು. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಘಟನಾವಳಿಯ
ಕಾರಣವು ಸೃಜನ ಸ್ಥಿತಿ ನಾಶಗಳನ್ನು ಸಂಕೇತಗಳಿಂದ ಸೂಚಿಸುವ ನಿಮ್ಮ
ನೃತ್ಯದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರತೀಕ-ಸಂಕೇತ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುವುದು.
ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಭುತ್ವವೇ—ಪ್ರಭುವಿನ ಆಡಳಿತವೇ, ದುರ್ಭರಂ
ಹೊರಲು ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಘಟನೆಗಳಲ್ಲಿ ಭೂಕಂಪನವು ಸೃಷ್ಟಿಯ,
ಸುರಗಂಗೆ ತಟಮರ್ಧನವು ಸ್ಥಿತಿಯ, ನಕ್ಷತ್ರದ ಅಟಮಟವು ವಿನಾಶದ
ಸಂಕೇತ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ತಾಂಡವನೃತ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರತೀಕಗಳು
ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿಯೂ ಸಂಮಿಳಿತರಾಗಿಯೂ ಅಡಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಶಿವತಾಂಡವದ ಒಗೆಗೆ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾದ ವಿವರಗಳು
ದೊರಕುತ್ತವೆ. ಮುಂದೆ ಅವುಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದೆ.

ಶಿವನು ತನ್ನ ನಿಜರೂಪವನ್ನು ಹೀಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ, “ಮೂರು
ಲೋಕಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಆದಿಪುರುಷನು ನಾನು, ಯೋಗಿಯಾಗಿ ಅನಂತ
ಕಾಲವು ನೃತ್ಯಮಾಡುತ್ತೇನೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿ ದೇವದೇವ ಮಹಾದೇವನು ತನ್ನ
ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಿ ಮಹಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ಬೆಳಗಿಸಿ ನರ್ತಿಸಿದನು. ವಿಶ್ವವನ್ನು ಚಾಲನೆ
ಮಾಡುವ ಸತ್ಯರೂಪಿ ಜೈತನ್ಯವೇ ಶಿವನು. ವಿಶ್ವಸೃಷ್ಟಿ ಶಿವನ ಮಾಯೆ,
ಶಿವನು ಮಾಯಾವಿ. ಅವಿದ್ಯೆಯ ಪಶುಭಾವದಿಂದ ಜೀವನನ್ನು ಬಿಡುಗಡೆ
ಮಾಡುವ ರುದ್ರಶಿವನು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ನರ್ತಿಸುವುದನ್ನು ಮುನಿಗಳು ನೋಡಿ
ದರು. ಲೋಕರಕ್ಷಕನಾದ ವಿಷ್ಣುವು ಉಮೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ರುದ್ರಶಿವನ
ವಾಮಶರೀರವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ನರ್ತಿಸುವುದನ್ನು ಅವರು ಕಂಡರು.

ಕೂರ್ಮ ಪುರಾಣ ೨-೫

ಶಿವತಾಂಡವವು ಸೃಷ್ಟಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಲಯ, ತಿರೋಧಾನ, ಅನುಗ್ರಹ ಈ ಐದು
ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೈಕಾಲುಗಳ ಮುದ್ರೆಯಿಂದ ನಿರೂಪಿಸುವುದೆಂದು ಎ. ಕೆ.
ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ, Dance of Siva ಗ್ರಂಥದಲ್ಲೂ, ಟಿ.ಎ. ಗೋಪೀನಾಥ
ರಾಯರು Elements of Hindu Iconography ಗ್ರಂಥದಲ್ಲೂ

(Part 1 page 23-51) ಡಾ|| ಇ. ಶಿವರಾಮಮೂರ್ತಿಯವರು
Nataraja in Art, Thought and Literature ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ
ಸಾಧಾರವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ.

೧೭

ಚಂಪಕಮಾಲಾ

ಗಗನನ ತುಂಬೆ ತಾರಕೆಗಳಾದವು
ನಿಮ್ಮ ಜಟಾಂತರಾಳದಿಂದ
ಮೊಗೆದಿಹ ವಾರಿಬಿಂದು ಲಘುಧಾರೆಯೆ
ಬುದ್ಬದಮಂತಿಳಾತಲಂ
ಸಗರಜವಾರಿ ಸಂಗಮದೊಳಾಯ್ತು ಜ
ಲಾವೃತ ದೀಪಜಾಲಮೀ
ವಿಗಡಮಹಾದ್ಭುತಂ ಗಿರಿಶ, ನಿಮ್ಮ ಪ
ದದ್ವಯ ಘರ್ಷಣೋದ್ಭವಂ.

ವಿಶಾಲ ಜಗತ್ತು ಶಿವನ ರೂಪ; ಶಿವನ ಒಡೆತನವು cosmic ವಿಶ್ವ
ವ್ಯಾಪಿ ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದೆ.

ಓ ಗಿರಿಶ, ಗಗನದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಯೂ ತುಂಬಿರುವ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ನಿಮ್ಮ
ಜಟಾಂತರಾಳದಿಂದ ಒಗೆದಿಹ, — ಉದುರುತ್ತಿರುವ ವಾರಿಬಿಂದು ಲಘು
ಧಾರೆಯ—ನೀರಿನ ಹನಿಗಳ ಅಷ್ಟಪ್ರಮಾಣದ ಧಾರೆಯ ಬುದ್ಬದ—ಬುರುಗೆ
ಆಗಿರುತ್ತದೆ ಅಂತೆ—ಹಾಗೆಯೇ ಇಳಾತಲಂ—ಭೂಭಾಗವು ಸಗರಜವಾರಿ
ಸಂಗಮದೆ—ಸಗರ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಭೂಮಿಗೆ ತಂದ ಸಾಗರದ ನೀರಿ
ನೊಡನೆ ಜಟೆಯ ಲಘುಧಾರೆಯು ಸೇರಿಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಭೂಭಾಗವು, ಜಲಾ
ವೃತ—ನೀರಿನಿಂದ ಸುತ್ತಲ್ಪಟ್ಟ ದೀಪಮಾಲೆ — ದ್ವೀಪಗಳಮಾಲಿಕೆಯಾಗಿ
ಪರಿಣಮಿಸಿತು. ವಿಕಟ—ಭೀಕರವಾದ ಮಹಾದ್ಭುತವು ನಿಮ್ಮ ಪಾದಗಳ
ಘರ್ಷಣ-ತಾಡನದಿಂದ ಆದದ್ದು.

ಸೃಷ್ಟಿಯ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಮಿಯ ಎಲ್ಲಕಡೆ ನೀರು ತುಂಬಿತ್ತೆಂದು,
ಕಾಲಾಂತರದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಂಘರ್ಷಣದಿಂದ ಭೂಭಾಗವು ಮೇಲೆದ್ದು ನವಖಂಡ

ಗಳಾಗಿ ರೂಪಗೊಂಡು ಆಮೇಲೆ ಜೀವಿಗಳೂ ಮಾನವನೂ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡರೆಂದು ಪುರಾಣಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಆಧುನಿಕ ಭೂವಿಜ್ಞಾನ ಇದನ್ನು ಬಹು ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

೧೮

ಚಂಪಕಮಾಲಾ

ಧರೆಯೆ ರಥಂ, ನಿರಂಜಿ ಅದಕೊಪ್ಪುವ
ಸಾರಥಿ, ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರರಾ
ದರು ರಥಚಕ್ರಮಂತೆ, ಧನುವಾದುದು
ಮೇರು, ಶರಂ ಮುರಾರಿ, ಈ
ಪರಿಯ ಆಡಂಬರೇತಕೆ ತೃಣೋಪಮ
ತ್ರೈಪುರದಾಹಕೆಂದೆನಲ್
ಪರಿಜನರುತ್ಸವ ಪ್ರಿಯತೆ ಆಳದೆ
ನಾಯಕರಂ ರಣಾಜಿಯೋಳ್ ?

ಕುಮಾರ ಷಣ್ಮುಖನಿಂದ ವಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ತಾರಕಾಸುರನ ಮಕ್ಕಳಾದ ತಾರಕಾಕ್ಷ ಕಮಲಾಕ್ಷ ವಿದ್ಯುನ್ಮಾಲಿ ಇವರು ಕಬ್ಬಿಣ, ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ ಈ ಲೋಹಗಳಿಂದ ನಗರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿಕೊಂಡು ಮಂತ್ರಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಈ ನಗರಗಳು ಬೇಕಾದಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ನಿಲ್ಲುವಂತೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಲೋಕೇಶ್ವರರಾಗಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವರೋಧಿಗಳಾಗುತ್ತಾರೆ. ಆ ಮೂರು ನಗರಗಳು ಒಂದೆಡೆ ಸೇರಿದಾಗ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುವ ಒಂದೇ ಬಾಣದಿಂದ ಮಾತ್ರವೆ ತಮ್ಮ ಮರಣವೆಂದು, ಅವರು ಬ್ರಹ್ಮದೇವನಿಂದ ವರ ಪಡೆದಿರುವುದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅವರನ್ನು ನಾಶಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾಲಾನಂತರ ದೇವತೆಗಳು ಶಿವನ ನೊರೆಹೊಕ್ಕು ಈ “ಕಾರ್ಯ ನಿಮ್ಮಿಂದ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ. ನಾರಸನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಅಸುರರ ಮೂರು ಮಹಾನಗರಗಳನ್ನೂ ಒಂದೆಡೆ ಸೇರುವಂತೆ ಏರ್ಪಡಿಸಿದ್ದೇನೆ. ರಥ, ಸಾರಥಿ, ಬಿಲ್ಲು ಬಾಣ, ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ನೀವು ಅಸುರರನ್ನೂ ಅವರ ಮಹಾನಗರಗಳನ್ನೂ ನಾಶಮಾಡಿ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಬೇಕು” ಎಂದು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಅದರಂತೆ ತ್ರಿಪುರ ಸಂಹಾರ ನಡೆಯು

ತ್ತದೆ. ಇದು ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾದ 'ತ್ರಿಪುರ ದಾಹ'ದ ಕತೆ. ಪರಮ ಶಿವನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ತೃಣೋಪಮ-ಹುಲ್ಲು ಕಡ್ಡಿಗೆ ಸಮಾನವಾದ ತ್ರೈಪುರದ ನಾಶಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟೊಂದು ಆಡಂಬರೇತಕೆ ? ಆಡಂಬರದ ಸಿದ್ಧತೆ ಏಕೆ ಎಂಬ ಪ್ರತಿವಾದಿ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕವಿಪುಷ್ಪದಂತನ ಉತ್ತರ : "ಪರಿಜನರ ಉತ್ಸವ ಪ್ರಿಯತೆ ಆಳದೆ ನಾಯಕರಂ ರಣಾಜಿಯೋಳ್" - ಸಹಾಯಕರ ಉತ್ಸಾಹ, ಮೆರೆಯುವ ಹಂಬಲ, ಸ್ಪರ್ಧೆಯಿಂದ ನಡೆಯುವ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ನಾಯಕರನ್ನು ಆಳದೆ, ನಾಯಕರ ಮೇಲೆ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವುದಲ್ಲವೆ" ಎಂದು. ೧೨ ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕವಿ ಅಮಾತ್ಯ ವತ್ಸರಾಜನು ರಚಿಸಿದ 'ತ್ರಿಪುರ ದಾಹ' (ಡಿಮ = ನಾಟಕದ ಒಂದು ರೂಪ) ದಲ್ಲಿ ಈ ಭಾವವನ್ನು ಶಿವನಿಂದಲೇ ನುಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಪದ್ಯ ಹೀಗಿದೆ. ರಥವೇರುವ ಮುನ್ನ ಶಿವನು ನಾರದನಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ತಾ|| ಸ್ವೇನೈವೇಷ ಪಥೇ ಭವಂತಿಯದಮೀ
 ದರ್ಪಜ್ವರೋನ್ಮೋಹಿತಾ ;
 ಪಾಣಿಂ ಕಸ್ಯ ಧನು ಗ್ರಹೀಷ್ಯತಿ ಹಹಾ !
 ಹಂತುಂ ತದೇತಾನ್ ಅಪಿ ;
 ತುಚ್ಛೇ ಕರ್ಮಣಿ ಭೂರಿಡಂಬರ ಧರಂ
 ಧಿಕ್ ಧನ್ವಿನಂ ! ದಿಕ್ ಧನುಂ !
 ಧಿಕ್ ಬಾಣಂ ಧಿಕ್ ಅಮುಂ ರಣವ್ಯತಿಕರಂ
 ದಿಕ್ ಸಾರಥಿಂ ! ದಿಕ್ ರಥಂ !

ಪುಷ್ಪದಂತನು "ತ್ರಿಪುರತೃಣಮಾಡಂಬರವಿಧಿ" ಎಂದು ಹೇಳಿದುದನ್ನು ನಾಟಕಕಾರ ವತ್ಸರಾಜ ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಪದ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಇದು.

ಶಿವ ನಾರದನಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ :

ಶಿವ—ಅಯಿನಾರದ, ಕೋಯಂ ಅವಸರ ಪರಾಕ್ರಮಸ್ಯ ? (ಎಲೈ ನಾರದ, ಪರಾಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಅವಕಾಶವೇನಿದೆ).

ದರ್ಪಜ್ವರದಿಂದ ಉನ್ಮೋಹಿತರಾದ ಈ ತ್ರಿಪುರಾಸುರರು ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ತಾವಾಗಿಯೇ, ಬಾಣದ ಗುರಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಒಂದು ಕಡೆ ಸೇರುತ್ತಾರೆ. ತಾವಾಗಿ ಬಾಣದ ಗುರಿಗೆ ಎದುರಾಗುತ್ತಿರುವ ಇವರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಲು ಧನುಸ್ಸು ಯಾರ ಕೈ ಹಿಡಿದರೇನು ? ಈ ತುಚ್ಛಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಇಷ್ಟೊಂದು

ಅಡಂಬರದ ಸಿದ್ಧತೆಯೇ ? ಈ ಧನುಸ್ಸನ್ನು ಹಿಡಿಯುವವನಿಗೆ ಧಿಕ್ಕಾರ !
 ಧನುಸ್ಸಿಗೆ ಧಿಕ್ಕಾರ ! ಬಾಣಕ್ಕೆ ಧಿಕ್ಕಾರ ! ಇಂತಹ ರಣದ ವೃತ್ತಿಕರ-ಪ್ರಸಂಗಕ್ಕೆ
 ಧಿಕ್ಕಾರ ! ಸಾರಥಿಗೆ ಧಿಕ್ಕಾರ ! ರಥಕ್ಕೆ ಧಿಕ್ಕಾರ !

ಅನಂತರ ಶಿವನನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಲು ವಿಷ್ಣುವೂ ದೇವತೆಗಳೂ ಶ್ರಮಿಸಿ
 ಬೇಕಾಯಿತು.

೧೯

ಚಂಪಕಮಾಲಾ

ಹರಿ ಭವದೀಯ ಪಾದಗಳ ಸಾಸಿರ
 ಪದ್ಮಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸಲ್
 ಪರತರಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೊನೆಗೆ ಸಾಲದಿ
 ರಲ್ ಕೊನೆಮುಟ್ಟಲೊಂದು ಹೂ,
 ತಿರುದು ನಿಜಾಕ್ಷಿ ಪದ್ಮವ, ಪುರಾಂತಕ,
 ನಿಮ್ಮಡಿಗಿಟ್ಟ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ
 ದೊರಕಿತು ಚಕ್ರರಾಜಮದರಿಂ ಪಡೆ
 ದಂ ಭುವನಾಧಿಪತ್ಯಮಂ.

ಓ ಪುರಾಂತಕ, ಶ್ರೀಹರಿಯು ನಿಮ್ಮ ಚರಣಗಳನ್ನು ಒಂದು ಸಾವಿರ
 ಪದ್ಮಗಳಿಂದ ಪೂಜಿಸಲು ಭಕ್ತಿಪರಾಕಾಷ್ಠೆಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದಾಗ ಕೊನೆ
 ಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಹೂ ಸಾಲದೆ ಹೋಯಿತು. ಕಮಲಾಕ್ಷನಾದ ಹರಿಯು ತನ್ನ
 ಒಂದು ಕಣ್ಣನ್ನು ಕಿತ್ತು ನಿಮ್ಮ ಚರಣಗಳಿಗಿಟ್ಟ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ
 ಚಕ್ರರಾಜ ಸುದರ್ಶನ ದೊರಕಿತು. ಅದರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಹದಿನಾಲ್ಕು
 ಲೋಕಗಳ ಅಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದನು.

ಈ ಪ್ರಸಂಗ ಬ್ರಹ್ಮಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಶಿವ ಸಹಸ್ರನಾಮ
 ವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವು ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಪರೀಕ್ಷೆಗಾಗಿ ಶಿವನು ಒಂದು ಹೂ ಅದೃಶ್ಯ
 ವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಶಿವನ ಅನುಗ್ರಹ ಚಕ್ರವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತದೆ.
 ದೈತ್ಯ ಸಂಹಾರ ಸುಲಭವಾಗಿ ಲೋಕಾಧಿಪತ್ಯ ದೊರಕುತ್ತದೆ.

೨೦

ಮತ್ತೇಭವಿಕ್ರೀಡಿತಂ

ಕ್ರತು ನಿದ್ರಾವಶವಾಗೆ ಕರ್ಮ ವಿಫಲಂ

ತದ್ಧಾತೃ ನೀನಾಗ ಜಾ

ಗ್ರತರಾಗಿದೋಡೆ ಕತ್ಯ ಧನ್ಯನೆನಿಪಂ.

ನೀವಿಲ್ಲದಾ ಯಜ್ಞ ಮೂ

ರ್ಜಿತಮಲ್ಲೆ ದರಿತಾತ್ಮದುನ್ನತಿಗೆ, ಉಮಾ

ನಾಥ, ತ್ವದೀಯಾರ್ಚನಂ

ಶ್ರುತಿಸಿದ್ಧಾರ್ಥಮೆನಲ್ ತದುಕ್ತ ಕ್ರಿಯೆಯೋಳ್

ವಿಶ್ವಾಸನುಕ್ಕುಂಧ್ಯ ಡಂ.

ಓ ಉಮಾನಾಥ, ಋತ್ವಿಕ್ಯುಗಳ ಅಸಡ್ಡೆಯಿಂದ ಕ್ರತು-ಯಜ್ಞವು ನಿದ್ರಾವಶವಾಗೆ—ಜಡವಾಗಲು ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮವೆಲ್ಲ ವಿಫಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಯಜ್ಞಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವ ನೀವು ಆಗ ಜಾಗ್ರತರಾಗಿದ್ದರೆ ಫಲವನ್ನು ಪಡೆದು ಧನ್ಯನಾದ ಕತ್ಯ-ಯಜಮಾನನು ನೀವಿಲ್ಲದ ಯಜ್ಞವು ಉರ್ಜಿತವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ, ನಿಮ್ಮನ್ನು ಉಪಾಸಿಸಲು ವೇದಗಳು ಹೇಳಿರುವವೆಂದೂ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಾಗ ವೇದೋಕ್ತಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸ ಧೃಢವಾಗುತ್ತದೆ. ನಿನ್ನ ಜಾಗ್ರತಶಬ್ದಗಳು ವಿಶೇಷಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

೨೧

ಹಂಪಕಮಾಲಾ

ಯಜನದೆ ದೀಕ್ಷಿತಂ, ಯಜನಕತ್ಯ, ಕ್ರಿ
 ಯಾಪಟು ದಕ್ಷನಾಜಿಯಂ
 ಯಜನ ಫಲಕ್ಕೆ ಧಾತೃ ಗಿರಿಜಾಧವ
 ನೇತಕೆ ಮಾಣ್ಡನೆಂದೆನಲ್;
 ಋಜುಗತಿಯಂ ನಿರಾಕರಿಸಿ, ಶ್ರದ್ಧೆಯ
 ನೋದಿಸಿ, ಕೂಡಿದೆಲ್ಲ ಋ
 ತ್ವಿಜರ ಹಿತೋಕ್ತಿಗೊಪ್ಪದಿಹ ಯಜ್ಞ ಮ
 ದೇನಭಿಚಾರಮಾಗದೇ !

ದಕ್ಷಯಜ್ಞದ ಬಗೆಗೆ ವಿರೋಧಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೇಳಿ ಅದಕ್ಕೆ
 ಉತ್ತರ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ ಕವಿ ಈ ವದ್ಯದಲ್ಲಿ.

ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಧೀಕ್ಷಿತನೂ, ಯುಜನಕತ್ಯವೂ, ಯಜ್ಞಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ
 ಪಟುವೂ ಆದ ದಕ್ಷನ ಆಜ್ಞೆಯು—ಯಜ್ಞರೂಪವಾದ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಯಜ್ಞ ಫಲ
 ವನ್ನು ಕೊಡುವ ಶಿವನೇಕೆ ಮಾಣ್ಡನು—ನಾಶಮಾಡಿದನು ಎಂಬುದು
 ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಅಕ್ಷೇಪ. ಅದಕ್ಕೆ ಕವಿ ಕೊಡುವ ಉತ್ತರ: ನ್ಯಾಯವಾದ
 ಮಾರ್ಗವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ, ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಲ್ಲದೆ, ಸಭೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಋತ್ವಿಕ್ಕು
 ಗಳ ಹಿತೋಕ್ತಿಯನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿ ಮಾಡಿದ ಯಜ್ಞವು ಯಜ್ಞವಲ್ಲ. ಅದನ್ನು
 “ಅಭಿಚಾರ” ಕೇಡಿನ ಯಜ್ಞ ಎನ್ನುವರಲ್ಲವೆ?

೨೨

ಮತ್ತೇಭವಿಕ್ರೇತಂ

ವಿಧಿತಾಂ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದೋರ್ವಕನೈ ಹರಿಣೇ

ರೂಪಾಗೆ ತಾನುಂ ಕುರಂ

ಗದವೋಲ್ ಕೂಡಿರೆ ಕಂಡು ಧೂರ್ಜಟಿ ಮೃಗ

ವ್ಯಾಧೋಗ್ರ ಋಕ್ಷಂ ಪಿನಾ

ಕದೆ ಬಾಣಂಬಿಡಲೀರ್ವರುಂ ನಭಕೆ ಹಾ

ರುತ್ತಲ್ಲಿ ನಕ್ಷತ್ರಮಾ

ಗುದಿಸುತ್ತಸ್ತಮಿಪರ್ ನಿರಂತ ವಿರಹೋ

ತ್ಕಂಠ ತ್ರುಟಿತ್ ಕಾಂತಿಯಿಂ.

ಬಗಟಿಯಂತೆ ಕಾಣುವ ಈ ಪದ್ಯದ ಹಿನ್ನೆಲೆ, ವೇದವುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ದೊರಕುವ ಕಥೆಗಳು ಕುತೂಹಲಕಾರಿ, ಅಸದೃಶ, ವೈವಿಧ್ಯ ಪೂರ್ಣ ! ಮೊದಲಿಗೆ ಪದ್ಯದ ಸ್ಪಷ್ಟ ಅರ್ಥ ಇದು.

ಬ್ರಹ್ಮದೇವನು ತಾನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಒಬ್ಬ ಕನೈ ಹರಿಣೀರೂಪಾಗೆ— ಹೆಣ್ಣು ಜಿಂಕೆಯ ರೂಪದಿಂದ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು, ತಾನೂ ಕುರಂಗದವೋಲ್— ಗಂಡು ಜಿಂಕೆಯ ರೂಪದಿಂದ ಅದನ್ನು ಕೂಡಿರಲು ಧೂರ್ಜಟಿ—ರುದ್ರಶಿವನು ಕಂಡು ಮೃಗವ್ಯಾಧ—ಬೇಟೆಗಾರನ—ಉಗ್ರ ಋಕ್ಷಂ—ಉಗ್ರ ನಕ್ಷತ್ರವಾಗಿ ಗಗನದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ಪಿನಾಕದೆ, ಬಾಣಂ ಬಿಡಲ್—ಪಿನಾಕವೆಂದು ವಿಖ್ಯಾತವಾದ ಧನುಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಾಣ ಹೂಡಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವನಿಗೆ ಗುರಿಯಿಟ್ಟು ಹೊಡೆದನು. ಬಾಣದ ಆಘಾತದಿಂದ ಆಗಲಿದ ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಕನೈಯೂ ಅಂತರಿಕ್ಷಕ್ಕೆ ಹಾರಿ ನಕ್ಷತ್ರರೂಪದಿಂದ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಪರಸ್ಪರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಕೂಡಲಾಗದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ, ನಿರಂತ—ಕೊನೆಯಿಲ್ಲದ ವಿರಹದ ಉತ್ಕಂಠ - ಉತ್ಕಟ ಬಾಧೆಯಿಂದ ಆಸರು ತ್ರುಟಿತ್ — ತಡವರಿಸುವ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಉದಯಿಸಿ ಅಸ್ತರಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಕವಿಯು ಧ್ವನಿಯನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿ ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವ ಈ ಉಪಾಖ್ಯಾ ನವು ಐತರೇಯ ಶತಪಥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳಲ್ಲಿ, ಸ್ಕಾಂಧ, ಮತ್ಸ್ಯ, ಶಿವಪುರಾಣ

ಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ಅಕ್ರಮ ಘರ್ಷಣೆಯ ನಾಯಿಕೆಯರಾಗಿ ದ್ಯೌ, ಸಾವಿತ್ರಿ, ಗಾಯತ್ರಿ, ಸರಸ್ವತಿ ಹೀಗೆ ಒಂದೊಂದು ಮೂಲದಲ್ಲಿಯೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳು ಬರುವುದರಿಂದ ಕವಿಯು ಯಾರ ಹೆಸರನ್ನೂ ಹೇಳದೆ, “ಸ್ವಾಂ ದುಹಿತರಂ” “ತಾನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದೋರ್ವ ಕನ್ಯೆ,” ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

ಮುಗ್ಧೇದಸಂಹತೆಯ ೧೦ನೆ ಮಂಡಲದ ೬೧ನೆಯ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಈ ಉಪಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಕುರಿತು ದೊರಕುವ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದೆ.

ಇದಮಿತ್ಥಾ ರೌದ್ರಂ ಗೂರ್ತವಚಾ

ಬ್ರಹ್ಮಕೃತ್ವಾ ಶಚ್ಯಾಂ ಅಂತರಾಜಾ

ತ್ರಾಣಾ ಯದಸ್ಯ ಪಿತರಾ ಮಂಹನೇಷ್ಠಾ

ಆ ಪರ್ಷತ್ ಪಕ್ಕೈ ಅಹನ್ ಸಪ್ತ ಹೋತ್ರೂನ್. || ೧ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ: ತ್ರಾಣಾ—ಭಾಗಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಆಸಕ್ತರಾದ ನಾಭಾನೇದಿಷ್ಠನ ತಾಯಿ ತಂದೆಯರೂ, ಮಂಹನೇಷ್ಠಾ—ಭಾಗ ಪಡೆಯಲು ಆತುರರಾಗಿದ್ದ ಅವನ ಸಹೋದರರೂ. ಯತ್-ಯಾವ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಗೋಲಾಭ ಸಾಧನವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೋ ಅಂತಹ ರೌದ್ರಂ-ರುದ್ರನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುವ, ಇದಂ ಬ್ರಹ್ಮ-ಈ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಗೂರ್ತವಚಾ-ಉಚ್ಚ ಸ್ವರಗಳುಳ್ಳ ನಾಭಾನೇದಿಷ್ಠನು, ಇತ್ತ ಮುಂದೆ ತಿಳಿಸುವಂತೆ ಕೃತ್ವ * ರಚಿಸಿ, ಶಚ್ಯಾಂ ಅಂತ-ಕರ್ಮದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಆಜಾ-ಅಂಗೀರಸರ ನಡುವೆ ಸೇರಿಸಿದನು, (ನೇದಿಷ್ಠನು ರಚಿಸಿದ ಈ ಮಂತ್ರಗಳ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ, ಪಕ್ಕೈ ಅಹನ್—ಕರ್ಮವು ಪೂರ್ಣಗೊಳ್ಳುವ ಆರನೆಯ ದಿನ, ಸಪ್ತಹೋತ್ರೂನ್-ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಏಳುಮಂದಿ ಋತ್ವಿಕೃಗಳನ್ನು ಆ ಪರ್ಷತ್—ಯಜ್ಞವನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಲು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದನು.

ಮುಂದಿನ ಮೂರು ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಾಭಾನೇದಿಷ್ಠನು ಯಜ್ಞವನ್ನು ಪುಷ್ಟಿಗೊಳಿಸುವ ಅತ್ತಿನೀ ದೇವತೆಗಳನ್ನು..ಆಹ್ವಾನಿಸಿ ತೃಪ್ತಿಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಧರ್ಮಚ್ಯುತಿಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ರುದ್ರನು ಅನುಸರಿಸಿದ ಕ್ರಮವು ೫ನೆಯ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಪರಿತವಾಗಿದೆ.

ಪೃಥಿವ್ಯ ಯಸ್ಯ ವೀರ ಕರ್ಮಂ ಇಷ್ಟತ್
 ಅನುಷ್ಠಿತಂ ಸು ನಯೋಃ; ಅಪಾಹತ್
 ಪುನಃ ತತ್ ಆವೃಹತಿ ಯತ್ ಕನಾಯಾ
 ದುಹಿತುರಾ ಅನುಭೃತಂ ಅನರ್ವಾ

|| ೫ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ : ಯಸ್ಯ—ಯಾವ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಇಷ್ಟತ್ ಪ್ರಜೋ
 ತ್ಪಾದಕವಾದ ವೀರಕರ್ಮಂ—ರೇತೋ ರೂಪವಾದ ಕರ್ಮವು, ಪೃಥಿವ್ಯ—
 ವೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಹರಡುವುದರಲ್ಲಿದ್ದಿತೋ, ಅಂತಹ, ಅನುಷ್ಠಿತಂ—ಸಂತತಿಗಾಗಿ
 ಪ್ರಯುಕ್ತವಾದ ರೇತಸ್ಸನ್ನು, ನರ್ಯ ಮಾನವರಿಗೆ ಹಿತಕಾರಣನಾದ
 ರುದ್ರನು. ಅಪಾಹತ್—ತಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸಿದನು. ಯತ್—ಯಾವ ರೇತಸ್ಸು,
 ಕನಾಯಾ—ಕಸ್ಯಾರೂಪಿಯಾದ ದುಹಿತ್ವ—ಪುತ್ರಿಗೆ ಅಗುಭೃತಂ ಅನುದಾನ
 ವಾಗಬೇಕಾಗಿತ್ತೋ, ತತ್ ರೇತಃ ಆ ರೇತಸ್ಸನ್ನು ಅನರ್ವಾ—ಅಪ್ರತಿಹತನಾದ
 ರುದ್ರನು, ಪುನಃ ಆವೃತಿ—ಮಾನವರಿಗೆ ಹಿತವಾಗುವಂತೆ ಪುನರಾವರ್ತಿಸಿ
 ದನು. ಐತರೇಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಹೊರಕುವ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ
 ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದೆ.

ಸೃಷ್ಟಿಯ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ತಾನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಕನ್ಯೆಯೊಬ್ಬಳಲ್ಲಿ
 ಅನುರಕ್ತನಾಗಿ ಜಿಂಕೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ರೋಹಿತ ಕೆಂಪು ಜಿಂಕೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದ
 ಆ ಕನ್ಯೆಯನ್ನು ಕೂಡಿದನು. ಇದನ್ನು ನೋಡಿ ದೇವತೆಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಈ
 ರೀತಿ ಮಾತಾಡಿಕೊಂಡರು. “ಈ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಯಾರೂ ಯಾವಾಗಲೂ
 ಮಾಡದಿದ್ದ ನಿಸಿದ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನನಾಗಿರುವನು. ಈ ಕಾರ್ಯ
 ನಡೆಯದಂತೆ ತಡೆಗಟ್ಟಲು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಯಾರು ಸಮರ್ಥರು” ಎಂದು ಯೋಚಿಸಿ
 ಯಾರೂ ದೊರಕದಿರಲು ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅದೃಶ್ಯವಾಗಿದ್ದ ಘೋರಾಕಾರಗಳನ್ನು
 ಕೇಂದ್ರೀಕರಿಸಿ ಋತುಧರ್ಮಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ರುದ್ರನೆಂಬ ತೇಜಃಶಾಲಿ, ಬಲ
 ಶಾಲಿ, ನ್ಯಾಯಶೀಲ ಪುರುಷನೊಬ್ಬನನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದರು. ರುದ್ರನು ತನ್ನ
 ಪಿನಾಕವೆಂಬ ಬಿಲ್ಲಿಗೆ ಬಾಣ ಹೂಡಿ ಪ್ರಜಾಪತಿಗೆ ಗುರಿಯಿಟ್ಟು ಹೊಡೆದನು.
 ಜಿಂಕೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಜಾಪತಿಗೆ ಆ ಬಾಣವು ತಗಲಿ ಅವನು ಉರ್ಧ್ವಾಭಿ
 ಮುಖನಾಗಿ ಅಂತರಿಕ್ಷಕ್ಕೆ ನೆಗೆದನು. ಆ ರೀತಿ ನೆಗೆಯುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಜಾಪತಿ
 ಯನ್ನು ಜನರು ರೋಹಿಣೀ ಆರಿದ್ರಾ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಮೃಗಶಿರಾ

ನಕ್ಷತ್ರವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ರೋಹಿತ-ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಹೆಣ್ಣು ಜಿಂಕೆಯ ರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದ ಕನ್ಯೆಯು ರೋಹಿಣಿ ನಕ್ಷತ್ರ ರೂಪದಿಂದ ಗೋಚರಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಮೃಗರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದ ಪ್ರಜಾಪತಿಯನ್ನು ಬಾಣದಿಂದ ಹೊಡೆದ ರುದ್ರನು ಮೃಗ ವ್ಯಾಧ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ನಕ್ಷತ್ರಪುಂಜವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಈ ಅಖ್ಯಾಯಿಕೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುವಲ್ಲಿ 'ಐತ್ತರೇಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ'ವು ಸೃಷ್ಟಿಯ ಆದಿಯಲ್ಲಿ ಮಾನವರು ಹೇಗೆ ಉತ್ಪನ್ನರಾದರೆಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಮುಂದೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದೆ.

ಆದ್ಯಸೃಷ್ಟಿ—ರುದ್ರನ ಬಾಣಾಘಾತದಿಂದ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಕನ್ಯೆಯ ಆಲಿಂಗನದಿಂದ ಅಗಲಿದಾಗ ಅವನ ರೇತಸ್ಸು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಧಾರಾ ಕಾರವಾಗಿ ಬಿದ್ದು ಸರೋವರವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಕಂಡ ದೇವತೆಗಳು, ಅನೈತಿಕ ಸಂಬಂಧದ ದೋಷವು ಅದಕ್ಕೆ ತಟ್ಟಿದಂತೆ “ಮಾದುಷ” ದೋಷ ವಿಲ್ಲದ್ದು ಎಂದು ಕರೆದು ಸರೋವರದ ಸುತ್ತ ಅಗ್ನಿದೇವನನ್ನು ಕಾವಲುಗಾರನಾಗಿ ಗೊತ್ತುಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ವಾಯುವಿನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸರೋವರದ ದ್ರವಾಂಶವು ಹೀರಲ್ಪಟ್ಟು ಗೋಳಾಕಾರದ ಪಿಂಡಗಳಾಗಿ ಬದಲಾವಣೆ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆ ಪಿಂಡರೂಪವಾದ ತೇಜೋರಾಶಿಯೇ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಆದಿತ್ಯ (ಸೂರ್ಯ) ಆಯಿತು. ಎರಡನೆಯ ಪಿಂಡವು ಭೃಗು ಮುಷಿಯಾಯಿತು. ಈ ಭೃಗುವನ್ನು ವರುಣನು ಪುತ್ರನಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅವನ ಅಡ್ಡ ಹೆಸರು ವಾರುಣ ಎಂದಾಯಿತು. ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ಬೆಳಗುತ್ತಿದ್ದ ಮೂರನೆಯ ಪಿಂಡವು ಆದಿತಿಯ ಪುತ್ರರಾಗಿ ರೂಪುಗೊಂಡಿತು. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಕೆಂಡಗಳು ಉರಿದು ಪಿಂಡವಾಗಿ ಆಂಗಿರ ಎಂಬ ಮುಷಿಗಳು ಉತ್ಪನ್ನರಾದರು. ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಇನ್ನೊಂದು ಪಿಂಡವು ಬೃಹಸ್ಪತಿ ಆಯಿತು.

ಅನಂತರ ಕೆಂಡಗಳು ಆರಿ ಅಂಗಾರ-ಇದ್ದಲು ಕವುಬಣ್ಣದ ಪಶುಗಳಾಗಿಯೂ ತಳದಲ್ಲಿ ಉಳಿದ ಮೃತ್ತಿಕೆಯು ಕೆಂಪು ಬಣ್ಣದ ಪಶುಗಳಾಗಿಯೂ ಮಾರ್ಪಟ್ಟವು. ಬೂದಿಯಿಂದ ಪುರುಷ್ಯ ಪಶುಗಳು, ಅಂದರೆ ಗೌರ, ಗವಯ, ಕಾಯುಷ್ಯ, ಅರಣ್ಯ ಮೃಗಗಳೂ, ಒಂಟೆ, ಕತ್ತಿ ಮುಂತಾದವೂ ಉತ್ಪನ್ನವಾದವು.

ವಾಸ್ತುಸ್ಪತಿರುದ್ರ—ನೀತಿ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿ, ಸೃಷ್ಟಿಯ ಆದಿ
ಯಲ್ಲಿ ಆಗಬಹುದಾಗಿದ್ದ ಅನೈತಿಕ ದೋಷವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ದೇವತೆಗಳು
ರುದ್ರನನ್ನು “ ವಾಸ್ತೋಸ್ಪತಿ ”—ಯಾಗಶಾಲೆಯ ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿದು
ದನ್ನು ಹೇಳುವ ಒಳನೆಯ ಮಂತ್ರ ಇದು.

ಪಿತಾಯತ್ ಸ್ವಾಂ ದುಹಿತರಮಧಿಕ್ಷನ್
ಕ್ಷತ್ರಯಾವರೇತಃ ಸಂಜಿಗ್ಮಾನೋ ನಿಷಿಂಚತ್
ಸ್ವಾಧ್ಯೋ ಅರ್ಜಯನ್ ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವಾ !
ವಾಸ್ತೋಸ್ಪತಿಂ ವ್ರತಪಾಂ ನಿರತಕ್ಷನ್ || ೭ ||

ಪ್ರ. ಧಃ :-ತಂದೆಯಾದ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು, ಯತ್ ಯಾವಾಗ,
ಸ್ವಾಂ ದುಹಿತರಂ-ತನ್ನ ಕನ್ಯೆಯನ್ನು, ಅಧಿಕ್ಷನ್-ಅತಿಕ್ರಮ ಸಂಗದಲ್ಲಿ
ಕ್ಷತ್ರಯಾಂ—ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ರೇತಃ;-ರೇತಸ್ಸನ್ನು-ನಿಷಿಂಚತ್-ಸುರಿಸಿದನೋ
ಆಗ ಸ್ವಾಧ್ಯ — ಉತ್ತಮ ಕರ್ಮಕರ್ತರಾದ, ದೇವಾ: — ದೇವತೆಗಳು
ಧರ್ಮರಕ್ಷಣೆಗೆ ಕೃತವಾದ ರುದ್ರನನ್ನು, ವಾಸ್ತೋಸ್ಪತಿಂ—ಯಜ್ಞ ಶಾಲೆಯ
ಅಧಿಪತಿಯಾಗಿ, ವ್ರತಪಾಂ—ಅಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಕರ್ಮಗಳು ನಿಯಮದಂತೆ
ನಡೆಯುವಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುವ ವ್ರತಪಾಲಕನಾಗಿ, ನಿರತಕ್ಷನ್—ಗೊತ್ತು
ಮಾಡಿಕೊಂಡರು.

ಒನೆಯ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜಾಪತಿಯೂ ಕನ್ಯೆಯೂ ಏನಾದರೆಂಬುದನ್ನು
ಹೇಳಿ, ಒನೆಯ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತೋಸ್ಪತಿಯು ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಹೀಗೆ
ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದೆ.

ವರ್ದ್ವಾನ ವಹ್ನಿಃ ಪ್ರಜಾಯಾ ಉಪಲಬ್ಧಿರಗ್ನಿಂ
ನ ನಗ್ನ ಉಪಸೀದತ್ ಉಧಃ
ಸನಿತೇಧ್ಮಂ ಸನಿತೋತ ವಾಜಂ ಸಧರ್ತಾ
ಜಜ್ಞೇ ಸಹಸಾ ಯವೀಯುತ್ || ೯ ||

ಪ್ರ. ಧಃ. (ರುದ್ರನು ಯಜ್ಞ ಶಾಲೆಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ)
ವಹ್ನಿ-ಬೆಂಕಿಯಂತೆ ದಹಿಸಬಲ್ಲ ರಾಕ್ಷಸನು, ನ ಉಪಸೀದತ್-ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬರ
ಲಾರನು. ಪ್ರಜಾಯಾ—ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಹಿಂಸಕ

ನಾದವನೂ, ನಗ್ನ-ಚಿತ್ತಲೆಯಾದವನೂ, ಆದ ರಾಕ್ಷಸನು, ಅಗ್ನಿಂ—ಯಾಗ ಶಾಲೆಯ ಅಗ್ನಿಕುಂಡವನ್ನು ಉಧ :-ರಾತ್ರಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನ (ಉಪಸಿದತ)— ಸಮೀಪಿಸಲಾರನು, ಇಧ್ಮಂ-ಬೇಕಾಗುವ-ಉರುವಲು ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ ದೇವತೆಗಳು ಜಿಜ್ಞಾಸೆ—ಸಿದ್ಧರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ವಾಜಿಂ-ಅನ್ನವನ್ನು ಕೊಡುವವನೂ. ಯವೀಯತ್ ವಿರೋಧಿಗಳನ್ನು ಓಡಿಸಬಲ್ಲವನೂ ಧರ್ತಾ-ರಕ್ಷಕನೂ ಆದ ವಾಚೋಷ್ಟತಿಯು ಸಹಸಾ-ಎಲ್ಲ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ—ಸಿದ್ಧರಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.

ಮುಂದಿನ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಗೀರಸರ ಯಜ್ಞವು ನಾಭಾನೇದಿಷ್ಠನ ಸಹಕಾರದಿಂದ ಹೇಗೆ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ನಡೆಯಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದೆ.

೨೩

ಚಂಪಕಮಾಲಾ

ಮಸಣದೆ ನಿಮ್ಮ ಕ್ರೀಡೆ, ಸಹವಾಸಕೆ
ಪ್ರೇತ ಪಿಶಾಚ ಸಂಕುಲಂ
ಪಸದನಮಂಗಕಾಯ್ತು ಚಿತೆ ಬಿಟ್ಟಿಹ
ಭಸ್ಮದ ರಾಶಿ, ಕೈಯೊಳಂ
ತೆಸೆವ ಕಪಾಲಮಿಂತಶುಭಕಾಶ್ರಯ
ರಾಗೆ ಮಹೇಶ, ನಿಮ್ಮ ಪೂ
ಜಿಸೆ ಕಡುಭಕ್ತಿಯಿಂ ಕೊಡುವಿರೆಲ್ಲವ
ನೆನ್ನಲದೇ ಮಹಾದ್ಭುತಂ

ಓ ಮಹೇಶ, ಸ್ಮಶಾನವು ನಿಮ್ಮ ಕ್ರೀಡಾಸ್ಥಾನ, ಪ್ರೇತ ಪಿಶಾಚ ಸಂಕುಲ—ಸಮೂಹವು ನಿಮ್ಮ ಸಹಚರರು, ಚಿತೆಯ ಭಸ್ಮರಾಶಿ ನಿಮ್ಮ ಅಂಗಗಳ ಪಸದನ—ಪ್ರಸಾಧನ—ಅಲಂಕಾರದ ಅಂಗಲೇಪ, ನೀವು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದಿರುವುದು ಬ್ರಹ್ಮಕಪಾಲ, ಹೀಗೆ ನಿಮ್ಮ ಬಾಹ್ಯರೂಪವು ಲೋಕದ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅಶುಭವಾಗಿ ಕಂಡರೂ, ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಪೂಜಿಸುವವರಿಗೆ ಎಷ್ಟೆ ವನ್ನೂ ಕೊಡುವಿರಿ ಎಂಬುದು ಮಹಾದ್ಭುತವಲ್ಲವೆ ?

ಶಿವಮಹಿಮ್ನ ಸ್ತವ

ಪುರಾಣಗಳು ಶಿವನನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರ, ಗ ಗೆ, ಡಮರುಗ ಇವು ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ, ಪಿತಾಂಬರ ಹೂಮಾಲೆಗಳು ಭಕ್ತರ ಒತ್ತಾಯದಿಂದ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವನಿಗೆ ಲೇಶವೂ ಆಸಕ್ತಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಪುರಾಣಗಳ ಮತದಂತೆ ಸ್ಮಶಾನ ವಾಸವು ಶಿವನ ನಿತ್ಯಮುಕ್ತ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ, ಪಿಶಾಚಗಳ ಸಹಚರ್ಯೆ ದಳಿತ ಪತಿತರ ಉದ್ಧಾರವನ್ನೂ, ಭಸ್ಮಧಾರಣವು ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನೂ, ಬ್ರಹ್ಮಕಪಾಲವು ಸೃಷ್ಟಿಸ್ಥಿತಿ ಲಯಗಳ ವಿಕಾಢಿಸತ್ಯವನ್ನೂ ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಕವಿ ರವೀಂದ್ರನಾಥರಾಗೂರರ 'ನರಕ ವಾಸ' ಎಂಬ ಕಥನ ಕಾವ್ಯದ ಕೆಲವು ಸಾಲುಗಳು ಉಲ್ಲೇಖಾರ್ಹ. ಪತಿತದಳಿತರ ಉದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ನರಕವಾಸಿಯಾದ ಮಹಾರಾಜ ಸೋಮಿಕನನ್ನು ಪ್ರೇತಗಳು ಸ್ತುತಿಸಿ ಬೀಳ್ಕೊಡುವ ಮಾತುಗಳಿವು.

ಜಯ ಜಯ ಮಹಾರಾಜ, ಪುಣ್ಯಫಲಕಾಗಿ
ನಿಷ್ಪಾಪ ನರಕವಾಸಿ, ಹೇ ಮಹಾ ವೈರಾಗಿ,
ಪಾಪಿಮನದೊಳಾಗಲಿ ನಿಮ್ಮಿಂದೆ ಗೌರವದುದಯ
ನಿಮ್ಮ ಸಹವಾಸದಿಂದಾಗಲಿ ನರಕದುದ್ಧಾರ !

ಉಗ್ರತರ ದುಃಖದ ನವಾಗ್ನಿ ಮಸ್ತಕದೆ,
ಜ್ವಲಂತ ಮೇಘದೆ ಬೆಳಗಿರೆ ಸೂರ್ಯಪ್ರಭೆ,
ಕಾಣುತಿದೆ ನಮಗೆ ನಿಮ್ಮ ಯುಗಳ ಮೂರ್ತಿ
ನಿತ್ಯಕಾಲ ಉದ್ಭಾಸಿತ ಅನಿರ್ವಾಣಜ್ಯೋತಿ

೨೪

ಚಂಪಕಮಾಲಾ

ತನ್ನ ಸಮಾನ ಚೆಲ್ವಿಕೆಯನಾಧರಿ
 ಸುತ್ತ ಸುಮೇಷು ಬಾಣಮಂ
 ತನ್ನಯ ಬಿಲ್ಲಿಗಿಟ್ಟು ನಿಮಿಷಾರ್ಥದ
 ಸುಟ್ಟುದ ಕಂಡು ಕೋಪದಿಂದ
 ಕನ್ಯೆತಪಕ್ಕೆ ಸಂದು ಪಡೆದರ್ಥ ಶ
 ರೀರವ ನಿಮ್ಮನಂಗನಾ
 ಮಗ್ಗನೆನಲ್ಕದಾಕೆಯರ ಮೌಢ್ಯದ
 ಸೂಳ್ನುಡಿ ಎನ್ನಲಾಗದೆ ?

ನನ್ನ ಅಸಮಾನ-ಸರಿಸಾಟಿಯಿಲ್ಲದ ಚಲ್ವಿಕೆಯನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿಟ್ಟು
 ಕೊಂಡು ಸುಮೇಷು-ಕಾಮದೇವನು ಬಿಲ್ಲಿಗೆ ಬಾಣ ಹೂಡಿದ ಪ್ರತಿಕ್ಷಣದ
 ಸುಟ್ಟುಹೋದುದನ್ನು ಕಂಡು ಕೋಪದಿಂದ ಗಿರಿರಾಜಕನ್ಯೆ ಪಾರ್ವತಿಯ
 ತಪವನ್ನಾಚರಿಸಿ ನಿಮ್ಮ ಶರೀರಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದ ಮೇಲೆ ನಿಮ್ಮನ
 “ಸ್ತ್ರೀಲೋಲ” ಎಂದು ಕರೆಯುವುದಾದರೆ ಅದು ಸ್ತ್ರೀಸಹಜವಾದ ಮೌಢ್ಯದ
 ಸೂಳ್ನುಡಿ-ಸೂಚಿಸುವ ಮಾತು ಎನ್ನಲಾಗದೆ ? ಎಂದು ಕವಿಯ ಪ್ರಶ್ನೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯ—ಲೋಕೈಕ ಸುಂದರಿಯಾದ ಪಾರ್ವತಿಯು ಶಿವನನ
 ಸತಿಯಾಗಿ ಪಡೆಯಲು ಕಾಮದೇವನ ಸಹಾಯವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಅವನ
 ತನ್ನ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ಆಧರಿಸಿ ಬಾಣವನ್ನು ತೊಟ್ಟು ಪ್ರತಿಕ್ಷಣ ಸುಟ್ಟು
 ಬೂದಿಯಾದುದನ್ನು ಕಂಡು ಕೋಪದಿಂದಲೋ ಎಂಬಂತೆ ತಪಸ್ಸನ್ನಾಚರಿಸಿ
 ಮೆಚ್ಚಿಸಿ ಶಿವನ ಶರೀರಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆದಳು. ಅನಂತರ ಆ ಶಿವನನ
 “ಸ್ತ್ರೀಲೋಲ” ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಅದು ಸ್ತ್ರೀಸಹಜವಾದ ಮೌಢ್ಯದ ಸೂಚನೆ
 ಶಿವನ ನಿಜವಾದ ಗುಣವಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ಕವಿಯು ಈ ಪದ್ಯದ
 ಶಕ್ತಿರೂಪಿಣಿಯಾದ ಪಾರ್ವತಿಗೆ ಮೌಢ್ಯವನ್ನು ಆರೋಪಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಕಾಲಿದಾಸನ “ಕುಮಾರಸಂಭವ” (ಸಂಸ್ಕೃತ) ಹರಿಹರದೇವನ “ಗಿರಿಜಾ
 ಕಲ್ಯಾಣ” ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಸಂಗದ ಆದರಣೀಯ ಪಠನಾರ್ಹ ವಿವರ
 ದೊರಕುತ್ತದೆ.

ಶಿವಮಹಿಮ್ನ ಸ್ತವ

೨೫

ಉತ್ಪಲಮಾಲಾ

ಬಂಧಿಸಿ ಪ್ರಾಣವಾಯುವ ಮನಂಸ್ಥಿರ
 ಮಾಗಿರೆ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನೋಳ
 ಸಂದ ಸುಖಕ್ಕೆ ಪೊಂಪುಳಿಗಳೇಳ್ವಿರೆ,
 ನೇತ್ರಗಳಶ್ರುಸಿಕ್ತಮಾ
 ನಂದದೆ, ಮುಜ್ಜನಕ್ಕಮರ ಸಿಂಧುವ
 ಸೇರ್ವವೋರಾಗೆ ಸಚ್ಚಿದಾ
 ನಂದನಿಧಾನ, ರಕ್ಷಣೆಗೆ ನೀವಿರ
 ಲೇಕೆಮಗನೈ ದೈವತಂ,

ಯೋಗಿಗಳ “ಸಮಾಧಿ” ಪೂರ್ಣಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕವಿ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ
 ಭಾವಾತಿರೇಕದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೂ ಹಿತ ಮಿತವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಾಣ
 ವಾಯುವನ್ನು ಬಂಧಿಸುವುದರಿಂದ ಸ್ಥಿರವಾದ ಮನಸ್ಸನ್ನು, ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮನೋಳ್
 —ವಾಸನಾರಹಿತವಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸುವುದರಿಂದ ಆನಂದ ರೂಪವಾದ
 ಪೊಂಪುಳಿಗಳೇಳ್ವಿರೆ—ದೇಹ ರೂಮಾಂಚಿತವಾಗಿರಲು, ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ ಆನಂದಾಶ್ರು
 ತುಂಬಿರಲು, ಹೇ! ಸಚ್ಚಿದಾನಂದದ ನಿಧಾನ!—ಅಕರ ಸ್ವರೂಪನೆ, ನಮ್ಮ
 ರಕ್ಷಣೆಗೆ ನೀವಿರಲಾಗಿ ಬೇರೆ ದೈವದ ಚಿಂತೆ ನಮಗೇಕೆ? ಎಂದು ಕವಿಯು
 ಉದ್ಗಾರ.

ಭಕ್ತರು ಶಿವನನ್ನು ಚಂದ್ರನನ್ನು ಶಿರದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದವನು ಚಂದ್ರಶೇಖರ,
 ಗಂಗಾಧರ, ಮದನಾರಿ, ಕಾಲಕೂಟ ವಿಷವನ್ನು ಪಾನಮಾಡಿದ ನೀಲಕಂಠ,
 ಜಟಾಧಾರಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಧೂರ್ಜಟಿ ಮುಂತಾದ ರೂಪಗಳಿಂದ ಆರಾಧಿಸಿದರೂ
 ಯೋಗಿಗಳು ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ಶಿವನನ್ನು ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ನಿಧಾನ-ಸತ್
 ಚಿತ್ ಆನಂದಗಳ ಆಕಾರನೆಂದು ಧ್ಯಾನಿಸಿ, ವಾಸನಾರಹಿತವಾದ ಪ್ರತ್ಯಗಾತ್ಮ
 ನಲ್ಲಿ ಆವಾಹಿಸಿಕೊಂಡು, ಅದರಿಂದಲಭಿಸುವ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಪುಳಕಿತರಾಗಿ,
 ಆನಂದಭಾಷ್ಯಗಳನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತಾರೆ ಎನ್ನುವಲ್ಲಿ ಕವಿಯು ಯೋಗಸಮಾಧಿಯ
 ಉನ್ನತಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಪುಷ್ಪದಂತ ಗಂಧರ್ವನು ಸ್ವಯಂ ಯೋಗಿಯಾಗಿ ತನ್ನ ಅನುಭವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವನೆಂದು ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು, ಶಿವನ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ “ಶಿವ ಏಕೋಛ್ಯೇಯಃ”, ಶಿವನೊಬ್ಬನೆ ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯನು. ಎಂಬುದಕ್ಕೆ “ಶಿವಮದ್ವೈತಂ ಚತುರ್ಥಮುಚ್ಯಂತೆ” ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳಿಂದ ಬೇರೆಯಾದ, ಅದ್ವೈತಂ—ಅದ್ವಿತೀಯನಾದ ಪರಮಶಿವನನ್ನು ಚತುರ್ಥ—ತುರೀಯ—ನಾಲ್ಕನೆಯವನು” ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಗಳು ಪ್ರಮಾಣ.

೨೬

ಚಂಪಕಮಾಲಾ

ರವಿಶಶಿ ನೀವು, ವಾಯು ಜಲಅಗ್ನಿಯು
ನೀವೆ, ಮುಗಿಲ್, ತಿರೆ, ನೀವೆ ಚೇ
ತನನೆನಲಷ್ಟಮೂರ್ತಿಯನಭಿನ್ನನಂ
ಭಿನ್ನನೆನುತ್ತೆ ವಾಗ್ಮಿಗಳ್
ವಿವರಿಸಲೆಂತದಂ ತಿಳಿವುದೆನ್ನುತೆ
ವಿಶ್ವದೊಳಿಪುರ್ದೆಲ್ಲಮಂ
ಭವ, ಭವದೀಯರೂಪಗಳೆನಲ್ಕದು
ಸತ್ಯಮವಂದ್ಯಮುಚ್ಯುತಂ

ಪರಮಶಿವನ ಅಷ್ಟಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ಕವಿ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರರು ನೀವು, ವಾಯು ಜಲ ಅಗ್ನಿಯು ಸಹ ನೀವೆ, ಮುಗಿಲು-ಆಕಾಶ, ತಿರೆ-ಭೂಮಿಯು ನೀವೆ, ಇವುಗಳಿಂದ ಬೇರೆಯಾದ ಚೈತನ್ಯ ರೂಪದ ಆತ್ಮತತ್ತ್ವವೂ ನೀವೇ ಎಂದು ವಾಗ್ಮಿಗಳು, ಪಂಡಿತರು ಅಭಿನ್ನರಾದ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಎಂಟು ಪ್ರತೀಕ ರೂಪಗಳಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. “ಸರ್ವಂ ಶಿವಮಯಂ ಜಗತ್” “ವಿಶ್ವದೊಳಿಹುದೆಲ್ಲವು ಹೇಭವ, ನಿಮ್ಮ ರೂಪಗಳೇ” ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದರೆ ಅದು ಅವಂದ್ಯ-ಬಂಜೆಯಿಲ್ಲದ, ಅಚ್ಯುತ-ಚ್ಯುತಿಯಿಲ್ಲದ ಸತ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ವಾಯು, ಜಲ, ಅಗ್ನಿ, ಆಕಾಶ, ಭೂಮಿ, ಯಜ್ಞಪತಿ - ಚೈತನ್ಯರೂಪನಾದ ಆತ್ಮ ಈ ಅಷ್ಟಮೂರ್ತಿ ಸ್ವರೂಪವೇ ಶಿವನೆಂದು ಆಗತು. ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸಾಂಕೀರ್ಯದಿಂದ ಸೂಲವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಈ

ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಶಿವನನ್ನು ವಿಶ್ವಾತ್ಮಕನೆಂದು ತಿಳಿಯುವ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಸೀಮಿತವಾಗಿ ಕಂಡದ್ದು ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನಲ್ಲ. ಚರಾಚರಾತ್ಮಕವಾದ ಸಮಗ್ರ ವಿಶ್ವವೂ ಶಿವನ ರೂಪಾಂತರವೇ ಎಂದು ಅವರ ವಿಶ್ವಾಸ. ಹಾಗಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಜಡ ಪ್ರಂಚಕ್ಕೆ ಪ್ರಕಾಶ-ಬೆಳಕು ದೊರಕುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ? ಎಂದು ಅವರ ಪ್ರಶ್ನೆ. ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಶಿವತತ್ವ ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಏಕೋದೇವ : ಸರ್ವಭೂತೇಷು ಗೂಢಃ-
 ಸರ್ವವ್ಯಾಪೀ ಸರ್ವಭೂತಾಂತರಾತ್ಮಾ
 ಕರ್ಮಾಧ್ಯಕ್ಷಃ ಕರ್ಮಭೂತಾಧಿವಾಸಃ
 ಸಾಕ್ಷೀಚೇತಃ ಕೇವಲೋ ನಿರ್ಗುಣಃಶ್ಚ॥

ಎಲ್ಲ ಭೂತಗಳಲ್ಲಿಯೂ ರಹಸ್ಯವಾಗಿರುವವನೇ, ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಯೂ, ಅಂತರಾತ್ಮನೂ, ಕರ್ಮಾಧ್ಯಕ್ಷನೂ, ಸರ್ವಸಾಕ್ಷಿಯೂ, ಕೇವಲಿಯೂ ನಿರ್ಗುಣನೂ, ಆದ ಒಬ್ಬನೇ ದೇವನು.

೨೭

ಚಂಪಕಮಾಲ

ಶರಣದ ಶಂಭು, ನಿಮ್ಮ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆ
 ಯುಂ ತಳೆದಾತ್ಮ ಚಿತ್ರದೋಳ್
 ಮೆರಸೆ ಶ್ರುತಿತ್ರಯಂ ಪ್ರಣವಮಾಯು ತ್ರಿ
 ಲೋಕಕೆ ದೇವತರ್ಗ ತ್ರೈ
 ಕ್ಷರ ಅ ಉ ಮಾನಿನಾದದೆ ಮನಂಲಯ
 ಮಾಗೆ ತುರಿಯಕೊಯ್ದನು
 ತ್ತರದನುಭಾವದಗ್ಗಲಿಕೆಯಿಂ ಸು
 ಲಭ್ಯ ಸಮರ್ಥ ಸಾಧನಂ

ಓಂಕಾರ "ಪ್ರಣವ"ದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಕವಿ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಲಲಿತವೂ, ಪ್ರಬೋಧಕವೂ ಆಗುವಂತೆ ವಿವರಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಓ ಶರಣದ—ಶರಣರ ರಕ್ಷಕನೆ, ಓ ಶಂಭುವೇ ಶ್ರುತಿತ್ರಯಂ-ಮುಕ್ತ
ಯಜು; ಸಾಮವೇದಗಳು ನಿಮ್ಮ ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿ
ಸುವ ಆತ್ಮತತ್ವದ ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಣವವನ್ನು, ಮೆರೆಸೆ-ಅಧಿಕವಾಗಿ ಹೊಗಳಿದ
ರಿಂದ ಅದು ಮೂರುಲೋಕಗಳಿಗೆ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಆ ಉ ಮಾಸ್ವರಗಳ ಸಂಮಿಳಿತ
ಘೋಷದಿಂದ ಸಾಧಕನನ್ನು ಯೋಗದಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಿರೂಪವಾದ ತುರಿಯ-
ಕೊನೆಯ ಸ್ಥಾನಕ್ಕೆರಿಸಿ, ಅನುತ್ತರ ಅತಿಶಯವೂ ಎಣೆಯಿಲ್ಲದ್ದೂ ಆದ ಅನು
ಭಾವ—ಅತೀಂದ್ರಿಯ ಅನುಭವವನ್ನು ಕೊಡುವ, ಅಗ್ಗಳಿಕೆಯ ಸಮರ್ಥವೂ,
ಸುಲಭವಾಗಿ ದೊರಕುವುದೂ ಆದ ಸಾಧನವಾಯಿತು.

ಓಂಕಾರವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಲ್ಯಾಣ ಸ್ವರೂಪವಾದದ್ದು. ಬ್ರಹ್ಮ
ದೇವನು ಶಿವನಿಂದ ಕಲಿತ ವೇದಾಗಮಗಳನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ
ಬೋಧಿಸುವಾಗ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಶಿವನ ರೂಪವಾದ “ಓಂ”ಕಾರವು ಬ್ರಹ್ಮನ
ಕಂಠವನ್ನು ಭೇದಿಸಿಕೊಂಡು ಹಠಾತ್ತಾಗಿ ಹೊರಗೆ ಬಂದಿತು. ಅದು ಮೊದಲು
ವೇದಪಠನವನ್ನು “ಓಂ”ಕಾರದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವುದು ಅಭ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು.

ಓಂಕಾರಶ್ಚ ಅಥಶಬ್ದಶ್ಚ
ದ್ವಾವೇತೌ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಪುರಾ
ಕಂಠಂಭಿತ್ವಾ ವಿನಿರ್ಯಾತೌ
ತಸ್ಮಾನ್ ಮಾಂಗಲಿಕಾ ಉಭೇ ||

ಎಂಬುದು ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರ.

ತಸ್ಯವಾಚಕಂ ಪ್ರಣವಃ ಶಿವನನನ್ನು ಗುರುತಿಸುವ ಮಾತಿ ಪ್ರಣವ,
ಎಂಬ ಆಧಾರವೂ ಇದೆ.

೨೮

ಚಂಪಕಮಾಲಾ

ಶಿವ, ಭವದೀಯ ನಾಮಗಳೊಳಿಂಟು ವಿ
 ಶಿಷ್ಯಮನುತ್ರಾರ್ಥದಿಂ-
 ದವುಗಳನುಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಶರಣಾಗುತೆ
 ಛಾಂದಸ ಕಾವ್ಯ ಬಂಧನುಂ
 ತ್ಯಜಿಸಿ ವಚೋವಿಲಾಸ ಲಘುಶೈಲಿಯ
 ನಾತ್ರಯಿಸುತ್ತೆ ಭಕ್ತಿಯಿಂ
 ಸೃಜಿಸಿದ ನಾನು ಮಾಲಿಕೆಯ ನಿಮ್ಮಡಿ
 ಗರ್ಹಿಸಿ ಧನ್ಯನಾಗುವೆಂ

ವಚನ : ಓಂ ನಮೋ ಭವ, ಶರ್ವ, ರುದ್ರ, ಪಶುಪತಿ, ಉಗ್ರ,
 ಮಹಾದೇವ, ಭೀಮ, ಈಶಾನ ಎಂಬೆಂಟು

ಶುಭನಾಮಗಳ ನುಡಿಯುತ್ತೆ
 ನಮಿಸುವೆನು ನಿಮ್ಮಡಿಗೆ
 ಅವಧಾರು ಓ ಶಿವ, ರಕ್ಷಿಸುವುಡೆನ್ನೆಂ
 ಓಂ ನಮಃ ಶಿವಾಯ, ಶಿವತರಾಯ ನಮಃ

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ : ಪರಮಶಿವನ ನಾಮಾಷ್ಟಕವನ್ನು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿ
 ಸಿದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಪದಂತ ಗಂಧರ್ವ ರಾಜನು ಅನುಸರಿಸಿದ
 ಅನುಕ್ರಮವನ್ನು ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ತರುವುದು ಛಂದಸ್ಸಿನ
 ನಿಯಮಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ವಚನವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದುದಾಗಿ
 ಅನುವಾದ ಕೃತ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ
 ಅರ್ಥಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ತಮವಾದ ಬೇರೆ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲದಿರುವುದು ಅನುತ್ತರ.

ವಚನದಲ್ಲಿ ನಾಮಾಷ್ಟಕವನ್ನು ಮೂಲದ ಅನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ
 Sri Vidyabharathi Book Centre, Sringeri

ಒಟ್ಟಾಗಿ ಹೇಳಿದೆಯಾದರೂ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಓಂ ಶಿವಾಯ ನಮಃ, ಓಂ ಭವಾಯ ನಮಃ, ಓಂ ಶರ್ವಾಯ ನಮಃ, ಓಂ ರುದ್ರಾಯ ನಮಃ, ಓಂ ಪಶುಪತಿಯೇ ನಮಃ, ಓಂ ಉಗ್ರಾಯ ನಮಃ, ಓಂ ಮಹಾದೇವಾಯ ನಮಃ, ಓಂ ಭೀಮಾಯ ನಮಃ, ಓಂ ಈಶಾನಾಯ ನಮಃ, ಎಂದು ಪ್ರಣವಸಹಿತವಾದ ನಮೋಕಾರಗಳನ್ನು ಪಠಿಸುವುದು ಪದ್ಧತಿ.

ಈ ಅಷ್ಟನಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಶಿವನ ಅಷ್ಟಮೂರ್ತಿಗಳ ಸೂಚನೆ ಇದೆ, ಉತ್ಪನ್ನ ಕಾರಣನು ಭವ-ಪೃಥ್ವಿಮೂರ್ತಿ, ಸಂಹರಿಸುವುದರಿಂದ ಶರ್ವ-ಜಲ ಮೂರ್ತಿ, ರೋಧನ—ದುಃಖವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದರಿಂದ ರುದ್ರ, ವಾಯುಮೂರ್ತಿ, ದೇವ ದಾನವ ಮಾನವರ ಪಶುಭಾವವನ್ನು ಕಳೆಯುವುದರಿಂದ ಪಶುಪತಿ, ಯಜ್ಞಮೂರ್ತಿ, ಅಧಿಕವಾದ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಉಗ್ರ, ತೇಜೋಮೂರ್ತಿ, ಪರಿಪೂರ್ಣತೆಯಿಂದ ಮಹಾದೇವ, ಸೋಮಮೂರ್ತಿ, ಭಕ್ತರ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದರಿಂದ ಈಶಾನ-ಆರ್ಕಮೂರ್ತಿ, ಈ ಅನುಕ್ರಮದ ಬಗೆಗಿರುವ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಗಳು ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ. ಮಹಾಕವಿ ಕಾಲಿದಾಸನು, ಶಾಕುಂತಲದ ನಾಂದೀ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಲ, ಅಗ್ನಿ, ಯಜ್ಞಪುರುಷ, ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ವಾಯು, ಪೃಥ್ವಿ, ಆಕಾಶ ಈ ಅನುಕ್ರಮವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ. ಅನುಕ್ರಮವು ಬೇರೆಯಾದರೂ ತತ್ವಗಳು ಒಂದೇ.

೨೯

ನಮೋ ನೇದಿಷ್ಠಾಯ, ಪ್ರಿಯದವ,
 ದವಿಷ್ಠಾಯಚ ನಮಃ
 ಕಂದ ಸನಿಹಮಿರೆ ನೀವು ಪ್ರಿಯದವ,
 ಅನಭಿಜ್ಞ ರಿಗನಿತೆ ದೂರ, ವನಮಧ್ಯಗತಂ

ನಮೋ ಹೋದಿಷ್ಠಾಯ ಸ್ಮರಹರ,
 ಮಹಿಷ್ಠಾಯಚ ನಮಃ
 ಅಣುವಿಗೆ ಕರಿದು, ಮದನಾರಿ,
 ಮಣಿ ಮಹಿತರೊಳು, ಮಹತೋ ಮಹಿಯಾರ್

ನಮೋ ವರ್ಷಿಷ್ಠಾಯ, ತ್ರಿನಯನ,
 ಯವಿಷ್ಠಾಯಚ ನಮಃ
 ಪುರಾಣ ಪುರುಷರೊಳರಸಿರೆ
 ಪುರಾತನರು ನೀವು, ನವ್ಯರೊಳತಿಶಯನವ್ಯರ್

ನಮೋ ಸರ್ವಸೈತೇ ತದಿದಮತಿ
 ಸರ್ವಾಯಚ ನಮಃ
 ಹರಿಯಾಗಿ ನಿಶ್ವರೂಪದೆ
 ಹರನನೆ ನಿಮಗೆಣೆಯೆ ನಿಶ್ವ, ವಿಶ್ವಾತೀತ !

ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲದ ಶಿಖರಿಣಿ ವೃತ್ತವನ್ನು ಎರಡು ಭಾಗ ಮಾಡಿ
 ಮೊದಲೆರಡರಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲವನ್ನು ಕೊನೆಯೆರಡರಲ್ಲಿ ಅದರ
 ಭಾವಾನುವಾದವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಎರಡು ಅಷ್ಟ ಪದಗಳಾಗಿ ರೂಪಿಸಿದೆ. ಎರಡು
 ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಮಿಶ್ರ ಮಾಡುವ ಈ ಬಂಧವನ್ನು ಭಂಧಶ್ಯಾಸ್ತ್ರ "ಪ್ರವಾಳ"
 ಎಂದು ಕರೆದಿದೆ.

ಕಠಿಣ ಪದಗಳ ಅರ್ಥ. ನೇದಿಷ್ಠಾಯ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವವನು.
 ಪ್ರಿಯದವ—ಅರಣ್ಯ ಪ್ರಿಯ, ಅನಭಿಜ್ಞ—ದೈವವನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾರದವನು

ಕ್ಷೋದಿಷ್ಟ—ಅಣು ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿರುವವನು, ಮಣಿಮಹಿತರಲ್ಲಿ—ದೊಡ್ಡವರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಮಣಿ, ವರ್ಷಿಷ್ಠ—ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡವನು, ಯುವ—ಯುವಕ, ಅನುವಾದದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಪುರಾತನ-ನವ್ಯ ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದೆ. ಹರಿಯಾಗಿ ವಿಶ್ವರೂಪವನ್ನು, ಹರನಾಗಿ ವಿಶ್ವಾತೀತನೂ ಆಗಿರುವನೆಂದು ಭಾವಾರ್ಥ, ಹರಿಹರಾಭೇದವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿದೆ.

ಈ ಶ್ಲೋಕದ ಭಾಷೆ ವೇದೋಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಭಾಷೆಯಂತಿರುವುದರಿಂದ ಕೃತ್ಯ ಪುಷ್ಟದಂತ ಗಂದರ್ವನನ್ನು ಪ್ರಮಥ ಪುಂಗವ, ಮಹರ್ಷಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶಿವನ ಅಷ್ಟಸಿದ್ಧಿಗಳು ಪಠಿತವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳೆಂದರೆ ಆಣಿಮ, ಮಹಿಮ, ಗರಿಮ, ಲಘಿಮ, ವ್ಯಾಪ್ತಿ, ವಿಸ್ತಾರ, ಈಶಿತ್ವ, ವಶಿತ್ವ. ಶಿವನ ಮಹಿಮಾಶಯವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಸೂಚ್ಯವಾಗಿ ಗಂಭೀರವಾಗಿ ಹೇಳುವ ಈ ಪದ್ಯ ಮಹಿಮ್ನಸ್ತವದ ಮಹತ್ ಜನಪ್ರಿಯತೆಯ ಕಾರಣ.

೩೦

ಚಂಪಕಮಾಲಾ

ಪರಮಶಿವನ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ ಪುಷ್ಪಾದಂತಾಚಾರ್ಯ
ನುಸ್ತವವನ್ನು ಉಪಸಂಹರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹಿಂದಿನ ಪದ್ಯದಂತೆ ಇದರಲ್ಲಿಯೂ
ಮೂಲ ಮತ್ತು ಅನುವಾದಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಬಹುಳ ರಜಸೇ ವಿಶ್ವೋತ್ಪತ್ತಾಭವಾಯ ನಮೋ ನಮಃ

ಕಂ| ವಿಶ್ವದುದಯಾವಸರದೋಳ

ಬಹ್ವಂಶಂ ತುಂಬಿರಲ್ ರಜೋಗುಣದಿಂದಂ

ವಿಶ್ವಾಧಿಕನೀವಿದ್ ಮ

ಹೈಶ್ವರ್ಯವಿಧಾತ್ಯವಿಗೆ ಭವಂಗೀ ನಮನಂ

ಜನಹಿತಕೃತೇ ಸತ್ವೋತ್ಪತ್ತಾ ಮೃಡಾಯ ನಮೋನಮಃ

ಕಂ| ಜನಕುಪಕೃತಿಯಂ ಚಿಂತಿಸಿ

ಸನುಮತ ಸತ್ವಂಗಳುದಯಿಸುತ್ತಿರೇನೀವುಂ

ಮುನಿವರ ಪೂಜಿತರೆನಿಸುತೆ

ಜನಹಿತಕೃತ್ ದಯಾಮೂರ್ತಿ ಮೃಡಂಗೀ ನಮಃ

ಪ್ರಬಲತಮಸೇ ತತ್ಸಂಹಾರೇ ಹರಾಯ ನಮೋ ನಮಃ

ಬಳಿಕ ಜಗದಸ್ತ ಕಾಲದೆ

ತಳಿಯುತೆ ಸಂಹಾರ ಮೂರ್ತಿಯಂ ನೀವಾಗಲ್

ತುಳುಕಿಸುವೆ ತಮವನೆಲ್ಲೆ ಡೆ

ಬೆಳಗಿಸಿದಪುರಾಂತಕಗೆ ಹರಂಗೀ ನಮನಂ

ಪ್ರಮಹಸಿಪದೇ ನಿಸ್ತ್ರೈಗುಣ್ಯೇ ಶಿವಾಯ ನಮೋ ನಮಃ

ಕಂ| ನಡೆಸುತಿಂತೆಲ್ಲಕೃತ್ಯವ

ನಡಿಯಿಡೆ ಮಹಿಮಾತಿಶಯದೆ ನಿಸ್ತ್ರೈಗುಣ್ಯಂ

ಪಡೆದುದು ನಿಮ್ಮಿಂದನಘಂ

ಮೃಡಾದಧಿಕ ಪದವನೆನ ಶಿವಂಗೀನಮನಂ

ನಿಸ್ತ್ರೈಗುಣ್ಯೇ—ಸತ್ಪರಜತವೋಗುಣಗಳಿಗೆ ಅತೀತವಾದ, ಪ್ರಮಹಸಿ
ಪದೇ, ಅತ್ಯಂತ ಮಹತ್ವದ ಸಾ ನದಲ್ಲಿರುವ ಶಿವನಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರಗಳು ಎಂದು
Sri Vidyābharāthi Book Centre, Sringeri

ಮುಗಿಯುವ ಈ ಪದ್ಯವೂ ಶೈಲಿಬಂಧ ನಿರೂಪಣೆಗಳಲ್ಲಿ ರುದ್ರಾಧ್ಯಾಯದ ನಮಕ ಚಮಕಗಳನ್ನು ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಕಾವ್ಯದ ಸರ್ಗಗಳ, ಸ್ತೋತ್ರಗಳ ಕೊನೆಯ ವೃತ್ತಗಳನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುವುದು ಸಂಪ್ರದಾಯ. ಮಹಿಮಾಸ್ತವದ ೩೦ ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ಶಿವಖರಣಿ ವೃತ್ತದಲ್ಲಿ ರಚಿಸಿದ ಪುಷ್ಪದಂತ ಗಂಧರ್ವನು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಣೀ ಮಾಲಿನೀ ವೃತ್ತಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದ್ದಾನೆ.

೩೧

ಚಂಪಕಮಾಲಾ

ಶರನಿಧಿ ಬಟ್ಟಲೆಂದೆನಿಸಲಂಜನ

ಶೈಲಮೆ ಕಜ್ಜಲಂ, ಸ್ಫುರತ್

ಸುರತರುಶಾಖೆ ಲೇಖನಿ, ವಿಶಾಲಧ

ರಿತ್ರಿ ಅಲೇಖ ಮಾಗಿರಲ್

ಸ್ಮರಹರ, ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದೆ ಪರಿಭಾವಿಸಿ

ಶಾರದೆ ಸರ್ವಕಾಲಮುಂ

ಬರೆದೊಡಮಿನ್ನು ತೀರದಿಹ ನಿಮ್ಮ ಮ

ಹಾತ್ಮೆಯೆ ವಿಶ್ವದದ್ಭುತಂ.

ಪರಮಶಿವನ ಮಹಾತ್ಮೆಯನ್ನು ಕವಿ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ರೂಪಕಾಲಂಕಾರಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಚಿತ್ರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಬರೆಯಲು ನಮಗೆ ಶಾಯಿ ಕಾಗದ, ಲೇಖನಿ ಇವು ಬೇಕು, ವಿದ್ಯಾದೇವತೆಯಾದ ಶಾರದೆಯೇ ಶಿವ ಮಹಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿ ಬರೆಯುವಾಗ ಮೇಲಿನ ಸಾಮಾನ್ಯಉಪಕರಣಗಳಿಂದ ಸಾಧ್ಯವೇ. ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಕವಿ ಹೀಗೆ ಗುರುತಿಸುತ್ತಾನೆ. ಶರನಿಧಿ-ಸಮುದ್ರವು ಬಟ್ಟಲು ಅಂಜನ ಶೈಲವೇ ಕಜ್ಜಲ-ಕರಿಯ ಬಣ್ಣದ ಶಾಯಿ, ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷದ ಕೊಂಬೆಯು ಲೇಖನಿ, ಭೂಮಿಯ ಅಲೇಖ-ಬರೆಯುವ ಪತ್ರ, ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಯೋಚಿಸಿ ವಿದ್ಯಾಧಿದೇವತೆ ಶಾರದೆಯು ಎಲ್ಲ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬರೆಯುತ್ತಿದ್ದರೂ

ಇನ್ನೂ ಮುಗಿದಿಲ್ಲವೆಂದರೆ, ಹೇ ಸ್ಮರಹರ, ನಿಮ್ಮ ಮಹಾತ್ಮ್ಯವು ವಿಶ್ವದ ಒಂದು ಅದ್ಭುತವೇ ಸರಿ,

ಕ್ರಿಸ್ತಪೂರ್ವ ೨ನೇ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಜೀವಿಸಿರಬಹುದಾದ ಪುಷ್ಪ ದಂತ ಗಂಧರ್ವನ ಈ ಮುನ್ನೋಟ ಶಿವ ಮಹಾತ್ಮ್ಯೆ ವಿಶ್ವದ ಒಂದು ಅದ್ಭುತ ವೆಂಬ ಮಾತು ೨ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ವಾಸ್ತವ ಸತ್ಯವಾಗುತ್ತಿದೆ. ವೇದ ದರ್ಶನ ಸಾಹಿತ್ಯಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಆಂಗ್ಲ, ಜರ್ಮನ್, ಮತ್ತು ಫ್ರೆಂಚ್ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಭಾಷಾಂತರಿಸುವ ಕಾರ್ಯ ಮ್ಯಾಕ್ಸ್ ಮುಲ್ಲರ್, ಡ್ಯೂಸನ್ ಮುಂತಾದ ಪಂಡಿತ ಸಂಶೋಧಕರಿಂದ ೧೮ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತಾದರೂ ಅವುಗಳ ಪ್ರಭಾವ ವಿದ್ಯಾವಂತ ಮಧ್ಯಮ ವರ್ಗ ವನ್ನು ತಲಪಲು ಕೆಲವು ದಶಕಗಳು ಬೇಕಾದವು. ಭಾರತೀಯ ಧರ್ಮಗಳ ಬಗೆಗೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯರ ಅಜ್ಞಾನಮೂಲವಾದ ತಿರಸ್ಕಾರ ಭಾವ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಬಂದಿತು. ಅದು ಕೊನೆಗಾಣಲು ಒಂದು ಪವಾಡವೇ ನಡೆಯಬೇಕಾಗಿತ್ತು, ದೈವ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದ ನಡೆದೂ ನಡೆಯಿತು. ಅದೆಂದರೆ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೯೩ನೆಯ ಸೆಪ್ಟೆಂಬರ್ ೧೨ ರಂದು ಅಮೇರಿಕದ ಚಿಕಾಗೋ ನಗರದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ವಿಶ್ವಧರ್ಮ ಸಮ್ಮೇಳನ. ಅಂದು ಬೆಳಗಿನಿಂದ ಧಾರ್ಮಿಕನಾಯಕರು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಾಗಿ ಬಂದು ವೇದಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ನಿಂತು ತಮ್ಮ ಮತಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದರು. ಅಂದಿನ ಸಂಜೆ ಕೊನೆಯ ಭಾಷಣ ಬಂದಿತು. ಕಾವಿಯ ನಿಲುವಂಗಿ ತೊಟ್ಟು ಅದೇ ಬಣ್ಣದ ಪೇಟವನ್ನು ಸುತ್ತಿದ್ದ ಸುಂದರ ಗಂಭೀರ ಪುರುಷನೊಬ್ಬನು ಬಂದು ನಿಂತು ನೆರೆದಿದ್ದ ಶ್ರೋತೃಗಳನ್ನು ಗಂಭೀರ ಮಧುರ ಕಂಠದಲ್ಲಿ ಆಂಗ್ಲ ಭಾಷೆ ಯಲ್ಲಿ “ಅಮೇರಿಕದ ಸೋದರ ಸೋದರಿಯರೆ” ಎಂದು ಸಂಭೋದಿಸಿದಾಗ ನೆರೆದಿದ್ದವರೆಲ್ಲ ಚಪ್ಪಾಳೆ ತಟ್ಟಿದರು. ಸಭಿಕರ ಹರ್ಷ ಧ್ವನಿ ಗದ್ದಲದ ರೂಪ ತಾಳುವಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಆತನು ಹಿಂದೂಧರ್ಮದ ಪರವಾಗಿ ಸಭಿಕರನ್ನು ವಂದಿಸಿ, ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮದ ಮೂಲ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಸರಳ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ, ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ ಅರ್ಥವಾಗುವಂತೆ ವಿವರಿಸಿದರು. ಭಾಷಣ ಎಲ್ಲರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸಿತು. ಭಾಷಣ ಮುಗಿದಾಗ ಕರತಾಡನದ ಸುರಿಮಳೆ, ಹರ್ಷೋದ್ಗಾರದ ಮಹಾಪೂರ. ಈ ಭಾವ ಪರಿವರ್ತನೆಗೆ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾದ ಮಹಾ ವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದರು. ಸಭೆಯ ಅನಂತರ ಎಲ್ಲರ ಬಾಯ

ಲ್ಲಿಯೂ ವಿವೇಕಾನಂದರ ಮಾತೇ. ಎಲ್ಲ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅವರ ಭಾವ ಚಿತ್ರವೇ. ಕೋಟ್ಯಾಧೀಶರು ಅವರನ್ನು ತಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಕರೆಯುವುದಕ್ಕೆ ನಾನು ತಾನೆಂದು ಮುಂದಾದರು.

(ಆಧಾರ ಸ್ವಾಮಿ ಸೋಮಾನಂದನಾಥರ “ಸ್ವಾಮಿ ವಿವೇಕಾನಂದ, ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಪರಿಚಯ, ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪನೆ ನೋಡಿ”)

ವಿವೇಕಾನಂದರ ಗುರುಗಳಾದ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಪರಮಹಂಸರು ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯನನ್ನು ಮೊದಲ ಸಾರಿ ಕಂಡಾಗ “ನೀನು ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ನರನು. ಈಗ ಧರ್ಮವನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಲು ಬಂದಿರುವೆ” ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರು. ವಾಸ್ತವವಾಗಿ ಆಧುನಿಕರಿಗೆ ಇದು ಉತ್ತೇಕ್ಷೆಯಂತೆ ಕಾಣಬಹುದಾದರೂ ಆ ತರುವಾಯ ವಿವೇಕಾನಂದರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಭಾಷಣಗಳಿಗೆ, ಪ್ರಬಂಧಗಳಿಗೆ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ದೊರಕಿದ ಆದರ, ಅಭಿಮಾನ ಜನಪ್ರಿಯತೆ ಸನ್ಮಾನ ಗೌರವಗಳು ಪರಮಹಂಸರ ವಾಣಿಯ ವಾಸ್ತವ ಸತ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದೆ. ಈಚಿನ ದಶಕಗಳಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಹಾಗೂ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಆರ್ವಾಚೀನ, ನವೋದಯ, ನವ್ಯ ಸಂಶೋಧಕರು ಕೆಲವೆಡೆ ಅಂತಿಕೆ ವಾಗಿ, ಕೆಲವೆಡೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಶೈವಶಾಕ್ತ ಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ಪ್ರಕಟಿಸಿರುವ ಗ್ರಂಥರಾಶಿ ಅಚ್ಚರಿಗೊಳಿಸುವಷ್ಟು ವಿಪುಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮಾನ್ಯ ವಾಚಕರ ಅಧ್ಯಯನ ಅವಗಾಹನೆಗಳಿಗಾಗಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವನ್ನು ಮುಂದೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

೧. ಕನ್ನಡದ ವಿಖ್ಯಾತ ಕವಿ ರಾಮಾನುಜಂ ಅವರ ‘Speaking of Siva’ ಶಿವಶರಣ ಶರಣಿಯರ ವಚನಗಳ ಸಮರ್ಥ ಆಂಗ್ಲ ಅನುವಾದ. ಇದು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪಂಡಿತರನ್ನೇಕರ ಮಾನ್ಯತೆ ಪಡೆದಿದ್ದರೂ ಕನ್ನಡಿಗರ ಅವಜ್ಞೆ ಎನಿಸುವಷ್ಟು ಅನಾದರಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿದೆ. ಇದೊಂದು ದುದೈವ,

Sir John Woodroffe (Artheer Avalon-)

1. Shakti and Shakta
2. Garland of Letters

Sri Vidyabharathi Book Centre, Sringeri

3. The World as Power.
4. Maha Maya.
5. Greeting of Siva, (ಮಹಿಮ್ನ ಸ್ತವದ ಅಂಗ್ಗ ಭಾಷಾಂತರ)
Mouni Sadhu-(ಅಂಗ್ಗ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ)

1. Samadi-ಯೋಗವನ್ನು ಕುರಿತ ಮಹಾಪ್ರಬಂಧ

Dr. Radha Krishnan

An Idealist View of Life

Pro. B. Bhatta charaya

Saivism and The Phallic World in Two
Volumes

(Oxford & I. B. H. Prakasana)

Sivarama Murti, S.

- 1) Nataraja in Art Thought and Literature
(New Delhi 1976)
- 2) Shatha Rudriya-Vibhuti of Siva.

Dr. Stella Kramrisch, The Presence of Siva

ಅಮೇರಿಕದ ಪಿಲೆಡೆಲ್ಫಿಯಾ ಮ್ಯೂಸಿಯಂ ಆಫ್ ಆರ್ಟ್ಸ್ ಇವರು

1981ರ ಅಧಿಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆರು ತಿಂಗಳ ಕಾಲ ನಡೆಸಿದ ಸಂಚಾರಿ ಶಿವರೂಪದರ್ಶನ, ಸಭೆ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಈ ಬೃಹತ್ ಗ್ರಂಥ ರುದ್ರ ಶಿವನಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವೇದ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಪುರಾಣ ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆಗಳ ಆಳವಾದ ಅಧ್ಯಯನ ವಿವೇಚನೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಚಿತ್ರ ಪ್ರಕಟನೆ. ಶೈವ ಧರ್ಮ, ಶಿವನನ್ನು ಕುರಿತ ಆಖ್ಯಾಯಿಕೆಗಳ ಪ್ರತೀಕ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಕುರಿತ ಉಪನ್ಯಾಸ, ವಿಚಾರ ವಿನಿಮಯ, ಸಂಗೀತ ನಾಟ್ಯ ಪ್ರದರ್ಶನಗಳು ನಡೆದವು. ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳು, ಅಮೇರಿಕದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮ ಪ್ರಚಾರ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಕವಾದವೆಂಬುದು ಪ್ರವಾಸಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಈ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳ ಬಗೆಗೆ ಕನ್ನಡ ವಾರ್ತಾ ಪತ್ರಿಕೆಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮಾನ

ವ್ರತಾಚಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದ ವೆಂಬುದು ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಈಚೆಗೆ ಕಾಣಬರುತ್ತಿರುವ
‘ಧರ್ಮಗ್ಲಾನಿ’ಯ ನಿರ್ದರ್ಶನವೇ ಎಂಬುದು ನಿಗೂಢ ಸಮಸ್ಯೆ.

ಚಂಪಕಮಾಲಾ

೩೨

ಮತಿ ಜಡವಾಗಲರ್ತಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದೆ.

ದುರ್ಬಲನಿಂದು ನಿಮ್ಮ ನಾಂ

ನುತಿಸುವುದೆಂತೆನಲ್ ತವ ಪದಾಬ್ಜದೊ

ಳೆನ್ನವಿಭಕ್ತ ಭಕ್ತಿಯೊಂ

ದತಿಶಯ ಶಕ್ತಿ ಕಾಯ್ದಿರೆ ನಿರಾಪದ

ನಾಗಿ ಗಿರೀಶ, ನಿಮ್ಮನೀ

ಸ್ತುತಿಕುಸುಮಾಂಜಲಿ ಪುಟದೆ ಪೂಜಿಸಿ

ವಂದಿಸಿ ಧನ್ಯನಾಗುವೆಂ.

ಮತಿ-ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯು, ಜಡವಾಗಿ ಮಂದವಾಗಿ ಅರ್ತಿ-ನೋವು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರಲು, ದುರ್ಬಲನಾದ ನಾನು (ಮಹಾ ಮಹಿಮರಾದ) ನಿಮ್ಮನ್ನು ಗುರಿಸುವುದೆಂತು? ತವ-ನಿಮ್ಮ ಸ್ತವವನ್ನು ಮುಗಿಸುವುದು ಹೇಗೆ ಎಂದು ಯೋಚಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ನನ್ನ, ಅವಿಭಕ್ತವಾದ-ಏಕೈಕ ನಿಷ್ಠೆಯ ಭಕ್ತಿಯ ಅತಿಶಯ ಅಸಮಾನವಾದ ಶಕ್ತಿಯು ನನ್ನನ್ನು ಕಾಯ್ದಿರಲು-ರಕ್ಷಿಸಿರಲು ನಿರಾಪದನಾಗಿ ಯಾವ ವಿಧವಾದ ವಿಸತ್ತು ಇಲ್ಲದೆ ಓ ಗಿರೀಶ—ಓ ಪರವರ್ತವಾಸಿಯಾದ ರುದ್ರ ಶಿವನೆ! ಸ್ತುತಿ ಕುಸುಮಾಂಜಲಿ ಪುಟದೆ-ಸ್ತುತಿ ರೂಪವಾದ ಹೂವುಗಳನ್ನು ಅಂಗೈಯ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ವಂದಿಸಿ ಧನ್ಯನಾಗುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಪುಷ್ಪದಂತ ಗಂಧರ್ವರಾಜ ಮಹಿಮಾಸ್ತವವನ್ನು ಮುಗಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಮಹಿಮಾಸ್ತವದ ಕೆಲವು ಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಕೆಲವು ಪದ್ಯಗಳಿದ್ದರೂ, ಕೈಲಿ, ನಿರೂಪಣೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅವು ಪುಷ್ಪದಂತ ಕೃತವಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಭಾರತದ ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಜಮಾಡ್ ಜಿಲ್ಲೆಯ

ಶಿವಮಹಿಮ್ನಸ್ತವ

೫೧

ಓಂಕಾರೇಶ್ವರ ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಪುರಾತನ (ಶಾಲಿ. ಶಕ ೯೮೫ ಕ್ರಿ.ಶ. 1063) ದೇವಾಲಯದ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಲಾಶಾಸನವಾಗಿ ಕೆತ್ತಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಮಹಿಮ್ನಸ್ತವದಲ್ಲಿ ೩೨ ಪದ್ಯಗಳಿದ್ದು ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದಿಂದ ಶಾಸನ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಪುಷ್ಪದಂತ ಕವಿಯ ಬಗೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯನ್ನು ನೋಡಿ.

|| ಓಂ ನಮಃ ಶಿವಾಯ ಶಿವೇತರಾಯಚ ||

ಸೌಂದರ್ಯ ಲಹರಿ

श्री विद्याभारती

ಶ್ರೀ ಶಂಕರ ಭಗವತ್ ಪೂಜ್ಯಪಾದ ವಿರಚಿತ

ಸೌಂದರ್ಯ ಲಹರಿ

(ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ)

ಶಿವಶಕ್ತಿತತ್ವಗಳೆರಡು ಕೂಡಿರಲಾಗ
 ತಿವನು ಶಕ್ತನು ಪ್ರಭವಿಸಲು,
 ಭುವನಕಥೀಶನಾದರು ಶಕ್ತಿ ಒಡನಿಲ್ಲ
 ದಿರೆ ಶಕ್ತನಲ್ಲ ಸ್ಪಂದಿಸಲು.
 ಇಂತು ಹರಿ ಹರ ನಿರಿಂಚಾದಿ ದೇವತ
 ರೆಲ್ಲ ಪೂಜಿಪ ದೈವ ನೀನು
 ಎಂತು ನರನು ಪೂರ್ವಪುಣ್ಯವಿಲ್ಲದೆ ನಿನ್ನ
 ನುತಿಸಿ ನಮಿಸೆ ಶಕ್ತನಹನು ?

|| ೧ ||

ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾ

ಸಮಯ ಮತತತ್ವವನ್ನರಿತ ಶಂಕರ ಭಗವತ್ ಪೂಜ್ಯಪಾದರು
 ಸಮಯಾ ಎಂಬ ಶುಭನಾಮದಿಂದ ವಿಖ್ಯಾತ ಚಂದ್ರಕಲೆಯನ್ನು ನೂರು
 ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುವ "ಸೌಂದರ್ಯ ಲಹರಿ"ಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರ ದೇಶಿಕರು
 ರಚಿಸಿದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಿಂದ ಆಯ್ದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅನುವಾ
 ದಿಸಿದೆ.

ಶಿವಶಬ್ದದ ಉತ್ಪತ್ತಿ— ಕಾಂತಿ ಎಂಬರ್ಥ ವಶಧಾತುವಿನಿಂದ ಶಿವ
 ಶಬ್ದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ.

ಹಿಸಿಧಾತೋ ಸಿಂಹ ಶಬ್ದೋವಶಕಾಂತಿ ಶಿವಸ್ತುತ
ವರ್ಣ ವ್ಯತ್ಯಯತಃ ಸಿದ್ಧಾ ಪಶ್ಯಕಃ ಕಶ್ಯಪೋ ಯಥಾ

ಹಿಸಿ (ಹಿಂಸೆ) ಧಾತುವಿನಿಂದ ಸಿಂಹ ಶಬ್ದವೂ ಕಾಂತಿ ಎಂಬ ಅರ್ಥವೂ
ವಸ ಧಾತುವಿನಿಂದ ಶಿವಶಬ್ದವೂ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಪಶ್ಯಕವು ವರ್ಣ
ವ್ಯತ್ಯಯ—ಹಿಂದು ಮುಂದು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಕಶ್ಯಪ ಆಗುವಂತೆ ಹಿಸಿ-
ವಶಧಾತುಗಳ ಉತ್ಪನ್ನವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ವಶಧಾತುವನ್ನು ತುದಾದಿ, ಅದಾದಿ ಎಂದು ಎರಡು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದೆ. ತುದಾದಿಯಲ್ಲಿ ವಶ-ದೀಪ್ತಿ-ಪ್ರಕಾಶ ಎಂದೂ ಅದಾದಿಯಲ್ಲಿ ವಶ್ಯ-ಕಾಮನೆ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ಇಚ್ಛಾಶಕ್ತಿಯ ಆಶ್ರಯದಿಂದ ಈಶ್ವರನ ಶಿವತ್ವ ಸಿದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ, ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಕಾಶ ಸ್ವರೂಪನು ಎಂದು ಅಥವಾ ಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರಕಾಶ-ಬೀಜವನ್ನು ಕೊಡುವವನು ಎಂದು. ಸ್ವಪ್ನ ಎಂಬರ್ಥದ ಶಿವಧಾತುವಿನಿಂದ ಶಿವಶಬ್ದ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಸ್ವಪ್ನ—ಕನಸನ್ನು ಅವಿದ್ಯಾ ರೂಪವಾದ ಜಾಡ್ಯವನ್ನು ಹುಸುತಾನೆ ಎಂದು ಅರ್ಥ.

ಪರಮಶಿವನು ಜಗತ್ತನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ತತ್ತ್ವದಿಂದ ಕೂಡಿದಾಗ ಮಾತ್ರವೇ ಪ್ರಭವಿಸಲು-ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಬೀರಲು ಶಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಭುವನಕಥೇಶ—ಮೂರು ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಒಡೆಯನಾದರೂ ಶಕ್ತಿಯ ಸಂಪರ್ಕವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಶಿವನು ಸ್ಪಂದ—ಅಲುಗಾಡಲೂ ಶಕ್ತನಲ್ಲ.

ಶಿವಶಕ್ತಿ ತತ್ತ್ವಗಳು ಶ್ರೀಚಕ್ರವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ. “ಶಿವಕೋಟಿ ನಾಲೈನೆ” ಎಂದು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ೧೧ನೆ ಶ್ಲೋಕದ ವ್ಯಾಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಇದುವಿವರಗಳನ್ನು ಕೊಡಲಾಗುವುದು. ಹರಿಹರ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳ ಶಕ್ತಿ ನೀನೇ ಆದ್ದರಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ಗುರ್ತಿಸಿ ನಮಸ್ಕರಿಸಲು ಮಾನವನಿಗೆ ಪೂರ್ವ ಪುಣ್ಯವಿರಬೇಕು ಎಂದು ಭಾವಾರ್ಥ. ||೧||

ದೇವಿ, ನಿನ್ನಯ ಪಾದ ಪದ್ಮದಿಂದುದುರಿದ
 ರಜದೊಂದು ಕಣವ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ,
 ಈರೇಳು ಲೋಕನ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನು ಬ್ರಹ್ಮ-
 ದೇವನು ಅವಿರತ ಶ್ರಮಿಸಿ,
 ಹರಿ ಶೇಷರೂಪದೇ ಅದ ಧರಿಸಿರುವನು
 ಸಾವಿರ ಹೆಡೆಗಳ ಮೇಲೆ,
 ಹರನದ ದಹಿಸುತೊಡನೆ ತನ್ನ ದೇಹಕೆ
 ಬಳಿದುಕೊಂಡನು ಭಸ್ಮದಂತೆ

|| ೨ ||

ಸೃಷ್ಟಿಸ್ಥಿತಿಲಯಗಳು ದೇವಿಯ ಪಾದಪದ್ಮಗಳಿಂದ ಉದುರಿದ ರಜ; ಕಣ
 ಗಳಿಂದ ನಡೆಯುವುದೆಂದು ಪದ್ಯದ ಭಾವಾರ್ಥ. ಅವಿರತ—ವಿರಾಮವಿಲ್ಲದೆ,
 ಈ ರೇಳು—ಹದಿನಾಲ್ಕು, ಭೂಮಿ ಆದಿ ಏಳು ಉರ್ಧ್ವಲೋಕಗಳು, ಅತಲಾದಿ
 ಏಳು ಅಧೋಲೋಕಗಳು.

ಅವಿದ್ಯಾತಮಂಧವ ಹರಿಸುವ ರವಿಗುದ-
 ಯಾದ್ರಿ ನಿನ್ನಯ ಪಾದರೇಣು,
 ಮನುಜರ ಜಡತೆಯ ಕಳೆದು ಚೇತನವೀನ
 ಪುಷ್ಪರಸದ ಸ್ತುತಿ ಝರಿಯು,
 ಬಡವರ ಬಂಧು ಚಿಂತಾಮಣಿಗುಣನಿಕೆ
 ಭವಾಬ್ಧಿಯೋಳ್ ಮುಳುಗಿದವರನು
 ಕಡೆ ಹಾಯಿಸುವರೆ ಮುರಾರಿ ವರಾಹದ
 ಕೋರೆದಾಡೆಗಳೆನಿಸುವವು

|| ೩ ||

ದೇವಿಯ ಪಾದರೇಣುವಿಗೆ ಮೂರ್ತಿರೂಪವನ್ನು ಆರೋಪಿಸಿ ವರ್ಣಿಸಿರು
 ವುದರಿಂದ ಮಂಕಕನ ಸೂತ್ರದಂತೆ “ಆರೋಪ್ಯಮಾಣಸ್ಯ ಪ್ರಕೃತೋಪಯೋ
 ಗಿತ್ವ ಪರಿಣಾಮ”, ಆರೋಪಿಸಿದ ಗುಣಗಳು ವಸ್ತುವಿಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುವು
 ದರಿಂದ ಪರಿಣಾಮಾಲಂಕಾರ, ಅವಿದ್ಯಾ—ಅಜ್ಞಾನ, ಸ್ತುತಿಝರಿ—ಸೋರುವ
 ಗಿರಿನದಿ. ಚಿಂತಾಮಣಿ ಗುಣನಿಕ—ಕೋರಿದ್ದನ್ನು ಕೊಡುವ ದಿವ್ಯರತ್ನದ

ಗುಣವುಳ್ಳದ್ದು, ಭವಾಬ್ಧಿ—ಸಂಸಾರ ಸಾಗರ, ಮುರಾರಿವರಾಹ—ವಿಷ್ಣುವಿನ
ಅವತಾರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾದ ವರಾಹದ.

ಅಭಯ ಹಸ್ತವ ತೋರಿ ಭಕ್ತರ ರಮಿಸುವ

ದೈವಗಳೆಷ್ಟೋ ಲೋಕದಲಿ,

ಅಭಿನಯಪಾಂಚುರದ ದೇವಿ. ಕೈಗಳಿಗೆನೆ,

ವರ ಅಭಯಗಳ ಮಾತಿರಲಿ,

ಬಿಡಿಸಿ ಭಯವ ರಕ್ಷಿಸುತೆ ಬೇಡಿದುದಕ್ಕಿಂತ

ಅಧಿಕ ಫಲವನಿತ್ತು ಪೊರೆಯೆ

ಮೃಡನರಸಿಯೆ, ನಿನ್ನ ಚರಣಯುಗವೆ ಸಾಕು

ಬೇರೇಕೆ ಲೋಕ ಶರಣೈ ?

|| ೪ ||

ದೇವಿಯಚರಣಗಳನ್ನು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸಿದೆ. ದೇವತಾ ಪ್ರತಿಮೆಗಳ
ಅಭಯ ವರದ ಹಸ್ತಗಳನ್ನು ವಿಡಂಬಿಸಿ ಕವಿಯು ಅದೆಲ್ಲವೂ ನಾಟ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕ
ಟವಾಗುವ ಹಸ್ತಮುದ್ರೆಗಳಂತೆ. ಹೀಗೆ ರೂಪಿತರಾದ ದೇವತೆಗಳದಷ್ಟೋ,
ಓ ಲೋಕಶರಣೈ, ಮೃಡನರಸಿ, ಭಯಬಿಡಿಸಿ ಬೇಡಿದುದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಫಲ
ವನ್ನು ಕೊಡಲು ನಿನ್ನ ಚರಣಯುಗಗಳೆ ಸಾಕು ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ ಕವಿ.

ಪ್ರಣತಜನಕೆ ಸೌಭಾಗ್ಯ ಜನನಿ ನೀನು,

ಭಜಿಸುತೆ ನಿನ್ನ ಮಾಧವನು

ನನಿತಾರೂಪವ ತಾಳ್ದು ತ್ರಿವುರ ದಾಹಕನ ಚಿ-

ತ್ತ ಹೋಗಿದ ಕಾರಣನು.

ಮದವತಿರತಿನಯನಕ್ಕೆ ಮುದವನೀವ

ಕಾಮದೇವನು ಮುನ್ನ ನಿನ್ನ

ಪದಕೆರಗುತೆ ಮುನಿ ಮಾನಸಕಾದನು

ಮೋಹ ಕಾರಕನು ಸಂಪನ್ನ

|| ೫ ||

ಪ್ರಣತಜನ-ಕಾಯಿಕ ವಾಚಿಕ ಮಾನಸಿಕವಾಗಿ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವ
ಭಕ್ತರ ಸೌಭಾಗ್ಯಕ್ಕೆ ಜನನಿ ರೂಪಳಾದ ಓ ದೇವಿಯೆ, ತ್ರಿಹರಿಯು ನಿನ್ನನ್ನು
Sri Vidyabharathi Book Centre, Sringeri

ಧ್ಯಾನಿಸಿ, ಸ್ತ್ರೀರೂಪಧಾರಿಯಾಗಿ ತ್ರಿಪುರಾಂತಕನಾದ ಶಿವನ ಮನಕ್ಷೋಭೆಗೆ ಕಾರಣನಾದನು. (ಸಮುದ್ರ ಮಥನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣು ಮೋಹಿನಿಯಾಗಿ ಕಂಡುದರ ಸೂಚನೆ) ರತಿ ಪತಿಯು ನಿನ್ನ ಪಾದಗಳಿಗೆರಗಿ ಮುನಿಗಳ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಚಲಿಸುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು.

ವಾಮಕೇಶ್ವರ ತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಈ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ವರ್ಣಿಸಿದೆ:

ಏತಾಮೇವ ಪುರಾರಾಧ್ಯ ವಿದ್ಯಾಂ ತ್ರೈಲೋಕ್ಯ ಮೋಹಿನೀಂ
ತ್ರೈಲೋಕ್ಯಂ ಕಾಮಯಾಮಾಸ ಕಾಮಾರಿಂ ಭಗವಾ ಹರಿಃ
ಕಾಮದೇವೋಪಿ ದೇವೇಶಿ, ದೇವೀಂ ತ್ರಿಪುರ ಸುಂದರೀಂ
ಸಮಾರಾಧ್ಯಾಭವನ್‌ಲೋಕೇ ಸರ್ವಸೌಭಾಗ್ಯ ಸುಂದರಃ

ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಹರಿಯು ದೇವಿಯನ್ನು ತ್ರೈಲೋಕ್ಯ ಮೋಹಿನೀ ವಿದ್ಯೆಯಾಗಿ ಆರಾಧಿಸಿ ಮೂರು ಲೋಕಗಳಂತೆ ಶಿವನನ್ನೂ ಕಾಮವಶನಾಗಿ ಮಾಡಿದನು. ಕಾಮದೇವನು ತ್ರಿಪುರಸುಂದರೀ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಆರಾಧಿಸಿ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸೌಭಾಗ್ಯ ಶಾಲಿಯಾದ ಸುಂದರ ಪುರುಷನಾದನು.

ಹೂಗಳೆ ಬಿಲ್ಲು, ಹೆದೆಯೆ ತುಂಬಿ ಬಂಬಲ,
ಎಣಿಸಿದಂತ್ರೆದು ಬಾಣಗಳು,

ಸೋಗಿನ ಸಚಿವ ವಸಂತ, ಸಂಯೋಧನ
ರಥವೆ ಆ ಮಲಯಮಾರುತವು,

ಅದೊಡೇನಚ್ಚರಿ, ಹಿಮಗಿರಿತನಯೆ, ನಿ-
ನ್ನೊಂದು ಕಟಾಕ್ಷದ ಬಲದೆ

ಸಾಧಿಸಿದನು ಮೂರು ಲೋಕದ ವಿಜಯವ,
ಮದನನೊಬ್ಬನೆ ಲೀಲೆಯಿಂದೆ

|| ೬ ||

ಮನ್ಮಥನ ತ್ರಿಲೋಕ ವಿಜಯವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಈ ಪದ್ಯವು ಸರಳವೂ ಸುಲಭವೂ ಆಗಿ ಕಂಡರೂ ಕಾಮದೇವನ ಯುದ್ಧ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ಬಳಸಿಕೊಂಡ ಉಪಮೆಗಳು ಸಿದ್ಧತೆಯ ಲೋಪಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದು ದೇವಿಯ ಅನುಗ್ರಹದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ. ಧನುಸ್ಸು ಪುಷ್ಪಮಯ, ಹಗ್ಗ

ತುಂಬಿಗಳ ಹಿಂಡು, ಬಾಣಗಳು ಐದು ಮಾತ್ರ, ಅಲ್ಪಜೀವಿ ವಸಂತನು ಮಂತ್ರಿ,
ಮಂದಗತಿಯ ಮಲಯ ಮಾರುತನು ರಥ, ಹೀಗೆ ದುರ್ಬಲ ಸಾಧನಗಳಾದರೂ
ಕಾಮದೇವನು ಮೂರು ಲೋಕಗಳನ್ನು ಜಯಿಸಲು ಸಮರ್ಥನಾದದ್ದು
ದೇವಿಯ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಒಡ್ಡಾಣದೊಳು ಕಿರುಗೆಜ್ಜೆ ಕ್ಷಣಿಸಿ, ಕುಚ-

ಕುಂಭ ಭಾರದೆ ನಸುಬಾಗಿ

ನಡೆಯುವ ತನು ಮಧ್ಯೆ, ನಿನ್ನ ವದನ ಶತಿ

ಬೆಳಗಿರೆ ಪರಿಪೂರ್ಣನಾಗಿ

ಪುರನುಥನನ ಪೌರುಷದ ಪುರುಷಿಕೆಯಾಗಿ

ತೋರುವಂದದೆ ಕರಗಳಲಿ

ಧರಿಸಿ ಧನುರ್ಬಾಣ ಸಾಶ ಅಂಕುಶಗಳ

ನಿಲ್ವು ದೇವಿ, ನನ್ನೆದುರಿನಲಿ

|| 2 ||

ಉಪಾಸಕನು ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಕುಳಿತಾಗ ಮೂರನೆಯದಾದ ಮಣಿಪೂರ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ದೇವೀ ಮೂರ್ತಿಯ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಭಗವತ್ ಪಾದರು ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ದೇವಿಯು ನಡುವಿಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡಿರುವ ಒಡ್ಡಣ—ಡಾಬು-ಮೇಖ
ಲೆಯ ಕಿರುಗೆಜ್ಜೆಗಳು ಕೃಣಿಸುತ್ತಿರಲು, ಸ್ತನಭಾರದಿಂದ ನಸುಬಾಗಿ ನಡೆವ,
ನೆಳಿನೆಡುವಿನ, ಶರತ್ಕಾಲದ ಚಂದ್ರನಂತೆ ಹದಿನಾರು ಕಲೆಗಳಿಂದ ಪರಿಪೂರ್ಣ
ನಾದ ಚಂದ್ರನನ್ನು ಹೋಲುವ ತುಂಬುಮುಖದ ನೀನು, ಪುರಮಥನ—
ತ್ರಿಪುರಾಂತಕನ ಪೌರುಷವು ಪುರುಷಿಕಾ-ಪುರುಷಾಕಾರಸ್ತ್ರೀಯಂತೆ ಕೈಗಳಲ್ಲಿ
ಧನುಸ್ಸು, ಬಾಣ, ಪಾಶ ಅಂಕುಶಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು ಮಣಿಪೂರ ಚಕ್ರದಿಂದ
ಹೊರಬಂದು ನನ್ನ ಹೃದಯ ಕಮಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಗಾಗು ಎಂದು ಉಪಾಸಕನು
ದೇವಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪುರುಷಿಕಾ-ಪುರುಷಾಕೃತಿಯ ಹೆಣ್ಣು ಎಂಬ
ವಿಶೇಷ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಗಮನಿಸದೆ, ಪೌರುಷ-ಅಹಂಕಾರ ಎಂದು ಆಫೈ
ಸಿರುವುದು ಉಚಿತವೆನಿಸದು. ಮಾಳವಿಕಾಗ್ನಿ ಮಿತ್ರದ ನಾಂದಿ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ
“ಅಷ್ಟಾಭಿಃ ಯನ್ಮುಕ್ತೈಶ್ಚ ಭೂಷಣಗತಿಂ ಪದ್ಮಾಯೋಗ್ಯಾಂಗಾಭಿಮಾನಃ” ಸುಗುಣ

ದುರ್ಗುಣ ಕೂಡಿದ ಪಂಚ ಭೂತಾತ್ಮಕವಾದ ಜಗತ್ತನ್ನು ಅಷ್ಟತನುಗಳಿಂದ
ಧರಿಸಿದರೂ, ಸ್ವಲ್ಪವು ಅಭಿಮಾನವಿಲ್ಲದವನು ಎಂದು ಕಾಳಿದಾಸನು ವರ್ಣಿಸಿ
ರುವ ಶಿವನು ತ್ರಿಪುರ ದಾಹದಿಂದ ಅಹಂಕಾರ ವಶನಾದನೆಂಬುದು ಯುಕ್ತವೇ ?
ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರ ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರನ ಸಮಕಾಲೀನನಾದ ವತ್ಸರಾಜನು “ತ್ರಿಪುರ
ದಾಹ ಡಿಮ”ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಿಸಿರುವ ನಿರಭಿಮಾನಿ ನಿರಹಂಕಾರಿ ಶಿವನ ಪಾತ್ರ
ಸೃಷ್ಟಿ ಶ್ಲಾಘನೀಯ, ಮನನಾರ್ಹ. ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಲಿರುವ “ತ್ರಿಪುರ
ದಾಹ”ದ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದಕ್ಕಾಗಿ ಕಾದು ನೋಡಿ.

ನಡುವೆ ಸುಧಾಸಿಂಧು, ಸುತ್ತ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ-

ಗಳ ಸಾಲೆಸವ ಮಣಿದ್ವೀಪ

ಅದರ ಮಧ್ಯದೊಳು ಕದಂಬವನದೆ ಚಿಂತಾ-

ಮಣಿ ಗೃಹಮಸಮಾನ ರೂಪ,

ಅಲ್ಲಿ ನೀನಿರುವೆ, ಶಿವಾಕಾರ ಮಂಚದೆ

ಪರಮಶಿವನೆ ತಲ್ಲನೆನಿಸೆ

ಧನ್ಯರು ನಿನ್ನ ಪೂಜಿಸುತಲ್ಲಿ ಪಡೆವರಾ-

ನಂದ ಲಹರಿಯ ಪೇರೊಸಗೆ

|| ೮ ||

ಶ್ರೀ ಚಕ್ರದ ಬೈಂದವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ದೇವಿಯ ಧ್ಯಾನ ವಿಧಿಯನ್ನು ಈ
ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದೆ. ಸಂಕೇತಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆ ಕೊಡುವ ಈ ವಿವರ
ಣೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯನ್ನು ಮುಂದೆ ಹೇಳಿದೆ. ಸಮಯ ಮತವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ
ಆರಿತವರೂ, ಸಮಯಾಚಾರ ಪ್ರವೀಣರೂ ಆದ ಭಗವತ್ ಪಾದರು ಸಮಯ
ರೂಪಳಾದ ದೇವಿಯನ್ನು ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದೇವಿಯನ್ನು ಮಾನ
ಸಿಕವಾಗಿ ಉಪಾಸಿಸುವ ಅಂತರ ಪೂಜಾದಿ ವಿಧಿಯೇ ಸಮಯಾಚಾರ. ಬಾಹ್ಯ
ಪೂಜಾವಿಧಿಯು ಕುಲಾಚಾರ. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ
ಶ್ರೀಚಕ್ರಕ್ಕೆ ವಿಯತ್ ಚಕ್ರ ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ವಿಯತ್ ಪೂಜೆಯಲ್ಲಿಯೂ
ಎರಡು ವಿಧ, ದಹರಾಕಾಶಜ, ಬಾಹ್ಯಾಕಾಶಜ ಎಂದು. ಹೊರಗೆ ಬಯಲಲ್ಲಿ.
ಭೂರ್ಜಪತ್ರ, ಶುದ್ಧ ವಸ್ತ್ರ, ಚಿನ್ನ, ಬೆಳ್ಳಿ, ತಾಮ್ರದ ತಗಡುಗಳ ಮೇಲೆ ಶ್ರೀಚಕ್ರ
ವನ್ನು ಬರೆದು ಪೀಠದ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಪೂಜಿಸುವುದು ಬಾಹ್ಯಾಕಾಶಜ, ಇದನ್ನು

ಕಾಲ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ದಹರಾಕಾಶ - ಹೃದಯಾಕಾಶ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಚಕ್ರವನ್ನು ಪೂಜಿಸುವುದು ದಹರಾಕಾಶಜ ಇದೆ ಸಮಯಾಚಾರ. ಶ್ರೀಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಅಭೋಮುಖವಾದ ನಾಲ್ಕುಕೋಣಗಳನ್ನು ಶಿವಕೋಣಗಳೆಂದೂ ಉರ್ಧ್ವಮುಖವಾದ ಪಂಚ ಕೋಣಗಳನ್ನು ಶಕ್ತಿ ಕೋಣಗಳೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಒಂಭತ್ತು ಕೋಣಗಳ ಕೇಂದ್ರ ಸ್ಥಾನವೇ ಸುಧಾ ಸಿಂಧು, ಅವ್ಯತಸಾಗರ. ಅದರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷದ ಸಾಲುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಣಿಧ್ವಜದಲ್ಲಿ ಮಣಿಗೃಹದಲ್ಲಿ ಶಿವಾಕಾರದ ಮಂಚದ ಮೇಲೆ ಪರಮಶಿವ ರೂಪವಾದ ಪರ್ಯಂಕದಲ್ಲಿ ಪವಡಿಸಿದ ನಿನ್ನನ್ನು ಆರಾಧಿಸುವ ಧನ್ಯರು ಪಡೆಯುವ ಚಿದಾನಂದ ಲಹರಿ-ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷವೇ ಪೇರೊಸಗೆ—ದೊಡ್ಡ ಶುಭ ಕಾರ್ಯ.

ಆಧಾರ ಪದ್ಮದೇ ಪೃಥ್ವಿ ಶತ್ವನ, ಮಣಿ

ಪೂರದೆ ಸಲಿಲ ತತ್ವನನು,

ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನದೆ ವಹ್ನಿ, ಹೃದಯದೆ ವಾಯು, ನಿ-

ಶುದ್ಧಿಯೊಳಾಕಾಶವನ್ನು,

ಭ್ರೂಮಧ್ಯದೊಳು ಮನಸ್ತತ್ವನ ಭೇದಿಸಿ

ಮುಂದೆ ನೆಡೆದು ಕುಲಪಥದೆ,

ಸಾನುರಸ್ಯದೆ ಪತಿಯೊಡನೆ ರಹಸ್ಯದೊ

ಳಿರುನೆ ಸಹಸ್ರಾರಾಂಬುಜದೆ.

|| ೯ ||

ಮಾನವ ದೇಹದ ಆರು ಚಕ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಚಭೂತಗಳ ಸಮಾವೇಶವನ್ನು ದೇವಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೂಪವಾದ ಕುಂಡಲಿನಿ ಶಕ್ತಿಯ ಚಲನ ಕ್ರಮವನ್ನು ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದೆ. ಅನುವಾದವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದ್ದರೂ ಕೆಲವು ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಆಧಾರವಾದದ್ದು ಮೂಲಾಧಾರ ಚಕ್ರ, ರುದ್ರ ರಹಸ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೂಲಾಧಾರದ ವಿವರ :

ಸರ್ವಾಧಾರ ಮಹೀ ಯಸ್ಮಾತ್ ಮೂಲಾಧಾರತಯಾ ಸ್ಥಿತಂ

ತದಭ್ಯಾನ್ವೇತು ದೇವಸ್ಯ ಕೌತುಕೋಪಾಹುತೋಪಿ ವಾ ||

Sri Vidya Bharathi Book Store, Bangalore

೧. ಪೃಥ್ವಿತತ್ವಾತ್ಮಕವಾದ ಮೂಲಾಧಾರವು ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ. ಅದರ ಆಭಾವದಿಂದ ಮಾನವ ದೇಹವು ಕೆಳಗೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ ಇಲ್ಲವೆ ಗಗನಕ್ಕೆ ಹಾರುತ್ತದೆ. ಸ್ಥಾನ—ಗುರು.

೨. ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನ, ದೇವಿಯ ಸ್ವಸ್ಥಾನ, ಅಗ್ನಿತತ್ವ, ಜ್ಞಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗ.

೩. ಮಣಿಪೂರವು ಜಲತತ್ವ. ದೇವಿಯ ಚಲನದಿಂದ ಮಣಿಗಳಂತೆ ಕಾಣುವ ಜಲಂಬಿದುಗಳಿಂದ ತುಂಬುವುದರಿಂದ ಮಣಿಪೂರ. ಸಮಯಾಚಾರದ ಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ ದೇವಿಗೆ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಿಸುವುದರಿಂದ ಮೂರನೆ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಎರಡಕ್ಕೇರಿಸಿದೆ. ಸ್ಥಾನ-ಹೊಕ್ಕುಳ ಅಡಿ.

೪. ಅನಾಹತ-ವಾಯುತತ್ವ, ವಾಯುವಿನಿಂದ ಆಹತ—ಹೊಡೆಯಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ಅನಾಹತ. ಸ್ಥಾನ-ಹೃದಯ.

೫. ವಿಶುದ್ಧಿ-ಆಕಾಶತತ್ವ, ಗಂಟಲಿನ ಮುಂಭಾಗ. ಗಾಳಿಯ ಮಾಲಿನ್ಯವನ್ನು ಶುದ್ಧಿಗೊಳಿಸುವ, ರೋಗಾಣುಗಳನ್ನು ನಾಶ ಮಾಡುವ ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಿಗಳು ಈ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿರುವವೆಂದು ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರ ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ಆಜ್ಞಾಚಕ್ರ-ಮನಃತತ್ವ, ಸ್ಥಾನ—ಎರಡು ಹುಬ್ಬುಗಳ ನಡುವೆ.

ಎಚ್ಚೆತ್ತ ಕುಂಡಲಿನೀ ಶಕ್ತಿಯು ಮೂಲಾಧಾರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಗ್ರಂಥಿಯನ್ನು ಭೇದಿಸಿ ಸುಷುಮ್ನಾ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಮೇಲೇರಿ ಅನಾಹತದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುಗ್ರಂಥಿಯನ್ನೂ ವಿಶುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿರುವ ರುದ್ರಗ್ರಂಥಿಯನ್ನೂ ಭೇದಿಸಿಕೊಂಡು ಸಹಸ್ರಾರ ಸಾವಿರ ದಳಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪತಿಯಾದ ಸದಾಶಿವನೊಡನೆ ಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದು ವಿಹರಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಈ ಆರು ಚಕ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪೃಥ್ವಿ, ಅಗ್ನಿ, ಜಲ, ವಾಯು ಆಕಾಶ ಈ ಐದು ಮೂಲತತ್ವಗಳು, ಅವುಗಳ ತನ್ಮಾತ್ರ ಶುದ್ಧ ರೂಪಗಳಾದ ರಸ ಗಂಧ ಸ್ಪರ್ಶ ಶಬ್ದಗಳು, ಆಜ್ಞಾ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಮನಃ; ತತ್ವದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿತವಾದ ಏಕಾದಶ (೧೧) ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಸೇರಿ ೨೧ ತತ್ವಗಳು ಮಾಯೆಯಿಂದ ಆವರಿ ಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಅಶುದ್ಧ ಪ್ರಾಕೃತ ತತ್ವಗಳು. ಶುದ್ಧ ತತ್ವಗಳಾದ ಮಾಯಾ, ಶುದ್ಧ ವಿದ್ಯಾ, ಮಹೇಶ್ವರ, ಸದಾಶಿವ ಈ “ಚತುಷ್ಟಯ”ದೊಡನೆ ೨೧ ಪ್ರಾಕೃತತ್ವಗಳು ಮಿಳಿತವಾಗಿ ೨೫ ತತ್ವಗಳಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಮಿಳನದಲ್ಲಿರುವ ಮುಖ್ಯ ಭೇದವೆಂದರೆ ೨೧ ಪ್ರಾಕೃತತ್ವಗಳು, ಮಾಯಾ, ಮಹೇಶ್ವರ

ತತ್ವಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿದಾಗ ಉದಯಿಸುವ ಜೀವ ಭಾವವು ಅಶುದ್ಧ ಪ್ರಾಕೃತ ತತ್ವವೇ ಎಂದು ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು, ಶುದ್ಧ ವಿದ್ಯಾತತ್ವವು ಸದಾಶಿವ ತತ್ವದೊಡನೆ ಸೇರಿದಾಗ ಸಾದಾಖ್ಯ ಕಲಾ ಎಂದು ವ್ಯವಹರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ದೇವಿಯು ಉಳಿದ ೨೩ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿ, ಸದಾಶಿವನನ್ನು ಸೇರಿದಾಗ ಷಡ್‌ವಿಂಶ ೨೬ನೆಯ ತತ್ವವೆನಿಸುತ್ತಾಳೆ. ಶೈತ್ತರೀಯ ಆರಣ್ಯಕದ (೧.೨.೬) “ಪಂಚ ವಿಂಶತಿ ಆತ್ಮಾ ಭವತಿ” ಎಂಬ ಉಕ್ತಿ ಸದಾಶಿವ ತತ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಪರವಾದ್ದರಿಂದ ದೇವೀ ಮಿಳನದ ಪೂರ್ವ ತತ್ವಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ.

ದೇವಿ, ನಿನ್ನಯ ಪದಪದ್ಮಯುಗಾಂತರ್ವಿ-

ಗಳಿತ ಸುಧಾಸಾರದಿಂದೆ

ಪಾವನಗೊಳಿಸಿ ಲೋಕಗಳ, ಸುಧಾಸೂತಿ

ಮಹಿತ ಚಂದ್ರಮನೆಡೆಯಿಂದೆ

ಇಳಿದು ನಿನ್ನೆಡೆಗೆ ಭುಜಂಗಿಯಿಂದೆ ಮೂರು

ಸುತ್ತಾಗಿ ತನುವ ಸಂವಲಿಸಿ

ಕುಲಕುಂಡ ಕುಹರದೆ ಮೂಲಗಿ ನಿದ್ರಿಸುವೆ, ಸಂ

ಕಲಿತಾತ್ಮಶಕ್ತಿ ನೀನೆನಿಸಿ,

|| ೧೦ ||

ಕುಂಡಲಿನೀ ಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರತಿಬೋಧವಿಂದ ಜೀವ ಜಗತ್ತುಗಳ ಮೇಲೆ ಆಗುವ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದೆ.

ಓ ದೇವಿ, ಸದಾಶಿವನೊಡನೆ ನಿನ್ನ ಸಾಮರಸ್ಯದ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ನಿನ್ನ ಪಾದ ಪದ್ಮಗಳಿಂದ ಸುಧಾಧಾರಾಸಾರವು ಲೋಕಗಳನ್ನು ಪವಿತ್ರಗೊಳಿಸಿ “ಸುಧಾ ಸೂತಿಮಹಿತ “ರಾಸಾಮ್ನಾಯ ಮಹಸ” ಸುಧಾರಸದ ಗುಣಾಧಿಕೃದಿಂದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದ ಚಂದ್ರಮನಿಂದ ಸುಧೆಯನ್ನು ಪುನಃ ಪಡೆದು ಸ್ವಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಇಳಿದು ಕುಲ ಕುಂಡಕು ಹರ” ಪೃಥ್ವಿ ತತ್ವ ವಿಲೀನವಾಗುವ ಮೂಲಾಧಾರದಲ್ಲಿ ಸರ್ಪದಂತೆ ಮೂರು ಸುತ್ತು ಸುತ್ತಿಕೊಂಡು, ಸಂಕಲಿತ—ಸಂಗ್ರಹರೂ ಪವಾದ ಆತ್ಮಶಕ್ತಿಯೆನಿಸಿ ನಿದ್ರಿಸುವೆ.

ದೇವಿಯ ಚರಣಗಳ ಸುಧಾಸಾರ ಸ್ಪೋತವು ಜಗತ್ತನ್ನು ಪಾವನಗೊಳಿಸುವುದನ್ನು ಶೈತ್ತರೀಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣವು (೩.೧-೩೨) ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಸೂಕ್ತವಿದು:

ಲೋಕಸ್ಯ ದ್ವಾರಂ ಅರ್ಚಿಮತ್ ಪವಿತ್ರಂ
 ಜ್ಯೋತಿಷ್ಮತ್ ಭಾಜಮಾನಂ ಮಹಸ್ವತ್
 ಅಮೃತಸ್ಯ ಧಾರಾಂ ಬಹುಧಾ ದೋಹಮಾನಾಂ
 ಚರಣಂ ನೋ ಲೋಕೇ ಸುಧಿತಾನ್ ದಧಾತು ||

ಪ್ರತಿ ಪದಾರ್ಥ, : ಜ್ಯೋತಿಷ್ಮತ್-ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರ ನಕ್ಷತ್ರಗಳ ಬೆಳಕಿ
 ನಿಂದ, ಅರ್ಚಿಮತ್-ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾಗಿ, ಭಾಜಮಾನಂ-ಬೆಳಗುವ ಲೋಕಸ್ಯ
 ಹದಿನಾಲ್ಕು ಲೋಕಗಳ, ದ್ವಾರಂ-ಪ್ರವೇಶ ಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು, ಪವಿತ್ರಂ-ಸ್ವಯಂ
 ಪ್ರವಿತ್ರವೂ, ಮಹಸ್ವತ್ ಮಹತ್ವದಿಂದ ಕೂಡಿದುದೂ ಆಗಿ ಮಾಡುವ, ಅಮೃ
 ತಸ್ಯ ಧಾರಾಂ-ಧಾರಾಕಾರವಾದ ಸುಧೆಯನ್ನು, ಬಹುಧಾ ದೋಹ ಮಾನಃ-
 ೩೨ ಸಹಸ್ರ ನಾಡಿಗಳಿಂದ ಬಹುವಾಗಿ ಕಡೆದು ತೆಗೆದು, ಲೋಕೇ-ಲೋಕ
 ನಿವಾಸಿಗಳನ್ನು ತೃಪ್ತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ, ಚರಣಂ-ಪಾದಗಳು, ನಃ-ನಮಗೂ
 ದಧಾತು-ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡಲಿ.

ಈ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಶಂಕರ ಭಗವತ್ ಪಾದರು “ಸಿದ್ಧಮನ್ನಂ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ
 ಭಿಕ್ಷಾ ಮಟತಿ ದುರ್ಮತಿಃ” ಸಿದ್ಧವಾದ ಅನ್ನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬುದ್ಧಿ ಕೆಟ್ಟವನು
 ಭಿಕ್ಷಾಟನೆಗೆ ಹೊರಟಂತೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಧಕನ ಎಲ್ಲಾ ಇಷ್ಟಾರ್ಥ
 ಗಳನ್ನು ಈಡೇರಿಸುವ, ಸುಲಭ ಸಾಧ್ಯವಾದ ಶ್ರೀವಿದ್ಯೆ ಸಿದ್ಧವಾದ ಉಟದಂತೆ
 ಎದುರಿಗಿರುವಾಗ ಬೇರೆ ದೈವ, ಧರ್ಮ, ಮತ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಹುಡು
 ಕುತ್ತ ಅಲೆಯುವುದು ಭಿಕ್ಷೆ ಬೇಡಿದಂತೆಯೇ ಸಂದೇಹ ಸಂದಿಗ್ಧ ಅಪಮಾನ
 ಗಳಲ್ಲಿ ಕೊನೆಗೊಳ್ಳಲು ವ್ಯರ್ಥ ಪರಿಶ್ರಮವಾಗುವುದು ಎಂಬುದೇ ಹೇಳಿಕೆಯ
 ಫಲಿತಾರ್ಥ.

ಶಿವಕೋಣ ನಾಲ್ಕನೆ ಶಕ್ತಿ ಕೋಣಗಳೈದು
 ಒಂದರೊಳೊಂದು ಕೂಡಿತ್ತು,
 ನವಧಾತು ರೂಪದೊಳಾಗಿತ್ತು ಶಿವನಿಗೆ
 ಮೂಲ ಪ್ರಕೃತಿಗಳೊಂಭತ್ತು,
 ಎಂಟು ಹದಿನಾರು ದಳದ ಪದ್ಮವೆರಡಾಗಿ
 ಸುತ್ತಿರೆ ಮೂರು ಒಡ್ಡಾಣ,
 ಉಂಟಿನಲದಕೆ ಭೂಪುರ ಮೂರು ಚೆನ್ನಾಯ್ತು
 ದೇವಿ, ನಿನ್ನಯ ವಾಸಭವನ

|| ೧೧ ||

ಭಗವತ್ ಪಾದರು ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಚಕ್ರದ ರಚನೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಾಚಕರ ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಮೂಲ ವಚನಾನುವಾದವನ್ನು ಮುಂದೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಓ ದೇವಿ, ನಿನ್ನ ಆವಾಸ ಸ್ಥಾನವಾದ ಶ್ರೀಚಕ್ರವು-ಪ್ರತ್ಯೇಕಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ನಾಲ್ಕು ಶಿವ ಚಕ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಐದು ಶಕ್ತಿ ಚಕ್ರಗಳಲ್ಲಿನ ಮೂಲ ಪ್ರಕೃತಿಗಳಿಂದಲೂ ಎಂಟು ಮತ್ತು ಹದಿನಾರು ದಳಗಳ ಎರಡು ಕಮಲಗಳಿಂದಲೂ ಮೂರು ಮೇಖಲೆಗಳಿಂದಲೂ, ಒಟ್ಟಿಗೆ ನಲವತ್ತು ನಾಲ್ಕು ಕೋಣಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದೆ. ಶಿವಶಕ್ತಿ ಕೋಣಗಳಲ್ಲಿ ನವಧಾತು ಹೇಗೆ ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು "ಕಾಮಿಕಾಗಮ"ದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದೆ.

ತ್ವಕ್ ಅಸ್ಯಕ್ (ರಕ್ತ) ಮಾಂಸ, ಮೇಧ; ಅಸ್ತಿ ಧಾತವಃ ಶಕ್ತಿ ಮೂಲಕಾ ಮಜ್ಜಾ ಶುಕ್ಲ ಪ್ರಾಣ ಜೀವಧಾತವಃ; ಶಿವ ಮೂಲಕಾ ನವಧಾತುರಯಂ ದೇಹೋ ನವಶಕ್ತಿ ಸಮುದ್ಭವಃ; ದಶಮೀ ಯೋನಿರೇಕೈವ ಸಾಶಕ್ತಿಃ ತದೀಶ್ವರೀ

ತ್ವಕ್-ಚರ್ಮ, ಅಸ್ಯಕ್-ರಕ್ತ, ಮಾಂಸ, ಮೇಧ-ಕೊಬ್ಬು, ಅಸ್ತಿ-ಎಲುಬು ಈ ಐದು ಶಕ್ತಿಧಾತುಗಳು, ಮಜ್ಜಾ-ಅಸ್ತಿಸಾರ, ಶುಕ್ಲ-ರೇತಸ್ಸು, ಪ್ರಾಣ-ಪ್ರಾಣ ವಾಯು, ಜೀವಾತ್ಮ ಇವು ಶಿವ ಧಾತುಗಳು. ಈ ನವ ಧಾತುಗಳಿಂದ ರಚಿತವಾದ ದೇಹಕ್ಕೆ ಅಧೀಶ್ವರಿಯಾದ ದೇವಿಯೇ ಯೋನಿರೂಪಳಾದ ದಶಮೀ ಶಕ್ತಿ.

ಏವಂ ಪಿಂಡಾಂಡ ಮುತ್ಪನ್ನಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಂ ತತ್ಸಮುಚ್ಚಯಃ :

ಏವಂ ಭೂತಾನಿ ಶಾಕ್ತಾನಿ ಮಾಯಾದೀನಿ ಶಿವಸ್ಯತು

ಮಾಯಾಚ ಶುದ್ಧ ವಿದ್ಯಾಚ ಮಹೇಶ್ವರ ಸದಾಶಿವಃ

ಪಂಚವಿಂಶತಿ ತತ್ತ್ವಾನಿ ತತ್ತ್ವೈವಾಂತಃ ಭವಂತಿ ತೇ ||

ಈ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಮವನ್ನು ಹಿಂದೆ ವಿವರಿಸಿದೆ. ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಮದ ಬಗೆಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರಾಚಾರ್ಯರ ಸುಧೀರ್ಘ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಅರಣ್ಯಕ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಆಧಾರವನ್ನು ವಿಪುಲವಾಗಿ ಉದ್ಧರಿಸಿದೆ. ಆಸಕ್ತರು ಮೈಸೂರು ಓರಿಯಂಟಲ್‌ರೀಸರ್ಚ್ ಸಂಸ್ಥೆಯ 114 ನೆಯ ಪ್ರಕಟನೆ "ಸೌಂದರ್ಯ ಲಹರಿ" ಯನ್ನು ನೋಡಬೇಕಾಗಿ ವಿನಂತಿ. ಸ್ಥಳಾಭಾವದಿಂದ ಶುದ್ಧ ತಾತ್ವಿಕವೂ ಗಹನವೂ ಆದ ಆ ಭಾಗವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಕೊಡಲಾಗದಿದ್ದು ದಕ್ಕಾಗಿ ಅನುವಾದಕನು ವಿಷಾದಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಹಿಮಗಿರಿತನುಜಾತೆ, ನಿನ್ನ ಸೌಂದರ್ಯವ

ತೂಗಿ ನೋಡುವೆನೆಂದು ಭ್ರಮಿಸಿ,

ಕಮಲಭವನು ಮೊದಲಾಗಿ ಕವೀಂದ್ರರು

ಭ್ರಾಂತರಾದರು ಬಹುಶ್ರಮಿಸಿ.

ಅಮರ ಲಲನೆಯರು ನಿನ್ನನಾತ್ಮಕೃದೆ

ನೋಡಿ ಕಾಮಿಸಿ ಮನಸಿನಲಿ

ಯಮಿಗು ಅಸಾಧ್ಯವೆನಿಪ ಶಿವಸಾಮರ-

ಸ್ಯವ ಪಡೆದರು ಸುಲಭದಲಿ

|| ೧೨ ||

ದೇವಿಯ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಪದ್ಯ ಸುಲಭ ಗ್ರಾಹ್ಯ. ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮುಂದೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಕವೀಂದ್ರರು ನಿನ್ನ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲು ಅಶಕ್ತರಾದ ಕಾರಣ, ಉಪಮೆಗೆ ಉದ್ಧಾರಾದ ರಂಭಾದಿ ಅಪ್ಪರೆಯ ಸು ನಿನ್ನ ಸೌಂದರ್ಯಕ್ಕೆ ಮೋಹಿಸಿ ಪುಂಭಾವವನ್ನು ತಳೆದು ಮುಷಿ ಮುನಿಗಳಿಗೂ ಅಲಭ್ಯವಾದ ಶಿವಸಾಮರಸ್ಯವನ್ನು ಶಿವನ ರೂಪಾಂತರವಾದ ನಿನ್ನಿಂದ ಪಡೆದರು.

ಮುದಿತನದಿಂದೆ ಕಣ್ ಬೆಳಗುಡುಗಿದರೇನು ?

ರಸಿಕತೆ ಜಡನಾದರೇನು ?

ಒದಗಿದೆ ನಿನ್ನ ಕಟಾಕ್ಷಾಲೋಕನ ಕೃಪೆ

ನರನು ಸುಂದರನೆನಿಸುವನು.

ಮುಡಿಬಿಚ್ಚಿ ಮತ್ತೆ ಕಟ್ಟಿದೆಯೆ, ತುಂಬಿದೆಯಿಂದೆ

ಸರಿದ ಸೆರಗ ಸಾವರಿಸದೆ,

ಸಡಲಿದೊಡ್ಡಾಣದುಡೆಗಳ ಹೆಂಗೆಳೆಯರು

ಅರಸಿಬರುವರನನೆಡೆಗೆ

|| ೧೩ ||

ನಿನ್ನ ಕೃಪಾಕಟಾಕ್ಷದಿಂದ ವೃದ್ಧನು ತರುಣನೂ ಸುಂದರನೂ ಆಗಿ
ಮಹಿಳೆಯರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವುದರಿಂದ ಅವರಲ್ಲಿ ಆಗುವ ಅಶ್ರೀಲದ ಅಂಚಿನ
ವಸ್ತ್ರಭೂಷಣಗಳ ವಿಷಯಾಸವನ್ನು ಇದರಲ್ಲಿ ಹೃದ್ಯವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದೆ.

ಧರೆಗೆ ಅರೈವತ್ತು, ಜಲಕೆ ಐವತ್ತೆರಡು,

ಅಗ್ನಿಗರವತ್ತು ಮತ್ತೆರಡು,

ಮರುತಕ್ಕೈವತ್ತು ಈರೆರಡು, ಆಕಾಶಕೆ

ಎಪ್ಪತ್ತೆರಡು ಕಿರಣಗಳು,

ಅರವತ್ತನಾಲ್ಕು ಮನಸ್ತತ್ವಕಿಂತಾಗೆ

ಮೂರುನೂರ ಅರವತ್ತು

ಕಿರಣ ಪುಂಜದ ಮೇಲೆ ಶೋಭಿಸುತ್ತಿದೆ, ದೇವಿ,

ನಿನ್ನ ಪಾದಾಂಬುಜವೆರಡು

|| ೧೪ ||

ಮೂಲಾಧಾರಾಧಿ ಷಟ್ ಚಕ್ರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಶ್ರೀಚಕ್ರವನ್ನು ಚಂದ್ರ-
ಸೂರ್ಯ ಅಗ್ನಿಗಳಿಗೆ ತ್ರಿಖಂಡ ಮಾಡಿ ಹಂಚುವುದರಿಂದ ಎರಡೆರಡು ಚಕ್ರಗಳ
ಮೂರು ಖಂಡಗಳಾಗುತ್ತದೆ. ಮೂಲಾಧಾರ ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನದ ಮೊದಲ
ಖಂಡವು ಅಗ್ನಿಸ್ಥಾನ, ರುದ್ರಗ್ರಂಥಿ, ಮಣಿಪುರ ಅನಾಹತಗಳ ಎರಡನೆ ಖಂಡವು
ಸೂರ್ಯಸ್ಥಾನ, ವಿಸ್ತುಗ್ರಂಥಿ, ನಿರೋಧಿ, ಅನುರಾಧಿ ಚಕ್ರಗಳ ಮೂರನೆಯ

ಖಂಡವು ಚಂದ್ರಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ-ಬ್ರಹ್ಮಗ್ರಂಥಿ, (ಅನರೋಹಣ ಕ್ರಮದ ಈ ಹಂಚಿಕೆ ಯಲ್ಲಿ ರುದ್ರ ಬ್ರಹ್ಮಗ್ರಂಥಿಗಳಿಗೆ ಆಗಿರುವ ಸ್ಥಾನಪಲ್ಲಟವು. ಸಾಧಾರವೆ ವ್ಯತಿಕ್ರಮವೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಮುಂದೆ ವಿವೇಚಿಸಲಾಗುವುದು.) ಸೋಮ ಸೂರ್ಯ ಅಗ್ನಿಗಳು ಅನುಕ್ರಮವಾಗಿ ತಮ್ಮ ಖಂಡಗಳ ಮೇಲೆ ಕಿರಣಗಳನ್ನು ಚೆಲ್ಲುವರು. ಕಿರಣ ರೂಪವಾದ ಈ ಮಯೂಖ ಜ್ವಾಲೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಪೃಥ್ವೀತತ್ವದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮೂಲಾ ಧಾರದಲ್ಲಿ ೫೬, ಜಲತತ್ವದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಮಣಿಪೂರದಲ್ಲಿ ೫೨, ತೇಜಸ್ ತತ್ವ ದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ೬೨ ವಾಯು ತತ್ವದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅನಾಹತ ದಲ್ಲಿ ೫೪, ಆಧಾರತತ್ವದಿಂದ ಕೂಡಿದ ವಿಶುದ್ಧಿ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ೭೨ ಮನಸ್ತತ್ವದಿಂದ ಕೂಡಿದ ೬೪ ಕಿರಣಗಳಿವೆ. ಹೀಗೆ ಷಟ್ಚಕ್ರಗಳಲ್ಲಿ ೩೬೦ ಕಿರಣಗಳ ಮೇಲೆ ದೇವಿಯ ಪಾದಗಳು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಶ್ಲೋಕದ ಸಾರಾಂಶ.

ಶರದಭ್ರ ಶುಭ್ರ ಚಂದ್ರಿಕೆಯಂತೆ ತನುಕಾಂತಿ,

ಜಟಾಮಕುಟಿದೆ ತರುಣೇಂದು,

ವರ ಅಭಯದ ಮುದ್ರೆ ಪುಸ್ತಕ ಸಾನಸಾ-

ತ್ರಗಳ ಕರಗಳಲಿ ತಳೆದು

ಮೆರವ ಶಾರದೆ, ನಿನ್ನ ಚರಣಯುಗಳಕನು-

ದಿನವೆರಗುತ್ತೆ ಮಾನವನು,

ಅರಿವು ಬೆಳಗೆ ಹಾಲುಜೇನು ದ್ರಾಕ್ಷಾರಸ

ಮಧುರ ವಾಣಿಯ ಪಡೆಯುವನು

|| ೧೫ ||

ದೇವಿಯ ನಿಲುವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಈ ಶ್ಲೋಕ ಸುಸ್ಪಷ್ಟ. ವಿಶೇಷಾಂಶ ಗಳು: ಶರತ್ಕಾಲದ ಆಕಾಶವು ಮೇಘಗಳಿಲ್ಲದೆ ನಿರ್ಮಲವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬೆಳ ದಿಂಗಳು ಶುಭ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ತನುಕಾಂತಿ-ಮೈಬಣ್ಣ, ಓ ದೇವಿ, ನಿನ್ನ ಚರಣಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿದಿನ ಸ್ಮರಿಸುವ ಸಾಧತನು. ಅರಿವು ವಿಶೇಷ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಬೆಳಗಿ ಅವನ ವಾಣಿ (ಕವಿತೆ) ಹಾಲುಜೇನು ದ್ರಾಕ್ಷಾರಸದಂತೆ ಮಧುರವಾಗಿರು ತ್ತದೆ. ದೇವಿಯ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಮಾತ್ರವೇ ಕವಿತ್ವ ದೊರಕುವುದೆಂದು ಕವಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಕವಿವರರಂತಃ ಚೈತನ್ಯ ಕಮಲ ವನ
 ಕುದಯಾರ್ಕ ಕಿರಣದಂತೆಸೆವ
 ಸುವಿಮಲತನುರುಚಿ, ದೇವಿ ಆರುಣೆ, ನಿನ್ನ
 ಭಕ್ತಿನೆರೆಸು ಪೂಜೆಗೈವ
 ನರರು ವಾಗ್ದೇವಿಯ ಅಭಿನವ ತಾರುಣ್ಯ
 ಶೃಂಗಾರ ಲಹರಿಯ ತೆರದೆ
 ಮೆರೆವ ವಾಗ್ಗ ರಿಯಿಂದೆ ಸಹೃದಯರಂತರಂ
 ಗನ ರಮಿಸುವರತಿಶಯದೆ

|| ೧೬ ||

ಮೇಲಿನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದೆ. ದೇವಿಯ ಶರೀರದ ಕಾಂತಿಯನ್ನು ನರ ಕವಿಗಳ ಅಂತಃ ಚೈತನ್ಯವೆಂಬ ಕಮಲ ವನವನ್ನು ಅರಳಿಸುವ ಉದಯ ರವಿಯ ಕಿರಣಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದೆ. ಇಂತ ಮೈಬಣ್ಣ ಅರುಣಾದೇವಿಯನ್ನು ಆರಾಧಿಸುವುದರಿಂದ ವಾಗ್ದೇವಿಯ ನವೋದನವೆಂತಾದ ಣ್ಯದ ಶೃಂಗಾರ ಲಹರಿಯಂತೆ ಮೃದುವಾದ ವಾಕ್ಯವಾಹದಿಂದ ಸಹೃದಯರ ಅಂತರಂಗವನ್ನು ರಮಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕವಿ ಪ್ರತಿಭೆ ಅರಳಿ ಜನಪ್ರಿಯವಾಗುವುದರಲ್ಲಿ ಸಹೃದಯರ ಪಾತ್ರ ಎಷ್ಟೆಂಬುದನ್ನು ಸಾಧಕರಿಗೆ ತಿಳಿಸುವುದು ಈ ಶ್ಲೋಕದ ಉದ್ದೇಶ.

ವಾಮಕೇಶ್ವರ ತಂತ್ರದಲ್ಲಿನ ಅರಣೋಪಾಸನೆಯ ವಿವರಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ಉದ್ಧರಿಸಿದೆ.

ಅರುಣಾಖ್ಯಾಂ ಭಗವತೀ ಅರುಣಾಭಾಂ ವಿಚಿಂತಯೇತ್
 ಪಾಶಾಂಕುಶಧರಾಂ ದೇವೀಂ ಧನುರ್ಬಾಣ ಧರಾಂ ಶಿವಾಂ
 ವರದಾಭಯ ಹಸ್ತಾಂಚ ಪುಸ್ತಕಾಕ್ಷಸ್ತ್ರಗನ್ವಿತಾಂ
 ಅಷ್ಟಬಾಹುಂ ತ್ರಿನಯನಾಂ ಖೇಲಂತೀಂ ಅಮೃತಾಂಬುಧಾ
 ಸಕರೋತ್ಥೇವ ಶೃಂಗಾರ ರಸಾಸ್ವಾದನ ಲಂಪಟಾನ್
 ಸಭಾಸದಾನ್ ಸರ್ವಾನ್ ಸಾಧಕೇಂದ್ರಃ ಸಭಾಸ್ಥಲೇ ||

ಅಷ್ಟಬಾಹುಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಶ ಅಂಕುಶ ಧನುರ್ಬಾಣಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ, ಅಭಯ ವರದ ಹಸ್ತಗಳಿಂದಲೂ, ಪುಸ್ತಕ ಅಕ್ಷಮಾಲೆ ಹಿಡಿದು ಅಮೃತಸಾಗರದಲ್ಲಿ

ಕ್ರೀಡಿಸುತ್ತಿರುವ ಕೆಂಪು ಮೈಬಣ್ಣದ ಅರುಣಾ ಭಗವತಿಯನ್ನು ಮನಸಿನಲ್ಲಿ
ಚಿಂತಿಸಿ ಧ್ಯಾನ ಮಾಡುವ ಸಾಧಕೇಂದ್ರವು, ಶೃಂಗಾರ ರಸಾಸ್ವಾದನಲಂಪಟ
ರಾದ ಸಭಾಸದರನ್ನು ಸಂತುಷ್ಟರಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಇಂದು ಕಾಂತದ ಶಿಲೆಯಂತೆ ಬೆಳಗುವ ನ
ಶಿನ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ ಸವಿತಿಯರ
ಒಂದುಗೂಡಿಸಿ ನಿನ್ನೊಳ್ ಅನುದಿನ ನೆನೆಯುವ
ನರನಗ್ರನೆನೆ ಕವಿವರರ,
ನುಡಿವೆಣ್ಣು ವದನ ಕಮಲಮಧುರಾಮೋದ
ದಿಂದೆ ಬುಧರ ಮನವೊಲಿಸಿ
ಒಡಲ ಜುಮ್ಮೆನಿಸುವ ಕಾವ್ಯಗಳನು ರಚಿ
ಸುವನು, ಲೋಕವನೆಲ್ಲ ನಲಿಸಿ

|| ೧೭ ||

ಯೋಗಕಾಂತೆಯರೆಂದು ವಿಖ್ಯಾತರಾದ ವಾಗ್‌ಸವಿತಿ — ವಾಕ್ ಜನನಿ
ಯರಿಂದ ಕೂಡಿದ ದೇವಿಯ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು, ಅದರಿಂದ ದೊರಕುವ ಫಲ
ವನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದೆ. ವಶಿನಿ, ಕಾಮೇಶ್ವರಿ, ಮೋಹಿನಿ, ವಿಮಲಾ,
ಅರುಣಾ, ಜಯಿನಿ, ಸರ್ವೇಶ್ವರಿ ಕೌಲಿ ಇವರೇ ಆಯೋಗಕಾಂತೆಯರು * ಇವ
ರೊಡನಿರುವ ದೇವಿಯನ್ನು ನಿತ್ಯವೂ ನೆನೆಯುವ ಸಾಧಕನು ಕವಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಗ್ರ
ಗಣ್ಯನಾಗಿ, ಸರಸ್ವತಿಯ ಮುಖ ಕಮಲದ ಮಧುರ ಗಂಧದಿಂದ ಪಂಡಿತರನ್ನು
ಮೆಚ್ಚಿಸಿ, ಶೋತೃಗಳನ್ನು ಪುಳಕಿತರಾಗಿ ಮಾಡುವ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ
ಲೋಕವನ್ನು ನಲಿಸುವನು.

ಈ ಲೇಖಕನ ಲಲಿತಾ ಸಹಸ್ರ ಸಾಂಗತ್ಯದ ಅವತರಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ೨, ೩, ೪, ೫, ೬ ಈ
ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಇವರನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿದೆ.

ತರುಣ ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳಂತೆ ನಸುಗೆಂಪ
 ನಾಂತ ನಿನ್ನಯ ತನು ಪ್ರಭೆಯ
 ಅರುಣವಾಗಿಸಿದೆ ದ್ಯಾವಾಪೃಥುವಿಯ ನೆಂದು
 ಭಾವಿಸಿ ನೆನೆಯೆ ಸಾಧಕನು
 ಬೆದರಿದ ಜಿಂಕೆವೊಲ್ ಅರಳಿದ ಕಂಗಳೆ
 ಬೆಳಗಿ ಚಲಿಸುವಸ್ಪರೆಯರು
 ಮೊದಲೊಳ್ ಉರ್ವಶಿ, ಬಳಿಕನ್ನರು ಬಳಿಸಾರಿ
 ವಶವರ್ತಿನಿಯರೆನಿಸುವರು

|| ೧೮ ||

ವಶೀಕರಣದ ವಿಧಾನವೊಂದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿದೆ. ಓ ದೇವಿ, ಬೆಳಗಿನ
 ಸೂರ್ಯ ಕಿರಣಗಳಂತೆ ನಸು ಕೆಂಪಾದ ನಿನ್ನ ತನು ಪ್ರಭೆ—ಮೈ ಬೆಳಗಿನಿಂದ
 ದ್ಯಾವಾಪೃಥ್ವಿ-ಭೂಮ್ಯಾಕಾಶಗಳು ಅರುಣವರ್ಣವಾದಂತೆ ಭಾವಿಸಿ ನಿನ್ನನ್ನು
 ಆರಾಧಿಸುವ ಸಾಧಕನನ್ನು ಬೆದರಿದ ಜಿಂಕೆಯ ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳ ಉರ್ವಶಿ
 ಮೊದಲಾದ ಅಪ್ಸರೆಯರು ಬಳಿಸಾರಿ ವಶವರ್ತಿನಿಯರಾಗಿ ಸೇವಿಸುವರು.

ಮೊಗವ ಬಿಂದುವ ನಾಡಿ, ಬಳಿಕೆರಡೆದೆ ಭಾವ
 ಅದರಡಿಯೊಳು ದೇವಿ, ನಿನ್ನ
 ಮೃಗಧರನರ್ಥಾಂಗ ಕಾಮಕಲಾರೂಪ
 ತನುವ ಧ್ಯಾನಿಸುವ ಸಾಧಕನ
 ವನಿತೆಯರೊಲಿದು ಸೇವಿಪರೆನೆ ಲಘುವೆನಿ—
 ಸಿತ್ತು ನಿಜವನರಿತರಿಗೆ,
 ರವಿ ಶಶಿ ಸ್ತನಯುಗವೆನಿಸಿದ ಮೂಲೋಕ
 ವಹುದು ಅಧೀನ ಆತನಿಗೆ

|| ೧೯ ||

ವಶೀಕರಣದ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಧಾನ. ಮುಖವನ್ನು ಬಿಂದು ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ
 ನೆನೆದು ಅದರಡಿ ಸ್ತನಗಳನ್ನು, ಅದರ ಕೆಳಗೆ ಹರನ ಅರ್ಥಾಂಗವಾದ ತ್ರಿಕೋಣ
 ದಲ್ಲಿ ದೇವಿಯ ಕಾಮಕಲಾ ರೂಪವನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುವ ಸಾಧಕರಿಗೆ ವನಿತೆ
 ಯರು ಒಲಿಯುವರೆಂದರೆ ಅತಿ ಲಘುವಾದ ಮಾತು, ಸೂರ್ಯ-ಚಂದ್ರ
 ಸ್ತನಗಳಾದ ಮೂರು ಲೋಕವೇ ಅವನಿಗೆ ಅಧೀನವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಂಗಗಳಿಂದೆ ಕಿರಣಗಳ ಮೇಳೈಸಿ
 ಅಮೃತರಸವ ನೊಸರಿಸುವ
 ತಂಗದಿರನ ಶಿಲಾಪುತ್ರಲಿಯಿಂದದೆ
 ನಿನ್ನ ನೆನೆದು ಧ್ಯಾನಗೈವ
 ನರನು ಗರುಡನಂತೆ ಸರ್ಪ ದರ್ಪ ಹರ-
 ಚತುರ ಮಾಂತ್ರಿಕನೆನಿಸುವನು,
 ಜ್ವರತಾಪತಪ್ತರ ದೃಷ್ಟಿಮಾತ್ರದೆ ಸುಧಾ-
 ಧಾರಾವರ್ಷದೆ ನಲಿಸುವನು

|| ೨೦ ||

ಗಾರುಡ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಓ ದೇವಿ, ಅಂಗಗಳ, ಕಿರಣಾವಳಿಯ ಮೇಳದಿಂದ ಅಮೃತ
 ರಸವನ್ನು ಸುರಿಸುವ ಚಂದ್ರಕಾಂತ ಶಿಲಾ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುವ
 ಸಾಧಕರು ಗರುಡ ಪಕ್ಷಿಯಂತೆ ಸರ್ಪದರ್ಪಹರ. ಹಾವು ಕಡಿದದ್ದನ್ನು ಗುಣ
 ಪಡಿಸಬಲ್ಲ ಮಾಂತ್ರಿಕನೂ, ಜ್ವರದಿಂದ ತಪ್ಪರಾದವರನ್ನು ದೃಷ್ಟಿ
 ಮಾತ್ರದಿಂದ ಗುಣ ಪಡಿಸಬಲ್ಲ ವೈದ್ಯನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಪದ್ಯದ
 ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಸೆಳೆಮಿಂಚಿನಂತೆ ತೆಳ್ಳನೆ ತನು ಬೆಳಗಿರೆ
 ಶಶಿಸೂರ್ಯವಹ್ನಿ ತತ್ವಗಳ
 ತಳೆದು ತನ್ನಲ್ಲಿ ತಾವರೆಗಳಾರರ ಮೇಲೆ
 ಕುಳಿತು ಶೋಭಿಸುವ ನಿನ್ನತುಳ
 ಶಕ್ತಿರೂಪದ ಕುಂಡಲಾಕೃತಿ ಕಲೆಯನು
 ಕಾಣುವ ಮಹಿತರಿಗಹುದು
 ಮುಕ್ತಿಸಾಧನೆಗನುವಹ ಪರಮಾಹ್ಲಾದ
 ಲಹರಿಯೋಳ್ ಆತ್ಮಾನುಭವವು

|| ೨೧ ||

ಕುಂಡಲೀನಿ ಪ್ರತಿಬೋಧದ ಆತ್ಮಾನುಭವ ಈ ಪದ್ಯದ ಉದ್ದೇಶ.
 ದೇವಿಯ ಕಲಾಪೂರ್ಣ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಕುಂಡಲಿನಿಯ

ಲಕ್ಷಣಗಳೆಂದರೆ ಸೆಳೆ ಮಿಂಚಿನಂತೆ ಬೆಳಗುವ ತೆಳುವಾದ ಮೈ, ಚಂದ್ರಸೂರ್ಯ
ವಹ್ನಿ ತತ್ವಗಳನ್ನು ತನ್ನಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಪಟೇಚಕ್ರ ಕಮಲಗಳ ಮೇಲೆ
ಅಧಿಕಾರ ನಡೆಸುವ, ಕುಂಡಲಾಕೃತಿಯ ಶಕ್ತಿರೂಪದ ನಿನ್ನನ್ನು ಕಾಣುವ
ಮಹಿತ-ಸಾಧಕ ಶ್ರೇಷ್ಠರಿಗೆ, ಮುಕ್ತಿಸಾಧನೆಗೆ ಸಿದ್ಧವಾದ, ಪರಮಾಹ್ಲಾದ
ಕರವಾದ ಆತ್ಮ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವು ಲಭಿಸುತ್ತದೆ.

‘ದೇವಿ ಭವಾನಿ, ದಾಸನ ಮೇಲೆ ನಿನ್ನ ಕೃ

ಪಾದ್ಯಷ್ಟಿ ಬೀರು’ ಎಂದೆನುತೆ

ಭಾವ ಭಕುತಿಯಿಂದ ಬೇಡಲೆಳಸಿ ಮೊದ

ಲೆರಡು ಮಾತುಗಳಾಡಿ ಒಲಿಸೆ,

ಕರುಣಿಸು ತವರನು ಹರಿ ಬ್ರಹ್ಮೇಂದ್ರಾದ್ಯರ

ಮಕುಟ ಪ್ರಭೆಯ ನೀರಾಜನದೆ

ಬೆಳಗುವ ನಿನ್ನ ಪಾದಾಬ್ಜ ಸಾಯುಜ್ಯವ-

ನಿತ್ತು ರಕ್ಷಿಸುವೆ ಅಕ್ಷಣವೆ,

|| ೨೨ ||

ಇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನು ಕೂಡ ದೇವಿಯಿಂದ ನಿಯುಕ್ತರಾದ
ವರೆಂಬುದನ್ನು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದೆ. ಹರಿಬ್ರಹ್ಮೇಂದ್ರಾದ್ಯರ-ಹರಿ
ಬ್ರಹ್ಮ ಇಂದ್ರಾದಿ ತ್ರಿದಶರೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಆದ್ಯರ ಮಣಿ ಮಕುಟ
ಗಳ ಪ್ರಭಾನೀರಾಜನದ ಆರತಿಯಿಂದ ಬೆಳಗುವ ನಿನ್ನ ಪಾದಪದ್ಮಗಳ ಸಾಯು
ಜ್ಯವನ್ನು ನಿನ್ನ ಭಕ್ತರಿಗೂ ಕೊಡುವೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯ
ನುಡಿಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಹೇಳುವ ಅಗತ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ, ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಚಿಂತಿಸಿ
ದರೆ ಸಾಕು ಎಂದು ಪದ್ಯದ ಫಲಿತಾರ್ಥ.

ಮೂರು ಕಂಗಳು, ಕೆಂಪು ಮೈಬಣ್ಣ, ಸ್ತನಯುಗ
 ಭಾರದೆ ನಡೆಯೋಳ್ ನಮ್ರತೆಯು,
 ರಾರಾಜಿಸಿರೆ ಚಂದ್ರಲೇಖಿ ಮಕುಟದಲಿ,
 ನಿನ್ನೀ ರೂಪವ ನೋಡುತಿರಲು,
 ಅಪಹರಿಸುತೆ ಶಿವನರ್ಥದೇಹವ ನೀನು
 ಅತ್ಯಪ್ತಚಿತ್ತದೆ ಬಳಿಕುಳಿದ
 ವಪುನಿನರ್ಥವ ಕದ್ದೆಯೋ ಎಂಬ ಸಂದೇಹ
 ಕಾಡುತಿರುವುದೆನ್ನ ಮನವ.

|| ೨೩ ||

ಹರನ ಶರೀರದ ಅರ್ಧವನ್ನು ಪಡೆದ ದೇವಿಯು ಅತ್ಯಪ್ತಳಾಗಿ ಉಳಿದರ್ಧ
 ವನ್ನು ಕದ್ದಳೋ ಎಂಬ ಕವಿಯ ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ ಕಾರಣಗಳೆಂದರೆ ಶಿವನನ್ನೇ
 ಹೋಲುವ ದೇವಿಯ ರೂಪ, ಮೂರು ಕಣ್ಣುಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ.

ಕ್ಷಣಮಾತ್ರ ಚಲಿಸುವ ನಿನ್ನ ಭ್ರೂಲತಿಕೆಯ
 ಇಚ್ಛೆ ಅರಿತು ಪರಶಿವನು
 ಗುಣಗಳ ಮೂರಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸುತ್ತ ತ್ರಿ-
 ಮೂರ್ತಿಗಳಿಗೆ ಹಂಚಿಕೊಡಲು
 ಕಮಲಭವನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನು ಲೋಕಗಳನು,
 ಹರಿಯದ ರಕ್ಷಿಸುತಿಹನು,
 ಕ್ರಮವನರಿತು ಮಹೇಶ್ವರನದ ದಹಿಸುತೆ
 ತಾನೆ ತನ್ನೊಳು ಮರೆಯಹನು

|| ೨೪ ||

ದೇವಿಯ ಕಣ್ಣೆವೆಗಳ ಚಲನೆಯಿಂದ ಇಚ್ಛೆಯೇನೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದು
 ಶಿವನು ಗುಣಗಳನ್ನು ತವೋರಜ ಸತ್ವಗಳೆಂದು ಮೂರು ಭಾಗ ಮಾಡಿ
 ಬ್ರಹ್ಮವಿಷ್ಣು ಮಹೇಶ್ವರರಿಗೆ ಹಂಚಿದನು. ಅದರಂತೆ ಅವರು ಸೃಷ್ಟಿ ಸ್ಥಿತಿಲಯ
 ಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಪದ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಭಗವತಿ, ನಿನ್ನ ತ್ರಿಗುಣವೆ ಕಾರಣವಾಗೆ
 ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳವತರಿಸಿರಲು
 ಬಗೆವೊಡೆ ನಿನ್ನಡಿಗರ್ಪಿತವಾದೆಲ್ಲ
 ಪೂಜೆ ಅವರಿಗು ಸಲ್ಲುವುದು.
 ತಿಳಿದಿದನವರು ನಿನ್ನಯ ಪಾದೋದ್ವಹನ ಪು-
 ನೀತ ಪೀಠದ ಸನಿಹದಲಿ
 ಬೆಳಗೆ ಮುಕುಟಮಣಿ ಮುಕುಳಿತ ಹಸ್ತದೆ
 ಕಾದಿರುವರು ತಲೆಬಾಗಿ

|| ೨೫ ||

ದೇವಿಯ ಸತ್ವರಜತಮೋ ಗುಣಗಳು ಮೂರ್ತಿ ಧರಿಸಿ ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳು
 ಅವತರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ದೇವಿಗೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಪೂಜೆಯು ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳಿಗೂ ಸಲ್ಲು
 ವುದು. ಇದನ್ನರಿತ ಅವರು ಓ ದೇವಿ, ನಿನ್ನ ಪಾದೋದ್ವಾಹನ ನಿನ್ನ ಪಾದ
 ಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತು ಪುನೀತವಾದ ಪೀಠದ ಬಳಿ ಕೈ ಎತ್ತಿ ನಮಿಸಿ ನಿಂತಿರುವರು
 ಎಂದು ಪದ್ಯದ ಫಲಿತಾರ್ಥ.

ಭೂತಪಂಚಕದ ಪಂಚತ್ವ ವಿರಿಂಚಿಗೆ,
 ಹರಿಗೆ ರಕ್ಷತ್ವಾವಸಾನ
 ಖ್ಯಾತಿ ಮೃತ್ಯುವಿಗೆ ತನ್ನಾಳ್ವೆ ಮುಗಿದುದೆಂದು,
 ಧನಪತಿಗೊದಗಿತ್ತು ನಿಧನ.
 ಸುರಲೋಕದೊಳಗಿಂದ್ರಸಂತತಿ ಮುಗಿದಿತ್ತು
 ದೇವಿ, ನಿನ್ನಯ ಪತಿ ಶಿವನು
 ತೆರೆಗೆಣ್ಣೆರಡ ಮುಚ್ಚಿ ವಿಶ್ವಸಂಹಾರದ
 ಮಾಯಾನರ್ತನಕೆ ನಿಂತಿರಲು

|| ೨೬ ||

ಪ್ರಳಯ ಸನ್ನಿಹಿತವಾದಾಗ ಏನಾಗುವದೆಂಬುದನ್ನು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ
 ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಶಿವನು ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರ ರೂಪವಾದ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ
 ವಿಶ್ವ ಸಂಹಾರದ ತಾಂಡವಕ್ಕೆ ತೊಡಗುವುದು ಪ್ರಳಯದ ಸೂಚನೆ. ಆಗ
 ತ್ರಿಮೂರ್ತಿಗಳಿಗೂ ಉಳಿಗಾಲಿಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮನ ಸ್ವಸ್ತಿಗೆ ಆಧಾರವಾದ ಪಂಚ

ಭೂತಗಳ ವಿನಾಶ. ಹರಿಗೆ ಜಗದ್ರಕ್ಷಣೆಯ ಕಾರ್ಯದ ಕೊನೆ. ಯಮನಿಗೆ ರಜೆ, ದೇವಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನ ಸಂತತಿ ಮುಗಿಯಿತು ? ಮುಂದೇನು.

ನುಡಿವುದೆ ಜಪವು, ಮುದ್ರಾರಚನೆಯೆ ಶಿಲ್ಪ-

ಕಲೆಗಳೆ ಉದಯಾಭ್ಯುತ್ತಾನ

ನಡೆವುದೆ ನಿನ್ನ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಎನಿಸಿರೆ

ಆಹುತಿ ಪ್ರತಿದಿನದಶನ,

ಮಲಗಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿಯ ಪಡೆವುದೆ ವಂದನ

ಆತ್ಮಾರ್ಪಣವೆ ನಿತ್ಯದೊಸಗೆ

ತಿಳಿದೆ ನಿಂತೆನ್ನೆಲ್ಲ ಚಲನವಾಗಲಿ ದೇವಿ,

ನಿನ್ನ ಪೂಜಾವಿಧಿ ಎನಗೆ

|| ೨೭ ||

ಉಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಾರ್ಪಣದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದೆ. ಓ ದೇವಿ, ನನ್ನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಾರ್ಯವು ನಿನ್ನ ಪೂಜಾವಿಧಿಯಾಗಲಿ ಎಂದು ಸಾಧಕನು ದೇವಿಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾನೆ. ನುಡಿಗಳ ರಚನೆಯೇ ಶಿಲ್ಪ, ಕಲೆಗಳು ದಯವೇ ಅಭ್ಯುತ್ತಾನ-ಎದ್ದು ನಿಲ್ಲುವುದು, ನಡೆಯುವುದೆ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ, ಅಶನ-ಆಹಾರವೇ ಆಹುತಿ. ವಿಶ್ರಾಂತಿಯೇ ವಂದನೆ, ಹೀಗೆ ನಿತ್ಯ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಪೂಜಾವಿಧಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದೆ.

ಜರೆ ಮೃತ್ಯುಗಳ ಭೀತಿ ಹರಿಸುವಮೃತಪಾನ

ದೊರಕಿದರೇನು ? ವಿಫಲವು.

ಸುರಪತಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಕುಬೇರಾದಿ ದಿವಿಜರು

ಅವಧಿ ಮುಗಿಯೆ ಅಳಿವವರು,

ಕಾಲಕೂಟದ ನಂಜನುಂಡ ನಿನ್ನಯ ಪತಿ

ಕಾಲಕಲ್ಪನೆಯ ಭೇದಿಸುತೆ

ಲೀಲಾಜಾಲದೆ ಮೃತ್ಯುಂಜಯನೆನಿಸಿರಲದು

ದೇವಿ, ನಿನ್ನೋಲೆಯ ಮಹಿಮೆ

|| ೨೮ ||

ಅಮೃತಪಾನಕ್ಕಿಂತ ನಿನ್ನ ಕರ್ಣಾಭರಣದ ಮಹಿಮೆ ಹೆಚ್ಚಿನದು.

ಅಮೃತವನ್ನೇ ಉಂಡು ಶಿಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಆದಿಹಾರವಧಿ ಮುಗಿದ

ಮೇಲೆ ಅಳಿಯುವರು. ಕಾಲಕೂಟವನ್ನು ಕುಡಿದ ಶಿವನು ಮೃತ್ಯುಂಜಯ.
ಓ ದೇವಿ, ಇದು ನಿನ್ನ ಓಲೆಯ ಮಹಿಮೆ.

ಹರಿಬ್ರಹ್ಮಾಂಗ್ರಗು ನಮಿಸುತ್ತಿರಲು ಬಂದ
ಶಿವನನೆಡುಗೊಳಲೆದ್ದು
ಬರುತಿಹ ನಿನ್ನನೆಚ್ಚ ರಿಸಲು ಸಖಿಯರು,
“ಇಂದ್ರಮಕುಟ ಎದುರಿಹುದು,
ಮಧುಮಥನನ ನಿರಸ್ಮಾಣವಿದತಿ ಘನ,
ನಡೆ ದೇವಿ, ನೋಡುತೆ ಮುಂದು
ವಿಧಿಯ ಕಿರೀಟವಿಲ್ಲದೆ ” ಎಂಬ ನುಡಿಗಳು
ವಿಜಯಿಸುತ್ತಿರಲಿ ಎಂದೆಂದು

|| ೨೯ ||

ಹರಿಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು ದೇವಿಗೆ ವಂದನೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಶಿವನು ಬರುತ್ತಾನೆ. ಪತಿಯನ್ನು ಎದುರುಗೊಳ್ಳಲು ದೇವಿ ಎದ್ದು ಮುಂದೆ ಹೋದಾಗ ಸಖಿಯರು ಒಡತಿಗೆ ಕೊಡುವ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯ ನುಡಿಗಳು ದೇವಿಯ ಮಹಿಮೆಯ ತೃಪ್ತವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ.

ಸ್ವತನು ಸಮುದ್ಭೂತ ಅಷ್ಟಸಿದ್ಧಿಗಳ ಆ-
ಭರಣಗಳನು ಧರಿಸಿರುವ
ನಿತ್ಯ, ನಿಷೇಷ್ಯ, ತಾದಾತ್ಮ್ಯಭಾವದ ದೇವಿ,
ನಿನ್ನ ಭಜಿಪ ಯೋಗಿವರರು
ತ್ರಿನಯನ ಸಮೃದ್ಧಿಯನು ತೃಣಸಮಸಿಂದು
ತೃಜಿಸಿದೊಡಾಶ್ಚರ್ಯವೇನು ?
ಭುವನಗಳನು ದಹಿಸುನ ಮಹಾಕಾಲಾಗ್ನಿ
ಅವರಿಗಹುದು ನೀರಾಜನವು

|| ೩೦ ||

ಭಗವತ್ ಪಾದರು ದೇವಿಯಲ್ಲಿ ತಾದಾತ್ಮ್ಯ ಭಾವದ ಉಪಾಸನೆಯ
ರಹಸ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ.

ಸ್ವತನು ನಿನ್ನ ದೇಹದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ, ಅಣೆಮಾದಿ ಅಷ್ಟಸಿದ್ಧಿಗಳನ್ನು ಆಭರಣಗಳಾಗಿ ಧರಿಸಿರುವ, ಓ ನಿತ್ಯೆ—ಆದಿ ಅಂತರಹಿತೆಯಾದ, ನಿಷೇವೈ, ಸೇವೆಗೆ ಅರ್ಹಳಾದ, ಇಲ್ಲಿ ಚರಣಗಳ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿ “ತನು” ಎಂದು ಮಯೂಖ ಕಿರಣಗಳನ್ನು ಆಭರಣಗಳೆಂದೂ ಹೇಳಿದೆ. ಅಣೆಮಾದಿ ಅಷ್ಟಸಿದ್ಧಿಗಳೇ ದೇವಿಯ ನವಾವರಣಗಳು, ಇಂತಹ ನಿನ್ನನ್ನು ತಾದಾತ್ಮ್ಯ - ದೇವಿಯೇ ನಾನು ಎಂಬ ಭಾವದಿಂದ ಧ್ಯಾನಿಸುವ ಯೋಗಿಶ್ರೇಷ್ಠರು, ತ್ರಿನಯನ ಸಮೃದ್ಧಿ—ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರ ಅಗ್ನಿರೂಪವಾದ ದೇವಿಯ ಮೂರು ಕಣ್ಣುಗಳ ಸೌಭಾಗ್ಯವನ್ನು ಅಥವಾ ಅತೀಂದ್ರಿಯ ಅನುಭಾವಗಳಲ್ಲಿ ತಂದು ಕೊಡುವ ಮೂರನೆಯ ಕಣ್ಣಿನ ಆನಂದವನ್ನು ಹುಲ್ಲು ಕಡ್ಡಿಗೆ ಸಮಾನ ಎಂದು ಭಾವಿಸಿದರೆ ಆಶ್ಚರ್ಯವೇನು? ಅಂತಹ ಮಹಾಯೋಗಿಗಳಿಗೆ ಮಹಾಕಾಲಾಗ್ನಿ ಪ್ರಳಯ ಕಾಲದ ಬೆಂಕಿಯೂ ನೀರಾಜನ—ಆರತಿಯಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ.

ಅಷ್ಟಸಿದ್ಧಿಗಳು ಯೋಗದಿಂದ ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತವೆ

- ೧ ಅಣೆಮು—ಸೂಕ್ಷ್ಮರೂಪ ಧರಿಸುವ ಶಕ್ತಿ
- ೨ ಮಹಿಮು—ದೊಡ್ಡ ರೂಪ ಧರಿಸುವ ಶಕ್ತಿ
- ೩ ಗರಿಮು—ಭಾರವಾಗುವಿಕೆ
- ೪ ಲಘಿಮು—ಹಗುರವಾಗುವಿಕೆ
- ೫ ಪ್ರಾಪ್ತಿ—ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲದ್ದನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು
- ೬ ಪ್ರಾಕಾಮ್ಯ—ಸ್ವಲ್ಪವನ್ನು ವಿಪುಲವಾಗಿ ಮಾಡುವುದು
- ೭ ಈಶಿತ್ವ—ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಭಾವವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಬೀರುವುದು
- ೮ ವಶಿತ್ವ—ಇಂದ್ರಿಯನಿಗ್ರಹ

ಅವರವರಿಚ್ಚೆ ಯಂದದೆ ಸಿದ್ಧಿಗಳನೀವ
 ಅರವತ್ತು ನಾಲ್ಕು ತಂತ್ರಗಳ
 ಅವನಿ ಮೆಚ್ಚುವ ರೀತಿ ವಿರಚಿಸಿ ಪಶುಪತಿ
 ರಂಜಿಸುತಿರಲು ಲೋಕಗಳ
 ನಿನ್ನಿಚ್ಚೆ ಯಂತೆ ಸಕಲ ಪುರುಷಾರ್ಥವ
 ಏಕಕಾಲದೊಳೆ ಸಲ್ಲಿಸುವ
 ನಿನ್ನನಾಮದ ಶುಭತಂತ್ರವ ವಿರಚಿಸಿ
 ಸುಗಮವಾಗಿಸಿದನು ಪಥವ

|| ೩೧ ||

ತಂತ್ರ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಇತಿಹಾಸದ ಛಾಯೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಈ ಶ್ಲೋಕದ
 ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರನು ತನ್ನ ಕಾಲ ೧೨ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ
 ಅದರ ನೆರೆರಾಷ್ಟ್ರಗಳಾದ ಚೀನಾ, ಬರ್ಮಾ, ಕಾಂಬೂಡಿಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ
 ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ತಂತ್ರಶಾಸ್ತ್ರ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾನೆ.
 ಮೂಲದಲ್ಲಿ ಭಗವತ್‌ಪಾದರು ಹೇಳುವ ಅತಿಸಂದಾಯ:-ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿ
 ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟಾರ್ಥ. ಮುಂದೆ ಅದಕ್ಕೆ “ವಂಚಯಿತ್ವ” ವಂಚಿಸಿ ಎಂದು ಅರ್ಥ
 ಮಾಡಿದುದು ಸಾಧುವಲ್ಲ. ಅತಿಕ್ರಮವು ವಂಚನೆಯಲ್ಲ. ಈ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಶಿವ
 ನನ್ನು “ಪಶುಪತಿ” ಎಂದು ಕರೆದಿರುವುದು ನಿರ್ಣಾಯಕ. ಅವಿದ್ಯೆ ಅಜ್ಞಾನ
 ಗಳಿಂದ ಆವೃತ್ತರಾದವರೆಲ್ಲ ಪಶುಗಳೇ. ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೂ ಇದು ಅನ್ವಯಿಸು
 ತ್ತದೆ. ಜ್ಞಾನವಿತ್ತು ಪಶುವನ್ನು ಮಾನವನ್ನಾಗಿಯೋ ದೇವತೆಯನ್ನಾಗಿಯೋ
 ಮಾಡುವ ಪರಮೇಶ್ವರನೇ ತಂತ್ರಗಳ ರಚನೆಗೆ ಪ್ರೇರಕನೆಂಬುದನ್ನು
 ಈಗ ಎಲ್ಲ ಸಂಶೋಧಕರು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆ. ಚರ್ತುವಿಧ ‘ಪುರುಷಾರ್ಥ’
 ಗಳನ್ನು ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಲ್ಲಿಸಬಲ್ಲ ಹೊಸ ತಂತ್ರವೊಂದನ್ನು ದೇವಿಯ
 ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ, ದೇವಿಯ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ವಿರಚಿತವಾಯಿತೆಂಬುದಕ್ಕೂ ಈ ಮಾತು
 ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ.

೬೪ ತಂತ್ರಗಳು

ತಂತ್ರ, ವಿಜ್ಞಾನ : ಇದಕ್ಕೆ ಈಗ ನಾವು ಕೊಡುತ್ತಿರುವ Science ಎಂಬ ಅರ್ಥ ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆತ್ಮಾನು ಸಂಧಾನದಲ್ಲಿ ಸಾಧಕನು ಪಡೆಯಬಹುದಾದ ಅತೀಂದ್ರಿಯ ಜ್ಞಾನವೇ “ವಿಜ್ಞಾನ ತಂತ್ರ” ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದವೆಂಬುದನ್ನು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಈಗ ನಾವು ಯಾವುದನ್ನು Science ಎನ್ನುವೆವೋ ಅದನ್ನು ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರು “ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ” ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ವೈದ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯಗಳನ್ನುಳಿದು ಇನ್ನೆಲ್ಲ “ವಿಜ್ಞಾನ”ಗಳೂ ಅವರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ “ತಂತ್ರ” ಆಗಿತ್ತು. ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರನು ಕೊಡುವ “ತಂತ್ರ”ಗಳ ಪಟ್ಟಿಯನ್ನು ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವಿವೇಚಿಸಲು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದೆ.

1,2,3 ಮಹಾ ಮಾಯಾ ಶಂಬರ, ಯೋಗಿನೀಜಾಲ ಶಂಬರ, ತತ್ವ ಶಂಬರ, ಇವು ಶಂಬರ ಸಂಪ್ರದಾಯದ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ವಿಭಾಗಗಳು, ಮಾಯಾ ಪ್ರಪಂಚದ ನಿರ್ಮಾಣ- ಭೌತಿಕ ವಸ್ತುಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಪಾಟು, ಅಗ್ನಿಜಲ ತತ್ವಗಳ ಸಂಶೋಧನೆ ಇವು ಶಂಬರದ ಉದ್ದೇಶ.

4-11 ಸಿದ್ಧ, ವಟುಕ, ಕಂಕಾಲ, ಕಾಲ, ಕಾಲಾಗ್ನಿ, ಯೋಗಿನಿ, ಮಹಾ, ಶಕ್ತಿ ಎಂದು ಹೆಸರಾದ ಭೈರವಾಷ್ಟಕ. ನಿಧಿ ಖನಿಜಗಳ ಶೋಧನೆ.

12-19 ಬಹೂರೂಪಾಷ್ಟಕ. ಶಕ್ತಿ ಸಮುದ್ಭೂತವಾದ ಇವು ಕೌಮಾರಿ, ಬ್ರಾಹ್ಮಿ, ಮಹೇಶ್ವರಿ. ವೈಷ್ಣವೀ, ವಾರಾಹಿ, ಮಾಹೇಂದ್ರಿ, ಚಾಮುಂಡಾ ಶಿವದೂತೀ. ಸ್ತ್ರೀ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಈ ತಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗೀತ ನಾಟ್ಯ, ನಾಟಕ, ಚಿತ್ರಕಲೆ, ಪ್ರಸಾಧನ ವಸ್ತುಗಳು, ಆಭರಣಗಳು, ಅವುಗಳ ರಚನೆ ಇವು ಸೇರುತ್ತದೆ.

20-27 ಯಮಳಾಷ್ಟಕ ಯಮಳ-ಮಿಥುನ-ಜ್ಯೇಷ್ಠಿ, ಲೋಕ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷ ಮಿಥುನದ ಸ್ಥಾನಮಾನ ಆಹಾರ ವಿಹಾರಗಳನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು.

28-43 ಚಂದ್ರಜ್ಞಾನವಿದ್ಯೆ, ಚಂದ್ರನ ಹದಿನಾರು ಕಲೆಗಳನ್ನು ನಿತ್ಯಾ ರೂಪದಿಂದ ಉಪಾಸನೆ. ಸುಭಗೋದಯದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ನಾಮರೂಪ ಉಪಾಸನಾಕ್ರಮವನ್ನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ.

ದರ್ಶಾದ್ಯಾ ಪೂರ್ಣೆಯಾಂತಶ್ಚ ಕಲಾ ಪಂಚದಶೈವತು
ಷೋಡಶೀತು ಕಲಾಜ್ಞೇಯಾ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ರೂಪೀಣೇ

ಶುಕ್ಲ ಪಕ್ಷದ ಪಾಡ್ಯಮಿಯಿಂದ ಪೂರ್ಣಮೆಯೂ ಸೇರಿ ೧೫ ಕಲೆಗಳು, ಹದಿನಾರನೆಯ ಕಲೆಯೇ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ ರೂಪಳಾದ ದೇವಿ. ಹದಿನೈದು ನಿತ್ಯಾ ಕಲೆಗಳ ಹೆಸರುಗಳಿವು. ೧. ಮಹಾ ತ್ರಿಪುರ ಸುಂದರಿ ೨. ಕಾಮೇಶ್ವರಿ ೩. ಭಗಮಾಲಿನಿ, ೪. ನಿತ್ಯಕ್ಲಿನ್ನಾ ೫. ಭೇರುಂಡಾ ೬. ವಹ್ನಿ ವಾಸಿನೀ, ೭. ಮಹಾ ವಿದ್ಯಾ, ೮. ಈಶ್ವರೀ ೯. ದೂತಿ, ೧೦. ತ್ವರಿತಾ, ೧೧. ಕುಲ ಸುಂದರಿ, ೧೨. ನೀಲಪತಾಕಾ ವಿಜಯಾ, ೧೪. ಸರ್ವಮಂಗಲಾ, ೧೫. ಜ್ವಾಲಾಮಾಲಿನಿ, ೧೬. ಚಿತ್ರಾ.

ಚಂದ್ರ ಜ್ಞಾನವಿದ್ಯೆಯ ಬಗೆಗೆ ಉಪಲಬ್ಧಗ್ರಂಥಗಳು “ಚತುಷಷ್ಟಿ ತಂತ್ರಾತೀತ” ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಕಾರನ ಹೇಳಿಕೆ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಕುರಿತದ್ದೋ ವಸ್ತುವನ್ನು ಕುರಿತದ್ದೋ ಎಂಬುದು ಅಸ್ಪಷ್ಟ. ಈ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಾಮಕೇಶ್ವರ, ಶಕ್ತಿ ಸಂಗಮ, ಜ್ಞಾನಾರ್ಣವ ಮುಂತಾದ ತಂತ್ರಗಳು ಸಮಯಾಚಾರಕ್ಕೆ ಅತಿತವಾದದ್ದೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾದರೆ ಲಲಿತಾ ಸಹಸ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ, ನೇತುಬಂಧ, ವರಿವಶ್ಯರಹಸ್ಯ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ತಂತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳ ಕತೃವಾದ ಭಾಸ್ಕರರಾಯನು (17ನೆಯ ಶತಮಾನ) ಇದನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಸೌಭಾಗ್ಯ ಭಾಸ್ಕರದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರನನ್ನು ಕಟುವಾಗಿ ಟೀಕಿಸಿದುದೂ ಉಂಟು.

ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರ ಮತ್ತು ಭಾಸ್ಕರರಾಯರ ನಡುವಣ ೫ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿದ್ಯೆಯು ಭಾರತ ಮತ್ತು ನೆರೆಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಜನಪ್ರಿಯತೆ ಗಳಿಸಿ ಸಾಂದರ್ಯ ಲಹರಿ ಮತ್ತು ಲಲಿತಾ ಸಹಸ್ರ ನಾಮಗಳು. ವೈದಿಕ ವೈದಿಕೇತರ ಪಂಡಿತರಲ್ಲಿ ಸಮಯಾಚಾರದ ಪ್ರಮುಖ ಪ್ರತಿನಿಧಿ ಗ್ರಂಥಗಳೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅನಂತರ ಥಿಯಾಸೊಪಿ ಕಲ್ ಸೊಸೈಟಿ ಮತ್ತು ಸೌಜಾನ್ ಉಡ್ರಾಫರು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಶೈವಶಾಕ್ತತತ್ತ್ವ

ಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಗ್ರಂಥ ರಾಶಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು.

ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ವಿಖ್ಯಾತ ಆಂಗ್ಲ ಕವಿ W. B. Yeats, ಅವರು 1933 ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ "The Vision" ಎಂಬ ತತ್ವ ಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿರುವ "ಚಂದ್ರಕಲಾ ವಿಜ್ಞಾನ" ವಾಮಕೇಶ್ವರ ತಂತ್ರದ ಚಂದ್ರಜ್ಞಾನ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಖ್ಯಾತ ಕವಿಯ ತಾತ್ವಿಕ ನಿಲುವಿನ ಬಗೆಗೆ "W. B. Yeats and Occultism" ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಡಾ|| ಹರಬನ್‌ರಾಯ್ ಬಚನ್ ಅವರು ತಮ್ಮ ಮಹಾ ಪ್ರಬಂಧದಲ್ಲಿ "ಶೈವಶಾಕ್ತತಂತ್ರ" ಗಳನ್ನು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಉಲ್ಲೇಖಿಸದಿದ್ದರೂ ಈಗ್ಗೆಗೆ sir John Woodroff ಅವರ ತಂತ್ರ ಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪರಿಚಯವಿತ್ತೆಂಬುದನ್ನು ಅವರ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಗ್ರಂಥಾಗಾರದಲ್ಲಿ ಉಪಲಬ್ಧವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪಟ್ಟಿಯಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಡಾ|| ಬಚನ್‌ರವರ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಮುನ್ನುಡಿ ಬರೆದ T. B. Henn ಎಂಬ ತತ್ವಶಾಸ್ತ್ರ ಪಂಡಿತರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

The poets (Yeats) debt to Sinnett's "Esoteric Bhudism", to Mohini Chatterji, to Madame Blavatsky....and above all to Purohit Swami is here examined for the first time. (Pri. VIII)*

ಶ್ರೀವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಸೌಂದರ್ಯ ಲಹರಿ ಮತ್ತು ಲಲಿತಾ ಸಹಸ್ರನಾಮದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಗೆ ಅಗತ್ಯವೆನಿಸಿದ ಈ ಟಿಪ್ಪಣಿಯನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ಪ್ರಸ್ತುತ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಬರುವ.

* ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಪ್ರಾಂತದ ಸನ್ಯಾಸಿ ಪುರೋಹಿತ ಸ್ವಾಮಿಯು ತನ್ನ ಗುರು ಹಂಸಾ ನಂದರ ಸೂಚನೆಯಂತೆ "ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮ ರಹಸ್ಯ"ವನ್ನು ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿ 1931ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲೆಂಡಿಗೆ ಹೋದವರು, 5-6 ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಕವಿ ಈಗ್ಗೆ ಅವರ ಸಂಗಡ ವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದು ಅವರ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಉಪದೇಶಿತನಾಗಿದ್ದ ವ್ಯಕ್ತಿ.

44. ಮಾಲಿನಿ-ಸಮುದ್ರಯಾನದ ಸಾಧನಗಳ ರಚನೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಕುರಿತದ್ದು.

45. ಮಹಾ ಸಂವೋಹನ-ಜಾಗೃತರನ್ನು, ನಿದ್ರಾವಸ್ಥೆಗೆ ತರುವ ವಿದ್ಯೆ, ಮೆಸ್ಮರಿಜಂ. ಕಳೆದ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಈ ಸಂವೋಹನ ವಿದ್ಯೆ ಈಗ ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಅನುಮೋದನೆ ಪಡೆದು ಎಲ್ಲ ಡಾಕ್ಟರುಗಳು, ಮಾನಸಿಕ ರೋಗಗಳ ಚಿಕಿತ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ಧಾರಾಳವಾಗಿ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

45. ವಾತುಲ, 46 ವಾತುಲೋತ್ತರ

47. ಕಾಮಿಕ, ಆಗಮಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ಈ ಮೂರು ತಂತ್ರಗಳೂ ಆಕರ್ಷಣ, ವಶೀಕರಣ, ಸಂವೋಹನಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ.

48. ಹೃದ್ಭೇದ ತಂತ್ರ—ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದ ಕಾಪಾಲಿಕ ಅವತರಣ. ಕುಂಡಲಿನಿಯೋಗದಲ್ಲಿ ಸಹಸ್ರಾರದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಇದರಲ್ಲಿ ಅನಾಹತಕ್ಕೆ ಕೊಡಲಾಗಿದೆ.

49. ತಂತ್ರಭೇದ 50 ಗುಹ್ಯಕತಂತ್ರ.

ನೇಪಾಲ ಮತ್ತು ಟಿಬೆಟ್‌ನಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿರುವ ಬೌದ್ಧಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಜ್ರಯಾನ, ಗುಹ್ಯ ಸಮಾಜ ತಂತ್ರಗಳು ಸೇರಿವೆ. ಇವು ಅವೈದಿಕವೆಂದು ಈಗಲೂ ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

51. ಕಲಾವಾದ-ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಗೀತ, ನಾಟ್ಯ, ನಾಟಕ, ಶಿಲ್ಪಕಲೆಗಳನ್ನು ಚಂದ್ರನ 16 ಕಲೆಗಳಿಗೆ ಹಂಚಿ ಉಪಾಸಿಸುವುದು. ಮಧ್ಯ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳಿಗಾಗಿಯೇ ಪ್ರತ್ಯೇಕಶಾಸ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥಗಳು ಹುಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಈಗಲೂ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದೆ.

52. ಕಲಾಸಾರ-ಕಲಾವಾದದ ಸಮಷ್ಟಿರೂಪ.

53. ಕುಬ್ಜಿ ಕಾಮತಂ-ಘಟಿಕಾ ಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ, ಅದೃಶ್ಯಕರಣ, ಸೂಕ್ಷ್ಮದೇಹ (ಲಿಂಗ ಶರೀರ) ದಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರ ಇವುಗಳಿಗಾಗಿ ದೇವಿಯನ್ನು ಕುಬ್ಜಿ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಆಧಾರಿಸುವುದು. ಇದನ್ನು ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ರಸವಾದ

ಸೌಂದರ್ಯ ಲಹರಿ

೮೫

ಅಂಗೀಕರಿಸುತ್ತದೆ. ಮಧ್ಯ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಈ ತಂತ್ರಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಮಧ್ಯಪ್ರಾಚ್ಯ ದಲ್ಲೆಯೂ ಹೆಚ್ಚಿಗೆ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿತ್ತು.

54. ರಸವಾದ-ವೈದ್ಯಶಾಸ್ತ್ರದ ಒಂದು ಶಾಖೆ. ಪಾದರಸವನ್ನು ಚೆನ್ನವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುವ ವಿದ್ಯೆ. ಇದೀಗ ಆಧುನಿಕ ವಿಜ್ಞಾನ ಕ್ಷೇತ್ರ ದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದೆ.

55. ವೀಣಾತಂತ್ರ-ವಶೀಕರಣದ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಧಾನ. ಸಂಯೋಗ ಯಕ್ಷಿಣಿ ಎಂದು ನಾಮಾಂತರ.

56. ಶ್ರೋತಲ, ಘಟಿಕಾಸಾಧನೆ ಅಂಜನ. ಹಾಕಿ ಭವಿಷ್ಯ ಹೇಳು ವುದು, ಪಾದುಕಾ ಸಾಧನೆ-ಅಂತರಿಕ್ಷ ಸಂಚಾರ. ವೇದ ಕಾಲದ ಭಾರತ ದಲ್ಲಿ ಈ ವಿದ್ಯೆ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿತೆಂಬುದಕ್ಕೆ ವೇದ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಅರಣ್ಯಕಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಗಳಿವೆ. ಗಗನ ಸಂಚಾರ, ವಿಮಾನ ರಚನೆ ಯಲ್ಲಿ ತ್ರಿಪುರ ದಾನವರು ದೇವತೆಗಳ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವನ್ನು ಮೀರಿಸಿದ್ದರೆಂದು ಪುರಾಣಗಳು ಪ್ರತಿಸಾಧಿಸಿವೆ. ಆಮೇಲಿನ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ಈ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಹೇಗೆ ಅದೃಶ್ಯವಾಯಿತು ಎಂಬುದು ಭೂಗೋಳದ ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸದ ಒಂದು ಯಕ್ಷ ಪ್ರಶ್ನೆ.

57. ಶ್ರೋತಲೋತ್ತರ-ಚತುಷಷ್ಟಿ ಸಹಸ್ರ-ಅರವತ್ತುನಾಲ್ಕುಸಾವಿರ ಯಕ್ಷಿಣಿಯರ ಸಾಧನೆ.

58. ಪಂಚಾಮೃತ - ಪಂಚಭೂತಗಳ ಶುದ್ಧೀಕರಣ. ಕಾಪಾಲಿಕ ಮತದಂತೆ ಇದರಲ್ಲಿ ವಾಜೀಕರಣ ಮಾರಣಗಳೂ ಸೇರುತ್ತವೆ.

59-64 ಸರ್ವಜ್ಞಾನಾದಿ ತಂತ್ರ ಪಂಚಕ. ವಾಣಿಜ್ಯ, ಉದ್ಯಮ, ಪ್ರವಾಸ, ವೃತ್ತಿ, ಧನ ವಿನಿಯಮ (Exchange) ಇವು ಸೇರಿವೆ.

ಮೇಲ್ಕಂಡ ಪಟ್ಟಿಯಿಂದ ತಿಳಿಯುವುದೇನೆಂದರೆ ಆಧುನಿಕವೆಂದು ಭಾವಿಸಿರುವ ಕೆಲವು ವೃತ್ತಿಗಳು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದು, ಧನ ವಿನಿಯಮವು 'ಹುಂಡಿ' ರೂಪದಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಇದೆ.

ದೇವಿಯ ಅವಯವಗಳ ಪ್ರತೀಕವಾದ ಪಂಚದಶಾಕ್ಷರೀ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಶಂಕರ ಭಗವತ್ಪಾದರು ನಾನು ಸಂಕೇತದಿಂದ ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿ

ದ್ದಾರೆ. ತಾಂತ್ರಿಕ ಪರಿಭಾಷೆಯಲ್ಲಿರುವ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಸಾಧಕರ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ವರ್ಣಗಳ ಮಂತ್ರರೂಪದಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಶಿವಶಕ್ತಿ ಕಾಮ ಪೃಥ್ವಿ ಮೊದಲು, ರವಿ ಶಶಿ
 ಸ್ಮರ ಹಂಸ ಇಂದ್ರರಾಬಳಿಕ
 ಅವತರಿಸಿರೆ ಪರಾ ಮಾರ ಹರಿಯು, ಮೂರು
 ಖಂಡಕೊಂದೊಂದು ಹೃಲ್ಲೇಖ,
 ಮಂತ್ರರೂಪದ ನಿನ್ನೀ ತನುವ ಬಣ್ಣ ಸಲೆಂತು
 ಪ್ರತಿನಾ ಸಂಕೇತ ಸಂವಲಿತ,
 ತಾಂತ್ರಿಕ ಪರಿಭಾಷೆಯಿಂದ ನುಡಿದೆನಿದು
 ಪಂಚದಶೀ ಕಲ್ಪಸೂತ

|| ೩೨ ||

ಶಿವ-ಕ-ಶಕ್ತಿ-ಏ, ಕಾಮ-ಈ, ಪೃಥ್ವಿ-ಲ, ಈ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಣಗಳು ಆಗ್ನೇಯ ಖಂಡ, ರವಿ-ಹ, ಶಶಿ-ಸ, ಸ್ಮರ-ಕ, ಹಂಸ-ಹ, ಶಕ್ರ-ಲ, ಈ ಐದು ವರ್ಣಗಳು ಸೌರಖಂಡ, ಪರಾ-ಸ, ಮಾರ-ಕ, ಹರಿ-ಲ, ಈ ಮೂರು ವರ್ಣಗಳು ಸೌಮ್ಯಖಂಡ. ಪ್ರತಿ ಖಂಡದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಹ್ರೀಂಕಾರವನ್ನು ಸೇರಿಸುವುದರಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ಪಂಚದಶಾಕ್ಷರೀ ಮಂತ್ರದ ಅಧಿದೇವತೆ ತ್ರಿಪುರ ಸುಂದರಿ, ದೇವಿಯ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ರೂಪ.

ದೇವಿಯ ಅವಯವಗಳ ಸಂಕೇತವಾದ ಈ ಪಂಚದಶೀ ಮಂತ್ರವನ್ನು ದೇವಿಯ ನಿಜರೂಪದ ಪ್ರತೀಕವಾದ ಷೋಡಶೀ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ಪರಿವರ್ತಿಸಿ, ಸೌಮ್ಯ ಖಂಡವನ್ನು ಚಂದ್ರಕಲಾ ಖಂಡವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಡಿಸುವ ಹದಿನಾರನೆಯ ಏಕವರ್ಣ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಗುರುಮುಖದಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿದೆ, ಗುಣಶಾಲಿಯೂ ಶ್ರದ್ಧಾವಂತನೂ ಆದ ಸತ್ ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಬೋಧಿಸಬೇಕೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರ ಒತ್ತಿಹೇಳುತ್ತದೆ. ಈ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಪಾಲಿಸುವುದು ಕಠಿಣವೆಂದೂ, ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾಪ್ರಸಾರಕ್ಕೆ ತಡೆಯಾಗುವುದೆಂದೂ ತಿಳಿದು ದೇಶಿಕರು,

“ಯೇತುಮದೀಯಂ ಗ್ರಂಥಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತಾಂ ಕಲಾಂ ಜಾನಂತಿ ತೇತುಮತ್ ಶಿಷ್ಯಃ”
 “ಯಾರು ನನ್ನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು

ಓದಿ ಆ ಕಲೆಯನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವರೋ ಅವರು ನನ್ನ ಶಿಷ್ಯರೇ ಆದದ್ದರಿಂದ ಅವರಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಅನುಗ್ರಹ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಆ ಏಕವರ್ಣ ಮಂತ್ರವನ್ನು” ಶಕಾರ ರೇಷ ಈಕಾರ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಬಿಂದು ಇದೇ ಚಂದ್ರಕಲಾ ವರ್ಣ ಎಂದು ಹೇಳಿ ದ್ದಾರೆ.

ಗುರುಸೇವೆ, ಪಾದವಂದನೆ, ಹಸ್ತಮಸ್ತಕ ಸಂಯೋಗ (ಮಂತ್ರದಾನ) ಇವೊಂದೂ ಇಲ್ಲದೆ ಅವರು ನಿಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯರಾಗುವುದು ಹೇಗೆ? ಎಂಬ ಪೂರ್ವ ಪಕ್ಷದ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರದೇಶಿಕರ ಉತ್ತರವಿದು,

ನನ್ನ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಓದುವುದರಿಂದ ಮಂತ್ರ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಲ್ಲ ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳಿಗೆ ನನ್ನ ಶಿಷ್ಯತ್ವ ಅಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ದೊರಕು ತ್ತದೆ. ತಿಳಿಯಲಾರದವರಿಗೆ ಮಂತ್ರದಾನದ ಪ್ರಶ್ನೆಯೇ ಇಲ್ಲ. ವರ್ತ ಮಾನ ಕಾಲದ ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳಂತೆ ಭವಿಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಇಂತಹ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವರ್ಗದ ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳಿಗೆ ಮಂತ್ರದಾನರೂಪವಾದ ನನ್ನ ಅನುಗ್ರಹ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರ ದೇಶಿಕರ ಈ ಆಶ್ವಾಸನೆ ಅವರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಪ್ರಮುಖ ಭಾಗಗಳ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ.

ಚಂದ್ರನ ಈ ಪಂಚದಶಕಲೆಗಳು, ಶುಕ್ಲ ಪಕ್ಷ ಪಾಡ್ಯದಿಂದ ಹುಣ್ಣಿ ಮೆಯ ವರೆಗೆ ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಹೊರಬಂದು ಚಂದ್ರನನ್ನು ಸೇರಿ, ಕೃಷ್ಣ ಪಕ್ಷ ಪಾಡ್ಯ ದಿಂದ ಅಮಾವಾಸ್ಯೆಯವರೆಗೆ ಪುನಃ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಸೇರುವುದೆಂದು ಜ್ಯೋತಿ ಶಾಸ್ತ್ರದ ನಿಲವು. ಈ ಕಲೆಗಳು ಸುಷುಮ್ನಾನಾಡಿಯ ಮುಖಾಂತರ ಮಾನವ ದೇಹದ ಶ್ರೀಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವುದೆಂಬುದು ಶೈವಶಾಕ್ತ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾನ

ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ೧ ಚಂದ್ರಕಲಾ, ೨ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಮತಿ, ೩ ಕಲಾನಿಧಿ, ೪ ಕುಲಾರ್ಣವ, ೫ ಕುಲೇಶ್ವರಿ, ೬ ಭುವನೇಶ್ವರಿ, ೭ ಬಾರ್ಹಸ್ಪತ್ಯಂ, ೮ ವಾಸಮತ ಈ ತಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಣ ಗಳಿಗೂ ಅಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆ.

ಶುಭಾಗಮ ಪಂಚಕವೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ ವಶಿಷ್ಠ, ಸನಕ, ಶುಕ, ಸನಂದನ, ಸನತ್ಕುಮಾರ, ಇವರ ಹೆಸರಿನ ಆಗಮಗಳು ವೈದಿಕ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ

ಶ್ರೀವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಭೋದಿಸುತ್ತವೆ. ಇದೇ “ಸೌಂದರ್ಯ ಲಹರಿ” ಯಲ್ಲಿ ಭಗವಾನ್ ಪೂಜ್ಯಪಾದ ಶಂಕರರು ಹೇಳುವ ಸಮಯಾಚಾರ. ಅದರ ನಿಜ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ೪೧ನೇ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದೆ.

ಸಂಪತ್ ಸೂಚಕವಾದ ಸಂಕೇತಗಳಿಂದ ಸರ್ವಾಶಾ ಪರಿತ್ಯಾಗ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವುದು ಈ ಪದ್ಯದ ಪರಮೋದ್ದೇಶ.

ಬೈರವರೂಪಿ ಶಿವನೊಡನೆ ದೇವಿಯ, ಸಮರಸ-ಸಮಾನತೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿ ಶಿವನ ಶರೀರವೇ ದೇವಿ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಆನಂದ ಬೈರವನ ಆತ್ಮ ಸತ್ಪರೂಪವಾದ ನವಾವರಣಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ವಿವರಿಸಿದೆ.

೧. ಕಾಲವ್ಯೂಹ-ನಿರ್ಮೇಷದಿಂದ ಕಲ್ಪಾಂತದವರೆಗಿನ ಕಾಲಮಾನವನ್ನು ಘಟಿಕಾ, ಮಾಸ, ಸಂವತ್ಸರಗಳಾಗಿ ವಿಭಾಗಿಸಿ ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದು.

೨. ಕುಲವ್ಯೂಹ-ನೀಲಾದಿವರ್ಣಗಳಿಂದ ರೂಪವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು.

೩. ನಾನುವ್ಯೂಹ-ನಿರ್ಧರಿಸಿದ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಹೆಸರಿಡುವುದು.

೪. ಜ್ಞಾನವ್ಯೂಹ-ವಸ್ತುವಿನ ಪರಿಚಯ. ಇದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಧ. ವಿಕಲ್ಪದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಸಭಾಗ, ನಿರ್ವಿಕಲ್ಪವಾದದ್ದು ವಿಭಾಗ.

೫. ಚಿತ್ತವ್ಯೂಹ-ಅಹಂಕಾರ, ಚಿತ್ತ, ಬುದ್ಧಿ, ಮಹತ್, ಮನಸ್ಸು ಎಂಬ ಅಹಂಕಾರ ಪಂಚಕ.

೬. ನಾದವ್ಯೂಹ-ಒಲವು, ಇಚ್ಛೆ, ಕೃತಿ, ಪ್ರಯತ್ನರೂಪದ ವಾಕ್-ವಾಣಿ. ಇದನ್ನು ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾಗಿ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಉಹಿತರ್ಕಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಪರಾವಾಕ್, ವಸ್ತುವಿನ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ರಚನೆಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದು, ಪಶ್ಯಂತಿ ವಾಕ್.

ಪರಾ ಪಶ್ಯಂತಿ :-ವಾಕ್ಯಗಳು, ಉಚ್ಛ-ಅನುಚ್ಛ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನೂ ವ್ಯಷ್ಟಿ-ಸೂಕ್ಷ್ಮ, ಸಮಷ್ಟಿ-ಸ್ಥೂಲ ರೂಪಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಯುವುದು ಪರಾ, ವಿಭಾಗಿಸುವುದು ಪಶ್ಯಂತಿ, ಈ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಧಾರವಾದ್ದನ್ನು ವಾಕ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಯೋಜಿಸುವುದು ಮಧ್ಯಮ, ಯೋಜಿಸಿದ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದು ವೈಖರಿ. ವಚನ, ಭಾಷಣ, ಕವಿತೆ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರಗಳು ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತವೆ.

೭. ಬಿಂದುವ್ಯೂಹ- ಷಟ್ ಚಕ್ರ ಸಮೂಹ.
೮. ಕಲಾವ್ಯೂಹ-ಐವತ್ತು ವರ್ಣ (ಅಕ್ಷರ) ಸಮೂಹ.
೯. ಜೀವವ್ಯೂಹ-ಮೇಲಿನ ೮ ವ್ಯೂಹಗಳ ಭೋಕ್ತೃ ಜೀವರುಗಳ ಸಮೂಹ.

ಪರಮಶಿವನನ್ನು ನವಾತ್ಮನೆಂದು ಹೇಳುವ ನಿರ್ಧಾರಕ ವಾಕ್ಯವಿದು.
 ನವವ್ಯೂಹಾತ್ಮಕೋ ದೇವೋ ಪರಾನಂದ ಪರಾತ್ಮಕಃ
 ನವಾತ್ಮಾ ಭೈರವೋ ದೇವೋ ಭುಕ್ತಿ ಮುಕ್ತಿ ಪ್ರದಾಯಕಃ
 ಪರಾನಂದ ಪರಾಶಕ್ತಿ ಚಿದ್ರೂಪಾನಂದ ಭೈರವೀ
 ತಯೋರ್ಯದಾ ಸಾಮರಸ್ಯಂ ಜಗದುತ್ಪದ್ಯತೇ ತದಾ

ನವವ್ಯೂಹಾತ್ಮಕನೂ, ಪರಾನಂದ ಸ್ವರೂಪನೂ ಆದ ಭೈರವನು
 ಭೋಗ ಮೋಕ್ಷಗಳೆರಡನ್ನು ಕೊಡುವ ಪರಾನಂದ, ಸರ್ವೋಚ್ಚಶಕ್ತಿಯಾದ
 ಚಿದ್ರೂಪ ದೇವಿಯು ಆನಂದ ಭೈರವಿ, ಇವರ ಸಾಮರಸ್ಯದಿಂದ ಜಗದುತ್ಪತ್ತಿ.
 ಕಾಲೀದಾಸ ಮಹಾಕವಿ ರಘುವಂಶದ ನಾಂದೀ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

ವಾಗರ್ಥಾ ಇವ ಸಂಪೃಕ್ತೌ ವಾಗರ್ಥಪ್ರತಿಪತ್ತಯೇ
 ಜಗತಃ ಪಿತರೌ ವಂದೇ ಪಾರ್ವತೀ ಪರಮೇಶ್ವರೌ !

ಮಾತಿನ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲು ಮಾತು-ಅರ್ಥ ಒಂದಾಗುವಂತೆ
 “ಸಂಪೃಕ್ತೌ” ಗಾಢವಾಗಿ ಕೂಡಿರುವ ಜಗತ್ತಿನ ಮಾತಾಪಿತೃಗಳಾದ ಪಾರ್ವತೀ
 ಪರಮೇಶ್ವರರನ್ನು ವಂದಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಮಂತ್ರದ ಮೊದಲಿಗೆ ಸ್ಮರ ಭುವನೇಶ್ವರಿ
 ಸಿರಿಯ ಬೀಜಾಕ್ಷರಗಳನು

ಜಂತ್ರಿಸಿ, ನಿತ್ಯ, ನಿನ್ನನು ಭಜಿಸುವ ಮಹಾ-
 ಭೋಗ ರಸಿಕ ಯೋಗಿವರರು

ಚಿಂತಾಮಣಿಗಣದೆ ರಚಿತ ರುಚಿರ ಜಪ-

ಮಾಲೆಯು ಕೈಯಲ್ಲಿ ಹಿಡಿದು

ಶಾಂತ ಚಿತ್ತದಲಿ ಶಿವಾಗ್ನಿಗೆ ಸುರಿವರು

ತ್ರಿಮಲ ಘೃತಾಹುತಿಗಳನು

|| ೩೩ ||

ರವಿ ಶಶಿ ಸ್ತನಯುಗವೆನೆ ನೀನೆ ಶಿವನ ಶ-

ರೀರನೆಂಬರು ತತ್ತ್ವವಿದರು,

ನವಸಂಖ್ಯಾವರಣದೊಳೆಸೆವ ಆನಂದ ಭೈ-

ರವನಾತ್ಮಸತ್ತ್ವ ನೀನೆನಲು,

ಸಮರಸಾನಂದದ ಭಾವದೊಳೊಂದಾಗಿ

ಚಿರೆದಿದೆ ನಿಮ್ಮ ಮಹತ್ತ್ವ,

ಸಮನಿಸದೆಂದೆಂದು ಶೇಷಶೇಷೀಭಾವ.

ಕಲ್ಪನೆಗುಂಟೆ ಅಸ್ತಿತ್ವ ?

|| ೩೪ ||

ನೀನೆ ಮನವು, ನೀನೆ ವ್ಯೋಮ, ವಾಯುವು ನೀನೆ,

ವಾಯುಸಾರಥಿ ಅಗ್ನಿ ನೀನು,

ನೀನೆ ಜಲವು, ಭುವಿ ನೀನು, ಇವೆಲ್ಲವು

ನಿನ್ನ ಪರಿಣಾಮ ರೂಪಗಳು-

ನೀನಲ್ಲದನ್ಯಮಿನ್ನೊಂದಿಲ್ಲ ವಿಶ್ವದೆ,

ನೀನೆ ಸರ್ವವು ಶಿವದಯಿತೆ,

ನೀನೆ ಚಿದಾನಂದ ರೂಪಿಣಿ, ವಿಶ್ವ ವ-

ಪುಷ್ಪತಿ ಪರಿಣಮಿಸಿರುವೆ

|| ೩೫ ||

ದೇವಿಯ ವಿಶ್ವರೂಪವನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಕವಿಯು ದೇವಿಯನ್ನು ವಿಶ್ವವ ಪುಷ್ಪತಿ-ವಿಶ್ವವೇ ಶರೀರವಾಗಿರುವವಳು ಎಂದು ಹೇಳಿ, “ವಿಶ್ವದೆ ನೀನಲ್ಲದನ್ಯ ಮಿನ್ನೊಂದಿಲ್ಲ” ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ. ಶೇಷ ಶೇಷಿಭಾವ-ಜಗತ್ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಪಂಚ ಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ವಿನಿಯುಕ್ತವಾಯಿತು, ಇಷ್ಟು ಉಳಿದಿದೆ ಎನ್ನುವ ಮಾತೇ ಇಲ್ಲ. ಚತುರ್ಮುಖಿಯಲ್ಲಿ ದೇವಿಯನ್ನು “ಕಬಳೀಕೃತ ನಿಶ್ಯೇಷ ತತ್ತ್ವ ಗ್ರಾಮ ಸ್ವರೂಪಿಣಿ” ಪಂಚಭೂತಗಳನ್ನು ನಿಶ್ಯೇಷವಾಗಿ ಕಬಳಿಸಿದವಳು ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿದೆ.

ಗಿರಿಜಾತೆ, ನಿನ್ನಾಜ್ಞಾ ಚಕ್ರದೆ ರವಿ ಶಶಿ
 ಕೋಟಿ ತೇಜದೆ ಬೆಳಗುತಿಹ
 ಪರಚಿತ್ ಪ್ರಕಾಶದೆ ಸುರಭಿತ ಪಾರ್ಶ್ವನ
 ಪರಮಶಿವನ ಪದಯುಗವ
 ನಮಿಸಿ ಪೂಜಿಸುವ ಭಕ್ತರಿಗತಿಶಯ ಮುಂಟು.
 ಲೋಕ ಅಲೋಕಕೆ ದೂರ,
 ಹಿಮಕರ ಮಿಹಿರ ಅಗ್ನಿಗಳ ಕಂಡರಿಯದ
 ಭಾಲೋಕನಾಸ ವಿಹಾರ.

|| ೩೬ ||

ಆಜ್ಞಾ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಮಶಿವನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿದೆ. ಇದು ರವಿ ಶಶಿ ಕೋಟಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕೋಟಿಯು ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕವಲ್ಲ, ಅಗಣ್ಯದ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಪರಚಿತ್-ಪರಾಚಿತ್-ಅತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಚಿತ್ ಶಕ್ತಿಯ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ, ಸುರಭಿತ ಪಾರ್ಶ್ವ-ಪರಿಸರದ ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣ ದಿಶೆಗಳನ್ನು ಸರಿಮಳಯುಕ್ತವಾಗಿ ಮಾಡುವ, ಲೋಕ-ಅಲೋಕ-ಬೆಳಕು ಕತ್ತಲೆಗಳಿಂದ ದೂರವಾದ ಭಾಲೋಕ-ಜ್ಯೋತಿರ್ಮಯ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಾಸ ಮಾಡುವ, ವಿಹರಿಸುವ ಅವಕಾಶ ಶಿವನನ್ನು ಆರಾಧಿಸುವ ಭಕ್ತರಿಗೆ ದೊರಕುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿ “ಚಕ್ರ” ಶಬ್ದವು ಸಾಂಕೇತಿಕ, ಸಾಧಕನ ಹುಬ್ಬುಗಳ ನಡುವಿನ ತ್ರಿಚಕ್ರದ ನಾಲ್ಕು ಶಿವ ಚಕ್ರಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಆಜ್ಞಾ ಚಕ್ರದ ಸಹಜ ರೂಪವಾದ ಎರಡು ದಳದ ಪದ್ಮವನ್ನಲ್ಲ.

ವಿಶುದ್ಧಿ ಚಕ್ರದೆ ತ್ರಾಸರಹಿತ ಸ್ವಟಿಕಾಂತಿ
 ವೈಮಂಜನಕನೇನಿಸುತ್ತೆ
 ವಿಶಾಲ ಚೇತನನಾದ ಶಿವನಿಗೆ, ಶಿವನ ಸ
 ಮಾನತೆ ಪಡೆದ ಅದ್ವಿಜೆಗೆ
 ನಮಿಸುವನೀರ್ವರ ಚಂದ್ರಿಕಾ ಸಮರುಚಿ
 ಪಸರಿಸುತ್ತೆಲ್ಲೆ ಡೆಗಳಲಿ
 ಶಮಿತಾಂತರ್ಧ್ವಾಂತದೆ ನಲಿಯಲಿ ವಿಶ್ವ,-ಸಂ-
 ತೃಪ್ತಚಕೋರಿಯುಂದದಲಿ

|| ೩೭ ||

ಆಕಾಶ ತತ್ವದ ವಿಶುದ್ಧಿ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಶಿವ ದಂಪತಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿದೆ.

ತ್ರಾಸ ರಹಿತ-ರತ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ದೋಷಗಳೊಂದೂ ಇಲ್ಲದ ಸ್ವಟಿಕ
 ದಂತೆ ಬೇಗುವ ನಿರ್ಮಲವಾದ ವೈಮಂಜನ-ಆಕಾಶವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಶಿವದಂಪತಿ
 ಗಳನ್ನು ಕವಿಯು ಸ್ತುತಿಸಿ, ಚಂದ್ರ ಕಿರಣಗಳಂತೆ ಅವರ ಕಾಂತಿಯು ಅಂತ
 ಧ್ವಾಂತ-ಅಂತರಂಗದ ಕತ್ತಲನ್ನು ಹರಿಸಿ ವಿಶ್ವವನ್ನು ಚಂದ್ರ ಕಿರಣದಿಂದ
 ಸಂತೃಪ್ತವಾದ ಚಕೋರ ಪಕ್ಷಿಯಂತೆ ಸುಖಮಯವಾಗಿ ಮಾಡಲಿ ಎಂದು
 ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಆಲಾಪದಿಂದೆ ಅಷ್ಟಾದಶವಿದ್ಯೆಯೊಳ್
 ಪರಿಣತಿಯನು ಕರುಣಿಸುವ,
 ಹಾಲು ನೀರನು ಬೇರೆಮಾಡುವಂದದೆ ಗುಣ-
 ದೋಷಗಳನು ಶುದ್ಧಿಗೈವ
 ಚೆಲುವಿನಂಜೆಗಳಂತೆ ತತ್ವವಿದರ ಸಂವಿತ್
 ಕಮಲಮಧುವ ಪಾನಗೈದು
 ನಲಿವ ಶಿವಾಧವ ಹಂಸಮಿಥುನಕೆ ಆ-
 ನತನಪ್ಪೆ ಕೈಗಳಮುಗಿದು

|| ೩೮ ||

ಸಾಧಕನ ಅನಾಹತ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ (ಹೃದಯ ಸ್ಥಾನ) ಶಿವ ದಂಪತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿಸಿ ಸ್ತುತಿಸಿದೆ.

ಆಗಮ ತಂತ್ರ ಶಾಸ್ತ್ರಗ್ರಂಥಗಳು ಶಿವ ಪಾರ್ವತಿಯರ ಸಂವಾದ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ “ಆಲಾಪದಿಂದ” ಆಷ್ವಾದಶ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಣತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಹಂಸವು ಹಾಲು, ನೀರುಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸುವಂತೆ ವಿಮರ್ಶೆಯಿಂದ ವಸ್ತುವಿನ ಗುಣದೋಷಗಳನ್ನು ಬೇರ್ಪಡಿಸಿ ಶುದ್ಧಿ ಗೊಳಿಸುವ ಹಂಸ ಮಿಥುನವನ್ನು ಶಿವ-ಪಾರ್ವತಿಯರಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ, ತತ್ತ್ವವಿದರ ಸಂವಿತ್-ಜ್ಞಾನರೂಪ ಕಮಲದ ಮಧುವ-ಮಕರಂದವನ್ನು ಪಾನ ಮಾಡುವ ಶಿವ ದಂಪತಿಗಳಿಗೆ ನಮನ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಆಷ್ವಾದಶವಿದ್ಯೆಗಳು ; ೧-೪ ನಾಲ್ಕು ವೇದಗಳು ೫-೧೦, ಶಿಕ್ಷಾ, ವ್ಯಾಕರಣ, ಭಂಡಸ್ಸು, ನಿರುಕ್ತ, ಜ್ಯೋತಿಷ, ಕಲ್ಪ, ಈ ಆರು ವೇದಾಂಗಗಳು, ೧೧ ಮೀಮಾಂಸ ೧೨ ನ್ಯಾಯಶಾಸ್ತ್ರ ೧೩ ಪುರಾಣಗಳು (೧೮) ೧೪ ಸ್ಮೃತಿ ನಿಬಂಧ ಗ್ರಂಥಗಳು, ೧೫-೧೮ ಉಪ ವೇದಗಳಾದ ಆರ್ಯವೇದ, ಧರ್ಮವೇದ, ಗಾಂಧರ್ವವೇದ, ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರ.

ದೇವಿ, ನಿನ್ನಯ ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನದೊಳುದಿಸಿದ
ಸಂವರ್ತಕಾಗ್ನಿಯನದರ
ಭಾವನಾತ್ಮಕ ಶಾಂತರೂಪಿಣಿ ಸಮಯೆಯ
ಪದ ಚತುಷ್ಟಯಕೆನ್ನ ನಮನ.
ಮುನಿದಿರೆ ಮೂರು ಲೋಕವನೇಕಕಾಲದೆ
ದಹಿಸುವ ಕ್ರೋಧರೂಪೊಂದು,
ಮನವೊಲಿದಿರೆ ದೃಷ್ಟಿಶಿಶಿರೋಪಚಾರದೆ
ತಾಪನ ಹರಿಸಲಿನ್ನೊಂದು

|| ೩೯ ||

ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತರಾದ ರುದ್ರಶಿವ ಸಮಯಾದೇವಿಯರನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿದೆ. ರುದ್ರಶಿವನು ಸಂವರ್ತಕಾಗ್ನಿ-ಪ್ರಳಯಾಗ್ನಿ ಸ್ವರೂಪನು, ಭಾವನಾತ್ಮಕಳಾದ ಸಮಯೆಯು ಶಾಂತ ಸ್ವರೂಪಿಣಿ. ರುದ್ರನ ಕ್ರೋಧ ಏಕ
Sri Vidyabharathi Book Centre, Sringeri

ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸುಡಬಲ್ಲುದು. ಸಮಯೆಯ ಕೃಪಾದೃಷ್ಟಿ ಶಿಶಿರೋಪಚಾರದಂತೆ
ಭಕ್ತರ ತಾಪವನ್ನು ಹರಿಸುವಂತಹುದು.

ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನವು ಅಗ್ನಿ ತತ್ವದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಸ್ಥಾನ.

ತಿಮಿರಕೆ ಶತ್ಯತಾನಾದಂತೆ ಸ್ಫುರಿಸುವ
ಮಿಂಚಿನೊಡ್ಡಣೆಯೆ ಶಕ್ತಿತನು,
ವಿಮಲ ರತ್ನಾಭರಣಗಳಾಗೆ ಬೆಳಗುವ
ಬಹುವರ್ಣಕಾಂತ ಇಂದ್ರಧನು,
ಮಣಿಪೂರ ಪದ್ಮದೊಳಿಹ ನಿನ್ನ ಶ್ಯಾಮಲ
ರುಚಿ ಶುಭ್ರಮೇಘಮಳೆಗೆರೆದು
ತಣಿಸಿ ಹರಮಿಹಿರ, ತಪ್ಪತ್ತಿಭುವನವ
ಪೊರೆಯೆ ಬೇಡುವೆನು ಕೈಮುಗಿದು

|| ೪೦ ||

ಮಣಿಪೂರ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತರಾದ ಶಿವ ಪಾರ್ವತಿಯರನ್ನು ಇಲ್ಲಿ
ಸ್ತುತಿಸಿದೆ. ಕತ್ತಲೆಯ ಶತ್ಯವಂತೆ ಹೊಳೆಯುವ ಮಿಂಚಿನ ಒಡ್ಡನೆ-ಸಮೂ
ಹವೇ ದೇವಿಯ ಶರೀರ. ಅದನ್ನು (ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ) ಕಂಡ ಸಾಧಕನು ಬಹು
ವರ್ಣದ ಕಾಮನ ಬಿಲ್ಲೆಂದು ಭ್ರಮಿಸುವುದು ಸಹಜ. ನೀಲ ವರ್ಣದ ಮೇಘ
ದಂತೆ ಕಾಣುವ ಆ ನಿನ್ನ ರೂಪ ಮೇಘ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿ ಮಳೆಗೆರೆದು ಮೂರು
ಲೋಕಗಳನ್ನು ತಣಿಸಲಿ ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾನೆ ಕವಿ.

ಮಣಿಪೂರವು ಜಲತತ್ವದ ಉಗಮ ಸ್ಥಾನ. ಅನಾಹತ ಚಕ್ರಸ್ಥ
ಸೂರ್ಯಕಿರಣಗಳು. ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನದ ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಕಾವೇರಿ ಮಣಿಪೂರವನ್ನು
ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಜಲವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟು ಮೇಘವಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನದ
ಹರಮಿಹಿರತಪ್ಪ-ಶಿವರೂಪಿ ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಕಾದ ಮೂರು ಲೋಕಗಳನ್ನು
ಜಲ ವೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತಣಿಸಲಿ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಇದನ್ನು ಭಾವಪೂರ್ಣ
ವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುವ ತೈತ್ತರೀಯ ಆರಣ್ಯಕದ ಋಕ್ಕನ್ನು ಮುಂದೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ತದಿಂದ್ರ ಧನುರಿತ್ಯಜ್ಯಂ ಅಭ್ರವರ್ಣೇಷು ಚಕ್ಯತೇ
ಏತದೇವ ಶಂಯೋ ಬಾರ್ಹಸ್ಪತ್ಯಸ್ಯ ಏತತ್ ರುದ್ರಸ್ಯ ಧನುಃ.

ಮೇಘ ಮಧ್ಯದ ಆ ಇಂದ್ರಧನು-ಕಾಮನಬಿಲ್ಲು ಅಜ್ಯಂ ಇತಿ-ಹೆದೆಯಿ
ಲ್ಲದ್ದಾಗಿ ಬಾರ್ಹಸ್ಪತ್ಯಂ-ಬೃಹಸ್ಪತಿ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಶಂಸಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ರುದ್ರನ
ಪಿನಾಕವೆಂಬ ಧನುಷೂ ಇದೆ.

ದೇವಿ, ನಿನ್ನಯ ಮೂಲಾಧಾರಪದ್ಮದೆ ನವ

ರಸ ಭಾವ ತಾಂಡವಕೆಳಸಿ

ಲಾವಣ್ಯವತಿ ಲಾಸ್ಯಪರೆ ಸಮಯೆಯ ಕೂಡಿ

ಭೈರವನಿರೆ ರೂಪ ಮೆರೆಸಿ,

ಅವರೀರ್ವರನುರಾಗ ಘನಿಸಿ ಬಿಂದುಗಳಾಗೆ

ಕಂಡುದು ಸೃಷ್ಟಿವಿಧಾನ,

ಭುವನಕಾದುದು ಪರಾನಂದಮುದಯಿಸಿರೆ

ಜನನೀ ಜನಕರನುದಾನ

|| ೪೦ ||

ಓ ದೇವಿ, ಭೈರವ ರೂಪಿ ಪರಮಶಿವನು, ನಿನ್ನ ಮೂಲಾಧಾರ ಪದ್ಮ
ದಲ್ಲಿ ನವಾವರಣ ಪ್ರತೀಕವಾದ ನವರಸಗಳ ತಾಂಡವನೃತ್ಯಕ್ಕೆಳಸಿ ಲಾಸ್ಯ
ಪರೆಯಾದ ಸಮಯ ರೂಪಿ ಆನಂದ ಭೈರವಿಯೊಡನೆ ನಾಟ್ಯವಾಡುತ್ತಿರಲು,
ಅವರ ಅನುರಾಗ ಘನಿಸಿ ಬಿಂದು ರೂಪ ತಾಳಿ ಜಗತ್ತಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗು
ತ್ತದೆ. ವಿಶ್ವ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಜನನೀ ಜನಕರು ಲಭಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.
ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ ರಹಸ್ಯಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ವಿವರಿಸಿದೆ.

ಅಧಾರ ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನ ಚಕ್ರಗಳು ತಮೋ ಲೋಕಗಳಾಗಿ ಕಾಪಾಲಿಕಾದಿ
ಕೌಲ ಮತಗಳ ಬಾಹ್ಯಪೂಜೆಯ ಸ್ಥಾನಗಳಾದ್ದರಿಂದ, ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಬಾಹ್ಯ
ಪೂಜೆಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ ಭಾವನಾ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಮಾನಸಿಕ ಅಂತರ ಪೂಜೆ
ಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸುವ ಸಮಯಾಚಾರವು, ಮೇಲಿನ ಎರಡು ಚಕ್ರಗಳಲ್ಲಿ
ಶಿವನನ್ನು ತಾಂಡವ ನಾಟ್ಯದ ಮಹಾ ಭೈರವನೆಂದೂ ದೇವಿಯನ್ನು
ಲಾಸ್ಯ ಪ್ರಿಯೆಯಾದ ಸಮಯಾ ರೂಪದ ಆನಂದ ಭೈರವಿಯೆಂದೂ ಭಾವಿಸಿ
ಉಪಾಸಿಸುವುದು ಸಮಯಾಚಾರ. ಅದರಂತೆ ಶ್ರೀಚಕ್ರದ ಮಧ್ಯದ ತ್ರಿಕೋ
ಣವು ಜಗತ್ತಿನ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಬಿಂದುವಿನ ಸ್ಥಾನ.

ಶ್ರೀವಿದ್ಯೆಯ ಪ್ರತಿಪಾದಕರಾದ ಭಾಸ್ಕರಾಚಾರ್ಯರು ಲಲಿತಾ ಸಹಸ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಸಮಯಾ ದೇವಿಯ ಇನ್ನೊಂದು ರೂಪವೇ ಕುಂಡಲಿನಿ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರಾದರೂ ಸಮಯ ಮತದಂತೆ ಕುಂಡಲಿನಿಯು ಬ್ರಹ್ಮ ವಿಷ್ಣು ರುದ್ರ ಗ್ರಂಥಿಗಳನ್ನು ಭೇದಿಸಿಕೊಂಡು ಸಹಸ್ರಾರದಲ್ಲಿ ಸದಾಶಿವನನ್ನು ಸೇರಿದಾಗ ಮಾತ್ರವೇ ಮೋಕ್ಷವೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸೌಂದರ್ಯ ಲಹರಿಯಲ್ಲಿ ಭಗವಾನ್ ಶಂಕರರು ಹೇಳುವುದೂ ಇದೇ ಆದುದರಿಂದ ಶ್ರೀವಿದ್ಯೆಗೂ ಸಮಯಾ ಚಾರಕ್ಕೂ ಯಾವ ಭೇದವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಭೈರವ ರೂಪಿ ಶಿವನೊಡನೆ ಐದು ವಿಧವಾದ ಸಾಮ್ಯಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ದೇವಿಯನ್ನು ಸಮಯಾ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಆ ಸಾಮ್ಯಗಳೆಂದರೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಸಾಮ್ಯ, ಅವಸ್ಥಾನ ಸಾಮ್ಯ, ಅನುಷ್ಠಾನ ಸಾಮ್ಯ, ರೂಪಸಾಮ್ಯ, ನಾಮಸಾಮ್ಯ, ಜಗತ್ತಿನ ಮಾತಾಪಿತೃಗಳಾದ ಮಹಾ ಭೈರವ ಆನಂದ ಭೈರವಿಯರ ಸಾಮ್ಯಗಳನ್ನು ಭಗವತ್ ಪಾದರು ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸೌಂದರ್ಯ ಲಹರಿಯ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ಕಾಳೀದಾಸ ಮಹಾಕವಿ “ರಘು ವಂಶ” ಮಹಾಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿರುವುದನ್ನು ಹಿಂದೆ ತಿಳಿಸಿದೆ.

ವಿಶೇಷ ಸೂಚನೆ : ಸೌಂದರ್ಯ ಲಹರಿಯ ತತ್ತ್ವ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಮೊದಲ ೪೧ ಶ್ಲೋಕಗಳು “ಆನಂದ ಲಹರಿ” ಎಂದೂ, ವರ್ಣನಾ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಉಳಿದ ೫೯ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು “ಸೌಂದರ್ಯ ಲಹರಿ” ಎಂದೂ ಕರೆಯುವ ಅವಾಚೇನ ವಿಧಾನವನ್ನು ಮೂಲಕತೃಗಳಾದ ಭಗವತ್ ಪೂಜ್ಯಪಾದರಾಗಲಿ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರ ದೇಶಿಕರಾಗಲಿ ಹೇಳಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿಲ್ಲ. ಉಳಿದ ೫೯ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ತತ್ತ್ವಾಂಶಗಳಿಗೆ ವಿವರಣೆ ಕೊಟ್ಟು ಉಳಿದವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಠಿಣ ಪದಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಟಿಪ್ಪಣಿಯಾಗಿ ಕೊಡಲಾಗುವುದು.

ಮಾನ್ಯ ವಾಚಕರು ದಯಮಾಡಿ ಇದನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿ ಅನುವಾದಕನ ನಮ್ರ ವಿನಂತಿ.

ಗೆಗನವ ಚಿಳಗುವ ದ್ವಾದಶಾದಿತ್ಯರ
 ಮಣಿಗಳಂದದೆ ಅಳವಡಿಸಿ
 ಸೊಗಸಿಂದೆ ರಚಿಸಿದ ನಿನ್ನ ಮಕುಟವನು
 ಬಣ್ಣ ಸೆ ಉಪಮೆಯನರಸಿ
 ಸನಿಹದ್ವರತ್ನ ರಾಜಿಯು ಪ್ರಭೆ ಮಸಗಿರೆ
 ಕಳೆಗುಂದಿದಿಂದು ಲೇಖಿಯನು
 ಅನಿಮಿತ್ತದಿಂದ್ರಧನುವಿದೆಂದು ಭ್ರಮಿಸುತೆ
 ಕವಿ ತನ್ನ ತಾ ನಗಿಸಿದನು.

||೪೨||

ದೇವಿಯ "ಕೇಶಾದಿ ಪಾದಾಂತ" ವರ್ಣನಾ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಕೇಶದ
 ಸ್ತುತಿಕವಾದ "ಮಕುಟ" ದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದೆ. ದ್ವಾದಶಾದಿತ್ಯರು ಮಣಿ
 ರೂಪದಿಂದ ಮಕುಟದಲ್ಲಿರುವರೆಂದು ಅರಿತ ಕವಿ ವರ್ಣನೆಗೆ ತಕ್ಕ ಉಪಮೆ
 ಯನ್ನು ಹುಡುಕುತ್ತಾ ಮಣಿ ಪ್ರಭೆಯಿಂದ ಕಾಂತಿ ಗುಂದಿದ ಮಸ್ತಕದ
 ಚಂದ್ರಲೇಖಿಯನ್ನು ಅನಿಮಿತ್ತ-ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ ಕಂಡು ಬಂದ ಕಾಮನಬಿಲ್ಲೆಂದು
 ಭ್ರಮಿಸಿ, ನಿಜವರಿತಾಗ, ನಕ್ಕುದನ್ನು "ಕವಿ ತನ್ನ ತಾ ನಗಿಸಿದನು" ಎಂದು
 ವ್ಯಂಗ್ಯೋಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಅರಳಿದ ನೈದಿಲೆ ವನದ ಚೆಲ್ವನುಗೆದ್ದ
 ನಿನ್ನ ನಿಬಿಡ ನೀಲ ಮೃದುಳ
 ಕುರುಳಗಳೆನ್ನಯ ಮನದಳಳನು ಹರಿ -
 ಸುತ್ತೆ ಮಾಡಲದನು ವಿಮಲ.
 ಅದರೊಂದು ಸುರಭಿಯು ಪಡೆವಾಸೆ ಪ್ರಬಲಿಸೆ
 ಇಂದ್ರನುದ್ಯಾನದೊಳಿರುವ
 ವಿಧ ವಿಧ ಕಲ್ಪಕ ತರುಗಳ ಸುಮರಾಜಿ
 ಆಶ್ರಯಿಸಿದೆ ನಿನ್ನ ಮುಡಿಯ

||೪೩||

ದೇವಿಯ ಕೇಶ ರಾಶಿಯನ್ನು ಅರಳಿದ ನೈದಿಲವನಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿದ ಕವಿ,
 ಅದರೊಂದು ಪರಿಮಳವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಆಸೆಯಿಂದ ಇಂದ್ರನ ಉದ್ಯಾನದ
 ಕಲ್ಪಕ ವೃಕ್ಷಗಳು ಹೂವಾಗಿ ನಿನ್ನ ಹೆರಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ.

ನಿನ್ನ ಮೊಗದ ಲಾವಣ್ಯಲಹರಿಯಾಗಿ
ಹರಿಯುತ್ತಿರಲು ಅದರೊಂದು
ಭಿನ್ನಾಂಶ ನಿನ್ನ ಸೀಮಂತ ಸರಣಿಯಾಗಿ
ಪೊರೆಯಲಿ ನಮ್ಮನೆಂದೆಂದು.
ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ನಿನ್ನ ಹೆರಳ ಕಾರ್ಗತ್ತಲ
ವೈರಿವೃಂದವ ಬಂಧಿಸಿಡಲು
ಪಲ್ಲವಿಸಿದ ನವ್ಯ ರವಿಕಿರಣಗಳೊಡ್ಡ
ಕುಂಕುಮ ಬೊಟ್ಟುದಾದೆನಲು

||೪೪||

ಓ ದೇವಿ, ನಿನ್ನ ಮುಖದ ಸೊಬಗು ರಸ ರೂಪದಿಂದ ಹರಿಯುತ್ತಿರಲು
ಅದರ ಒಂದು ಭಾಗ ನಿನ್ನ ಸೀಮಂತ-ಬೈತಲೆಯಾಗಿ ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಿ. ಅಲ್ಲಿ
ಕಾಣುವ ಕತ್ತಲೆಯ ವೈರಿ ಸಮೂಹವನ್ನು ಬಂಧಿಸಿಡಲು ಹುಟ್ಟಿದ ನವ್ಯ
ರವಿಯ ಕಿರಣಗಳು ಹಣೆಗಿಟ್ಟ ಕುಂಕುಮದ ಬೊಟ್ಟುಗಲಿ.

ಭೃಂಗಕಲಭದಂತೆ ನೀಲಿಯ ಪ್ರಭೆಯಿಂದೆ
ಸಹಜಕುಟಿಲತೆಯ ಮೆರೆವ
ಮುಂಗುರುಳಿಸೆದಿರೆ ನಿನ್ನ ಮೊಗವು ನಗೆ-
ಗೀಡು ಮಾಡಿತ್ತು ತಾವರೆಯು.
ನಿನ್ನ ಮುಗುಳು ನಗೆಗೊದಗಿದ ಪಲ್ಲಳ
ಕಾಂತಿಯಾಗಿರಲು ಕೇಸರವು,
ಮುನ್ನ ಸ್ಮರನ ಸುಟ್ಟ ಶಿವನ ಲೋಚನ ಮಧು-
ಕರಗಳಿಗಾಯ್ತು ಮಾಡಕವು.

||೪೫||

ಭೃಂಗ ಕಲಭ—ಮರಿದುಂಬಿ. ನಕ್ಕಾಗ ಕಾಣುವ ಹಲ್ಲುಗಳು ಮೊಗದಾ
ವರೆಯ ಕೇಸರಗಳು. ಇವುಗಳಿಂದ ಬೆಳಗುವ ಮೊಗವು ಹಿಂದೆ ಕಾಮನನ್ನು ಸುಟ್ಟ
ಶಿವನ ಕಣ್ಣುಗಳೆಂಬ ಭ್ರಮರಗಳನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತದೆ. ಮಾಡಕ-ಅಮಲೇರಿ
ಸುವ ವಸ್ತು.

ಚೆಲುವ ತಿಂಗಳ ಬೆಳಕೆನಿಸಿರೆ ನಿನ್ನಯ
ಹಣೆಯಾದುದರ್ಥೆಂದು ಶಕಲ,
ವಿಲಿಖಿತ ಮಣೆನುಕುಟದ ಚಂದ್ರಲೇಖೆಯ
ಉಳಿದರ್ಥವಾಯ್ತು ಸುವಿಮಲ.
ಎರಡೊಂದು ಗೂಡಿ ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿರೆ ಪೂರ್ಣ,
ಶುಭವೆನಿಸಿತು ವಿಪರ್ಯಾಯ.
ಸುರಿಸಿ ಸುಧೆಯ ಲೋಕಗಳನೆಲ್ಲ ನಲಿಸುವ
ರಾಕಾ ಸುಧಾಕರನುದಯ

||೪೬||

ವಿಪರ್ಯಾಯ-ಅಸಮವಾದ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ. ದೇವಿಯ ಹಣೆಯು
ಅರ್ಥೆಂದು ಶಕಲ-ಚಂದ್ರನ ಅರ್ಧಭಾಗಕ್ಕೆ ಮಸ್ತಕದ ಚಂದ್ರಲೇಖೆಯ ತುಣು
ಕನ್ನು ಜೋಡಿಸಿ ಚಂದ್ರನು ಪೂರ್ಣನಾದನೆನ್ನುವುದು ವಿಪರ್ಯಾಯವಾದರೂ
ಹುಣ್ಣಿಮೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸಿ ಶುಭವೆನಿಸಿತು.

ಭುವನದ ಭೀತಿಯ ಹರಿಸುವ ತನಕದೆ
ನಸುಬಾಗೆ ನಿನ್ನ ಹುಬ್ಬೆರಡು
ಅವಿರತಚಲಿಸುವ ಕಂಗಳೆ ಮದನನ
ಬಿಲ್ಲೆಂಬ ಭ್ರಮೆ ಉದಿಸಿದುದು.
ದೃಷ್ಟಿಯೆ ಹೆದೆಯಾಗಿ ರತಿಪತಿ ಅದ ತನ್ನ
ಬಲಗೈಯ ಮುಷ್ಟಿಯಿಂದೆಳೆದು
ಸೃಷ್ಟಿಪ್ರಚೋದಕ ಭಾವ ಬಾಣಗಳನು
ಬಿಡುತಿರುವನೊ ಕಾಣಲರಿದು

||೪೭||

ದೇವಿಯ ಹುಬ್ಬುಗಳೇ ಸುಂದರವಾದ ಬಿಲ್ಲು ಎಂದು ತಿಳಿದ ಕಾಮನು
ನೋಟವನ್ನೇ ಹೆದೆ-ಬಿಲ್ಲಿನ ಹಗ್ಗವಾಗಿ ಭಾವಿಸಿ ಬಾಣ ಹೂಡಿ ಸೃಷ್ಟಿ ಪ್ರಚೋ
ದಕವಾದ ಬಾಣಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟನೋ ಎಂದು ಕವಿಯ ಅನಿಸಿಕೆ, ರೂಪಕಾ
ಲಂಕಾರ.

ದೇವಿ ನಿನ್ನಯ ಎಡೆಗಣ್ಣು ರವಿ ಎನಿಸೆ
 ಹಗಲಿಗಾದುದು ತುಂಬು ಬೆಳಕು,
 ಭಾವಿಸೆ ಬಲಗಣ್ಣು ಚಂದ್ರಮನಾಗಿರೆ
 ಇರುಳು ವಿಶ್ರಾಂತಿಯ ನಸುಕು,
 ಇನ್ನುಳಿದಿಹ ಹಣೆಗಣ್ಣು ಅರಳಿರುವ
 ಹೊನ್ನ ತಾವರೆಯಿಂದದೆಯೆ,
 ಉನ್ನತಿಗೇರಿತು ಸಂಧ್ಯಾಭಿಧಾನದೆ
 ಇರುಳು ಹಗಲುಗಳ ಬೆಸುಗೆ.

||೪೮||

ನಿನ್ನ ಕಂಗಳ ದೃಷ್ಟಿ ಭೇದವನರಿಯೆ, ವಿ-
 ಶಾಲಾ, ಕಲ್ಯಾಣಿ, ಅಯೋಧ್ಯಾ,
 ಅನನ್ಯ ಕರುಣೆ ಧಾರಾ, ಅತಿಶಯ ಮಧುರಾ, ಭೋ-
 ಗವತಿ, ಅವಂತಿ, ಬಹುವಿಜಯಾ
 ಎಂಬ ವಿಶಿಷ್ಟಾರ್ಥ ಪದಗಳು ಬಳಿಕಾಯ್ತು
 ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳ ನಾಮ,
 ತುಂಬು ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆ, ವ್ಯವಹಾರಯೋಗ್ಯ ಸಂ-
 ಪನ್ನ ನುಡಿಯ ರಮ್ಯ ಧಾಮ

||೪೯||

ದೇವಿಯ ದೃಷ್ಟಿ ಭೇದಗಳಾದ ವಿಶಾಲಾ-ಅಂತರಂಗದ ವಿಕಾಸದಿಂದ ಲಭಿ
 ಸುವ ಅತೀಂದ್ರಿಯ ದೃಷ್ಟಿ, ಕಲ್ಯಾಣಿ-ಸ್ಫುಟವಾದ ಕಾಂತಿಯಿಂದ ಶುಭಕಾರಕ,
 ಅಯೋಧ್ಯಾ—ಯಾರಿಂದಲೂ ಎದುರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲದ್ದು, ಧಾರಾ-ಜನತೆ
 ಯಲ್ಲಿ ಅನನ್ಯ ಕೃಪಾ ಸೂಚಕ, ಮಧುರ-ಸವಿಯಾದದ್ದು, ಭೋಗವತಿವಿಲಾಸ
 ಉಪಭೋಗಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲ ನಾಗರಿಕರಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಅವಂತಿ-ಮುಗ್ಧ
 ತಿಯ ಸರಳ ದೃಷ್ಟಿ, ವಿಜಯಾ-ಕಣ್ಣಿನ ಗುಡ್ಡೆಗಳು ಪಾರ್ಶ್ವಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿ ತೃಪ್ತಿ
 ಸೂಚಕ, ಇವು ದೃಷ್ಟಿ ಭೇದವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವ ಪಾರಿಭಾಷಿಕ ನುಡಿಗಳಾಗಿ
 ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಆಮೇಲೆ ಪ್ರಮುಖ ನಗರಗಳ ಹೆಸರಾದವು. ಕೊನೆ ಎರಡು
 ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಈ ನಗರಗಳ ಶ್ರೀಮಂತಿಕೆ, ವ್ಯವಹಾರ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸುಸಂಸ್ಕೃತ
 ಭಾಷೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ರಸ ಕವಿಗಳ ಸಂದರ್ಭೋಚಿತ ನುಡಿಗಳ
ಮಕರಂದ ಪಾನದ ಪಡೆದ
ರಸಿಕತೆ ಮೆರೆವ ನಿನ್ನಯ ಶ್ರವಣಗಳನು
ಅಶ್ರಯಿಸುತ್ತೆ ಡೆಬಿಡದ
ನಿನ್ನ ಮನೋರಮ ನೇತ್ರಭ್ರಮರಗಳಾ-
ಸ್ವಾದಿಸಿ ನವರಸಗಳನು
ತನ್ನ ಚಂಚಲತೆಯ ಮೆರೆಸಿರೆ ಕರುಣುತೆ
ಕೆಂಪಡರಿತೊ ಹಣೆಗಣ್ಣು ?

||೫೦||

ರಸಭರಿತ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಕೇಳಿ ರಸ ತುಂಬಿದ ದೇವಿಯ ಕಿವಿಗಳ ಬಳಿ
ಯಿದ್ದ ಕಣ್ಣುಗಳು ನವರಸಾಸ್ವಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಮಗ್ನವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು
ಕೋಪದಿಂದ ಹಣೆಗಣ್ಣು ಕೆಂಪಾಯಿತೇ ಎಂದು ದೇವಿಯನ್ನು ಕವಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸು
ತ್ತಾನೆ.

ಶಿವನೊಳು ಶೃಂಗಾರರಸಭರಮಿತರೋಳ್
ಕುತ್ತಿತ ಭಾವ ಸಂಕುಚಿತ,
ಸುರನದಿಯೊಳು ರೋಷಯುತಮದ್ರೀಶನ
ಚರಿತೆಯೋಳ್ ವಿಸ್ಮಯ ಭರಿತ,
ಶಿವನ ಜಟಿಯೊಳಿಹ ಅಹಿಗತಿಶಯ ಭೀತಿ,
ಗೆಳತಿಯರೊಳು ಸ್ನೇಹ ಪೂರ್ಣ
ವಿವಿಧ ಭಂಗಿಯನಿಂತು ತಳೆವ ನಿನ್ನಯ ದೃಷ್ಟಿ
ನನ್ನ ಮೇಲಿರಲಿ ಸಕರುಣ.

||೫೧||

ದೇವಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ನವರಸಗಳನ್ನು ಕಂಡ ಕವಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ, ಶಿವ
ನಲ್ಲಿ ಶೃಂಗಾರ, ಶಿವನಿಂದಕರಲ್ಲಿ ಕುತ್ತಿತ- ಅಸಹನೆ ಮನಃ ಸಂಕೋಚಗಳನ್ನು
ಸೂಚಿಸುವ ರಾದ್ರ ಭೇಭಿತ್ಸರಸಗಳು; ಸವತಿಯೆಂದು ಗಂಗಾ ನದಿಯಲ್ಲಿ
ವೀರ ರಸದ ರೋಷ, ಶಿವನ ಚರಿತ್ರೆ ಕೇಳಿದಾಗ ಅದ್ಭುತ ರಸದ ವಿಸ್ಮಯ;
ಶಿವನ ಆಭರಣಗಳಾದ ಹಾವುಗಳಲ್ಲಿ ಭಯಾನಕ, ಸಖಿಯರಲ್ಲಿ ಹಾಸ್ಯ, ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ
ಅನುಗ್ರಹ ರೂಪವಾದ ಕರುಣೆ ಶಾಂತಿ ರಸಗಳು, ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗಿವೆ.

ಹರಡಿರೆ ಕಿವಿಗಳವರೆಗೆ ಕುರುಳು ಗರು-

ತ್ಮಂತನಂದದೊಳವತರಿಸಿ,

ಪುರಗಳ ದಹಿಸಿದ ಪರಶಿವನಂತರಂ-

ಗದೆ ಪ್ರೇಮರಸಪೂರ ಹರಿಸಿ

ಮೆರೆವ ನಿನ್ನೆರಡು ಕಣ್ಣುಗಳ ಬಣ್ಣ ಪರೆ ಹಿ-

ಮಾದ್ರಿ ಕುಲೋತ್ತುಂಗ ಕಲಿಕೆ,

ಅರಲಂಬನಾಕರ್ಣಮೆಳೆದು ಬಿಟ್ಟು ಕುಸಮ-

ಬಾಣದ ನೆನಪಾಯ್ತು ಮನದೆ.

||೫೨||

ದೇವಿಯನ್ನು “ಹಿಮಾದ್ರಿ ಕುಲೋತ್ತುಂಗ ಕಲಿಕೆ” ಪರ್ವತ ರಾಜ ಹಿಮವಂಶನ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಅತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಹೂನೊಗ್ಗೆ ಎಂದು ಸಂಭೋದಿಸಿ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ ಕವಿ: ಗರುತ್ಮಂತ-ಪಕ್ಷಿ ರಾಜ ಗರುಡನಂತೆ ಕಿವಿಗಳವರೆಗೆ ಹರಡಿದ ಮುಂಗುರುಗಳನ್ನು ಆಡಿಸುತ್ತ ನೀನು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡು ತ್ರಿಪುರಗಳನ್ನು ಸುಟ್ಟು ಪರಶಿವನಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಮರಸ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಹರಿಸಿದ ನಿನ್ನನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ನನಗೆ ಕಾಮದೇವನು ಕಿವಿಯವರೆಗೆ ಎಳೆದು ಬಿಟ್ಟು ಹೂಬಾಣಗಳ ನೆನಪಾಯಿತು.

ಮೂರು ಬಣ್ಣದ ನಿನ್ನ ಕಂಗಳ ಕಾಂತಿಗೆ

ಕಾಡಿಗೆ ಕಪ್ಪಲೇಪಿಸಿರೆ

ಬೇರೆ ಬಣ್ಣಗಳಾಗಿ ಕಾಣುತಲಿಹುದೆಂದು

ಬೇಸರಾಯಿತೆ ಶಿವದಯಿತೆ ?

ವಿಶ್ವದ ಪುನರ್ವೃಷ್ಟಿಗಳಸಿದೆಯೋ ಬ್ರಹ್ಮ

ವಿಷ್ಣು ರುದ್ರರ ಪುನರ್ಘಟಿಸಿ !

ನಶ್ವರವಾದುದೊ ಸತ್ವರಜಸ್ತನೋ-

ಗುಣಗಳಾಲ್ವಿಕೆ ಜಡವೆನಿಸಿ

||೫೩||

ಸತ್ವ ರಜತನೋಗುಣಗಳ ಪ್ರತೀಕವಾದ ದೇವಿಯ ಮೂರು ಬಣ್ಣದ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಕಾಡಿಗೆ ಕಪ್ಪನ್ನು ಲೇಪಿಸಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಕವಿ ದೇವಿಯನ್ನು

ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ವಿಶ್ವದ ಪುನರ್ವೃಷ್ಟಿಗಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಪುನರ್ಘಟಿಸುವಿರಾ ? ಸತ್ವಾದಿಗುಣಗಳ ಅಲ್ಪಕೆ ಜಡವಾಯಿತೆ ? ಎಂದು.

ಪರಶಿವನೊಳು ನೆಟ್ಟ ಮನಸಿನಂಗನೆ, ನಮ್ಮ
ಪಾವನಗೊಳಿಸೆ ನೀನಿಂದು
ಕರುಣೆವೆರಸು ಕಂಗಳರುಣ ಧವಳ ನೀಲ
ಕಾಂತಿಯ ಮೆರಸುತೆ ಬಂದು,
ನದವಾಗಿ ಶೋಣರೂಪದೆ ಗಂಗಾ ಯಮುನೆಯ-
ರೆಂಬ ನದೀ ನಾರಿಯರನು
ಪದುಳದೆ ಕೂಡಿ ತ್ರಿವೇಣಿ ಸಂಗಮವಾಗಿ
ಹರಿವೆ ಹರಿಸಿ ಪಾಪಗಳನು

||೫೪||

ಗಂಗೆಯ ಧವಳ, ಯಮುನೆಯ ನೀಲ, ಈ ಎರಡು ನದೀ ನಾರಿಯರನ್ನು ರಕ್ತವರ್ಣದ ಪುನ್ನದ ಶೋಣಾ ಕೂಡುವುದರಿಂದ ಪಾಪ ಹಾರಕವಾದ ತ್ರಿವೇಣಿ ಸಂಗಮವಾಗುತ್ತದೆ.

ನಿನ್ನ ಕಣ್ಣುಗಳ ಉನ್ನೇಷ ನಿಮೇಷವೆ
ಜಗದುದಯಾಸ್ತಕಾರಣವು
ಮುನ್ನ ಪರಿಣತ ಅಭಿಜ್ಞ ಮತಿಗಳಿದ
ಸಂತರಂದದೆ ನುಡಿದಿಹರು.
ಧರಾಧರ ರಾಜನ್ಯಕನ್ಯೆ, ನೀನರಿತಿದ
ಉನ್ನೇಷದುದಿಸಿದ ಜಗವ
ಪೊರೆಯೆ ಪ್ರಳಯದಿಂದೆ ಅನಿಮೇಷ ಲೋಚನೆ
ಆಗಿರುವೆಯೊ ತೋರಿದಯವ

||೫೫||

ದೇವಿಯ ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ ತೆರೆಯುವುದೇ ಜಗತ್ತಿನ ಉದಯಾಸ್ತಗಳೆಂಬ ಅಭಿಜ್ಞ ರ ಮತಾನುಸಾರವೆಂದು ಉದಯಿಸಿದ ಜಗತ್ತು ನಾಶವಾಗುವುದು.

ದಿರಲೆಂದು ದೇವಿಯು “ಅನಿಮೇಷ” ಮುಚ್ಚದಿರುವಕಣ್ಣಿನವಳಾಗುತ್ತಾಳೆ
ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಕವಿಗಳ ಬಳಿಯಿದ್ದು ಪಿಶುನಿಮಾತಾಡುವ
ನಿನ್ನ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಬೆದರಿ
ಅವಿತುಕೊಂಡಿರುವವೊ ನೀರಲಿ ಮೀಂಗಳು,
ತೆರೆದ ಕಂಗಳ ದೀನಜೀವಿ,
ಅಂತೆ ಕಂಗಳ ಚೆಲುವಿಗೆ ನಾಚಿ ಕುಮುದಶ್ರೀ
ದಳದ ಕದನ ಮುಚ್ಚಿ ಹಗಲು
ಬಂತೆನೆ ನಿಶಿ, ತೆರೆಯುತೆ ಹೊರಬರುವಳು.
ಸಮನಾಯ್ತು ಭೀತಿ-ಈರ್ವರಿಗು

||೫೬||

ಕವಿಗಳು ದೇವಿಯ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದ್ದನ್ನು ಕಂಡು ಮೀನು ನೀರ
ಲ್ಲಡಗಿದವು. ನೈದಿಲೆಯು ಹಗಲಲ್ಲಿ ದಳಗಳ ಮರೆಯಲ್ಲಿದ್ದು ರಾತ್ರಿಯಾದಾಗ
ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅರೆಬಿರಿದಿಹ ನೈದಿಲಂದನೆಲ್ಲವ ಕದ್ದ
ನಿನ್ನ ಕಂಗಳ ಕೃಪಾದೃಷ್ಟಿ,
ತೊರೆಯಾಗಿ ಹರಿದರೆ ಅದರೊಳೀ ದೀನನ
ಮುಳುಗಿಸುವುದೆ ನವಸೃಷ್ಟಿ.
ಗಿರಿರಾಜಸುತೆ, ನಿನಗಿದರಿಂದಿನಿತು ಹಾನಿ
ಇಲ್ಲ ನಾನಾಗುವೆ ಧನ್ಯ !
ಆರಮನೆ ಅಡವಿ ಎಂಬಂತರವಿಲ್ಲದೆ
ಶಶಿ ಬೆಳಗುವಳು ಸಮಾನ

||೫೭||

ದೇವಿ, ನಿನ್ನಯ ಕಣ್ಣು ಕಿವಿಗಳ ನಡುವಣ
 ಕೆನ್ನೆ ಕುಟಿಲತೆಯ ಮರಸೆ
 ಹೂವಂಬಿನಾತನ ಕೋದಂಡ ಇದೆ ಎಂಬ
 ಭಾವನೆ ಮನದೊಳಗುದಿಸೆ-
 ಶ್ರವಣಪಥವ ದಾಟಿ ಮುಂದೆ ನಡೆಯುತಿಹ
 ಅಪಾಂಗ ವ್ಯಾಸಂಗ ವಿಲಾಸ
 ಹವಣಿಸಿರೆ ರತಿಪತಿ ಶರಸಂಧಾನ-
 ಕಾದುದು ಪ್ರತಿಭೆ ಅದರ್ಶ

||೫೮||

ದೇವಿಯ ಕಣ್ಣು ಕಿವಿಗಳ ನಡುವೆ ನಡೆಯುವ ಅಪಾಂಗ ವ್ಯಾಸಂಗ-
 ಓರೆನೋಟದ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಕಂಡು ಕಾಮನು ತನ್ನ ಶರಸಂಧಾನ ಚಾತುರ್ಯ
 ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಇದು ಸರಿಯಾದ ಆದರ್ಶವೆಂದು ತಿಳಿದು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದನು
 ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಮಿರುಗುವ ನಿನ್ನ ಕೆನ್ನೆಗಳೆ ಕನ್ನಡಿಯಾಗೆ
 ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸಿದ ಓಲೆ ಎರಡು
 ಗಿರಿಜಾತೆ, ನಿನ್ನಯ ಮೊಗವೆಂಬ ಅನುಪಮ
 ರಥಕಾಗೆ ನಾಲ್ಕು ಚಕ್ರಗಳು,
 ಕಲಿಕಾಮನದನೇರಿ ರವಿಶಶಿ ಚಕ್ರದ
 ಪೃಥ್ವಿರಥದೊಳಿಹ ಶಿವನ
 ಕಲಿತನದಿಂದೆ ಕಾದಾಡಿ ಗೆಲುವೆನೆಂದು
 ತಿಳಿಯುತ್ತಾದನು ಮತಿಹೀನ

||೫೯||

ದೇವಿಯ ಮುಖವೆಂಬ ರಥಕ್ಕೆ ಕೆನ್ನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸಿದ ಓಲೆಗಳೂ
 ಸೇರಿ ನಾಲ್ಕು ಚಕ್ರಗಳಾಗಲು ಅದನ್ನೇರಿದ ಕಾಮನು ಸೂರ್ಯ ಚಂದ್ರರೆಂಬ
 ಎರಡೇ ರಥಗಳಿರುವ ಪೃಥ್ವಿರಥದಲ್ಲಿರುವ ಶಿವನನ್ನು ಸೋಲಿಸುವೆನು ಎಂದು
 ಭಾವಿಸಿ ಮತಿಹೀನನಾದನು.

ಅನ್ಯತ ಲಹರಿಯು ಮಾಧುರ್ಯವ ಹರಿಸುವ
 ತನ್ನ ಸೂಕ್ತಿಗಳನು ವಾಣಿ
 ಅಮಿತೋತ್ಸಾಹದ ಹಾಡುತಿರಲದ ಶ್ರವಣ ಸು-
 ವರ್ಣಸಾತ್ರದ ಪಾನಮಾಡಿ
 ದೇವಿ ಮೆಚ್ಚುಗೆ ತೋರೆ ತಲೆಯ ನಾಡಿಸೆ ಮಣೆ-
 ಕುಂಡಲಗಳ ರುಣಿತ್ಕಾರ,
 ಭಾವುಕತೆಯ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆ ತಾನಾದುದು
 ಗಾನಕೊಪ್ಪುವ ಶೃತಿಧಾನ

||೬೦||

ಗಿರಿಜೆ, ನಿನ್ನಯ ನಾಸಾದಂಡನೆ ಹಿಮಗಿರಿ
 ವಂಶಧ್ವಜದ ಬಿದುರೆನಿಸಿ
 ದೊರಕಿಸಲೆನಗಿಂದು ನಿನ್ನ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯದ
 ಸೌಭಾಗ್ಯಗಳನು ಸಂದಣಿಸಿ
 ತನ್ನೊಳಗಿನ ಮುತ್ತುಗಳ ಚಂದ್ರನಾಡಿಯ
 ಮೆಲ್ಲುಸಿರಿಂದುದುರಿಸುತೆ
 ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸಲಿ ಒಳಹೊರಗಿನೆಡೆಗಳನು
 ಮುತ್ತಿನ ಮಳಿಸುರಿದಂತೆ

||೬೧||

ದೇವಿಯ ನಾಸಿಕವೇ ಹಿಮವಂತನ ವಂಶಧ್ವಜದ ಬಿದುರಿನ ದಂಡ. ಅದು
 ಭಕ್ತನಾದ ನನಗೆ ನಿನ್ನ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯ ಸೌಭಾಗ್ಯವನ್ನು ದೊರಕಿಸಲಿ. ಮುತ್ತುಗಳ
 ಮಳೆಗೆರೆದು ನನ್ನ ಅಂತರಂಗ ಬಹಿರಂಗಗಳನ್ನು ಶುದ್ಧಿ ಮಾಡಲಿ ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿ
 ಸುತ್ತಾನೆ ಕವಿ. ಬಿದುರು ಮೆಳೆಯಲ್ಲಿ ಮುತ್ತುಗಳು ಹುಟ್ಟುವುದೆಂಬ ಜನರ
 ನಂಬಿಕೆಯನ್ನು ಕವಿ ವಿಡಂಬಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಸಹಜದ ಕೆಂಪಾದ ನಿನ್ನ ಅಧರಗಳ
 ಕೆಂಬಣ್ಣ ಕಣೆಯುಂಟೆ ಜಗದೆ ?
 ಮಹೋದಧಿ ತಳದೆ ತಪದೊಳಿದೆ ಹವಳದ
 ಲತೆಗಳಾ ಚೆಂಬಣ್ಣ ನಡರೆ,
 ತೊಂಡೆ ತವಕಿಸುತೆ ಚಂದುಟಿಗುಪಮೆಯಾ-
 ಗಿರೆ ಕವಿಸಮಯವೆನಿಸಿತು.
 ಕಂಡುದುಂಟೇ ದೇವಿ, ನಿನ್ನ ಅಧರದೊಡ-
 ನಿವುಗಳನಿಟ್ಟು ತೂಗುವುದು,

||೬೨||

ಓ ದೇವಿ, ನಿನ್ನ ತುಟಿಗಳ ಕೆಂಪನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಹವಳದ ಲತೆ ಸಮುದ್ರ
 ತಳದಲ್ಲಿ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ತೊಂಡೆ ಹಣ್ಣನ್ನು ತುಟಿಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸು
 ವುದು, ಅರ್ಥವಿಲ್ಲದ ಕವಿ ಸಮಯ. ನಿನ್ನ ಅಧರಗಳಿಗೆ ಇವುಗಳನ್ನು ಹೋಲಿಸಿ
 ತೂಗಿನೋಡುವುದನ್ನು ಯಾರೂ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಪದ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಅನುದಿನ ನಿನ್ನಯ ಮುಗುಳು ನಗೆಯ ಮೃದು
 ಮಧುರ ಜ್ಯೋತ್ಸೆಯ ಬಿಂದುಗಳನು,
 ಮನವಾರೆ ಕುಡಿಯುತೆ ಚಂಚುಪುಟನೆ ಜಡ-
 ವಾಗೆ ಚಕೋರ ಸಂಕುಲಕೆ
 ಹುಳಿರಸದಭಿರುಚಿ ಬೆಳೆಯೆ ಚಂದ್ರಿಕೆಯನು
 ಹುಳಿತ ಕಂಬಳನೆಂದು ಭ್ರಮಿಸಿ
 ಗಳಗಳ ಕುಡಿಯುತೆ ಸ್ವಚ್ಛಂದ ನಲಿವುದ
 ನೋಡುತಲಿರುವೆನು ಪ್ರತಿನಿಶಿ

||೬೩||

ಜ್ಯೋತ್ಸೆ—ಬೆಳದಿಂಗಳು. ಮನವಾರೆ ಅದನ್ನು ವಾದಮಾಡಿದ ಚಕೋರ
 ಸಕ್ಷಿಗಳ ಚಂಚು-ಕೊಕ್ಕೆಗಳು ರಸಗ್ರಾಹಕ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು
 ಜಡವಾಗಿ ಹುಳಿರಸದಲ್ಲಿ ಅಭಿರುಚಿ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಬೆಳದಿಂಗಳನ್ನು ಹುಳಿತ
 ಕಂಬಳ—ಹುಳಿಹಡಿದ ಗಂಜಿಯೆಂದು ಗಳಗಳ ಕುಡಿಯುವುದನ್ನು ನಾನು ಪ್ರತಿ
 ರಾತ್ರಿ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದೇನೆ ಎಂಬುದು ಈ ಪದ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಓದಿ ಓದಿ ಮರುಳಾದ ಕೂಚಂಭಟ್ಟ ಎಂಬ ಗಾಥೆಯಂತೆ ವಿದ್ಯಾಧಿಕ್ಕದಿಂದ
ವ್ಯವಹಾರ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಮರೆತ “ಜ್ಞಾನಲವ ದುರ್ವಿಧಜ್ಞ”ರನ್ನು ಈ ಪದ್ಯ
ದಲ್ಲಿ ವಿಡಂಬಿಸಿದೆ.

ಪತಿ ಪರಶಿವನ ಪ್ರಶಾಂತ ಗುಣಗಳನು
ಅವಿರತ ಅಶ್ರಾಂತ ಜಪಿಸಿ,
ಸತೀಕುಲತಿಲಕೆ, ನಿನ್ನಯ ಜಿಹ್ವೆಯಾಯ್ತೊ ಜ-
ಪಾಸುನು, ಅನುರಕ್ತಿ ಘನಿಸಿ ?
ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಿಹಳಲ್ಲಿ ಜಿಹ್ವಾಗ್ರ ಪೀಠಕ್ಕೆ
ಶಾರದೆ, ವಾಗಧಿದೇವಿ,
ಅಚ್ಚ ಸ್ಪಟಿಕದಂತೆ ಮಾಣಿಕ್ಯತನುರುಚಿ
ಬೆಳಗುತಿರುವಳನುಭಾವಿ

||೬೪||

ವಾಗಧಿದೇವಿಯಾದ ಸರಸ್ವತಿಯು ದೇವಿಯ ಜಿಹ್ವಾಗ್ರದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿರುವ
ಳೆಂಬುದು ಆಗಮ ರಹಸ್ಯ. ಸತೀಕುಲತಿಲಕೆಯಾದ ದೇವಿಯ ವಾಣಿ-ಅನುಭಾವ
ಅತೀಂದ್ರಿಯ ಅನುಭವದಿಂದ ಕೂಡಿದುದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ದನುಜರ ಗೆದ್ದು ನಿನ್ನಡಿಗರಗಲು ಬಂದು
ಮಕುಟಗಳನು ತೆಗೆದಿಟ್ಟು
ವಿನಯದೆ ಚಂಡ ಪ್ರಮಥನರ್ಪಿಸಿದ ನಿರ್ಮಾ-
ಲ್ಯವನು ಬೇಡೆನ್ನುತೆ ಬಿಟ್ಟು
ಇಂದ್ರಾದಿಸುರರು ಷಣ್ಮುಖನ ನೇತ್ರತ್ವದೆ
ನೀನಿತ್ತ ತಂಬುಲ ಪುಡಿಕೆಯನು
ಸಾಂದ್ರ ಕರ್ಪೂರದ ಶಕಲಸುಗಂಧಿತ
ವೆಂದು ಮುದದೆ ಸೇವಿಸುವರು

||೬೫||

ಶಿವನ ನಿರ್ಮಾಲ್ಯ-ಪ್ರಸಾದದ ಅವಶೇಷಕ್ಕಿಂತ ದೇವಿಯು ಕೊಟ್ಟ
ತಂಬುಲಪುಡಿಕೆ-ತಾಂಬೂಲದ ಪೊಟ್ಟಣವು ತೇಷ್ವವೆಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ-
ಪಾದಿಸಿದೆ.

ಶೂಲಪಾಣೆಯ ವಿಜಯೋತ್ಸವ ಗೀತವ
 ವಾಣಿ ಹಾಡಲು ನೀಣೆ ನುಡಿಸಿ
 ಕೇಳಿ ಹರ್ಷದೇ ನೀನು ಭಾಪು ! ಭಳಿರೆ ! ಎನೆ
 ಮೆಚ್ಚಿನ ನುಡಿಗಳ ಬಳಸಿ,
 ನಿನ್ನ ಕಂಠದ ಮಧುರತೆ ನೀಣೆಗಿಲ್ಲೆಂದು
 ತಿಳಿದು ತಾತ್ಕಾರದೇ ತಾನೆ
 ತನ್ನ ಸೆರಗ ಗವಸಿಣೆ ಮಾಡಿ ನೀಣೆಯ
 ಮುಚ್ಚು ತಿದ್ದಳು ವಾಣಿಜಾಣೆ

||೬೬||

ಮಗಳೆಂಬ ಮಮತೆಯಿಂ ಮುದ್ದಿಸೆ ಗಿರಿರಾಜ-
 ನೆತ್ತಿ ಹಿಡಿದ ಸಿರಿ ಚಿಬುಕ,
 ನಗುದಿನ ನೆರೆ, ನಿನ್ನ ಅಧರದ ಮಧುಪಾನಾ-
 ಕುಲ ಶಿವನಿಗೆ ಪಾತ್ರೈ ಬಳಿಕ.
 ಮರಳಿ ಶಿವನ ಮೊಗವೆಂಬ ಕನ್ನಡಿಗೆ ಕೈ-
 ಪಿಡಿಯಂತೆಸೆವ ಹೊನ್ನ ಪುರುಳಿ,
 ಗಿರಿರಾಜಸುತೆ, ನಿನ್ನ ಗಲ್ಲಕುಪಮೆ ಇಲ್ಲ-
 ದಿರಲು ನಾನೆಂತು ಬಣ್ಣಿಸಲಿ

||೬೭||

ಗಲ್ಲ-ತುಟೆಯ ಕೆಳಭಾಗದ ಮೂರು ಅವಸ್ಥಾಂತರಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿದೆ. (೧) ಬಾಲ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಹಿಮವಂತನು ನಿನ್ನನ್ನು ಮುದ್ದಿಸಲು ಹಿಡಿದೆತ್ತುತ್ತಿದ್ದ ಅಂಗ, (೨) ಮದುವೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಅಧರ ಪಾನಾಸಕ್ತನಾದ ಶಿವನ ಪಾನ ಪಾತ್ರೈ. (೩) ಶಿವನ ಮುಖವೆಂಬ ಕನ್ನಡಿಗೆ ಕೈಪಿಡಿಯಂತಿರುವ ಹೊನ್ನಪುರುಳಿ, ಗಿಣಿಮರಿ ಆಕಾರದ ಚಿನ್ನದ ಕೈಪಿಡಿ.

ಪುರಮಥನನ ಭುಜಾಲಿಂಗನದಿಂದೆ ರೋ-

ಮಾಂಚಿತವಾಗೆ ನಿನ್ನ ತನು,

ಕೊರಳಾಯ್ತು ಮುಖ ಕಮಲದ ದಂಟಿನಂತೆ ಆ

ನಂದಾನುಭವ ಗಾನ ವೇಣು,

ಸುತ್ತಿ ಕಂಠವ ಜೋತ ಮುತ್ತಿನ ಸರವಾಯ್ತು

ಅಗರು ಚಂದನ ಪರಿಮಳಿತ,

ಕತ್ತುರಿ ಲೇಪದೆ ಕಂದು ಬಣ್ಣವನಾಂತು,

ಬಳ್ಳಿಯಿಂದದಲಿ ವಿಚಲಿತ

||೬೮||

ಶಿವನ ಆಲಿಂಗನದಲ್ಲಿ ರೋಮಾಂಚಿತಿಯಾದ ದೇವಿಯನ್ನು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಮುಖಕಮಲಕ್ಕೆ ಕೊರಳೇ ಆನಂದಾನುಭವದ ಗಾನವೇಣು-ಗಾನಕ್ಕೆ ಅನುವಾದ ಕೊಳಲು, ಕತ್ತುರಿ ಲೇಪದಿಂದ ಕಂದು ಬಣ್ಣವಾದ ಮುತ್ತಿನ ಹಾರವೇ ಬಳ್ಳಿ, ಎಂದು ರೂಪಾಕಾಲಂಕಾರ.

ಗತಿ ಗೀತೆ ಗಮಕದೆ ನಿನ್ನ ನೈಪುಣ್ಯವ

ಸಾರಿತ್ತು ಕೊರಳ ತ್ರಿರೇಖೆ,

ಅತಿಶಯವೆನಿಸಿತ್ತು ಮದುವೆಯೋಳ್ ಮಂಗಳ

ಸೂತ್ರದ ಮೂರಳೆಯಂತೆ.

ಅನುಮತವೆರಡಕ್ಕು, ಮಧುರ ಮಧುರ ತರ

ರಾಗರಂಜಿತ ರಸಭಾವ,

ಧ್ವನಿಸಿತ್ತು ಗಾನದೆ, ಷಡ್ಜ ಮಧ್ಯಮ ಗಾಂಧಾ-

ರದ ತಾನಕನುಮತ ನಿಭವ

||೬೯||

ಸಂಗೀತದ ಗತಿ ಗಮಕ ಗೀತಗಳ ರಹಸ್ಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವ ಪ್ರತೀಕ ನಿನ್ನ ಕೊರಳಲ್ಲಿರುವ ಮೂರು ರೇಖೆಗಳು ಮದುವೆಯಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದ ಮಂಗಳ ಸೂತ್ರದ ಮೂರಳೆಯಂತೆ ಕಂಡರೂ ರಾಗರಂಜಿತ ರಸಭಾವಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಲು ಷಡ್ಜ ಮಧ್ಯಮ ಗಾಂಧಾರವೆಂಬ ಮೂರು ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೂ ಸರಿಯಾದ ತುಂಬು ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಷಡ್ವಿಧಿತ್ತು

ತಾವರೆ ದಂಟಂತೆ ಕೋಮಲವೆನಿಸಿದ
 ನಿನ್ನ ಈರೆರಡು ತೋಳುಗಳ
 ಲಾವಣ್ಯವನು ದೇವಿ, ತನ್ನ ನಾಲ್ಕೊಗದಿಂದೆ
 ಬಣ್ಣಿಸೆ ಬ್ರಹ್ಮನನುಗಾಲ
 ಹಿಂದೆ ಶಿವನು ಉಗುರ್ಗೊನೆಯಿಂದೆ ತಲೆಯೊಂದ
 ಚಿವುಟೆ ತೆಗೆದುದನು ನೆನೆದು
 ಇಂದುಳಿದಿಹ ನಾಲ್ಕು ತಲೆಗಳಿಗಭಯವ
 ಬೇಡುತಿಹನೊ ಎಂಬಂತಿಹುದು

||೭೦||

ಅಂದೆ ಅರಳಿದ ಕೆಂದಾವರೆಗಳ ಕಾಂತಿಯು
 ನಾಚಿಸಿ, ನಗಿಸಿ, ಸೋಲಿಸುವ
 ಅಂದದುಗುರುಗಳ ನಿನ್ನ ಕೈಗಳನೆಂತು
 ಬಣ್ಣಿಸೆ ದೇವಿ, ನೀ ಹೇಳಾ.
 ಕ್ರೇಡಿಸುತಿರೆ ನೀನು, ಕಾಲ್ಗಲಲತಿಗೆಯ
 ನೆಸುಗೆಂಪು ಬಣ್ಣವ ಪಡೆದು
 ರೂಡಿಸಿಕೊಂಡ ಕೆಂದಾವರೆ ನಿನ್ನ ಕೈ-
 ಗಳಿಗೆಣೆಯಹುದೆ ಹೋಲಿಸಲು

||೭೧||

ಜ್ಞಾನಮೂರುತಿ ಗುಹ ವಿಘ್ನೇಶ್ವರರನೇಕ-
 ಕಾಲದೊಳುಣಿಸಿದ ನಿನ್ನ
 ಪೀನ ಪಯೋಧರವೆಮ್ಮದುಃಖಗಳನು
 ಹರಿಸಲಿ—ಅನ್ಯತರಸಪೂರ್ಣ.
 ಎಳೆಯನಾಗಿರೆ ಅದನೋಡಿ ಗಣಪನೋರ್ಮೆ
 ಸಂದೇಹದಲಿ ತನ್ನ ತಾನು
 ತಲೆಮುಟ್ಟಿನೋಡುತೆ ತಂದೆತಾಯ್ ಸಹಜರ
 ಅಪಹಾಸಕೀಡೆನಿಸಿದನು

||೭೨||

ತುಂಬಿದನ್ಯತರಸ ರತ್ನ ಕಲಶಗಳು
ನಿನ್ನ ಸ್ತನಯುಗಳಮೆಂದು
ನಂಬಿರುವೆವು ದೇವಿ, ಸಂದೇಹಮಿನ್ನಿತಿಲ್ಲ,
ನೀನಾಗಿರುವೆ ಜ್ಞಾನಸಿಂಧು
ಪಾನಮಾಡುತೆ ನಿನ್ನ ಸ್ತನವ ಬೆಳೆದ ಷ-
ಡಾನನ ವಿಘ್ನಾಧೀಶ್ವರರು
ಮಾನಿನಿಯರ ಸಂಗ ಸುಖವನರಿಯದ ಸಾ-
ಹಿತ್ಯಾರಾಧಕ ಜ್ಞಾನಧನರು

||೭೩||

ಈ ಎರಡು ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ದೇವಿಯ ಸ್ತನಪಾನದ ಪೌಷ್ಟಿಕತೆ ಜ್ಞಾನ ಸಮೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದೆ. ತಾಯಿಯ ಎದೆ ಹರವನ್ನು ಕಂಡ ಗಣಪನಿಗೆ ಆನೆಯ ಗಂಡಸ್ಥಲದ ನೆನಪಾಗಿ ತಲೆಸವರಿಕೊಂಡು ತಂದೆ ತಾಯಿಗಳ ಹಾಸ್ಯಾಸ್ಪದನಾದ. ಜ್ಞಾನದ ಸಿಂಧು-ಸಮುದ್ರವೇ ಆದ ದೇವಿಯ ಎದೆ ಹಾಲನ್ನು ಕುಡಿದು ಬೆಳೆದ ಗಣಪ ಷಣ್ಮುಖಿಬೃಹಾ ಸ್ತ್ರೀಯರ ಸಂಗವನ್ನೇ ಅರಿಯದ “ಸಾಹಿತ್ಯಾರಾಧಕ” ಜ್ಞಾನಧನರಾದರು.

ಜನನಿ, ನಿನ್ನ ಸ್ತನಯುಗವನಲಂಕರಿ-
ಸಿರುವ ಮುತ್ತಿನ ಕಂಠೀಹಾರ
ದನುಜ ಗಜಾಸುರನುತ್ತಮಾಂಗದೊಳುದಿ-
ಸುತ್ತೆ ಧನಳದ್ಯುತಿ ರುಚಿರ.
ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಫಲಿಸೆ ಅಧರದರುಣ ಕಾಂತಿ.
ಮುನ್ನ ನಿನ್ನಯ ಪತಿ ಶಿವನು
ಗೆಲ್ಲುತೆ ತ್ರಿಪುರರ ಪಡೆದ ಕೀರ್ತಿದ್ಯುತಿ
ವ್ಯಾಮಿತ್ರಮಾದವೊಲಿಹುದು

||೭೪||

ದೇವಿಯ ಕೊರಳಲ್ಲಿರುವ ಮುತ್ತಿನ ಹಾರವು ಗಜಾಸುರನ ಮಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದ ತಿಳಿಮುತ್ತುಗಳಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ದೇವಿಯ ತ್ವರಿತ ಕೆಂಬಣ್ಣ ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸಿ ತ್ರಿಪುರಾಂತಕ ಶಿವನ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಪದ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಚಾಲುಕ್ಯ ಅರಸು ಸರ್ವಜ್ಞ ಸೋಮೇಶ್ವರನು “ಅಭಿಲಷಿತಾರ್ಥ ಚಿಂತಾ ಮಣಿ”ಯಲ್ಲಿ ಮುತ್ತುಗಳು ಹುಟ್ಟುವ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾನೆ

ಗಜ ಕುಂಭೇಷು ವಂಶೇಷು ಫಣಾಸು ಜಲಧೇಷ್ವ ಚ.

ಶುಕ್ತಿ ಕಾಯಾಂ ಇಕ್ಷುದಂಡೇ ಪೋಡಾ ಮುಕ್ತಿ ಕ ಸಂಭವ :

ಆನೆಯ ಕುಂಭಸ್ಥಳ, ಬಿದುರು, ಹಾವಿನ ಹೆಡೆ, ಮೇಘ, ಚಿಪ್ಪು ಮತ್ತು ಕಬ್ಬು ಇವು ಮುತ್ತುಗಳು ಹುಟ್ಟುವ ಸ್ಥಾನಗಳು. ಈ ಮುತ್ತುಗಳ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ಅದೇ ಅನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮಾಸಲು ಬಿಳುಪು, ಕೆಂಪು ಬಿಳುಪು, ನೀಲ, ಮಿಂಚುವ ಬಿಳುಪು, ಹಳದಿ ಎಂದು ಅದೇ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

ದೇವಿ ದಯಾವತಿ, ಧರಣಿಧರಾಧಿಪ

ತನಯೆ, ನಿನ್ನೆದೆ ಹಾಲೊಳಿಹುದು

ಪಾನನತರ ಸುಧಾಸಾರಸ್ವತದ ಸಾರ-

ಸರ್ವಸ್ವನೆಂದರಿತಿರುವೆ.

ದ್ರಾವಿಡ ಶಿಶುನಾನು ನಿನ್ನ ದಯದೊಳದ

ಪಾನಮಾಡುತೆ ಪಡೆದಿರುವೆ,

ಭಾವುಕ ಕವಿಯ ಪ್ರತಿಭೆ, ಅನುಭಾವದ

ವಾಗ್ವಿಲಾಸವನೆಂದು ತಿಳಿವೆ

||೭೫||

ಶಂಕರಭಗವತ್ ಪೂಜ್ಯಪಾದರು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮನ್ನು “ದ್ರಾವಿಡ ಶಿಶು” ಎಂದು ಪರಿಚಯಿಸಿಕೊಂಡು “ಸುಧಾಸಾರಸ್ವತ ಸಾರಸರ್ವಸ್ವ”ವಾದ ದೇವಿಯ ಎದೆ ಹಾಲನ್ನು ಪಾನಮಾಡಿ, ಭಾವುಕನಾದ ಕವಿಯ ಪ್ರತಿಭೆ, ಅತಿಂದ್ರಿಯ ಅನುಭಾವಿಯ ವಾಗ್ವಿಲಾಸವನ್ನು ಪಡೆದನೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದಿಶಂಕರರ ಕಾಲ ಕತ್ಯುತ್ಸಗಳ ಬಗೆಗೆ ಈ ಪದ್ಯವು ಆಧಾರವೆಂದು ಸಂಶೋಧಕರ ಅಭಿಮತ.

For Vidyabharathi Book Centre, Sringeri

ಶಿವನ ಕ್ರೋಧಾಗ್ನಿ ಜ್ವಾಲೆಗಳಿಂದೆ ಸುಡೆ ತನು,
 ಅತನುವೆನಿಸಿ ಮನಸಿಜನು
 ಅವಿತುಕೊಂಡನೋ ದೇವಿ, ನಿನ್ನ ಗಂಭೀರ ನಾ-
 ಭೀ ಸರೋವರದೊಳಗೆನಲು
 ಉದಯಿಸಿತಲ್ಲೊಂದು ಧೂಮ ಲತಿಕೆ, ನೀಲ-
 ತನುರುಚಿ, ಚೆಲುವಿನ ಬಳ್ಳಿ,
 ಅದನು ರೋಮಾವಳಿ ಎಂದು ಕರೆದರು ಕ-
 ವೀಂದ್ರರು ಮೆಚ್ಚು ಮಾತಿನಲಿ

||೨೬||

ಯಮುನೆಯ ಕಿರುದೊರೆಯೊಳಗೊಂದು ಗೆರೆಯಂತೆ
 ಕಂಡೂ ಕಾಣಿಸದಿಹ ನಿನ್ನ
 ಕಮನೀಯ ತನುಮಧ್ಯದಿರವ ಕಾಣುವೆನೆಂಬ
 ಚಿಂತನ ಶೀಲ ಸಾಧಕರ
 ನುಡಿಯಿದು ದೇವಿ, ಸ್ತನದ್ವಯದನ್ಮೋನ್ಮ
 ಮಥನದಿಂದಂತಃ ಶೂನ್ಯತೆಯು
 ಪಡೆದು ತನುವ ನಿನ್ನ ಹೊಕ್ಕುಳ ಬಿಲವನು
 ಪುಗುತಿರುವಂದದೊಳಿಹುದು

||೨೭||

ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಂತುದೊ ಸುರನದಿಯಾವರ್ತ
 ಸ್ತನಮುಕುಳಗಳನು ಪಡೆದು ?
 ಮೆರೆವ ತ್ರಿವಳಿ ಲತೆಗಿಟ್ಟ ಕಿರು ಪಾತೆಯೊ ?
 ಮದನಾಗ್ನಿ ಕುಂಡವೊ ಎನಲು ?
 ರತಿಯ ಲೀಲಾಗೃಹದಂತಿಹ ನಿನ್ನಯ
 ನಾಭೀ ಕೂಪಕೆ ಜಯನೆಂಬೆ
 ಪತಿ ಪರಶಿವನಿಗೆ ತ್ರಿನಯನ ಸಿದ್ಧಿಯು-
 ನಿತ್ತಿಹುದದು ಜಗದಂಬೆ

||೨೮||

ಮೊದಲೆ ಸಹಜಕೃತವೆನಿಸಿ ನಿನ್ನಯ ನಡು
 ಬಳಲಿರೆ ಸ್ತನಭಾರದಿಂದೆ
 ಪದವೆತ್ತಿ ನಡೆವಾಗ ನಾರೀತಿಲಕ, ಕುಸಿ-
 ವುದೊ ಎಂದು ಬೆದರಿದೆ ಮನದೆ.
 ದಡವೆ ಕವಚಿ ಬೀಳುವಂತಿರೆ ರಭಸದೆ
 ಹರಿಯುತಿರಲು ನದಿಯೊಂದು,
 ದಡದಮೇಲಿನ ತರು ನೀನಾಗದಿರು, ದೇವಿ,
 ಧೃಡತೆ ಇರಲಿ ಎಂದೆಂದು

||೭೯||

ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಗವತ್‌ಪಾದರು ತಮ್ಮ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಮಯ ಮತ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಒದಗಿರಬಹುದಾದ ಯಾವುದೋ ಅಡ್ಡಿ ಆತಂಕಗಳನ್ನು ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ಸೂಚಿಸಿ, “ನಿನ್ನ ಉಪಾಸನೆಯು ರಭಸವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ನದಿ ದಡದ ಮರದಂತಾಗದೆ ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಧೃಡವಾಗಿರಲಿ” ಎಂದು ಹಾರೈಸಿದ್ದಾರೆ.

ನೆನೆದಿರೆ ಬೆವರಿಂದೆ ನಿನ್ನ ತೋಳುಗಳಡಿ
 ಹರಿವುದೊ ಕಾಣೆ ಕೂರ್ಪಾಸ,
 ಕನಕ ಕಲಶದಂತೆ ಮೆರೆವ ನಿನ್ನುತ್ತಂಗ
 ಸ್ತನಗಳಿತ್ತಿರೆ ಅವಕಾಶ.
 ನಿನ್ನಂಗಸೌಷ್ಟವಕದರಿಂದೆ ಹಾನಿಯಾ-
 ಗದಿರಲೆನುತೆ ತನುಭವನು
 ಮುನ್ನ ಲವಲಿಲತಾರೂಪ ತ್ರಿವಳಿಯಿಂದೆ
 ನಿನ್ನ ನಡುವ ಬಂಧಿಸಿದನು.

||೮೦||

ಕೂರ್ಪಾಸ-ಕುಪ್ಪಸ ಹರಿಯುವಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾದ ಎದೆ ಅಂಗಸೌಷ್ಟವಕ್ಕೆ ಹಾನಿಯಾಗದಿರಲೆಂದು ತನುಭವ-ಮನ್ಮಥನು ಮುನ್ನೆಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಲವಲಿಲತೆಯಂತಿರುವ ತ್ರಿವಳಿ-ಹೊಟ್ಟೆಯ ಮೇಲಿನ ಮೂರು ಗೆರೆಗಳಿಂದ ನಡುವನ್ನು ಬಂಧಿಸಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಹಾರೈಸಿದ್ದಾರೆ.

ಮದುವೆಯೊಳ್ ಮಗಳಿಗೆ ಹಿಮವಂತನೊಲಿದಿತ್ತು
 ಯಾತುಕವಿಜನಿತೆ ತನ್ನ
 ಸುಧೃಡ ನಿತಂಬದ ಘನತೆ ವಿಸ್ತಾರವ,
 ಪೃಥುವಿಗಾಯ್ದು ವರದಾನ
 ಸ್ಥಲ ಜಲ ಗಿರಿ ನನ ಲಘು ಘನರೂಪದೆ
 ಹರಡಿರಲದನು ನಿಸರ್ಗ
 ಕಲೆ ಉದಿಸುತೆ ಮನುಸಂಸ್ಕೃತಿ ಬೆಳೆದುದು,
 ಧರೆಯಾಯ್ತು ಪ್ರತಿರೂಪ ಸ್ವರ್ಗ

||೮೧||

ಯಾತುಕ-ಮದುವೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಡುವ ಬಳುವಳಿಯಾಗಿ ಹಿಮವಂತನು ತನ್ನ ದೇಹದ ಧೃಡತೆ ವಿಸ್ತಾರಗಳನ್ನು ಮಗಳಿಗೆ ಕೊಡುತ್ತಾನೆ. ಇದರಿಂದ ಪೃಥ್ವಿಯು ಬೆಟ್ಟ ಬಯಲು ನದೀನದಗಳಿಂದ ವಾಸಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಮಾರ್ಪಟ್ಟು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಬೆಳೆಯಲು ಮಾನವನಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿ ಭೂಮಿಯು ಪ್ರತಿರೂಪ ಸ್ವರ್ಗವೇ ಆಯಿತು ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿದೆ.

ಅನೆ ಸೊಂಡಿಲನಂತೆ ಹೊಂಬಾಳೆಗಂಬವ
 ತನ್ನ ಗುರುತ್ವಸಾಷ್ಟವದೆ
 ಹಾನಿಗೀಡಾಗಿಸುತೆಸೆವ ನಿನ್ನಯ ತೊಡೆ-
 ಗಳನೆಂತು ದೇವಿ ಬಣ್ಣಿಸುವೆ.
 ಅನುದಿನ ಪತಿಪದಕೆರಗಿ ಗಂಟೆಕ್ಕಿದ
 ನಿನ್ನಯ ಕಣೆಗಾಲ ಘನತೆ
 ವನಿತೆಯರಾದರ್ಶನಾಗಿರಲೆಂದೆಂದು
 ಸತೀಧರ್ಮವನು ಬೋಧಿಸುತ್ತೆ

||೮೨||

ಹರನ ಸೋಲಿಸಲೆಂದು ಎರಡೈದು ಶರಗಳ-
 ನಿಟ್ಟಿ ಬತ್ತಳಿಕೆಯಿಂದವಲಿ
 ಮೆರೆವ ನಿನ್ನಯ ಕಣಗಾಲ್ಗಲಾದವು ಪಂಚ-
 ಬಾಣನ ವಿಜಯ ಜೋಕಾಲಿ
 ಅದರಡಿಯಲ್ಲಿದೆ ನಿನ್ನ ಚರಣಗಳು,
 ಅಲಕ್ಷ್ಮಕಾರಕ್ಷ ಶಸ್ತ್ರಾಗ್ರ,
 ಪದನತ ದಿವಿಜರ ಮಣಿ ಮಕುಟದ ಸಾಣೆ-
 ಹಿಡಿದ ನಖರ ನಿಶಿತ ಶರ

|| ೮೩ ||

ದೇವಿಯ ಜಿಂಘ-ಕಣಕಾಲು-ಪಾದ ಮತ್ತು ಮಂಡಿಗಳ ಜಿಪ್ಪಿನ ನಡುವಿನ ಭಾಗ, ಕಾಮದೇವನ ಬತ್ತಳಿಕೆ-ಬಾಣಗಳ ಕೋಶ ಎಂದು ವರ್ಣಿಸಿ ಅವನ ವಿಜಯೋತ್ಸವದ ಜೋಕಾಲಿ-ತೂಗುಮಣಿ ಎಂದೂ ಅದರಡಿಯ ಚರಣಗಳು ಪದಾನತರಾದ ದೇವತೆಗಳ ಮಣಿಮಯ ಕಿರೀಟಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಣೆ ಹಿಡಿದ ಉಗುರುಗಳೆಂಬ ಮೊಣಚಾದ ಅಲಗುಗಳೆಂದೂ ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ರೂಪಕಾಲಂಕಾರದ ಸುಂದರ ನಿದರ್ಶನ.

ಶ್ರುತಿಗಳಂತದೊಳಿಹ ಉಪನಿಷತ್ ಮಸ್ತಕಾ-
 ಲಂಕಾರವೆನೆ ನಿನ್ನ ಚರಣ,
 ಪತಿಯ ಜಟಾಜೂಟದೊಳಗಿಹ ಗಂಗೆಯೆ
 ಅದಕರ್ಪಿ ಪಳು ತೀರ್ಥಸ್ಥಾನ.
 ಹರಿಯ ಶಿರದೊಳಿಹ ಚೂಡಾರತ್ನಪ್ರಭೆ
 ಅದರಲತಿಯ ಪದನ,
 ಕರುಣಿಸು ದೇವಿ ನಿನ್ನೀ ಪದಯುಗಮೆನ್ನ
 ಶಿರದೊಳಿರಲಿ ಪೂಜಾಸ್ಥಾನ

|| ೮೪ ||

ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಶಿರದಲ್ಲಿ ಶೋಭಿಸುವ ದೇವಿಯ ಚರಣಗಳನ್ನು ಶಿವನ ಜಟೆಯಲ್ಲಿರುವ ಗಂಗೆಯು ತೀರ್ಥರೂಪಜಲದಿಂದ ತೊಳೆಯುವಳು. ವಿಷ್ಣುವಿನ ಮಕುಟದ ರತ್ನಗಳ ಕಾಂತಿಯೇ ಅದರ ಅಲಕ್ಷ್ಮಕ-ಅರಗಿನ, ಪದನ-ವರ್ಣ ಲೇಪ, ಇಂತಹ ನಿನ್ನ ಚರಣಗಳು ನನ್ನ ಶಿರಕ್ಕೆ ಪೂಜಾಸ್ಥಾನವಾಗಲಿ ಎಂದು ಕವಿಯ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ.

ಚಿನ್ನದ ಹುಡಿಯಂತೆ ಮಿರುಗುವಲಕ್ಷ್ಮಕ
 ರಸದಿಂದಲಂಕೃತಮೆನಿಸಿ
 ಕಣ್ಣ ರಮಿಸುವ ನಿನ್ನ ಪದ ಪದ್ಮಯುಗಳಕೆ
 ನಮೋನಮ ಎನ್ನುವೆ ನಮಿಸಿ
 ಅದರೊಂದು ಘಾತದೆ ಅಸುಗೆ ಚಿಗುರುವುದ
 ಕಾಣುತಂಧಕರಿಪು ಮನದೆ
 ಇಂದ್ರನುದ್ಯಾನದ ತರುಗೆ ಕರುಬಿದನು,
 ಮರುಗಿದನಭಿಮಾನಿ ಮತಿಗೆ

|| ೮೫ ||

ಮಿರುಗುವ ಅಲಕ್ಷ್ಮಕ ಲೇಪದಿಂದ ಶೋಭಿಸುವ ದೇವಿಯ ಪಾದಗಳಿಗೆ
 ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿ ಅದರ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಈರಿತಿ ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಓ ದೇವಿ,
 ನಿನ್ನ ಪದಾಘಾತದಿಂದ ಚಿಗುರಿದ ಅಶೋಕತರುವನ್ನು ಕಂಡು ಕರುಬಿದ
 ಪರಶಿವನು ತನ್ನ ಮನೋದಾರ್ಬಲ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಮರುಗುವುದೆಂದರೆ ಅದೊಂದು
 ವಿಚಿತ್ರವಲ್ಲವೆ ಎನ್ನುತ್ತಾನೆ ಕವಿ. ಕೊನೆಯ ಸಾಲಿನ ಅಭಿಮಾನಿಮತಿಗೆ—
 ಎಂಬುದು ಪಾರ್ವತಿಗೆ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. “ಆತ್ಮಾತ್ಮಂ ಗಿರಿಜಾಮತಿ”
 ಎಂದು ಭಗವತ್ ಪಾದರೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಬೇಕೆಂದೆ ನುಡಿದು ಸಪತ್ನಿಯ ಹೆಸರನು
 ತಪ್ಪೊಪ್ಪಿ ತಲೆಬಾಗಿ ನಿಲಲು
 ಕಾಕು ಕೋಪದೆ ನೀನು ಪಾದಪದ್ಮವನೊಂದ
 ಶಿವನ ಹಣೆಯೊಳಿಡೆ ಕಂಡು
 ಮುನ್ನು ತನ್ನನು ಸುಟ್ಟ ಹಣೆಗಣ್ಣಿ ಗಿಂದಾಯ್ತು
 ಶಾಸ್ತಿ ಎನುತೆ ಕಿಲಕಿಲನೆ
 ನಿನ್ನ ಕಾಲೆಜ್ಜೆ ನಿಕ್ಷಣಿಸಿರೆ ನಕ್ಕನು
 ಸ್ಮರನಾಗ ನೋವು ನಕ್ಕುದನೆ

|| ೮೬ ||

ದೇವಿಯ ಅಭಿಮಾನಾಂತರೇಕವನ್ನು ಪರಿಮಿತಿಯಲ್ಲಿಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ
 ಒಂದುಸಾರಿ ಶಿವನು ಬೇಕೆಂದೇ ಸಪತ್ನಿಯ ಹೆಸರುಹೇಳಿ ದೇವಿಯುಕೋಪಿಸಲು
 Sri Vidyabharathi Book Centre, Sringeri

ತಪ್ಪೊಪ್ಪಿಕೊಂಡು ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಎದುರಿಗೆ ನಿಂತಾಗ ದೇವಿಯು ಕೋಪದಿಂದ ಒದೆಯಲು ಕಾಲೆತ್ತುತ್ತಾಳೆ. ಶಿವನು ಅದೃಶ್ಯನಾಗಿ ಕಿಲಕಿಲ ನಕ್ಕಾಗ ದೇವಿಗೆ ತನ್ನ ತಪ್ಪಿನ ಅರಿವಾಗಿ ಎತ್ತಿದ ಕಾಲನ್ನು ಇಳಿಸಲಾಗದೆ ಹೋದಾಗ ಶಿವನು ಮತ್ತೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾಗಿ ನಾಟ್ಯವಾಡಿ ಕಾಲು ಕೆಳಗಿಳಿಯುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ಅಸಂಗತ ಪುರಾಣ ಕಥೆಯನ್ನು ವಿಡಂಬಿಸುವ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ದೇವಿಯ ಕಾಲ ತುದಿ ಶಿವನ ಭಾಳನೇತ್ರಕ್ಕೆ ತಾಗಿತೆಂದೂ ಅದನ್ನು ನೋಡಿದ ಮನ್ಮಥನು, ನನ್ನನ್ನು ಸುಟ್ಟ ಕಣ್ಣಿಗೆ ತಕ್ಕ ಶಾಸ್ತ್ರಿಯೆಂದು, ಕಾಲ್ಗಿಜ್ಜೆಗಳ ನಾದವನ್ನು ಅನುಕರಿಸಿ ಕಿಲಕಿಲ ನಕ್ಕನು ಎಂದು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅಸಂಭವವನ್ನು ಚಿತ್ರಿಸುವುದರಿಂದ ವಿಡಂಬನಾತ್ಮಕ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿ ಅಲಂಕಾರ, ಪುರಾಣ ಯುಗದಲ್ಲಿ ಶಿವನ ಬಗೆಗೆ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದ ಅತಿರೇಕ ಅಸಂಗತ ಅಸಂಭವ್ಯ ದಂತಕಥೆಗಳಿಗೆ ಒಂದು ನಿದರ್ಶನ.

ಹಿಮದಿಂದೆ ಕೊರಗುತೆ ಇರುಳೆಲ್ಲ ನಿದ್ರಿಸಿ

ಹಗಲು ಸಿರಿಗೆ ನೆಲೆಗೊಡುವ

ಕಮಲವ ನಿನ್ನಡಿಗಳಿಗೆಣೆಯೆನಲು ಹೀ-

ನೋವಮೆಯಹುದು ಅಭವ್ಯ.

ಹಿಮಗಿರಿ ಮೌಳಿಗಾಭರಣದಂತುದಯಿಸಿ

ಹಗಲಂತೆ ವಿಕಸಿಸುತ್ತಿರುಳು

ಸಮುದಂತರ್ಯಾಗಕಧಿಕಫಲವ ನೀವ

ನ್ನಿಡಿಗಳೆಣೆಯೆ ತಾವರೆಯು

|| ೮೭ ||

ಅಮಿತ ಕೀರ್ತಿಗಳುಗಮಸ್ಥಾನ, ಆಪದ್ರ-

ಕ್ಷಣೆಗೆ ಸದಾ ಸಿದ್ಧಾಯುಧವು,

ವಿಮಲತ್ವಕಾದಿ ಎನಿಪ ನಿನ್ನ ಪಾದಾಗ್ರ

ಕಣೆಯೆ ಕಮಲನ ಕರ್ಪರವು

ಮದುವೆಯೋಳ್ ಅಭವನು ಸದಯ ಚಿತ್ತದೊಳೆಂತು

ಕೈಗಳಿಂ ಪಿಡಿದೆತ್ತುತದನು

ಸದನ ಸೋಪಾನ ಶಿಲಾತಲಕಿಟ್ಟನೆಂ

ಬುದೆ ನಮಗಿನ್ನು ಕೌತುಕವು

|| ೮೮ ||

ದೇವಿಯ ಚರಣಗಳನ್ನು ಕಮಲಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸುವುದು ಉಚಿತವಲ್ಲವೆಂದು ಮೊದಲ (೮೭) ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿ ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಚರಣಗಳ ಅಗ್ರ ಭಾಗವನ್ನು ಆಮೆಯ ಬೆನ್ನ ಚಿಪ್ಪಿಗೆ ಹೋಲಿಸುವುದು ಹೀನೋಪಮೆಯ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆಯೆಂದು ಒತ್ತಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಭಗವತ್ ಪಾದರು.

ದೇವಿಯ ಚರಣಗಳು ಅಪಾರವಾದ ಕೀರ್ತಿಯ ಉಗಮಸ್ಥಾನ, ಆಪದ್ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಸದಾ ಸಿದ್ಧವಾದ ಆಯುಧ, ವಿಮಲತ್ವದ ಆದಿ. ವಿವಾಹ ವಿಧಿಯ ಸಪ್ತಪದಿಯಲ್ಲಿ ದೇವಿಯ ಚರಣವನ್ನು ಕೈಯಿಂದತ್ತಿ ವಾಸಗೃಹದ ಮೆಟ್ಟಲ ಶಿಲೆಯ ಮೇಲಿಡಲು ಶಿವನು ಹೇಗೆ ಶಕ್ತನಾದನೋ ಎಂದು ಕವಿ ಅಶ್ಚರ್ಯ ಪಡುತ್ತಾನೆ.

ಸುರವನಿತೆಯರ ಮುಗಿದ ಕೈಗಳಾಗಿರೆ

ತಾವರೆ ಕೊಳ, ಅದಕೆದುರು.

ತರುಣ ಶಶಿಗಣವು ನಿನ್ನುಗುರುಗಳಿನೆ,

ನಾಚಿನೊಂದಿತ್ತು ಕಲ್ಪತರು,

ಸುರಲೋಕವಾಸಿಗಳೆನ್ನಿಂದೆ ಪಡೆವರು

ಬೇಡಿದಷ್ಟೇ ಫಲಗಳನು.

ಕರೆದು ದರಿದ್ರರ ಕೊಡುವುದು ನಿನ್ನಂಘ್ರಿ

ಬೇಡದಿದ್ದೆಲ್ಲವನೆಂದು

|| ೮೯ ||

ದೇವಿಯ ಕಾಲ್ಪೆರಳ ಉಗುರುಗಳು ಚಂದ್ರ ಶಿಶುಗಳ ಸಾಲಿನಂತೆ ಬೆಳಗುವುದನ್ನು ನೋಡಿ ಕಲ್ಪತರು ನಾಚಿತು. “ನಾನು ಬೇಡಿದಷ್ಟನ್ನೇ ಕೊಡುತ್ತೇನೆ”

ದೇವಿಯ ಉಗುರುಗಳಾದರೂ ದೀನ ದರಿದ್ರರನ್ನು ತಾನಾಗಿ ಕರೆದು ಅವರು
ಬೇಡದಿದ್ದ ಫಲಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದು ಎಂಬ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ.

ದೀನರಿಗನುದಿನ ಆಶಾ ಸದೃಶಧನ-

ನಿತ್ತು ಮನಸ್ತೃಪ್ತಿ ತರುವ,
ಮಾನವ ಲೋಕಕಾದರ್ಶ ಸೌಂದರ್ಯದ

ಅಮರ ಮಧುವ ಕರುಣಿಸುವ,
ಮಂದಾರ ಕುಸುಮ ಸುಗಂಧಿತವೆನಿಸಿ ನಿ-

ನ್ನಂಘ್ರಿಯುಗಳದೊಳು ನಾನು
ಒಂದಾಗಿ ಮನದೊಡನೈದು ಇಂದ್ರಿಯಗಳ

ಷಟ್ಪದ ಭೃಂಗವಾಗುವೆನು

||೯೦||

ದೇವಿಯ ಚರಣಗಳ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ದೊರಕುವ ಮನಃ ಶಾಂತಿಯನ್ನು
ಇಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಿದೆ. ಇಂದಲ್ಲ ನಾಳೆ ಇಚ್ಛೆ ಫಲಿಸುವುದೆಂಬ ಆಶಾಭಾವನೆ
ಮುಕ್ತಾಂತಿಯ ಆಧಾರಸ್ತಂಭ, ಸೌಂದರ್ಯ ಸತೀತ್ವಗಳ ಅದರ್ಶವು ಮಧು
ವಿನಂತೆ ಉತ್ತೇಜಕ. ಇವೆರಡನ್ನು ಮಾನವ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಕರುಣಿಸುವ, ಮಂದಾರ
ಪುಷ್ಪಗಳಿಂದ ಸುಗಂಧಮಯವಾದ ನಿನ್ನ ಚರಣಗಳಲ್ಲಿ ಐದು ಇಂದ್ರಿಯಗಳು
ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸಿನ ಆರುಕಾಲಿನ ಭೃಂಗವಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ತಾನೇ ಅರ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳು-
ತ್ತಾನೆ ಕವಿ,

ನಡಿಗೆಯ ನಿನ್ನಿಂದೆ ಕಲಿಯಲಿಚ್ಛಿಸಿ ಅರ-

ಸಂಚಿ ಅಭ್ಯಾಸಕೆ ತೊಡಗಿ

ಎಡವಿದರೇನಾಯ್ತು ಬಿಡದು ತನ್ನಾಟವ,

ಬೆಳೆದುದಲ್ಲವೆ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ?

ಅದಕೆ ಶಿಕ್ಷೆಯ ಕೊಡುವಂದದೆ ಕ್ಷಣಿಸುವ

ಮಣೆಮಯ ಮಂಜೀರ ರಣಿತ

ಪದಯುಗಕೆರಗುವೆ, ಚಾರು ಚರಿತೆ, ದೇವಿ,

ಭಕ್ತಿ ಕುಸುಮ ಪರಿಮಳಿತ.

||೯೧||

ಹರಿ, ಬ್ರಹ್ಮ, ರುದ್ರ, ಈಶ್ವರರು ಮಂಚದ ನಾಲ್ಕು
 ಕಾಲುಗಳಾಗಿರೆ ನಿನಗೆ,
 ಸುರುಚಿರ ಸ್ವಚ್ಛ ಪ್ರಚ್ಛದನೆನಿಸಿರೆ ಸದಾ-
 ಶಿವನಿಂದಾಯ್ತು ನುಭಾವದೊಸಗೆ.
 ಶೃಂಗಾರ ರಸನೆ ರೂಪಾಂತಂತೆ ದೇವಿ, ನಿ-
 ನ್ನರುಣಾರುಣ ಪ್ರಭೆಯೊಂದು
 ಮಂಗಳಾಕಾರವ ತಳೆದವತರಿಸಿರೆ
 ಕಂಗಳಿಗಾಯ್ತು ಕೌತುಕವು

||೯೨||

ವಿಶ್ವದ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಮಹೇಶ್ವರ ತತ್ವಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು,
 ರುದ್ರ ಈಶ್ವರರೂ ಸೇರಿ ದೇವಿಯ ಮಂಚದ ನಾಲ್ಕು ಕಾಲುಗಳು. ಅತೀಂದ್ರಿಯ
 ಅನುಭಾವದ ಶುಭವನ್ನು ಕೊಡುವ ಸದಾಶಿವನೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಮೇಲು
 ಹಾಸಿಗೆ, ದೇವಿಯ ಅರುಣಾರುಣ ಪ್ರಭೆಯಿಂದ ಶೃಂಗಾರರಸವೇ ರೂಪಾದಂತೆ
 ಅಲ್ಲಿ ಮಂಗಳಾಕಾರದಿಂದ ಅವತರಿಸಿರಲು ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಅದೊಂದು ಮಹಾ
 ಕೌತುಕ.

ತನುವೆತ್ತ ಕುಟಿಲತೆ ಕುಂತಳಕೊದಗಿರೆ,
 ನಗೆಗಾಯ್ತು ಮಧುರತೆ ನೈಜ,
 ಮನದೆ ಶಿರೀಷದ ಮೃದುಳತೆ ಮೆರೆದಿರೆ
 ಶಿಲೆಯಂತೆ ಸುಧ್ಯಡಮುರೋಜ,
 ನಡುಬಡವಾಗಿರಲೇನಂತೆ ಅಡಿಗಳಿ-
 ಗಿತ್ತುದು ಬಲವ,-ನಿತಂಬ.
 ಪ್ರೊಡವಿಯನುದ್ಧರಿಸುವ ಶಿವಕರುಣೆಯ
 ನಿಜರೂಪ ನೀನು ಜಗದಂಬ

||೯೩||

ಚಂದ್ರನೊಳಿರುವ ಕಲಂಕವೆ ಕಸ್ಮಾರಿ
 ಬಿಂಬವಾಗಿರೆ ಜಲನಿಬಿಡ
 ಸಾಂದ್ರ ಕಲೆಗಳೆಂಬ ಕರ್ಪೂರ ತುಂಬಿದ
 ಮರಕತ ರತ್ನ ಕರಂಡ
 ಬರಿದಾಗೆ ನಿನ್ನಲಂಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿದಿನ
 ಸರಸಿಜ ಸಂಭವನದನು
 ಮರಳಿ ಮೊದಲಿನಂತೆ ತುಂಬುತಲಿರುವನು,
 ಶಶಿಯೆ ನಿನಗೆ ಕಾಮಧೇನು

||೯೪||

ಪುರಮಥನನ ಪಟ್ಟಮಹಿಷಿ ನೀನಾಗಿರೆ
 ನಿನ್ನ ಮಹಿಮೆ ಅಸಮಾನ,
 ತರಳಚಿತ್ತರಿಗದು ಎಂದೆಂದು ದೊರಕದು
 ನಿನ್ನ ಚರಣ ಸನ್ನಿಧಾನ.
 ದೇವಿ, ನಿನ್ನೆಯ ಮನೆಬಾಗಿಲೊಳಿಹ ಅಣೆ-
 ಮಾದಿ ಸಿದ್ಧಿಗಳನು ಪಡೆದು
 ಭಾವ ಪರವಶದೆ ವಂಚಿತರಾಗುತ್ತೆ
 ಮರಳುವರಿದ್ರಾದಿ ಸುರರು

||೯೫||

ಕಮಲ ಭವನ ಸತಿ ಸರಸತಿಗಿನಿಯರು
 ಕವಿವರರೆಲ್ಲ ಈ ಜಗದೆ,
 ಅಮಿತ ಧನವನಾಂತ ಸಿರಿವಂತರೆಲ್ಲರ
 ಗೆಳತಿಯಾದಳು ವಿಷ್ಣು ದಯಿತೆ,
 ಶಿವಸತಿ ಭಗವತಿ, ಜಗದಂಗನೆಯರೊಳು
 ಪಡೆದೆ ಶಿರೋಮಣಿ ಬಿರುದ.
 ಶಿವನಲ್ಲದನ್ಯರಿರಲಿ, ಕುರುವಕ ತರು
 ಕಾಣದಂದವನು ನಿನ್ನರದ

||೯೬||

ವಿಶ್ವದ ವರಕವಿಗಳೆಲ್ಲ ಸರಸ್ವತಿಯ ಗೆಳೆಯರು' ಶ್ರೀಮಂತರೆಲ್ಲ ಲಕ್ಷ್ಮೀ
 ದೇವಿಯ ಕೃಪಾವೋಷಿತರು. ಪರಶಿವನ ಪತ್ನಿಯಾದ ನೀನು ಪಾರ್ವತಿಯು,
 Sri Vidyabharathi Book Centre, Sringeri

ಜಗತ್ತಿನ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಶಿರೋಮಣಿ. ಶಿವನನ್ನುಳಿದು ಬೇರೆ ಪುರುಷರಿರಲಿ,
ದೋಹದದ ನೆಪದಿಂದ ಗೋರಂಟಿಗಿಡವೂ ಕೂಡಾ ನಿನ್ನ ಸ್ತನಗಳ ಸ್ಪರ್ಶವನ್ನು
ಪಡೆಯುವುದು ದುರ್ಲಭ.

ಭಗವತ್‌ಪಾದರು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಸರಸ್ವತಿಯರಿಗೆ ಅನ್ಯಾಯ
ಮಾಡಿರುವರೆನ್ನುವುದು ಉಚಿತವೆನಿಸದು. ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಸರಸ್ವತಿಯರ ಮೂಲಪ್ರಕೃತಿ
ಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿದೆ. ಅವರ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸತಿತ್ವವನ್ನಲ್ಲ.
ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಸರಸ್ವತಿ ಪಾರ್ವತಿಯರು ಒಂದೇ ತತ್ವದ ಮೂರು
ಅಂಶ ಅಥವಾ ಮುಖಗಳೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿ ಅಪವಾದದ ತಳಹದಿ ಕುಸಿಯು
ವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ನೀನೆ ನಾಗಧಿದೇವಿ, ವಿಧಿಸತಿ ಸರಸತಿ,
ನೀನೆ ವಿಷ್ಣುಪ್ರಿಯೆ ಸಿರಿಯು,
ನೀನೆ ಪಾರ್ವತಿ ಪರಶಿವ ಸತಿ ಎಂಬರು
ಆಗಮಶಾಸ್ತ್ರ ಕೋವಿದರು.
ಅರಿವೂಡೆ ನೀನು, ಈ ಮೂರಕತೀತ ಪ-
ರಬ್ರಹ್ಮ ಮಹಿಷಿ ಚತುರ್ಥಿ,
ನಿರುಪಮ ನಿಸ್ಸೀಮ ಮಹಿಮೆ, ಮಹಾಮಾಯೆ
ಜಗವನಾಳುವ ಪರಾಶಕ್ತಿ,

||೯೭||

ಎಂದು ಪಡೆನೆಂಬೆ, ಪೇಳಾ ದಯದೆ, ನಿನ್ನ
ಅಲಕ್ಷ್ಯಕಾಂಚಿತ ಪಾದತೀರ್ಥ ?
ಬಂದೆ ಸಂನಿಧಿಗೆ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯೆಂದದೆ ನಾನು,
ನಿರ್ಣಯಿಸಲು ಪರಮಾರ್ಥ.
ಹುಟ್ಟು ಮೂಕರನು ಮಾತಾಡಿಸಿ ಕವಿತೆಗೆ
ಸ್ಫೂರ್ತಿಯನಿತ್ತು ಮೆರೆಸುವ
ದಿಟ್ಟತನದ ನಿನ್ನ ನಾಣೀ ಮುಖಾಬ್ಜ ತಾಂ-
ಬೂಲರಸವನೆಂದು ಕೊಡುವೆ ?

||೯೮||

ಸ್ತೋತ್ರದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಕವಿ ಹಂಬಲಿಸಿ ದೈನ್ಯದಿಂದ ದೇವಿಯನ್ನು ಬೇಡಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ : ನಿನ್ನ ಅಲಕ್ಷ್ಯಕಾಂಚಿತ-ಅರಗಿನರಸದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪಾದಾರ್ಥವನ್ನು ನಾನು ಪಡೆಯುವುದೆಂದು ? ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಯಾಗಿ ನಾನು ನಿನ್ನ ಸಂನಿಧಿಗೆ ಬಂದೆ, ಪರಮಾರ್ಥವೇನೆಂದು ತಿಳಿದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲು. ಮೂಕರನ್ನು ಮಾತಾಡಿಸುವ ವಾಣಿ ಅಂಶದ ನಿನ್ನ ಮುಖದ ತಾಂಬೂಲ ರಸವನ್ನು ಯಾವಾಗ ಕರುಣಿಸುವೆ ಎಂದು.

ಇಲ್ಲಿ ರಹಸ್ಯವೆಂದರೆ ಭಗವಾನ್ ಶಂಕರ ಪೂಜ್ಯಪಾದರು ಪರಮಾರ್ಥವನ್ನು ತೊಂಬತ್ತ ಏಳನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ನಾಲ್ಕು ಸಾಲುಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಮಗಳ ಮತದಂತೆ ಸರಸ್ವತಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿ ಪಾರ್ವತಿಯರು ನಿನ್ನ ರೂಪವೆ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಮುಂದೆ “ನೀನು ಈ ಮೂರಕ್ಕೆ ಅತೀತಿಯಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮ ಮಹಿಷಿಚತುರ್ಥಿ, ಜಗವನ್ನಾಳುವ ನಿರುಪಮ-ಉಪಮೆಗಳೊಂದೂ ಇಲ್ಲದ, ನಿಸ್ಸೀಮ-ಅಪರಿಮಿತವಾದ ಮಹಿಮೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪರಾಶಕ್ತಿ ಮಹಾಮಾಯೆ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಶೈವಶಾಕ್ತ ಸಮಯಧರ್ಮಗಳ ರಹಸ್ಯ ತತ್ವವನ್ನು ಸಾಧಕರಿಗೆ ಕರುಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮನುಕುಲಕ್ಕೆ ಭಗವಾನ್ ಶಂಕರರ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಪರಮೋಚ್ಚ ಅನುಗ್ರಹ ಇದು. ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ” ಒಗಟೆಯ ನುಡಿಯಾಗಿ ವಿಸ್ತರಿಸಿದೆ.

ನಿನ್ನನು ಭಜಿಸುವ ಭಕ್ತರು ವಿಷ್ಣು ವಿ-

ರಂಚಿಸಪತ್ತರೆಂದೆನಿಸಿ

ಮನ್ನಣೆ ನೀಡದೆ ಸಿರಿಸರಸತಿಯರಿ-

ಗಾತ್ರರತಿಯ ಕೂಡಲೆಳಸಿ

ಪಶುಪಾಶರೂಪ ಅವಿದ್ಯಾ ಬಂಧವಘೇದಿ-

ಸುತೆ ಪಡೆವರು ಜೀವನ್ಮುಕ್ತಿ.

ವಿಶದ ತತ್ವಾರ್ಥಾನುಭಾವ ಪರಾನಂದ

ಮೊಂದರೊಳ್ ಉಳಿವುದಾಸಕ್ತಿ

||೯೯||

ದೇವಿಯನ್ನು ಉಪಾಸಿಸುವ ಭಕ್ತರು ವಿಷ್ಣು ವಿರಂಚಿಗಳಿಗೆ ಸಪತ್ನರು-ಸಮಾನ ಮಹಿಮಾತಿಶಯವನ್ನು ಪಡೆದವರಾದರೂ ಸಿರಿ ಸರಸ್ವತಿಯರಿಗೆ-ವಿದ್ಯೆ ಸಂಪತ್ತುಗಳಿಗೆ ಮಾನ್ಯತೆ ಕೊಡದೆ (ನಿರಾಕರಿಸಿ), ಅತ್ಮರತಿಯ-ಆತ್ಮಾನು

ಸಂಧಾನ ರೂಪವಾದ ರತಿ-ಆನಂದವನ್ನು, ಕೂಡಲೆಳಸಿ— ಪಡೆಯುವ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಪಶುಪಾಶರೂಪವಾದ ಅವಿದ್ಯೆ-ಅಜ್ಞಾನ ಬಂಧನವನ್ನು ಕಡಿದು ಹಾಕಿ ಜೀವನ್ಮುಕ್ತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಆಗ ಅವರಲ್ಲಿ ಉಳಿಯುವುದು ವಿಶದ-ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ತತ್ವಾರ್ಥದ, ಅನುಭಾವ-ಅತೀಂದ್ರಿಯ ಅನುಭವದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದ, ಪರಾ-ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಆನಂದದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಮಾತ್ರ.

ಭಗವತ್‌ಪಾದರು “ಸೌಂದರ್ಯ ಲಹರಿ”ಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಸಮಯಾಚಾರದಂತೆ ಉಪಾಸನೆಯು ಎರಡು ವಿಧ. ೧ ಷಟ್‌ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಕುಂಡಲಿನಿ ರೂಪ ಪರಾಶಕ್ತಿಯ ಉಪಾಸನೆ, ಕುಂಡಲಿನಿ ಪ್ರತಿಬೋಧ, (೨) ಧಾರಣಾರೂಪದ ಮಾನಸಿಕ ಉಪಾಸನೆ.

೧. ಕುಂಡಲಿನಿ ಪ್ರತಿಬೋಧ-ಆಧಾರ ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನ ಚಕ್ರಗಳು ತಾಮ್ರಪ್ರಲೋಕಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಉಪಾಸನೆಗೆ ನಿಸಿದ್ಧ. ಮಣಿಪೂರದಿಂದ ಸಹಸ್ರಾರವೂ ಸೇರಿ ಐದು ಚಕ್ರಗಳಲ್ಲಿ ದೇವಿಯನ್ನು ಉಪಾಸಿಸುವುದು ಸಮಯಾಚಾರಕ್ಕೆ ಸಮತ. ಮಣಿಪೂರದಲ್ಲಿ ಉಪಾಸಕರು ದೇವಿಯ ಪುರಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಪುರಾಂತರವನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡು ವಾಸಮಾಡುವ “ಸೌಷ್ಟಿ” ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವರು. ಸಂವಿತ್ ರೂಪವಾದ ಅನಾಹತ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ಉಪಾಸಿಸುವವರು ದೇವಿಯ ಪುರದಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡುವ ಸಾಲೋಕ್ಯ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಅರ್ಹರು. ವಿಶುದ್ಧಿ ಚಕ್ರದ ಉಪಾಸಕರು ದೇವಿಯ ಸೇವಾರೂಪವಾದ ಸಾಮೀಪ್ಯ ಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವರು. ಅಜ್ಞಾಚಕ್ರೋಪಾಸಕರು ದೇವಿಯ ಸಮಾನರೂಪದ ಸಾರೂಪ್ಯ ಮುಕ್ತಿ ಪಡೆಯುವರು. ರೂಪ ಒಂದಾದರೂ ದೇಹಗಳು ಬೇರೆ ಎಂಬುದು ಸಾರೂಪ್ಯ ಸಾಯುಜ್ಯ ಮುಕ್ತಿಗಳಿಗಿರುವ ಅಂತರ. ಈ ನಾಲ್ಕು ಮುಕ್ತಿಗಳು ಗೌಣ-ಅಮುಖ್ಯ, ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಮುಕ್ತಿ. ಸಹಸ್ರಾರ ಕಮಲದಲ್ಲಿ ದೇವಿಯನ್ನು ಉಪಾಸಿಸುವರು ಪಡೆಯುವ ಸಾಯುಜ್ಯ ಮುಕ್ತಿಯೇ ಶಾಶ್ವತ ಮುಕ್ತಿ. ಸಾಧಕನು ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ತಕ್ಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಪರಾನಂದ ಎಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಡುವ, ಶಿವಶಕ್ತಿ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ತಾದಾತ್ಮ್ಯದ ಪರಾ-ಶ್ರೇಷ್ಠಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವನು.

ಧಾರಣೆಯಿಂದ ಮುಕ್ತಿ. ಮಾನಸಿಕ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ಲಭಿಸುವ ಧಾರಣಾಮುಕ್ತಿಯನ್ನು ಭಗವತ್‌ಪಾದರು “ಧಾರಣಾ ಪರಿಜ್ಞಾನಾತ್‌ಮುಕ್ತಿ” ಎಂದು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಷಟ್‌ಚಕ್ರಕಮಲಗಳಲ್ಲಿ ಚಲಿಸುವ ಪ್ರಾಣವಾಯುವನ್ನು ಸ್ತಂಭಿಸಿ, ನಾದಬಿಂದು ಕಲೆಗಳು ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ಒಂದು ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವಂತೆ ಮಾಡುವುದೇ ಧಾರಣೆ ಸಿದ್ಧಿ. ಪ್ರತಿ ಚಕ್ರಕ್ಕೆ ೫೦ ರಂತೆ ೩೦೦, ಸಹಸ್ರಾರಕ್ಕೆ ಸಮಷ್ಟಿಯಾಗಿ ೬೦, ಒಟ್ಟಾರೆ ೩೬೦ ಧಾರಣಾವಿಧಾನಗಳಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಒಂದೊಂದು ವಿಧಾನವೂ ನಾದಬಿಂದು ಕಲೆಗಳೊಡನೆ ಸೇರುವುದರಿಂದ ಆಗುವ ವಿಧಾನಗಳು ಅಸಂಖ್ಯವಾದುದರಿಂದ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ತನಗೆ ಬೇಕಾದ ವಿಧಾನವನ್ನು ಗುರುತಿಸುವುದಿಂದ ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು.

ಧಾರಣಾಯೋಗದಿಂದ ಲಭಿಸುವ ಫಲವೆಂದರೆ ಮತಿ, ಸ್ಮೃತಿ (ನೆನಪು), ಬುದ್ಧಿ, ಪ್ರಜ್ಞಾ, ಅದರ ಪರಿಣತ ರೂಪವಾದ ಮೇಧ, ಪ್ರತಿಭೆ, ವಿವೇಕ ಇವುಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿ. ಈ ಬಗೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ವಿವರಗಳು ಸುಭಗೋದಯ, ಚರಣಾಗಮಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಷಟ್‌ಚಕ್ರ ಕಮಲಗಳಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸತ್ತದ ಆರು ರೂಪಗಳು ಮತ್ತು ಪಂಚಭೂತ ತನ್ಮಾತ್ರಗಳ ತಾದಾತ್ಮ್ಯ ಭಾವವೇ ಪಿಂಡಾಂಡ. ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ (ವಿಶ್ವ) ದೊಡನೆ ಪಿಂಡಾಂಡದ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಅರಿಯಲು ಈ ಎರಡರ ಆರು ಬಗೆಯ ಸಾಮ್ಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ಎಲ್ಲ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರಗಳೂ ಹೇಳುತ್ತವೆ.

ಪಿಂಡ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಯೋರೈಕ್ಯಂ ಲಿಂಗಸೂತ್ರಾತ್ಮನೋರಪಿ
ಸ್ವಾಪ-ಅವ್ಯಾಕೃತಯೋರೈಕ್ಯಂ ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞ ಪರಮಾತ್ಮನೋ ||

ಪಿಂಡಾಂಡ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಮೊದಲು ಅರಿಯಬೇಕು. ಅನಂತರ ೧೧ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು, ೫ ಭೂತತನ್ಮಾತ್ರ ಒಟ್ಟು ಹದಿನಾರು ಅಂಶಗಳ ಲಿಂಗಾತ್ಮ-ಲಿಂಗ ಶರೀರ, ಅರ್ಚ-ಜ್ಞಾನ, ಬೆಳಕು ಕಾಂತ ಇವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪರಾವಸ್ತುವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗ ಶರೀರವನ್ನು ನಡೆಸುವ ಶಕ್ತಿಯೇ ಸೂತ್ರಾತ್ಮ. ಈ ಎರಡು ಐಕ್ಯ ವಿಧಾನ ಅರಿತ ಸ್ವಾಪ-ಅವ್ಯಾಕೃತ, ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞ ಪರಮಾತ್ಮರ ಐಕ್ಯ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸ್ವಾಪ-ಸುಷುಪ್ತಿಯ ಗಾಢನಿದ್ರೆಯಲ್ಲಿರುವ ಜೀವ, ಅವ್ಯಾಕೃತ-ಅವಿದ್ಯಾರೂಪ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮರೆಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಾಜ್ಞ, ಸಾಕ್ಷಿಜೀತನ ಬ್ರಹ್ಮ ಇವೆರಡರ ಐಕ್ಯ, ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ಷೇತ್ರಜ್ಞ—ಜೀವ, ಪರಮಾತ್ಮ-ಅಭಿವ್ಯಕ್ತ-ವ್ಯಾಕೃತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮ ಇವರ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮೈಕ್ಯ ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ. “ಸಾಂದರ್ಯ ಲಹರಿ”ಯಲ್ಲಿ ಈ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳನ್ನು ಸುಭಗೋದಯ-ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ಅರಿಯಬೇಕು.

ಬೆಳಕಿತ್ತು ಲೋಕವ ಬೆಳಗುವ ಸೂರ್ಯಂಗೆ
ದೀಪದಾರತಿ ಎತ್ತಿದಂತೆ,
ಇಳಿಗೆ ತಂಪೀವ ಚಂದ್ರನಿಗಿಂದು ಕಾಂತದ
ಜಲದರ್ಘ್ಯವರ್ಪಿಸಿದಂತೆ,
ಅಂಬುನಿಧಿಗೆ ಸ್ವಕೀಯಾಂಬುಗಳಿಂದೆ ಸಂ
ತ್ಯಪ್ತಿತರ್ಪಣವನಿತ್ತಂತೆ,
ಅಂಬೆ, ನೀನೊಲಿದಿತ್ತ ನುಡಿಗಳಿಂದಲೆ ನಿನ್ನ
ನುತಿಸಿದವೋಲೆನ್ನ ಕವಿತೆ

||೧೦೦||

ಶಂಕರ ಭಗವತ್‌ಪೂಜ್ಯಪಾದರ ಅಭಿಮಾನಶೂನ್ಯತೆ, ಪರಾಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಾರ್ಪಣ, ತತ್ವನಿಷ್ಠೆ ಈ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಗುಣಗಳು ಕೊನೆಯ ಈ ಪದ್ಯದ ಹೃದಯ ಸ್ಪರ್ಶ ಉಪಮಾನಗಳಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಬೆಳಕನ್ನು ಕೊಡುವ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ದೀಪದಾರತಿ ಎತ್ತಿದಂತೆ ಎಂದು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಪದ್ಯ.

“ಅಂಬೆ ನೀನೊಲಿದಿತ್ತ ನುಡಿಗಳಿಂದಲೆ ನಿನ್ನ
ನುತಿಸಿದವೋಲೆನ್ನ ಕವಿತೆ”

ಎಂದು ಪರಾಶಕ್ತಿಯ ಸ್ತವನ ರೂಪವಾದ ಈ ಸ್ತೋತ್ರ ರತ್ನ ಮುಗಿಯು
ತ್ತದೆ.

ಶಿವಮಹಿಮ್ನಃ ಸ್ತೋತ್ರಮ್

ಶ್ರೀ ಗಣೇಶಧ್ಯಾನಮ್

ಹರಿಃ ಓಂ ಗಜಾನನಂ ಭೂತಗಣಾಧಿ ಸೇವಿತಮ್ |
ಕಪಿತ್ಥ ಜಂಬೂಫಲ ಸಾರಭಕ್ಷಿತಮ್ ||
ಉಮಾಸುತಂ ಶೋಕ ವಿನಾಶ ಕಾರಣಂ |
ನಮಾಮಿ ವಿಘ್ನೇಶ್ವರ ಪಾದಪಂಕಜಂ || ಪ ||

|| ಶಿಖರಿಣೀ ಛಂದಃ ||

ಮಹಿಮ್ನಃ ಪಾರಂಶೇ ಪರಮವಿದುಷೋ ಯದ್ಯಸದೃಶೀ |
ಸ್ತುತಿಬ್ರಹ್ಮಾದೀನಾಮಪಿ ತದವಸನ್ನಾಸ್ತ್ವಯಿಗಿರಃ ||
ಅಥಾವಾಚ್ಯಃ ಸರ್ವಃ ಸ್ವಮತಿ ಪರಿಣಾಮಾವಧಿ ಗೃಣನ್ |
ಮಮಾಪ್ಯೇಷ ಸ್ತೋತ್ರೇ ಹರ ನಿರಪವಾದಃ ಪರಿಕರಃ

|| ೧ ||

ಅತೀತಃ ಪಂಥಾನಂ ತವ ಚ ಮಹಿಮಾ ವಾಙ್ಮನಸಯೋ |
ರತದ್ವ್ಯಾವೃತ್ತಾಯಂ ಚಕಿತಮಭಿಧತ್ತೇ ಶೃತಿರಪಿ ||
ಸ ಕಸ್ಯ ಸ್ತೋತವ್ಯಃ ಕತಿವಿಧಗುಣಃ ಕಸ್ಯವಿಷಯಃ |
ಪದೇತ್ಪರ್ವಾಚೀನೇಪತತಿ ನಮನಃ ಕಸ್ಯನವಚಃ

|| ೨ ||

ಮಧುಸ್ಥಿತಾ ವಾಚಃ ಪರಮಮಮೃತಂ ನಿರ್ಮಿತವತ |
ಸ್ತವ ಬ್ರಹ್ಮನ್ ಕಿಂವಾಗಪಿ ಸುರಗುರೋ ವಿಸ್ಮಯಪದಮ್ |
ಮಮ ತ್ವೇತಾಂ ವಾಣೀಂ ಗುಣಕಥನ ಪುಣ್ಯೇನಭವತಃ |
ಪುನಾಮೀತ್ಯರ್ಥೈಃ ಸ್ತುರಮೃತನ ಬುದ್ಧಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತಾ

|| ೩ ||

ತನ್ನೈಶ್ವರ್ಯಂ ಯತ್ತಜ್ಜಗದುದಯ ರಕ್ಷಾಪ್ರಲಯಕೃತ್ |
 ತ್ರಯೀವಸ್ತು ವ್ಯಸ್ತಂ ತಿಸೃಷು ಗುಣಭಿನ್ನಾಸು ತನುಷು ||
 ಅಭವ್ಯಾನಾಮಸ್ಮಿನ್ ವರದ ರಮಣೀಯಾಮರಮಣೀಂ |
 ವಿಹಂತುಂ ವ್ಯಾಕ್ರೋಶೀಂ ವಿದಧತ ಇಹೈಕೇ ಜಡಧಿಯಃ

ಕಿಮೀಹಃ ಕಿಂಕಾಯಃ ಸಖಲು ಕಿಮುಪಾಯ ಸ್ತ್ರಿಭುವನಂ |
 ಕಿಮಾಧಾರೋ ಧಾತಾ ಸೃಜತಿ ಕಿಮುಪಾದಾನ ಇತಿಚ ||
 ಅತಕ್ಕೈರ್ವರ್ಷಯೈ ತ್ವಯ್ಯನವರಸದುಃಸ್ಥೋ ಹತಧಿಯಃ |
 ಕುತಕೋಽಯಂ ಕಾಂಕ್ಷಿನ್ಮುಖರಯತಿ ಮೋಹಾಯ ಜಗತಃ

ಅಜನ್ಮಾನೋ ಲೋಕಾಃ ಕಿಮವಯವವಂಶೋಽಪಿ ಜಗತಾ |
ಮಧಿಷ್ಠಾತಾರಂ ಕಿಂಭವವಿಧಿರನಾದೃತ್ಯಭವತಿ ||
ಅನೀಶೋನಾ ಕುರ್ಯಾದ್ಭವನ ಜನನೇ ಕಃಪರಿಕರೋ |
ಯತೋ ಮಂದಾಸ್ತ್ರಾಪ್ತಂ ಪ್ರತ್ಯಮದವರ ಸಂಶೇರತ ಇಮೆ

ತ್ರಯಾ ಸಾಂಖ್ಯಂ ಯೋಗಃ ಪಶುಪತಿಮತಂ ವೈಷ್ಣವಮಿತಿ |
ಪ್ರಭಿನ್ನೇ ಪ್ರಸ್ಥಾನೇ ಪರಮಿದಮದಃ ಪಥ್ಯಮಿತಿಚ ||
ರುಚೀನಾಂ ವೈಚಿತ್ರ್ಯಾದೃಜು ಕುಟಿಲನಾನಾಪಥಜುಷಾಂ |
ನೃಣಾಮೇಕೋ ಗಮ್ಯಸ್ತಮಸಿ ಪಯಸಾಮರ್ಣವ ಇವ

ಮಹೋಕ್ತಃ ಖಟ್ಟಾಂಗಂ ಪರಶುರಜಿನಂ ಭಸ್ಮಘಟಿನಃ |
ಕಪಾಲಂ ಚೇತ್ಯೇವಂತನ ನರದ ತಂತ್ರೋಪಕರಣಮ್ ||
ಸುರಸ್ತಾಂ ತಾನ್ಮೃದ್ಧಿಂ ದಧತಿ ತು ಭವದ್ಭ್ರೂಪ್ರಣಿಹಿತಾಂ |
ನಹಿ ಸ್ವಾತ್ಮಾರಾಣಾಂ ವಿಷಯ ಮೃಗತ್ಯಷ್ಟಾಭ್ಯುಮಯತಿ

ಧ್ರುವಂ ಕಶ್ಚಿತ್ಪವಂ ಸಕಲಮಪರಸ್ತ್ಯಧ್ರುವಮಿದಂ ।
 ಪರೋ ಧ್ರಾವ್ಯಾಧ್ರಾವ್ಯೈ ಜಗತಿ ಗದತಿ ವ್ಯಸ್ತವಿಷಯೇ ॥
 ಸಮಸ್ತೈಃಪೈತಸ್ಮಿನ್ನರ ಮಥನ ತೈರ್ವಿಸ್ತುತ ಇವ ।
 ಸ್ತುತಂಜಹೈವಿಷಯಾಧ್ಯಾತ್ಮಾಧ್ಯಾತ್ಮಿಕೋಕ್ತಿಃ ಸ್ತುತಾ

ತವೈಶ್ವರ್ಯಂ ಯತ್ನಾದ್ಯದುಸರಿ ವಿರಿಂಜಿ೦ ಹರಿರಧಃ |

ಪರಿಚ್ಛೇತ್ತುಂ ಯಾತಾವನಲಮನಲಸ್ತಂಧವಪುಷಃ ||

ತತೋ ಭಕ್ತಿಶ್ರದ್ಧಾ ಭರಗುರುಗೃಣದ್ಭಾಷ್ಯಂ ಗಿರಿಶ ಯತ್ |

ಸ್ವಯಂ ತಸ್ಯ ತಾಭ್ಯಾಂ ತವ ಕಿಮನುವೃತ್ತಿರ್ನ ಫಲತಿ

||೧೦||

ಅಯತ್ನಾ ದಾಪಾದ್ಯ ತ್ರಿಭುವನ ಮವೈರವ್ಯತಿಕರಂ |

ದಶಾಸ್ಯೋಯದ್ಭಾಹೂ ನಭೃತ ರಣಕಂಡೂಪರವಶಾನ್ ||

ಶಿರಃ ಪದ್ಮ ಶ್ರೇಣೀ ರಚಿತ ಚರಣಾಂಭೋರುಹಬಲೇ |

ಸ್ಥಿರಾಯಾ ಸ್ವದ್ಭಕ್ತೆ ಸ್ತ್ರೀಪುರಹರ ವಿಸ್ತಾರಜಿತಮಿದಂ

||೧೧||

ಅಮುಷ್ಯತ್ವತ್ಸೇವಾ ಸಮಧಿಗತಸಾರಂ ಭುಜವನಂ |

ಬಲಾತ್ಕೃಲ್ವಲಾಸೇಪಿ ತ್ವದಧಿವಸತೌ ವಿಕ್ರಮಯತಃ ||

ಅಲಭ್ಯಾ ಪಾತಾಲೇಽಸ್ಮಲಸ ಚಲಿತಾಂಗುಷ್ಠಶಿರಸಿ |

ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ತ್ವಯ್ಯಾಸೀದ್ ಭುವನುಪಚಿತೋ ಮುಹ್ಯತಿಖಿಲಃ

||೧೨||

ಯದೃದ್ಧಿಂ ಸುತ್ರಾನ್ಲೋ ವರದ ಪರಮೋಚ್ಚೈರಪಿ ಸತಿ |

ಮಧಶ್ಚಕ್ರೇ ಬಾಣಃ ಪರಿಜನವಿಧೇಯ ಸ್ತ್ರಿಭುವನಃ ||

ನತಚ್ಚಿತ್ರಂ ತಸ್ಮಿನ್ವರಿವಸಿತರಿ ತ್ವಚ್ಚರಣಯೋ |

ರ್ನಕಸ್ಯಾಪ್ಯುನ್ನತೈಶ್ಚ ಭವತಿ ಶಿರಸಸ್ತ್ವಯ್ಯವನತಿಃ

||೧೩||

ಅಕಾಂಡ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಕ್ಷಯ ಚಕಿತದೇವಾಸುರ ಕೃಪಾ |

ವಿಧೇಯಸ್ಯಾಽಽ ಸೀದ್ಯಸ್ತ್ರಿನಯನವಿಷಂ ಸಂಹೃತವತಃ ||

ಸಕಲ್ಮಾಷಃ ಕಂಠಿ ತವನ ಕುರುತೇನಶ್ರಿಯಮಹೋ |

ವಿಕಾರೋಽಪಿಶ್ಲಾಘ್ಯೋ ಭುವನಭಯ ಭಂಗವ್ಯಸನಿನಃ

||೧೪||

ಅಸಿದ್ಭಾರ್ಥಾನೈವಕ್ವಚಿದಪಿ ಸದೇವಾಸುರನರೇ |

ನಿವರ್ತಂತೇ ನಿತ್ಯಂ ಜಗತಿ ಜಯಿನೋಯಸ್ಯ ವಿಶಿಖಾಃ ||

ಸಪಶ್ಯನ್ನೀಶತ್ವಾಮಿತರ ಸುರಸಾಧಾರಣಮಭೂತ್ |

ಸ್ಮರಃ ಸ್ಮರ್ತವ್ಯಾತ್ಮಾ ನಹಿ ವಶಿಸುಪಥ್ಯಃ ಪರಿಭವಃ |

||೧೫||

ಮಹೀಪಾದಾಘಾತಾದ್ರಜತಿ ಸಹಸಾ ಸಂಶಯಪದಂ ।

ಪದಂ ವಿಷ್ಣೋರ್ಭ್ರಾಮ್ಯದ್ಭುಜಪರಿಘಃ ರುಗ್ಣಗ್ರಹಗಣಮ್ ॥
ಮುಹುರ್ದ್ಯೌರ್ದೌರ್ಘ್ಯಂ ಯಾತ್ಯನಿಭೃತಜಟಾ ತಾದಿತ ತಟಾ ।

ಜಗದ್ರಕ್ಷಾಯೈತ್ವಂ ನಟಸಿ ನನುವಾಮೈವ ವಿಭುತಾ

॥೧೬॥

ವಿಯದ್ವ್ಯಾಪೀ ತಾರಾಗಣಗುಣಿತ ಘೇನೋದ್ಗಮರುಚಿಃ ।

ಪ್ರವಾಹೋವಾರಾಂಯಃ ಪೃಷತಲಘುದೃಷ್ಟಃ ಶಿರಸಿತೇ ॥

ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾಕಾರಂ ಜಲಧಿವಲಯಂ ತೇನಕೃತಮಿ ।

ತ್ಯನೇ ನೈವೋನ್ಮೇಯಂ ದೃತಮಹಿಮ ದಿವ್ಯಂ ತವ ವಪುಃ

॥೧೭॥

ರಥಃಕ್ಷೋಣೇ ಯಂತಾಶತಧೃತಿರಗೇಂದ್ರೋ ಧನುರಥೋ ।

ರಥಾಂಗೇ ಚಂದ್ರಾರ್ಕೌ ರಥಚರಣಪಾಣಿಃ ಶರ ಇತಿ ॥

ದಿಧಕ್ಷೋಸ್ತೇ ಕೋಟಿಯಂ ತ್ರಿಪುರತ್ಪಣಮಾಡಂಬರ ವಿಧಿ ।

ರ್ವಿಧೇಯೈಃ ಕ್ರೀಡಂತೋ ನಖಿಲು ಪರತಂತ್ರಾಃ ಪ್ರಭುಧಿಯಃ

॥೧೮॥

ಹರಿಸ್ತೇ ಸಾಹಸ್ರಂ ಕಮಲ ಬಲಿಮಾಧಾಯ ಪದಯೋ ।

ಯುರ್ದೇಕೋನೇ ತಸ್ಮಿನ್ನ ಜಮುದ ಹರನ್ನೇತ್ರ ಕಮಲಮ್ ॥

ಗತೋಭಕ್ತ್ಯದ್ರೇಕಃ ಪರಿಣತಿನುಸೌ ಚಕ್ರವಪುಷಾ ।

ತ್ರಯಾಣಾಂ ರಕ್ಷಾಯೈತ್ರಿಪುರಹರ ಜಾಗರ್ತಿಜಗತಾಂ

॥೧೯॥

ಕ್ರತೌಸುಪ್ತೇ ಜಾಗ್ರತ್ಸ್ವಮಸಿ ಫಲಯೋಗೇಕ್ರತುಮತಾಂ ।

ಕ್ವಕರ್ಮ ಪ್ರಧ್ವಸ್ತಂಫಲತಿ ಪುರುಷಾರಾಧನಮೃತೇ ॥

ಅತಸ್ತಾಪಂ ಸಂಪ್ರೇಕ್ಷ್ಯಕ್ರತುಷು ಫಲದಾನ ಪ್ರತಿಭುವಂ ।

ಶ್ರುತಾಶ್ರದ್ಧಾಂ ಬದ್ಧಾಪ್ತದೃಢಪರಿಕರಃ ಕರ್ಮಸುಜನಃ

॥೨೦॥

ಕ್ರಿಯಾದಕ್ಷೋ ದಕ್ಷಃ ಕ್ರತುಪತಿರಧೀಶಸ್ತನುಭೃತಾ ।

ಮೃಷೀಣಾಮಾರ್ತ್ವಿಜ್ಯಂ ಶರಣದ ಸದಸ್ಯಾಃ ಸುರಗಣಾಃ ॥

ಕ್ರತುಭೈಷಸ್ತ್ವತ್ತಃ ಕ್ರತುಫಲವಿಧಾನವ್ಯಸನಿನೋ ।

ಧ್ರುವಂ ಕರ್ತುಃ ಶ್ರದ್ಧಾವಿಧುರಮುಘಿಚಾರಾ ಯ ಹಿಮಖಾಃ

॥೨೧॥

ಪ್ರಜಾನಾಥಂ ನಾಥ ಪ್ರಸಭಮುಭಿಕಂ ಸ್ವಾಮಿಹಿತರಂ ।
 ಗತಂ ರೋಹಿದ್ಭೂತಾಂ ರಿರಮಯಿಷು ಮೃತ್ಯುಸ್ಯವಪುಷಾ ॥
 ಧನುಃಪಾಣೇರ್ಯಾಂತಂ ದಿವಮಪಿ ಸಪತ್ರಾಕೃತಮಮುಂ ।
 ತ್ರಸಂತಂ ತೇದ್ರಾಪಿ ತ್ಯಜತಿ ನಮ್ಯಗವ್ಯಾಧರಭಸಃ

||೨೧||

ಶ್ವಶಾನೇಷ್ವಾ ಕ್ರೇಡಾಸ್ತರಹರ ಪಿಶಾಚಾಃ ಸಹಚರಾ ।
 ಶ್ಚಿತಾ ಭಸ್ಮಾಲೇಪಃ ಸ್ರಗಪಿನ್ಯಕರೋಟೀ ಪರಿಕರಃ ॥
 ಅಮಂಗಲ್ಯಂ ಶೀಲಂ ತವಭವತು ನಾಮೈವಮಖಿಲಂ ।
 ತಥಾಽಪಿ ಸ್ತುರ್ತ್ವಾಣಾಂ ವರದ ಪರಮಂ ಮಂಗಲಮಸಿ

||೨೨||

ಸ್ವಲಾವಣ್ಯಶಂಸಾ ಧೃತಧನುಷಮಹ್ನಾ ಯ ತೃಣವತ್ ।
 ಪುರಃ ಪುಷ್ಪಂ ದೃಷ್ಟ್ವಾಗ್ನಿಪುರಮಥನ ಪುಷ್ಪಾಯುಧಮಪಿ ॥
 ಯದಿಸ್ತೈಣಂ ದೇವೀ ಯಮನಿರತ ದೇಹಾರ್ಧಘಟಿನಾ ।
 ದವೈತಿತ್ವಾಮದ್ಬಾಹತವರದ ಮುಗ್ಧಾಯುನತಯಃ

||೨೪||

ಮನಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಿತ್ತೇ ಸವಿಧಮವಧಾ ಯಾತ್ತಮರುತಃ ।
 ಪ್ರಹೃಷ್ಯದ್ರೋಮಾಣಃ ಪ್ರಮದಸಲಿಲೋತ್ಸಂಗಿತದೃಶಃ ॥
 ಯದಾಲೋಕ್ಯಾಹ್ಲಾದಂ ಹೃದ ಇವ ನಿಮಜ್ಜಾ ಮೃತಮಯಿ ।
 ದಧತ್ಯಂತಸ್ತತ್ತ್ವಂ ಕಿಮಪಿ ಯಮಿನಸ್ತಕ್ತಿಲ ಭವಾನ್

||೨೫||

ತ್ವಮರ್ಕಸ್ತ್ವಂ ಸೋಮಸ್ತ್ವಮಸಿ ಪವನಸ್ತ್ವಂ ಹುತವಹ ।
 ಸ್ವಮಾಪಸ್ತ್ವಂ ವ್ಯೋಮ ತ್ವಮುಧರಣಿರಾತ್ಮಾತ್ವಮಿತಿಚ ॥
 ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನಾ ಮೇವಂ ತ್ವಯಿಪರಿಣತಾ ಬಿಭೃತಿಗಿರಂ ।
 ನನಿದ್ಯಸ್ತತ್ತ್ವಂ ವಯಮಿಹತು ಯತ್ತ್ವಂ ನಭವಸಿ

||೨೬||

ತ್ರಯಾಂ ತಿಸ್ರೋವೃತ್ತಿಸ್ತ್ರಿಭುವನಮಥೂತ್ರೀನಪಿಸುರಾ ।
 ನಕಾರಾದ್ಯೈರ್ವರ್ಣೈಸ್ತ್ರಿಭಿರಭಿದಧತ್ತೀರ್ಣವಿಕೃತಿ ॥
 ತುರೀಯಂ ತೇ ಧಾಮಧ್ವನಿಭಿರವಿರುಂಧಾನ ಮಣುಭಿಃ ।
 ಸಮಸ್ತವ್ಯಸ್ತಂ ತ್ವಾಂ ಶರಣದ ಗೃಣಾತ್ಯೋಮಿತಿ ಪದಂ

||೨೭||

ಭವಃ ಶರ್ವೋರುದ್ರಃ ಪಶುಪತಿ ರಥೋಗ್ರಃ ಸಹಮಹಾಂ ।
ಸ್ತಥಾಭೀಮೇಶಾನಾ ಮಿತಿಯದ ಭಿಧಾನಾಷ್ಟಕಮಿದಂ ॥
ಅಮುಷ್ಮಿನ್ಪ್ರತ್ಯೇಕಂ ಪ್ರವಿಚರತಿ ದೇವಶ್ರುತಿರಪಿ ।
ಪ್ರಿಯಾ ಯಾಸ್ಮೈಧಾಮ್ನೇ ಪ್ರಣಿಹಿತ ನಮಸ್ಯೋಽಸ್ಮಿ ಭವತೇ ॥೨೮॥

ನಮೋ ನೇದಿಷ್ಠಾಯ ಪ್ರಿಯದನ ದವಿಷ್ಠಾಯಚನಮೋ ।
ನಮಃ ಕ್ಷೋದಿಷ್ಠಾಯ ಸ್ಮರಹರ ಮಹಿಷ್ಠಾಯಚನಮಃ ॥
ನಮೋ ವರ್ಷಿಷ್ಠಾಯ ತ್ರಿನಯನ ಯವಿಷ್ಠಾಯಚನಮೋ ।
ನಮಃ ಸರ್ವಸ್ಮೈತೇ ತದಿದಮಿತಿ ಶರ್ವಾಯಚನಮಃ ॥೨೯॥

ಬಹುಲರಜಸೇ ವಿಶ್ವೋತ್ಪತ್ತಾ ಭವಾಯ ನಮೋನಮಃ ।
ಪ್ರಬಲತಮಸೇ ತತ್ಸಂಹಾರೇ ಹರಾಯ ನಮೋನಮಃ ॥
ಜನಸುಖಕೃತೇ ಸತ್ಪೋದ್ರಿಕ್ತಾ ಮೃಡಾಯ ನಮೋ ನಮಃ ।
ಪ್ರಮಹಸಿಪದೇ ನಿಶ್ಚೈಗುಣೈಶಿವಾಯ ನಮೋ ನಮಃ ॥೩೦॥

ಕೃಶಸಂಹತೀತಃ ಕ್ಲೇಶವಶ್ಯಂ ಕ್ವಚೇದಂ ।
ಕ್ವಚತವಗುಣ ಸೀಮೋಲ್ಲಂಘಿನೀ ಶತ್ವದೃದ್ಧಿಃ ॥
ಇತಿಚಿಕಿತ್ಸ ಮನುಂದೀ ಕೃತ್ಯಮಾಂ ಭಕ್ತಿರಾಧಾತ್ ॥
ವರದ ಚರಣಯೋಸ್ತೇ ವಾಕ್ಯ ಪುಷ್ಪೋಪಹಾರಮ್ ॥೩೧॥

ಅಸಿತಗಿರಿಸಮಂಸ್ಯಾತ್ಕಜ್ಜಲಂ ಸಿಂಧುಪಾತ್ರೇ ।
ಸುರತರುವರ ಶಾಖಾಲೇಖಿನೀ ಪತ್ರಮುರ್ವೀ ॥
ಲಿಖಿತಿಯದಿಗೃಹಿತ್ವಾ ಶಾರದಾ ಸರ್ವಕಾಲಂ ॥
ತದಪಿತವಗುಣಾನಾಮಿಶ ವಾರಂ ನಯಾತಿ ॥೩೨॥

ಅಸುರಸುರಮುನೀಂದ್ರೈ ರರ್ಚಿತಸ್ಯೇಂದು ಮೌಳೇ ।
ಗ್ರಥಿತ ಗುಣ ಮಹಿಮ್ನೋ ನಿರ್ಗುಣಸ್ಯೇಶ್ವರಸ್ಯ ॥

ಸಕಲಗಣವರಿಷ್ಠಃ ಪುಷ್ಪದಂತಾಭಿಧಾನೋ |

ರುಚಿರಮಲಘುವೃತ್ತಿಃ ಸ್ತೋತ್ರಮೇತಚ್ಚಕಾರ

||೩೩||

ಅಹರಹರನವದ್ಯಂ ಧೂರ್ಜಟೇ ಸ್ತೋತ್ರಮೇತತ್ |

ಪಠತಿ ಪರಮಭಕ್ತ್ಯಾಶುದ್ಧ ಚಿತ್ತಃ ಪುಮಾನ್ಯಃ ||

ಸಭವತಿ ಶಿವಲೋಕೇ ಸುದ್ರತುಲ್ಯಸ್ತಥಾಽತ್ರ |

ಪ್ರಚುರತರಧನಾಯಃ ಪುತ್ರವಾನ್ಪೀರ್ತಿಮಾಂಶ್ಚ

||೩೪||

ಮಹೇಶಾನ್ನಾ ಪರೋದೇವೋ ಮಹಿಮ್ನೋ ನಾಪರಾಸ್ತುತಿಃ |

ಅಘೋರಾನ್ನಾ ಪರೋ ಮಂತ್ರೋನಾಸ್ತಿತತ್ತ್ವಂ ಗುರೋಃಪರಂ

||೩೫||

ದಿಕ್ಷಾದಾನಂ ತಪಸ್ತೀರ್ಥಂ ಜ್ಞಾನಂ ಯಾಗಾದಿಕಾಃಕ್ರಿಯಾಃ |

ಮಹಿಮ್ನಸ್ತವ ಪಾಠಸ್ಯ ಕಲಾಂನಾರ್ಹಂತಿಷೋಡಶೀಮ್

||೩೬||

ಕುಸುಮ ದಶನನಾಮಾ ಸರ್ವಗಂಧರ್ವರಾಜಃ |

ಶಶಿಧರವರಮೌಳಿದೇವ ದೇವಸ್ಯದಾಸಃ ||

ಸಗುರು ನಿಜಮಹಿಮ್ನೋ ಭ್ರಷ್ಟ ಏವಾಸ್ಯ ರೋಷಾತ್ |

ಸ್ತವನಮಿದ ಮಕಾರ್ಷೀದ್ಧಿವ್ಯ ದಿವ್ಯಂ ಮಹಿಮ್ನಃ

||೩೭||

ಸುರವರ ಮುನಿಪೂಜ್ಯಂ ಸ್ವರ್ಗಮೋಕ್ಷೈ ಕಹೇತುಂ |

ಪಠತಿ ಯದಿ ಮನುಷ್ಯಃ ಪ್ರಾಂಜಲಿನಾನ್ಯಜೇತಾಃ ||

ವ್ರಜತಿ ಶಿವಸಮೀಪಂ ಕಿಂನ್ನರೈಃ ಸ್ತೂಯಮಾನಃ |

ಸ್ತವನ ಮಿದಮಮೋಘಂ ಪುಷ್ಪದಂತಪ್ರಣೇತಮ್

||೩೮||

ಶ್ರೀ ಪುಷ್ಪದಂತ ಮುಖಪಂಕಜನಿರ್ಗತೇನ |

ಸ್ತೋತ್ರೇಣ ಕಿಲ್ಬಿಷಹರೇಣಹರಪ್ರಿಯೇಣ ||

ಕಂಠಸ್ಥಿತೇನ ಪಠಿತೇನ ಸಮಾಹಿತೇನ |

ಸುಪ್ರೀಣಿತೋಭವತಿ ಭೂತಪತಿರ್ಮಹೇಶಃ

||೩೯||

ಇತ್ಯೇಷಾವಾಚ್ಛಯೀ ಪೂಜಾ ಶ್ರೀಮಚ್ಛಂಕರಪಾದಯೋಃ |
ಅರ್ಪಿತಾ ತೇನದೇವೇಶಃ ಪ್ರಿಯಕಾಂಮೇಸದಾಶಿವಃ

||೪೦||

|| ಇತಿ ಶ್ರೀ ಪುಷ್ಪದಂತ ನಿರಚಿತಂ ಶಿವ
ಮಹಿಮ್ನಃ ಸ್ತೋತ್ರಂ ಸಂಪೂರ್ಣಂ ||

— ೦ —

ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿ

ಶಿವಃ ಶಕ್ತ್ಯಾ ಯುಕ್ತೋ ಯದಿ ಭವತಿ ಶಕ್ತಃ ಪ್ರಭವಿತುಂ
ನ ಚೇದೇವಂ ದೇವೋ ನ ಖಲು ಕುಶಲಃ ಸ್ವಂದಿತುಮಪಿ |
ಆತಸ್ತ್ವಾಮಾರಾಧ್ಯಾಂ ಹರಿಹರವಿರಿಂಚ್ಯಾದಿಭರಸಿ
ಪ್ರಣಂತುಂ ಸ್ತೋತುಂ ವಾ ಕಥಮುಕ್ಯತಪುಣ್ಯಃ ಪ್ರಭವತಿ

|| ೧ ||

ತನೀಯಾಂಸಂ ಪಾಂಸುಂ ತವ ಚರಣಪಂಕೇರುಹಭವಂ
ವಿರಿಂಚಿಃ ಸಂಚಿನ್ವನ್ ವಿರಚಯತಿ ಲೋಕಾನವಿಕಲಮ್ |
ವಹತೈನಂ ಶೌರಿಃ ಕಥಮಪಿ ಸಹಸ್ರೇಣ ಶಿರಸಾಂ
ಹರಃ ಸಂಕ್ಷುದೈವನಂ ಭಜತಿ ಭಸಿತೋದ್ಧೂಲನವಿಧಿಮ್

|| ೨ ||

ಅವಿದ್ಯಾನಾಮಂತಸ್ತಿ ಮಿರಮಿಹಿರದ್ವೀಪನಗರೇ
ಜಡಾನಾಂ ಜೈತನ್ಯಸ್ತಬಕಮಕರಂದಸ್ತುತಿರ್ಯುರೇ |
ದರಿದ್ರಾಣಾಂ ಚಿಂತಾಮಣಿಗುಣಸಿಕಾ ಜನ್ಮಜಲಧೌ
ನಿಮಗ್ನಾನಾಂ ದಂಷ್ಟ್ರಾ ಮುರರಿಪುವರಾಹಸ್ಯ ಭವತಿ

|| ೩ ||

ತ್ವದನ್ಯಃ ಪಾಣಿಭ್ಯಾಮುಭಯವರದೋ ದೈವತಗಣ-
ಸ್ತ್ವಮೇಕಾ ನೈವಾಸಿ ಪ್ರಕಟಿತವರಾಭೀತ್ಯಭಿನಯಾ |
ಭಯಾತ್ಮಾತುಂ ದಾತುಂ ಫಲಮಪಿ ಚ ವಾಂಛಾಸಮುಧಿಕಂ
ಶರಣ್ಯೇ ಲೋಕಾನಾಂ ತವ ಹಿ ಚರಣಾವೇವ ನಿಪುಣೌ

|| ೪ ||

ಹರಿಸ್ತಾ ಮಾರಾಧ್ಯ ಪ್ರಣತಜನಸೌಭಾಗ್ಯಜನನೀಂ
ಪುರಾ ನಾರೀ ಭೂತ್ವಾ ಪುರರಿಪುಮಪಿ ಕ್ಷೋಭಮನಯತ್ |
ಸ್ಮರೋಽಪಿ ತ್ವಾಂ ನತ್ವಾ ರತಿನಯನಲೇಹ್ಯೇನ ವಪುಷಾ
ಮುನೀನಾಮಪ್ಯಂತಃ ಪ್ರಭವತಿ ಹಿ ಮೋಹಾಯ ಮಹತಾಮ್ || ೫ ||

ಧನುಃ ಪೌಷ್ಕಂ ಮೌರ್ವೀ ಮಧುಕರಮಯೀ ಪಂಚ ವಿಶಿಖಾ
ವಸಂತಃ ಸಾವಂತೋ ಮಲಯಮರುದಾಯೋಧನರಥಃ |
ತಥಾಪ್ಯೇಕಃ ಸರ್ವಂ ಹಿಮಗಿರಿಸುತೇ ಕಾಮಪಿ ಕೃಪಾ-
ಮಪಾಂಗಾತ್ತೇ ಲಬ್ಧ್ವಾ ಜಗದದಿಮನಂಗೋ ವಿಜಯತೇ || ೬ ||

ಕ್ಷಣತ್ವಾಂಚೇದಾಮಾ ಕರಿಕಲಭಕುಂಭಸ್ತನನತಾ
ಪರಿಕ್ಷೀಣಾ ಮಧ್ಯೇ ಪರಿಣತಶರಚ್ಚಂದ್ರವದನಾ |
ಧನುರ್ಬಾಣಾನ್ ಪಾಶಂ ಸೃಣಿಮಪಿ ದಧಾನಾ ಕರತಲೈಃ
ಪುರಸ್ತಾದಾಸ್ತಾಂ ನಃ ಪುರಮಥಿತುರಾಹೋಪುರುಷಿಕಾ || ೭ ||

ಸುಧಾಸಿಂಧೋರ್ಮಧ್ಯೇ ಸುರವಿಟಪಿವಾಟೇಪರಿವೃತೇ
ಮಣಿದ್ವೀಪೇ ನೀಪೋವನವತಿ ಚಿಂತಾಮಣಿಗೃಹೇ |
ಶಿವಾಕಾರೇ ಮಂಚೇ ಪರಮಶಿವಪರ್ಯಂಕನಿಲಯಾಂ
ಭಜಂತಿ ತ್ವಾಂ ಧನ್ಯಾಃ ಕತಿಚನ ಚಿದಾನಂದಲಹರೀಮ್ || ೮ ||

ಮಹೀಂ ಮೂಲಾಧಾರೇ ಕಮಪಿ ಮಣಿಪೂರೇ ಹುತವಹಂ
ಸ್ಥಿತಂ ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನೇ ಹೃದಿ ಮರುತಮಾಕಾಶಮುಪರಿ |
ಮನೋಽಪಿ ಭ್ರಾಮಧ್ಯೇ ಸಕಲಮಪಿ ಭಿತ್ತ್ವಾ ಕುಲಪಥಂ
ಸಹಸ್ರಾರೇ ಪದ್ಮೇ ಸಹ ರಹಸಿ ಪತ್ಯಾ ವಿಹರಸೇ || ೯ ||

ಸುಧಾಧಾರಾಸಾರೈಶ್ಚ ರಣಯುಗಲಾಂತರ್ವಿಗಲಿತೈಃ
 ಪ್ರಪಂಚಂ ಸಿಂಚಂತೀ ಪುನರಪಿ ರಸಾನ್ನಾಯಮಹಸಾ |
 ಆವಾಸ್ಯ ಸ್ವಾಂ ಭೂಮಿಂ ಭುಜಗನಿಭವಂಧ್ಯುಷ್ಪವಲಯಂ
 ಸ್ವಮಾತ್ಮಾನಂ ಕೃತ್ವಾ ಸ್ವಪಿಸಿ ಕುಲಕುಂಡೇ ಕುಹರಿಣಿ

|| ೧೦ ||

ಚತುರ್ಭಿಃ ಶ್ರೀಕಂಠೈಃ ಶಿವಯುವತಿಭಿಃ ಪಂಚಭಿರಪಿ
 ಪ್ರಭಿನ್ನಾಭಿಃ ಶಂಭೋರ್ನವಭಿರಪಿ ಮೂಲಪ್ರಕೃತಿಭಿಃ |
 ಚತುಶ್ಚತ್ವಾರಿಂಶದ್ವಸುದಲಕಲಾಶ್ರತ್ರಿವಲಯ-
 ತ್ರಿರೇಖಾಭಿಃ ಸಾರ್ಧಂ ತವ ಶರಣಕೋಣಾಃ ಪರಿಣತಾಃ

|| ೧೧ ||

ತ್ವದೀಯಂ ಸೌಂದರ್ಯಂ ತುಹಿನಗಿರಿಕನ್ಯೇ ತುಲಯಿತುಂ
 ಕವೀಂದ್ರಾಃ ಕಲ್ಪಂತೇ ಕಥಮಪಿ ವಿರಿಂಚಿಪ್ರಭೃತಯಃ |
 ಯದಾಲೋಕಾತ್ಸುಕ್ಯಾದಮರಲಲನಾ ಯಾಂತಿ ಮನಸಾ
 ತಪೋಭಿದುಃಸ್ಪ್ರಾಪಾಮಪಿ ಗಿರಿಶಸಾಯುಜ್ಯಸದವೀಮ್

|| ೧೨ ||

ನರಂ ವರ್ಷೀಯಾಂಸಂ ನಯನವಿರಸಂ ನರ್ಮಸು ಜಡಂ
 ತವಾಪಾಂಗಾಲೋಕೇ ಪತಿತಮನುಧಾವಂತಿ ಶತಶಃ |
 ಗಲದ್ವೇಣೀಬಂಧಾಃ ಕುಚಕಲಶವಿಸ್ತಸ್ತಸಿಚಯಾ
 ಹಠಾತ್ಪ್ರಟ್ಯಾಂಜ್ಯೋ ವಿಗಲಿತದುಕೂಲಾ ಯುವತಯಃ

|| ೧೩ ||

ಕ್ಷಿತೌ ಷಟ್ಪಂಚಾಶದ್ ದ್ವಿಸಮಧಿಕಪಂಚಾಶದುದಕೇ
 ಹುತಾಶೇ ದ್ವಾಷಷ್ಟಿಶ್ಚತುರಧಿಕಪಂಚಾಶದನಿಲೇ |
 ದಿವಿ ದ್ವಿಃಷಟ್ತ್ರಿಂಶನ್ಮನಸಿ ಚ ಚತುಃಷಷ್ಟಿರಿತಿ ಯೇ
 ಮಯೂಖಾಸ್ತೇಷಾಮಪ್ಯುಪರಿ ತವ ಪಾದಾಂಬುಜಯುಗಮ್

|| ೧೪ ||

ಶರಜ್ಞೋತ್ಪಾದ್ಯಶುದ್ಧಾಂ ಶಶಿಯುತಜಟಾಜೂಟಮುಕುಟಾಂ
 ವರತ್ರಾಸತ್ರಾಣಸ್ಥಟಕಘಟಿಕಾಪುಸ್ತಕಕರಾಮ್ |
 ಸಕೃನ್ನತ್ವಾ ನ ತ್ವಾಂ ಕಥಮಿವ ಸತಾಂ ಸಂನಿದಧತೇ
 ಮಧುಕ್ಷೀರದ್ರಾಕ್ಷಾಮಧುರಿಮಧುರೀಣಾ ಭಣಿತಯಃ

|| ೧೩ ||

ಕವೀಂದ್ರಾಣಾಂ ಜೇತಃಕಮಲವನಬಾಲಾತಪರುಚಿಂ
 ಭಜಂತೇ ಯೇ ಸಂತಃ ಕತಿಚಿದರುಣಾಮೇವ ಭವತೀಮ್ |
 ವಿರಿಂಚಿಪ್ರೇಯಸ್ಯಾಸ್ತರುಣತರಶೃಂಗಾರಲಹರೀ-
 ಗಭೀರಾಭಿರ್ವಾಗ್ಭಿರ್ವಿದಧತಿ ಸತಾಂ ರಂಜನಮಮಿವಾ

|| ೧೪ ||

ಸವಿತ್ರೀಭಿರ್ವಾಚಾಂ ಶಶಿಮಣಿಶಿಲಾಭಂಗರುಚಿಭಿ-
 ವ್ರವಶಿನ್ಯಾದ್ಯಾಭಿಸ್ತಾಂ ಸಹ ಜನನಿ ಸಂಚಿಂತಯತಿ ಯಃ |
 ಸ ಕರ್ತಾ ಕಾವ್ಯಾನಾಂ ಭವತಿ ಮಹತಾಂ ಭಂಗಿರುಚಿಭಿ
 ವ್ರಜೋಭಿರ್ವಾಗ್ಭಿರ್ವೀವದನಕಮಲಾಮೋದಮಧುರೈಃ

|| ೧೫ ||

ತನುಚ್ಛಾಯಾಭಿಪ್ರೇ ತರುಣತರಣಿಶ್ರೀಸರಣಿಭಿ-
 ರ್ದಿವಂ ಸರ್ವಾಮುರ್ವೀಮರುಣಮನಿಮಗ್ನಾಂ ಸ್ಮರತಿ ಯಃ |
 ಭವಂತ್ಯಸ್ಯ ತ್ರಿಸೃದ್ವನಹರಿಣಶಾಲಿನನಯನಾಃ
 ಸಹೋರ್ವಶ್ಯಾ ವಶ್ಯಾಃ ಕತಿ ಕತಿ ನ ಗೀರ್ವಾಣಗಣಿಕಾಃ

|| ೧೬ ||

ಮುಖಂ ಬಿಂದುಂ ಕೃತ್ವಾ ಕುಚಯುಗಮಧಸ್ತಸ್ಯ ತದಧೋ
 ಹರಾರ್ಧಂ ಧ್ಯಾಯೇದ್ಯೋ ಹರಮಹಿಷಿ ತೇ ಮನ್ಮಥಕಲಾಮ್ |
 ಸ ಸದ್ಯಃ ಸಂಕ್ಷೋಭಂ ನಯತಿ ವನಿತಾ ಇತ್ಯತಿಲಘು
 ತ್ರಿಲೋಕೀಮಸ್ತಾಃ ಕುಚಯುಗಮಧಸ್ತಸ್ಯ ತದಧೋಗಾಮ್

|| ೧೭ ||

ಕಿರಂತೀಮುಂಗೇಭ್ಯಃ ಕಿರಣನಿಕುರಂಬಾನ್ಮತರಸಂ
ಹೃದಿ ತ್ವಾಮಾಧತ್ತೇ ಹಿಮಕರಶಿಲಾಮೂರ್ತಿವಿವ ಯಃ |
ಸ ಸರ್ವಾಣಾಂ ದರ್ಶಂ ಶಮಯತಿ ಶಕ್ತುತಾಧಿಪ ಇವ
ಜ್ವರಪ್ಲುಷ್ಪಾನ್ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಸುಖಯತಿ ಸುಧಾಧಾರಸಿರಯಾ

|| ೨೦ ||

ತಟಿಲ್ಲೇಖಾತನ್ವೀಂ ತಪನಶಶಿವೈಶ್ವಾನರಮಯಾಂ
ನಿಷಣ್ಣಾಂ ಷಣ್ಣಾಮಪ್ಯುಪರಿ ಕಮಲಾನಾಂ ತವ ಕಲಾಮ್ |
ಮಹಾಪದ್ಮಾಟವ್ಯಾಂ ಮೃದಿತಮಲಮಾಯೇನ ಮನಸಾ
ಮಹಾಂತಃ ಪಶ್ಯಂತೋ ದಧತಿ ಪರಮಾಹ್ಲಾ ದಲಹರೀಮ್

|| ೨೧ ||

ಭವಾನಿ ತ್ವಂ ದಾಸೇ ಮಯಿ ವಿತರ ದೃಷ್ಟಿಂ ಸಕರುಣಾ-
ಮಿತಿ ಸ್ತೋತುಂ ವಾಂಛನ್ ಕಥಯತಿ ಭವಾನಿ ತ್ವಮಿತಿ ಯಃ |
ತದೈವ ತ್ವಂ ತಸ್ಮೈ ದಿಶಸಿ ನಿಜಸಾಯುಜ್ಯಪದವೀಂ
ಮುಕುಂದಬ್ರಹ್ಮೇಂದ್ರಸ್ಫುಟಮುಕುಟನೀರಾಜತಪದಾಮ್

|| ೨೨ ||

ತ್ವಯಾ ಹೃತ್ವಾ ವಾಮುಂ ವಪುರಸರಿತ್ವಪ್ತೇನ ಮನಸಾ
ಶರೀರಾರ್ಥಂ ಶಂಭೋರವರಮಪಿ ಶಂಕೇ ಹೃತಮುಭೂತ್ |
ಯದೇತತ್ತ್ವದ್ರೂಪಂ ಸಕಲಮರುಣಾಭಂ ತ್ರಿನಯನಂ
ಕುಷಾಭ್ಯಾಮಾನಮ್ರಂ ಕುಟಿಲಶಶಿಚೂಡಾಲಮುಕುಟಮ್

|| ೨೩ ||

ಜಗತ್ಸೂತೇ ಧಾತಾ ಹರಿರವತಿ ರುದ್ರಃ ಕ್ಷಪಯತೇ
ತಿರಸ್ಕೂರ್ವನ್ನೇತತ್ಸ್ವಮಪಿ ವಪುರೀಶಸ್ತಿರಯತಿ |
ಸದಾಪೂರ್ವಃ ಸರ್ವಂ ತದಿದಮನುಗೃಹ್ಣಾತಿ ಚ ಶಿವ-
ಸ್ತವಾಜ್ಞಾ ಮಾಲಂಬ್ಯ ಕ್ಷಣಜಲಿತಯೋರ್ಭ್ರೂಲತಿಕಯೋಃ

|| ೨೪ ||

ತ್ರಯಾಣಾಂ ದೇವಾನಾಂ ತ್ರಿಗುಣಜನಿತಾನಾಂ ತವ ಶಿವೇ
ಭವೇತ್ಪೂಜಾ ಪೂಜಾ ತವ ಚರಣಯೋರ್ಯಾ ವಿರಚಿತಾ |
ತಥಾ ಹಿ ತ್ವತ್ಪಾದೋದ್ವಹನಮಣಿಹೀರಸ್ಯ ನಿಕಟೇ
ಸ್ಥಿತಾ ಹ್ಯೇತೇ ಶಶ್ವನ್ಮುಕುಲಿತಕರೋತ್ತಮಮುಕುಟಾಃ

|| ೨೫ ||

ವಿರಿಂಚಿಃ ಪಂಚತ್ವಂ ವ್ರಜತಿ ಹರಿರಾಪ್ನೋತಿ ವಿರತಿಂ
ವಿನಾಶಂ ಕೇನಾಶೋ ಭಜತಿ ಧನದೋ ಯಾತಿ ನಿಧನಮ್ |
ವಿತಂದ್ರೀ ಮಾಹೇಂದ್ರೀ ವಿತತಿರಪಿ ಸಂವಿಲಿತದೃಶಾ
ಮಹಾಸಂಹಾರೇಽಸ್ಮಿನ್ ವಿಹರತಿ ಸತಿ ತ್ವತ್ಪತಿರಸಾ

|| ೨೬ ||

ಜಪೋ ಜಪ್ತಃ ಶಿಲ್ಪಂ ಸಕಲಮಪಿ ಮುಷ್ಠಾವಿರಚನಾ
ಗತಿಃ ಪ್ರಾದಕ್ಷಿಣ್ಯಕ್ರಮಣಮಶನಾದ್ಯಾಹುತಿವಿಧಿಃ |
ಪ್ರಣಾಮಃ ಸಂವೇಶಃ ಸುಖಮಖಿಲಮಾತ್ಮಾರ್ಪಣದೃಶಾ
ಸಪರ್ಯಾಪರ್ಯಾಯಸ್ತವ ಭವತು ಯನ್ಮೇ ವಿಲಸಿತಮ್

|| ೨೭ ||

ಸುಧಾಮಪ್ಯಾಸ್ವಾದ್ಯ ಪ್ರತಿಭಯಜರಾವೃತ್ಯುಹರಣೀಂ
ವಿಪದ್ಯಂತೇ ವಿಶ್ವೇ ವಿಧಿಶತಮುಖಾದ್ಯಾ ದಿವಿಷದಃ |
ಕರಾಲಂ ಯತ್ ಕ್ಷೇಲಂ ಕಬಲಿತವತಃ ಕಾಲಕಲನಾ
ನ ಶಂಭೋಸ್ತನ್ಮೂಲಂ ತವ ಜನನಿ ತಾಟಂಕಮಹಿಮಾ

|| ೨೮ ||

ಕಿರಿಟಂ ನೈರಿಂಚಂ ಪರಿಹರ ಪುರಃ ಕೈಟಭಭಿಃ
ಕಶೋರೇ ಕೋಟೀರೇ ಸ್ಥಲಸಿ ಜಹಿ ಜಂಭಾರಿಮುಕುಟಮ್ |
ಪ್ರಣಮ್ರೇಷ್ಟೇತೇಷು ಪ್ರಸಭಮುಪಯಾತಸ್ಯ ಭವನಂ
ಭವಸ್ಯಾಭ್ಯುತ್ಥಾನೇ ತವ ಪರಿಜನೋಕ್ತೇರ್ವಿಜಯತೇ

|| ೨೯ ||

ಸ್ವದೇಹೋದ್ಭೂತಾಭಿಘ್ನಾಣಿಭಿರಣಿಮಾದ್ಯಾಭಿರಭಿತೋ
 ನಿಷೇವ್ಯೇ ನಿತ್ಯೇ ತ್ವಾಮಹಮಿತಿ ಸದಾ ಭಾವಯತಿ ಯಃ |
 ಕಿಮಾಶ್ಚಯಂ ತಸ್ಯ ತ್ರಿನಯನಸಮೃದ್ಧಿಂ ತೃಣಯಶೋ
 ಮಹಾಸಂವರ್ತಾಗ್ನಿರ್ವಿರಚಯತಿ ನೀರಾಜನವಿಧಿಮ್

|| ೩೦ ||

ಚತುಃಷಷ್ಟ್ಯಾ ತಂತ್ರೈಃ ಸಕಲಮಭಿಸಂಧಾಯ ಭುವನಂ
 ಸ್ಥಿತಸ್ತತ್ತತ್ಪ್ರದ್ಧಿಪ್ರಸವಪರತಂತ್ರೈಃ ಪಶುಪತಿಃ |
 ಪುನಸ್ತ್ವನ್ನಿಬಂಧಾದಖಿಲಪುರುಷಾರ್ಥೈಕ ಘಟಿನಾ-
 ಸ್ವತಂತ್ರಂ ತೇ ತಂತ್ರಂ ಕ್ಷಿತಿತಲಮವಾತಿತರದಿದಮ್

|| ೩೧ ||

ಶಿವಃ ಶಕ್ತಿಃ ಕಾಮಃ ಕ್ಷಿತಿರಥ ರವಿಃ ಶೀತಕಿರಣಃ
 ಸ್ಮರೋ ಹಂಸಃ ಶಕ್ರಸ್ತದನು ಚ ಪರಾಮಾರಹರಯಃ |
 ಅಮಿಾ ಹೃಲ್ಲೇಖಾಭಿಸ್ತಿಸೃಭಿರವಸಾನೇಷು ಘಟಿತಾ
 ಭಜಂತೇ ವರ್ಣಾಸ್ತೇ ತವ ಜನನಿ ನಾಮಾವಯವತಾಮ್

|| ೩೨ ||

ಸ್ಮರಂ ಯೋನಿಂ ಲಕ್ಷ್ಮೀಂ ತ್ರಿತಯಮಿದಮಾದೌ ತವ ಮನೋ-
 ನಿಧಾಯೈಕೇ ನಿತ್ಯೇ ನಿರವಧಿಮಹಾಬೋಗರಸಿಕಾಃ |
 ಭಜಂತಿ ತ್ವಾಂ ಚಿಂತಾಮಣಿಗುಣನಿಬದ್ಧಾಕ್ಷವಲಯಾಃ
 ಶಿವಾಗ್ನೌ ಜುಹ್ವಂತಃ ಸುರಭಿಘ್ನತಧಾರಾಹುತಿಶತೈಃ

|| ೩೩ ||

ಶರೀರಂ ತ್ವಂ ಶಂಭೋಃ ಶಶಿಮಿಹಿರವಕ್ಷೋರುಹಯುಗಂ
 ತವಾತ್ಮಾನಂ ಮನ್ಯೇ ಭಗವತಿ ನವಾತ್ಮಾನಮನಘಮ್ |
 ಅತಃ ಶೇಷಃ ಶೇಷೀತ್ಯಯಮುಭಯಸಾಧಾರಣತಯಾ
 ಸ್ಥಿತಃ ಸಂಬಂಧೋ ವಾಂ ಸಮರಸಪರಾನಂದಪರಯೋಃ

|| ೩೪ ||

ಮನಸ್ತತ್ತ್ವಂ ವ್ಯೋಮ ತ್ವಂ ಮರುದಸಿ ಮರುತ್ಸಾರಧಿರಸಿ
 ತ್ವಮಾಪಸ್ತತ್ತ್ವಂ ಭೂಮಿಸ್ತತ್ತ್ವಯಿ ಪರಿಣತಾಯಾಂ ನ ಹಿ ಪರಮಾ !
 ತ್ವಮೇವ ಸ್ವಾತ್ಮಾನಂ ಪರಿಣಮಯಿತುಂ ವಿಶ್ವವಪುಷಾ
 ಚಿದಾನಂದಾಕಾರಂ ಶಿವಯುವತಿಭಾವೇನ ಬಿಭೃಷೇ

|| ೩೫ ||

ತವಾಜ್ಞಾ ಚಕ್ರಸ್ಥಂ ತಪನಶಶಿಕೋಟಿದ್ಯುತಿಧರಂ
 ಪರಂ ಶಂಭುಂ ವಂದೇ ಪರಿಮಿಲಿತಪಾರ್ಶ್ವಂ ಪರಜಿತಾ |
 ಯಮಾರಾಧ್ಯನ್ ಭಕ್ತ್ಯಾ ರವಿಶಶಿಶುಚೇನಾನುವಿಷಯೇ
 ನಿರಾಲೋಕೇಽಲೋಕೇ ನಿವಸತಿ ಹಿ ಭಾಲೋಕಭುವನೇ

|| ೩೬ ||

ವಿಶುದ್ಧಾ ತೇ ಶುದ್ಧಸ್ಥಿತಿಕವಿರದಂ ವ್ಯೋಮಜನಕಂ
 ಶಿವಂ ಸೇವೇ ದೇವೀಮಪಿ ಶಿವಸಮಾನವ್ಯವಸಿತಾಮ್ |
 ಯಯೋಃ ಕಾಂತ್ಯಾ ಯಾಂತ್ಯಾ ಶಶಿಕಿರಣಸಾರೂಪ್ಯಸರಣೇ-
 ನಿಧೂತಾಂತರ್ಧ್ವಾಂತಾ ನಿಲಸತಿ ಚಕೋರೀವ ಜಗತೀ

|| ೩೭ ||

ಸಮುನ್ಮಿಲತ್ಸಂವಿತ್ಪಮಲಮಕರಂದೈಕರಸಿಕಂ
 ಭಜೇ ಹಂಸದ್ವಂದ್ವಂ ಕಿಮಪಿ ಮಹತಾಂ ಮಾನಸಚರಮ್ |
 ಯದಾಲಾಸಾದಷ್ಟಾದಶಗುಣಿತವಿದ್ಯಾಪರಿಣತಿ-
 ಯಾದಾದತ್ತೇ ದೋಷಾದ್ಗುಣಮಖಿಲಮದ್ಭೃಃ ಪಯ ಇವ

|| ೩೮ ||

ತವ ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನೇ ಹುತವಹಮಧಿಷ್ಠಾಯ ನಿರತಂ
 ತಮಿದೇ ಸಂವರ್ತಂ ಜನನಿ ಮಹತಿಂ ತಾಂ ಚ ಸಮಯಾಮ್ |
 ಯದಾಲೋಕೇ ಲೋಕಾನ್ ದಹತಿ ಮಹತಿ ಕ್ರೋಧಕಲಿತೇ
 ದಯಾದ್ರಾ ಯಾ ದೃಷ್ಟಿಃ ಶಿಶಿರಮುಪಚಾರಂ ರಚಯತಿ

|| ೩೯ ||

ತಟಿತ್ವಂತಂ ಶಕ್ತ್ಯಾ ತಿಮಿರಪರಿಪಂಧಿಸ್ಪುರಣಯಾ
ಸ್ಪುರನ್ನಾನಾರತ್ನಾಭರಣಪರಿಣದ್ಧೇಂದ್ರ ಧನುಷಮ್ |
ತವ ಶ್ಯಾಮಂ ಮೇಘಂ ಕಮಪಿ ಮಣಿಪೂರೈಕಶರಣಂ
ನಿಷೇವೇ ವರ್ಷಂತಂ ಹರಮಿಹಿರತಪ್ತಂ ತ್ರಿಭುವನಮ್

|| ೪೦ ||

ತವಾಧಾರೇ ಮೂಲೇ ಸಹ ಸಮಯಯಾ ಲಾಸ್ಯಪರಯಾ
ನವಾತ್ಮಾನಂ ಮನ್ಯೇ ನವರಸಮಹಾತಾಂಡವನಟಮ್ |
ಉಭಾಭ್ಯಾಮೇತಾಭ್ಯಾಮುದಯವಿಧಿಮುದ್ದಿಶ್ಯ ದಯಯಾ
ಸನಾಥಾಭ್ಯಾಂ ಜಜ್ಞೇ ಜನಕಜನನೀಮಜ್ಜ ಗದಿದಮ್

|| ೪೧ ||

ಗತೈರ್ಮಾಣಿಕೃತ್ವಂ ಗಗನಮಣಿಭಿಃ ಸಾಂದ್ರಘಟಿತಂ
ಕಿರೀಟಂ ತೇ ಹೈವಂ ಹಿಮಗಿರಿಸುತೇ ಕೀರ್ತಯತಿ ಯಃ |
ಸ ನೀಡೇಯಚ್ಛಾಯಾಚ್ಛುರಣಶಬಲಂ ಚಂದ್ರಶಕಲಂ
ಧನುಃ ಸೌನಾಸೀರಂ ಕಿಮಿತಿ ನ ನಿಬಧ್ನಾತಿ ದಿಷಣಾಮ್

|| ೪೨ ||

ಧುನೋತು ಧ್ವಾಂತಂ ನಸ್ತುಲಿತದಲಿತೇಂದೀವರವನಂ
ಘನಸ್ನಿಗ್ಧಶ್ಲಕ್ಷ್ಣಂ ಚಿಕುರನಿಕುರುಂಬಂ ತವ ಶಿವೇ |
ಯದೀಯಂ ಸೌರಭ್ಯಂ ಸಹಜಮುಪಲಬ್ಧಂ ಸುಮನಸೋ
ವಸಂತ್ಯಸ್ಮಿನ್ ಮನ್ಯೇ ವಲಮಥನವಾಟೀವಿಟಪಿನಾಮ್

|| ೪೩ ||

ತನೋತು ಕ್ಷೇಮಂ ನಸ್ತವ ವದನಸೌಂದರ್ಯಲಹರೀ-
ಪರೀವಾಹಸ್ರೋತಃ ಸರಿಣಿರಿವ ಸೀಮಂತಸರಣಿಃ |
ವಹಂತೀ ಸಿಂದೂರಂ ಪ್ರಬಲಕಬರೀಭಾರತಿಮಿರ-
ದ್ವಿಷಾಂ ಬೃಂದೈರ್ಬಂದೀಕೃತಮಿವ ನವೀನಾರ್ಕಕಿರಣಮ್

|| ೪೪ ||

ಅರಾಲೈ: ಸ್ವಾಭಾವ್ಯಾದಲಿಕಲಭಸ್ರೀಭಿರಲಕೈಃ
ಪರೀತಂ ತೇ ವಕ್ತ್ರಂ ಪರಿಹಸತಿ ಪಂಕೇರುಹರುಚಿಮ್ |
ದರಸ್ಮೀರೇ ಯಸ್ಮಿನ್ ದಶನರುಚಿಕಿಂಜಲ್ಪ ರುಚಿರೇ
ಸುಗಂಧಾ ಮಾದ್ಯಂತಿ ಸ್ಮರದಹನಚಕ್ಷುರ್ಮಧುಲಿಹಃ

|| ೪೫ ||

ಲಲಾಟಂ ಲಾವಣ್ಯದ್ಯುತಿವಿಮಲಮಾಭಾತಿ ತವ ಯತ್ -
ದ್ವಿತೀಯಂ ತನ್ಮನೈ ಮಕುಟಘಟಿತಂ ಚಂದ್ರಶಕಲಮ್ |
ವಿಪರ್ಯಾಸನ್ಯಾಸಾದುಭಯಮಪಿ ಸಂಭೂಯ ಚ ಮಿಥಃ
ಸುಧಾಲೇಪಸ್ಯೂತಿಃ ಪರಿಣಮತಿ ರಾಕಾಹಿಮಕರಃ

|| ೪೬ ||

ಭ್ರುವೌ ಭುಗ್ನೇ ಕಿಂಚದ್ಭುವನಭಯಭಂಗವ್ಯಸನಿನಿ
ತ್ವದೀಯೇ ನೇತ್ರಾಭ್ಯಾಂ ಮಧುಕರರುಚಿಭ್ಯಾಂ ಧೃತಗುಣಮ್ |
ಧನುರ್ಮನೈ ಸವೈತರಕರಗೃಹೀತಂ ರತೀಪತೇಃ
ಪ್ರಕೋಷ್ಠೇ ಮುಷ್ಪಾ ಚ ಸ್ಥಗಯತಿ ನಿಗೂಢಾಂತರಮುಮೇ

|| ೪೭ ||

ಅಹಃ ಸೂತೇ ಸವ್ಯಂ ತವ ನಯನಮರ್ಕಾತ್ಮಕತಯಾ |
ತ್ರಿಯಾಮಾಂ ವಾಮಂ ತೇ ಸೃಜತಿ ರಜನೀನಾಯಕತಯಾ |
ತೃತೀಯಾ ತೇ ದೃಷ್ಟಿರ್ದರದಲಿತಹೇಮಾಂಬುಜರುಚಿಃ
ಸಮಾಧತ್ತೇ ಸಂಧ್ಯಾಂ ದಿವಸನಿಶಯೋರಂತರಚರೀಮ್

|| ೪೮ ||

ವಿಶಾಲಾ ಕಲ್ಯಾಣೇ ಸ್ಫುಟಿರುಚಿರಯೋಧ್ಯಾ ಕುವಲಯೈಃ
ಕೃಪಾಧಾರಾ ಧಾರಾ ಕಿಮಪಿ ಮಧುರಾ ಭೋಗವತಿಕಾ |
ಅವಂತೀ ದೃಷ್ಟಿಸ್ತೇ ಬಹುನಗರವಿಸ್ತಾರವಿಜಯಾ
ಧ್ರುವಂ ತತ್ತನ್ನಾಮವ್ಯವಹರಣಯೋಗ್ಯಾ ವಿಜಯತೇ

|| ೪೯ ||

ಕವಿನಾಂ ಸಂದರ್ಭಸ್ತು ಬಕಮಕದಂದೈಕರಸಿಕಂ
 ಕಟಾಕ್ಷವ್ಯಾಪ್ತೇಪಭ್ರಮರಕಲಭಾ ಕರ್ಣಯುಗಲಮ್ |
 ಅಮುಂಚಂತಾ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ತವ ನವರಸಾಸ್ವಾದತರಲಾ
 ಅಸೂಯಾಸಂಸರ್ಗಾದಲಿಕನಯನಂ ಕಿಂಚಿದರುಣಮ್

|| ೫೦ ||

ಶಿವೇ ಶೃಂಗಾರಾದ್ರ್ಯಾ ತದಿತರಜನೇ ಕುತ್ಸನಪರಾ
 ಸಗೋಷಾ ಗಂಗಾಯಾಂ ಗಿರಿಶಚರಿತೇ ವಿಸ್ಮಯವತೀ |
 ಹರಾಹಿಷ್ಯೋ ಭೀತಾ ಸರಸಿರುಹಸೌಭಾಗ್ಯಜನನೀ
 ಸಖೀಷು ಸ್ಮೇರಾ ತೇ ಮಯಿ ಜನನಿ ದೃಷ್ಟಿಃ ಸಕರುಣಾ

|| ೫೧ ||

ಗತೇ ಕರ್ಣಾಭ್ಯರ್ಣಂ ಗರುತ ಇವ ವಕ್ಷ್ಯಾಣಿ ದಧತೀ
 ಪುರಾಂ ಭೇತ್ತು ಶ್ಚಿತ್ತಪ್ರಶಮರಸವಿದ್ರಾವಣಫಲೇ |
 ಇಮೇ ನೇತ್ರೀ ಗೋತ್ರಾಧರಪತಿಕುಲೋತ್ತಂಸಕಲಿಕೇ
 ತವಾಕರ್ಣಾಕೃಷ್ಟಸ್ಮರಶರವಿಲಾಸಂ ಕಲಯತಃ

|| ೫೨ ||

ಃ ಭಕ್ತತ್ರಿವರ್ಣ್ಯಂ ವ್ಯತಿಕರಿತಲೀಲಾಂಜನತಯಾ
 ವಿಭಾತಿ ತ್ವನ್ನೇತ್ರತ್ರಿತಯಮಿದಮಿಶಾನದಯಿತೇ |
 ಪುನಃ ಸ್ರಷ್ಟುಂ ದೇವಾನ್ ದ್ರುಹಿಣಹರಿರುದ್ರಾನುಪರತಾನ್
 ರಜಃ ಸತ್ತ್ವಂ ಭಿಭೃತ್ತಮ ಇತಿ ಗುಣಾನಾಂ ತ್ರಯಮಿವ

|| ೫೩ ||

ಪವಿತ್ರೀಕರ್ತುಂ ನಃ ಪಶುಪತಿಪರಾಧೀನಹೃದಯೇ
 ದಯಾಮಿತ್ರೈರ್ನೇತ್ರೈ ರರುಣಧವಲಶ್ಯಾಮರುಚಿಭಿಃ |
 ನದಃ ಶೋಣೋ ಗಂಗಾ ತಪನತನಯೇತಿ ಧೃವಮಮುಂ
 ತ್ರಯಾಣಾಂ ತೀರ್ಥಾನಾಮುಪನಯಸಿ ಸಂಭೇದಮನಘಮ್

|| ೫೪ ||

ನಿಮೇಷೋನ್ಮೇಷಾಭ್ಯಾಂ ಪ್ರಲಯಮುದಯಂ ಯಾತಿ ಜಗತೀ
ತವೇತ್ಯಾಹುಃ ಸಂತೋ ಧರಣಿಧರರಾಜನ್ಯತನಯೇ |
ತ್ವದುನ್ಮೇಷಾಜ್ಜಾತಂ ಜಗದಿದಮಶೇಷಂ ಪ್ರಲಯತಃ
ಪರಿತ್ರಾತುಂ ಶಂಕೇ ಪರಿಹೃತನಿಮೇಷಾಸ್ತವ ದೃಶಃ

|| ೫೫ ||

ತವಾಪರ್ಣೇ ಕರ್ಣೇಜಪನಯನಪೈಶುನ್ಯಚಕಿತಾ
ನಿಲೀಯಂತೇ ತೋಯೇ ನಿಯತಮನಿಮೇಷಾಃ ಶಫರಿಕಾಃ |
ಇಯಂ ಚ ಶ್ರೀರ್ಬದ್ಧಚ್ಛದವುಟಕವಾಟಂ ಕುವಲಯಂ
ಜಹಾತಿ ಪ್ರತ್ಯೂಷೇ ನಿಶಿ ಚ ವಿಘಟಯ್ಯ ಪ್ರವಿಶತಿ

|| ೫೬ ||

ದೃಶಾ ದ್ರಾಘೀಯಸ್ಯಾ ದರದಲಿತನಿಲೋತ್ಪಲರುಚಾ
ದವೀಯಾಂಸಂ ದೀನಂ ಸ್ನಪಯ ಕೃಪಯಾ ಮಾಮುಪಿ ಶಿವೇ |
ಅನೇನಾಯಂ ಧನ್ಯೋ ಭವತಿ ನ ಚ ತೇ ಹಾನಿರಿಯತಾ
ವನೇ ವಾ ಹರ್ಮ್ಯೇ ವಾ ಸಮಕರನಿಪಾತೋ ಹಿಮಕರಃ

|| ೫೭ ||

ಆರಾಲಂ ತೇ ಪಾಲೀಯುಗಲಮಗರಾಜನ್ಯತನಯೇ
ನ ಕೇಷಾಮಾಧತ್ತೀ ಕುಸುಮಶರಕೋದಂಡಕುತುಕಮ್ |
ತಿರಶ್ಚೀನೋ ಯತ್ರ ಶ್ರವಣಪಥಮುಲ್ಲಂಘ್ಯ ವಿಲಸ-
ನ್ನವಾಂಗವ್ಯಾಸಂಗೋ ದಿಶತಿ ಶರಸಂಧಾನಧಿಷಣಾಮ್

|| ೫೮ ||

ಸ್ಫುರದ್ಗಂಡಾಭೋಗಪ್ರತಿಫಲಿತತಾಟಂಕಯುಗಲಂ
ಚತುಶ್ಚಕ್ರಂ ಮನ್ಯೇ ತವ ಮುಖಮಿದಂ ಮನ್ಮಥರಥಮ್ |
ಯಮಾರುಹ್ಯ ದ್ರುಹ್ಯತ್ಯವನಿರಥಮರ್ಕೇಂದುಚರಣಂ
ಮಹಾವೀರೋ ಮಾರಃ ಪ್ರಮಥಸತಯೇ ಸಜ್ಜ ತವತೇ

|| ೫೯ ||

ಸರಸ್ವತಾ ಸೂಕ್ತೀರವೃತಲಹರೀಕಾಶಲಹರೀಃ
 ಪಿಬಂತಾಃ ಶರ್ವಾಣಿ ಶ್ರವಣಚುಲುಕಾಭ್ಯಾಮವಿರಲಮ್ |
 ಚಮತ್ಕಾರಶ್ಲಘಾಚಲಿತಶಿರಸಃ ಕುಂಡಲಗಣೋ
 ಝಣತ್ಪಾರೈಸ್ತಾರೈಃ ಪ್ರತಿವಚನಮಾಚಷ್ಟ ಇವ ತೇ

|| ೬೦ ||

ಅಸೌ ನಾಸಾವಂಶಸ್ತುಹಿನಗಿರಿವಂಶಧ್ವಜಪಟಿ
 ತ್ವದೀಯೋ ನೇದೀಯಃ ಫಲತು ಫಲಮಸ್ಮಾಕಮುಚಿತಮ್ |
 ವಹತ್ಯಂತರ್ಮುಕ್ತಾಃ ಶಿಶಿರಕರನಿಶ್ವಾಸಗಲಿತಂ
 ಸಮೃದ್ಧಾ ಯತ್ತಾಸಾಂ ಬಹಿರಪಿ ಚ ಮುಕ್ತಾಮಣಿಧರಃ

|| ೬೧ ||

ಪ್ರಕೃತ್ಯಾ ರಕ್ತಾಯಾಸ್ತವ ಸುದತಿ ದಂತಚ್ಛದರುಚೇಃ
 ಪ್ರವಕ್ಷ್ಯೇ ಸಾದೃಶ್ಯಂ ಜನಯತು ಫಲಂ ವಿದ್ವಮಲತಾ |
 ನ ಬಿಂಬಂ ತದ್ಬಿಂಬಪ್ರತಿಫಲನರಾಗಾದರುಣಿತಂ
 ತುಲಾಮಧ್ಯಾರೋಢುಂ ಕಥಮಿವ ವಿಲಜ್ಜಿತ ಕಲಯಾ

|| ೬೨ ||

ಸ್ಥಿತಜ್ಯೋತ್ಸ್ನಾಜಾಲಂ ತವ ವದನಚಂದ್ರಸ್ಯ ಪಿಬತಾಂ
 ಚಕೋರಾಣಾಮಾಸೀದತಿರಸತಯಾ ಚಂಚುಜಡಿಮಾ |
 ಅತಸ್ತೇ ಶೀತಾಂಶೋರವೃತಲಹರೀಮಾವ್ಲ ರುಚಯಃ
 ಪಿಬಂತಿ ಸ್ವಚ್ಛಂದಂ ನಿಶಿ ನಿಶಿ ಭೃಶಂ ಕಾಂಜಿಕಥಿಯಾ

|| ೬೩ ||

ಅವಿಶ್ರಾಂತಂ ಪತ್ಯುರ್ಗುಣಗಣಕಥಾಮೈಡನಜಪಾ
 ಜಪಾಪುಷ್ಪಚ್ಛಾಯಾ ತವ ಜನನಿ ಜಿಹ್ವಾ ಜಯತಿ ಸಾ |
 ಯದಗ್ರಾಸೀನಾಯಾಃ ಸ್ಫಟಿಕದೃಷದಚ್ಛಚ್ಛವಿಮಯಿಾ
 ಸರಸ್ವತಾ ಮೂರ್ತಿಃ ಪರಿಣಮತಿ ಮಾಣಿಕ್ಯವಪುಷಾ

|| ೬೪ ||

ರಣೇ ಜಿತ್ವಾ ದೈತ್ಯಾನಪಹೃತಶಿರಸ್ತ್ರೈಃ ಕವಚಿಭಿ-
 ನಿವೃತ್ತೈಶ್ಚಂಡಾಂಕಶ್ಚಿಪುರಹರನಿರ್ಮಾಲ್ಯವಿಮುಖೈಃ |
 ವಿಶಾಖೇಂದ್ರೋಪೇಂದ್ರೈಃ ಶಶಿವಿಶದಕರ್ಪೂರಶಕಲಾಃ
 ನಿಲೀಯಂತೇ ಮಾತಸ್ತವ ವದನತಾಂಬೂಲಕಬಲಾಃ

|| ೬೫ ||

ವಿಪಂಚ್ಯಾ ಗಾಯಂತೀ ವಿವಿಧಮಸದಾನಂ ಪಶುಪತೇ-
 ಸ್ತ್ವಯಾರಬ್ಧೇ ವಕ್ತುಂ ಚಲಿತಶಿರಸಾ ಸಾಧುವಚನೇ |
 ತ್ವದೀಯೈರ್ಮಾರ್ಥಯೈರಸಲಪಿತತಂತ್ರೀಕಲರವಾಂ
 ನಿಜಾಂ ವಿಣಾಂ ವಾಣೀ ನಿಚುಲಯತಿ ಚೋಲೇನ ನಿಭೃತಮ್

|| ೬೬ ||

ಕರಾಗ್ರೇಣ ಸ್ಪೃಷ್ಟಂ ತುಹಿನಗಿರಿಣಾ ವತ್ಸಲತಯಾ
 ಗಿರೀಶೇನೋದಸ್ತಂ ಮುಹುರಧರಪಾನಾಕುಲತಯಾ |
 ಕರಗ್ರಾಹ್ಯಂ ಶಂಭೋರ್ಮುಖಮುಕುರವೃಂತಂ ಗಿರಿಸುತೇ
 ಕಥಂಕಾರಂ ಬ್ರೂಮಸ್ತವ ಚುಬುಕಮಾಪವ್ಯುರಹಿತಮ್

|| ೬೭ ||

ಭುಜಾಶ್ಲೇಷಾನ್ನಿತ್ಯಂ ಪುರದಮಯಿತುಃ ಕಂಟಕವತೀ
 ತವ ಗ್ರೀವಾ ಧತ್ತೇ ಮುಖಕಮಲನಾಲಶ್ಚಿಯಮಿಯಮ್ |
 ಸ್ವತಃ ಶ್ವೇತಾ ಕಾಲಾಗರುಬಹುಲಜಂಬಾಲಮಲಿನಾ
 ಮೃಣಾಲೀಲಾಲಿತ್ಯಂ ವಹತಿ ಯದಹೋ ಹಾರಲತಿಕಾ

|| ೬೮ ||

ಗಲೇ ರೇಖಾಸ್ತಿಸ್ತೋ ಗತಿಗಮಕಗೀತ್ಯೈಕನಿಪುಣೇ
 ವಿನಾಹವ್ಯಾನದ್ಧ ಪ್ರಗುಣಗುಣಸಂಖ್ಯಾಪ್ರತಿಭುವಃ |
 ವಿರಾಜಂತೇ ನಾನಾವಿಧಮಧುರರಾಗಾಕರಭುನಾಂ
 ತ್ರಯಾಣಾಂ ಗ್ರಾನಾಣಾಂ ಸ್ಥಿತಿರನಿವೃತ್ತಮನಿವೃತ್ತಮೇ

|| ೬೯ ||

ಮೃಣಾಲೀಮೃದ್ವಿನಾಂ ತವ ಭುಜಲತಾನಾಂ ಚತಸೃಣಾಂ
ಚತುರ್ಭಿಃ ಸೌಂದರ್ಯಂ ಸರಸಿಜಭವಃ ಸೌತಿ ವದನ್ಯೈಃ |
ನಖೇಭ್ಯಃ ಸಂತ್ರಸ್ಯನ್ ಪ್ರಥಮಮಥನಾದಂಧಕರಿವೋ-
ಶ್ಚತುರ್ಣಾಂ ಶೀರ್ಷಾಣಾಂ ಸಮಮುಭಯಹಸ್ತಾರ್ಪಣಧಿಯಾ

|| ೭೦ ||

ನಖಾನಾಮುದ್ಯೋತ್ಪ್ರೀರ್ಣವನಲಿನರಾಗಂ ವಿಹಸತಾಂ
ಕರಾಣಾಂ ತೇ ಕಾಂತಿಂ ಕಥಯ ಕಥಯಾಮಃ ಕಥಮುಮೇ |
ಕಯಾಚಿದ್ವಾ ಸಾಮ್ಯಂ ಭಜತು ಕಲಯಾ ಹಂತ ಕಮಲಂ
ಯದಿ ಕ್ರೇಡಲ್ಲಕ್ಷ್ಮೀಚರಣತಲಲಾಕ್ಷಾ ರಸಚರಮ್

|| ೭೧ ||

ಸಮಂ ದೇವಿ ಸ್ಕಂದದ್ವಿಪವದನಪೀತಂ ಸ್ತನಯುಗಂ
ತನೇದಂ ನಃ ಖೇದಂ ಹರತು ಸತತಂ ಪ್ರಸ್ನುತಮುಖಮ್ |
ಯದಾಲೋಕ್ಯಾಶಂಕಾಕುಲಿತಹೃದಯೋ ಹಾಸಜನಕಃ
ಸ್ವಕುಂಭೌ ಹೇರಂಭಃ ಪರಿಧೃಶತಿ ಹಸ್ತೇನ ರ್ಭುಟಿತಿ

|| ೭೨ ||

ಅಮೂ ತೇ ವಕ್ಷೋಜಾವಮೃತರಸಮಾಣಿಕ್ಯಕುತುಪಾ
ನ ಸಂದೇಹಸ್ವಂದೋ ನಗಸತಿಪತಾಕೇ ಮನಸಿ ನಃ |
ಪಿಬಂತೌ ತೌ ಯಸ್ಮಾದವಿದಿತವಧೂಸಂಗರಸಿಕೌ
ಕುಮಾರಾವದ್ಯಾಪಿ ದ್ವಿರದವದನಕ್ರೌಂಚದಲನೌ

|| ೭೩ ||

ವಹತ್ಯಂಬ ಸ್ತಂಬೇರಮದನುಜಕುಂಭಪ್ರಕೃತಿಭಿಃ
ಸಮಾರಬ್ಧಾಂ ಮುಕ್ತಾಮಣಿಭಿರಮಲಾಂ ಹಾರಲತಿಕಾಮ್ |
ಕುಚಾಭೋಗೋ ಬಿಂಬಾಧರರುಚಿಭಿರಂತಃ ಶಬಲಿತಾಂ
ಪ್ರತಾಪವ್ಯಾಮಿಶ್ರಾಂ ಪುರದಮಯಿತುಃ ಕೀರ್ತಿಮಿವ ತೇ

|| ೭೪ ||

ತವ ಸ್ತನ್ಯಂ ಮನ್ಯೇ ಧರಣಿಧರಕನ್ಯೇ ಹೃದಯತಃ
ಪಯಃ ಪಾರಾವಾರಃ ಪರಿವಹತಿ ಸಾರಸ್ವತಮಿವ |
ದಯಾವತ್ಯಾ ದತ್ತಂ ದ್ರವಿಡಶಿಶುರಾಸ್ವಾದ್ಯ ತವ ಯತ್
ಕವೀನಾಂ ಪ್ರೌಢಾನಾಮಜನಿ ಕಮನೀಯಃ ಕವಯಿತಾ

|| ೭೫ ||

ಹರಕ್ರೋಧಜ್ವಾಲಾವಲಿಭಿರವಲಿಧೇನ ವಪುಷಾ
ಗಭೀರೇ ತೇ ನಾಭೀಸರಸಿ ಕೃತಸಂಗೋ ಮನಸಿಜಃ |
ಸಮುತ್ತಸ್ಥಾ ತಸ್ಮಾದಚಲತನಯೇ ಧೂಮಲತಿಕಾ
ಜನಸ್ತಾಂ ಜಾನೀತೇ ತವ ಜನನಿ ರೋಮಾವಲಿರಿತಿ

|| ೭೬ ||

ಯದೇತತ್ಪಾಲಿಂದೀತನುತರತರಂಗಾಕೃತಿ ಶಿವೇ
ಕೃಶೇ ಮಧ್ಯೇ ಕಿಂಚಿಜ್ಜನನಿ ತವ ಯದ್ಭಾತಿ ಸುಧಿಯಾಮ್ |
ವಿಮರ್ದಾದನ್ಯೋನ್ಯಂ ಕುಚಕಲಶಯೋರಂತರಗತಂ
ತನೂಭೂತಂ ವ್ಯೋಮ ಪ್ರವಿಶದಿವ ನಾಭಿಂ ಕುಹರಿಣೀಮ್

|| ೭೭ ||

ಸ್ಥಿರೋ ಗಂಗಾವರ್ತಃ ಸ್ತನಮುಕುಲರೋಮಾವಲಿಲತಾ
ಕಲಾವಾಲಂ ಕುಂಡಂ ಕುಸುಮಶರತೇಜೋಹುತಭುಜಃ |
ರತೇರ್ಲಿಲಾಗಾರಂ ಕಿಮಪಿ ತವ ನಾಭಿರ್ಗಿರಿಸುತೇ
ಬಿಲದ್ವಾರಂ ಸಿದ್ಧೇರ್ಗಿರಿಶನಯನಾನಾಂ ವಿಜಯತೇ

|| ೭೮ ||

ನಿಸರ್ಗಕ್ಷೀಣಸ್ಯ ಸ್ತನತಟಭರೇಣ ಕ್ಲಮಜುಷೋ
ನಮನ್ಮೂರ್ತೇರ್ನಾರೀತಿಲಕ ಶನಕೈಸ್ತುಟ್ಯತ ಇವ |
ಚಿರಂ ತೇ ಮಧ್ಯಸ್ಯ ತ್ರುಟಿತತಟನೀತೀರತರುಣಾ
ಸಮಾವಸ್ಥಾಸ್ಥೇವೋದ್ಭವಶಾಕುಲಶಿಶುಲತನಯೀ

|| ೭೯ ||

ಕುಚೌ ಸದ್ಯಃ ಸ್ವಿದ್ಯತ್ ತಟಘಟಿತಕೂರ್ಪಾಸಭಿದುರೌ
ಕಷಂತೌ ದೋರ್ಮೂಲೇ ಕನಕಕಲಶಾಭೌ ಕಲಯತಾ |
ತವ ತ್ರಾತುಂ ಭಂಗಾದಲಮಿತಿ ವಲಗ್ನಂ ತನುಭುವಾ
ತ್ರಿಧಾ ನದ್ಧಂ ದೇವಿ ತ್ರಿವಲಿಲವಲೀವಲ್ಲಭಿರಿವ

|| ೮೦ ||

ಗುರುತ್ವಂ ವಿಸ್ತಾರಂ ಕ್ಷಿತಿಧರಪತಿಃ ಪಾರ್ವತಿ ನಿಜಾ-
ನ್ನಿತಂಬಾದಾಚ್ಛಿದ್ಯ ತ್ವಯಿ ಹರಣರೂಪೇಣ ನಿದಧೇ |
ಅತಸ್ತೇ ವಿಸ್ತೀರ್ಣೋ ಗುರುರಯಮಶೇಷಾಂ ವಸುಮತಿಂ
ನಿತಂಬಪ್ರಾಗ್ಭಾರಃ ಸ್ಥಗಯತಿ ಲಘುತ್ವಂ ನಯತಿ ಚ

|| ೮೧ ||

ಕರೀಂದ್ರಾಣಾಂ ಶುಂಡಾನ್ ಕನಕಕದಲೀಕಾಂಡಪಟಲೀ-
ಮುಭಾಭ್ಯಾಮೂರುಭ್ಯಾಮುಭಯಮಪಿ ನಿರ್ಜಿತ್ಯ ಭವತಿ |
ಸುವೃತ್ತಾಭ್ಯಾಂ ಪತ್ಯುಃ ಪ್ರಣತಿಕರಿನಾಭ್ಯಾಂ ಗಿರಿಸುತೇ
ವಿಜಿಗ್ಮೇ ಜಾನುಭ್ಯಾಂ ವಿಬುಧಕರಿಕುಂಭದ್ವಯಮಪಿ

|| ೮೨ ||

ಪರಾಜೇತುಂ ರುದ್ರಂ ದ್ವಿಗುಣಶರಗರ್ಭೌ ಗಿರಿಸುತೇ
ನಿಷಂಗೌ ಜಂಘೇ ತೇ ವಿಷಮವಿಶಿಖೋ ಬಾಧಮಕೃತ |
ಯದಗ್ರೇ ದೃಶ್ಯಂತೇ ದಶಶರಫಲಾಃ ಪಾದಯುಗಲೀ-
ನಖಾಗ್ರಚ್ಛಿದ್ಮಾನಃ ಸುರಮಕುಟಶಾಣೈಕನಿಶಿತಾಃ

|| ೮೩ ||

ಶ್ರುತೀನಾಂ ಮೂರ್ಧಾನೋ ದಧತಿ ತವ ಯೌ ಶೇಖರತಯಾ
ಮಮಾಪ್ಯೇತೌ ಮಾತಃ ಶಿರಸಿ ದಯಯಾ ದೇಹಿ ಚರಣೌ |
ಯಯೋಃ ಪಾದ್ಯಂ ಪಾಂಥಃ ಪಶುಪತಿಜಟಾಜೂಟತಟಿನೀ
ಯಯೋರ್ಲಾಕೃತ್ ಲಕೇ ರರುಣಹರಿಚೂಡಾಮಣಿರುಚಿಃ

|| ೮೪ ||

ನವೋದಾಸಂ ಬ್ರೂವೋ ನಯನರಮಣೀಯಾಯ ಪದಯೋ-
 ಸ್ತವಾಸ್ತೈಃ ದ್ವಂದ್ವಾಯ ಸ್ಫುಟಿರುಚಿರಸಾಲಕ್ಷವತೇ |
 ಅಸೂಯತ್ಯತ್ಯಂತಂ ಯದಭಿಹನನಾಯ ಸ್ಪೃಹಯತೇ
 ಪಶೂನಾಮಿಶಾನಃ ಪ್ರಮದವನಕಂಕೇಲಿತರವೇ

॥ ॐ ॥

ವೃಷಾ ಕೃತ್ವಾ ಗೋತ್ರಸ್ವಲನಮಥ ವೈಲಕ್ಷ್ಯನಮಿತಂ
 ಲಲಾಟೇ ಭರ್ತಾರಂ ಚರಣಕಮಲೇ ತಾಡಯತಿ ತೇ |
 ಚಿರಾದಂತಃಶಲ್ಯಂ ದಹನಕೃತಮುನ್ನೂಲಿತವತಾ
 ತುಲಾಕೋಟಿಕ್ವಾಣೈಃ ಕಿಲಿಕಿಲಿತಮಾಶಾನರಿಪುಣಾ

॥ ७६ ॥

ಹಿಮಾನೀಹಂತನ್ಯಂ ಹಿಮಗಿರಿನಿವಾಸೈಕಚತುರಾ
ನಿಶಾಯಾಂ ನಿದ್ರಾಣಂ ನಿಸಿ ಚರಮಭಾಗೇ ಚ ವಿಶದಾ |
ವರಂ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾತ್ರಂ ಶ್ರೀಯಮತಿಸೃಜಂತೌ ಸಮಯಿನಾಂ
ಸರೋಜಂ ತ್ವತ್ಪಾದೌ ಜನನಿ ಜಯತಶ್ಚಿತ್ತಮಿಹ ಕಿಮ್

॥ ८२ ॥

ಪದಂ ತೇ ಕೀರ್ತಿನಾಂ ಪ್ರಸದಮಪದಂ ದೇವಿ ವಿಪದಾಂ
ಕಥಂ ನೀತಂ ಸದ್ವಿಃ ಕನಿಕಮೂರ್ವಿಪರತುಲಾಮ್ |
ಕಥಂ ವಾ ಬಾಹುಭ್ಯಾಮುಪಯಮನಕಾಲೇ ಪುರಭಿದಾ
ಯದಾದಾಯ ನೃಸ್ತಂ ದೃಷದಿ ದಯಮಾನೇನ ಮನಸಾ

॥ ५५ ॥

ನಖ್ಯೆನಾಕಸ್ತೀಣಾಂ ಕರಕಮಲಸಂಕೋಚಶಶಿಭಿಃ
ತರೂಣಾಂ ದಿವ್ಯಾನಾಂ ಹೃತ ಇನ ತೇ ಚಂಡಿ ಚರಣೌ |
ಫಲಾನಿ ಸ್ತುಃಸ್ಥೈರ್ಯಃ ಕಿಸಲಯಕರಾಗ್ರೇಣ ದದತಾಂ
ದುದ್ರೇಭ್ಯೋ ಭದ್ರಾಂ ಶಿವಮುನಿಕಮಲಾಂಕೃತಾಂ ಕೃತಾಂ

॥ ७६ ॥

ದದಾನೇ ದೀನೇಭ್ಯಃ ಶ್ರೀಯಮನಿಶಮಾಶಾನುಸದೃಶೀಂ
ಅಮಂದಂ ಸೌಂದರ್ಯ ಪ್ರಕರಮಕರಂದಂ ವಿಕಿರತಿ |
ತವಾಸ್ತಿನ ಮಂದಾರಸ್ತಬಕಸುಭಗೇ ಯಾತು ಚರಣೇ
ನಿಮಜ್ಜನ್ ಮಜ್ಜೀವಃ ಕರಣಚರಣ ಪಟ್ಟರಣತಾಮಾ

|| ೯೦ ||

ಪದನ್ಯಾಸಕ್ರೀಡಾಪರಿಚಯಮಿವಾರಬ್ಧು ಮನಸಃ
ಸ್ವಲಂತಸ್ತೇ ಖೇಲಂ ಭವನಕಲಹಂಸಾ ನ ಜಹತಿ |
ಅತಸ್ತೇಷಾಂ ಶಿಕ್ಷಾಂ ಸುಭಗಮಣಿಮಂಜೀರರಣಿತ-
ಚ್ಛಲಾದಾಚಕ್ಷಣಂ ಚರಣಕಮಲಂ ಚಾರುಚರಿತೇ

|| ೯೧ ||

ಗತಾಸ್ತೇ ಮಂಚತ್ವಂ ದ್ರುಹಿಣಹರಿದ್ರೇಶ್ವರಭೃತಃ
ಶಿವಃ ಸ್ವಚ್ಛಚ್ಛಾಯಾಘಟಿತಕಪಟಪ್ರಚ್ಛದಪಟಃ |
ತ್ವದೀಯಾನಾಂ ಭಾಸಾಂ ಪ್ರತಿಫಲನರಾಗಾರುಣತಯಾ
ಶರೀರೇ ಶೃಂಗಾರೋ ರಸ ಇವ ದೃಶಾಂ ದೋಗ್ಧಿ ಕುತುಕಮಾ

|| ೯೨ ||

ಅರಾಲಾ ಕೇಶೇಷು ಪ್ರಕೃತಿಸರಲಾ ಮಂದಹಸಿತೇ
ಶಿರೀಷಾಭಾ ಚಿತ್ತೇ ದೃಷದಪಲಶೋಭಾ ಕುಚತಟೇ |
ಭೃಶಂ ತನ್ವೀ ಮಧ್ಯೇ ಪೃಥುರುರಸಿಜಾರೋಹವಿಷಯೇ
ಜಗತ್ಪ್ರಾತುಂ ಶಂಭೋರ್ಜಯತಿ ಕರುಣಾ ಕಾಚಿದರುಣಾ

|| ೯೩ ||

ಕಲಂಕಃ ಕಸ್ತೂರೀ ರಜನಿಕರಬಿಂಬಂ ಜಲಮಯಂ
ಕಲಾಭಿಃ ಕರ್ಪೂರೈರ್ಮರಕತಕರಂಡಂ ನಿಬಿಡಿತಮಾ |
ಅತಸ್ತ್ವದ್ಭೋಗೇನ ಪ್ರತಿದಿನಮಿದಂ ರಿಕ್ತ ಕುಹರಂ
ವಿಧಿಭೂಯೋ ಭೂಯೋ ನಿಬಿಡಯತಿ ನೂನಂ ತವ ಕೃಷೇ

|| ೯೪ ||

ಪುರಾರಾತೇರಂತಃ ಪುರಮಸಿ ತತಸ್ತ್ವಚ್ಛರಣಯೋಃ
 ಸಸರ್ಯಾಮರ್ಯಾದಾ ತರಲಕರಣಾನಾಮಸುಲಭಾ |
 ತಥಾ ಹೈತೇ ನೀತಾಃ ಶತಮುಖಮುಖಾಃ ಸಿದ್ಧಿಮತುಲಾಂ
 ತವ ದ್ವಾರೋಪಾಂತಸ್ಥಿತಿಭಿರಣಿಮಾದ್ಯಾಭಿರಮರಾಃ

|| ೯೫ ||

ಕಲತ್ರಂ ವೈಧಾತ್ರಂ ಕತಿಕತಿ ಭಜಂತೇ ನ ಕವಯಃ
 ಶ್ರಿಯೋ ದೇವ್ಯಾಃ ಕೋ ವಾ ನ ಭವತಿ ಪತಿಃ ಕೈರಪಿ ಧನೈಃ |
 ಮಹಾದೇವಂ ಹಿತ್ವಾ ತವ ಸತಿ ಸತೀನಾಮಚರಮೇ
 ಕುಚಾಭ್ಯಾಮಾಸಂಗಃ ಕುರವಕತರೋರಪ್ಯಸುಲಭಃ

|| ೯೬ ||

ಗಿರಾಮಾಹುದೇವೀಂ ದ್ರುಹಿಣಗೃಹಿಣೀಮಾಗಮವಿದೋ
 ಹರೇಃ ಪತ್ನೀಂ ಪದ್ಮಾಂ ಹರಸಹಚರೀಮದ್ರಿತನಯಾಮ್ |
 ತುರಿಯಾ ಕಾಪಿ ತ್ವಂ ದುರಧಿಗಮನಿಸ್ಸೀಮಮಹಿಮಾ
 ಮಹಾಮಾಯಾ ನಿಶ್ಚಂ ಭ್ರಮಯಸಿ ಪರಬ್ರಹ್ಮಮಹಿಷಿ

|| ೯೭ ||

ಕದಾ ಕಾಲೇ ಮಾತಃ ಕಥಯ ಕಲಿತಾಲಕ್ತಕರಸಂ
 ಪಿಬೇಯಂ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿ ತವ ಚರಣನಿರ್ಣೇಜನಜಲಮ್ |
 ಪ್ರಕೃತ್ಯಾ ಮೂಕಾನಾಮಪಿ ಚ ಕವಿತಾಕಾರಣತಯಾ
 ಕದಾ ಧತ್ತೇ ವಾಣೀಮುಖಕಮಲತಾಂಬೂಲರಸತಾಮ್

|| ೯೮ ||

ಸರಸ್ವತ್ಯಾ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ವಿಧಿರಸಪತ್ನೋ ವಿಹರತೇ
 ರತೇಃ ಪಾತಿವ್ರತ್ಯಂ ಶಿಥಿಲಯತಿ ರಮ್ಯೇಣ ವಪುಷಾ |
 ಚಿರಂ ಜೀವನ್ನೇವ ಕ್ಷಪಿತಪಶುಪಾಶವ್ಯತಿಕರಃ
 ಪರಾನಂದಾಭಿಖ್ಯಂ ರಸಯತಿ ರಸಂ ತ್ವದ್ಭಜನವಾನ್

|| ೯೯ ||

ಪ್ರದೀಪಜ್ವಾಲಾಭಿದಿವಸಕರನೀರಾಜನನಿಧಿಃ
 ಸುಧಾಸೂತೇಶ್ಚಂದ್ರೋಪಲಜಲಲವೈರರ್ಘ್ಯರಚನಾ |
 ಸ್ವಕೀಯೈರಂಭೋಭಿಃ ಸಲಿಲನಿಧಿಸಾಹತ್ಯಕರಣಂ
 ತ್ವದೀಯಾಭಿವಾಗ್ವಿಸ್ತವ ಜನನಿ ವಾಚಾಂ ಸ್ತುತಿರಿಯಮ್

|| ೧೦೦ ||

|| ಸಮಾಪ್ತಂ ||

ಒಪ್ಪೋಲೆ

ಪುಟ	ಸಂಕ್ತಿ	ತಪ್ಪು	ಒಪ್ಪು
೪	೭	ಮನ್ನುತೆ	ಮೆನ್ನುತ್ತೆ
೧೩	೧	ಬ್ರಹ್ಮನ	ಬ್ರಹ್ಮನು
೧೯	೮	ಗ್ರಹಾಪಕ್ಷೆಯಿಂ	ಗ್ರಹಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂ
೨೩	೧೮	ಅಪ್ಪಪ್ರಮಾಣ	ಅಲ್ಪಪ್ರಮಾಣ
೨೫	೧೧	ವೇಷಪಥೇ	ವೇಷುಪಥೇ
೩೧	೧೦	ಅಗುಬೃತಂ	ಅನುಭೃತಂ
೩೩	೪	೭ನೆಯ	೭ನೆಯ
೩೬	೨	ಚಂಪಕಮಾಲಾ	ಉತ್ಪಲಮಾಲಾ
೩೭	೭	ಮಂಜನಕ್ಕ	ಮಂಜನಕ್ಕ
"	೮	ವೋರಾಗೆ	ವೋಲಾಗೆ
೩೯	೩	ಪ್ರಂಚಕ್ಕೆ	ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ
"	೨೦	ಕೊಯ್ದನು	ಕೊಯ್ದನನು
೪೩	೭	ಕಂದ ಸನಿಹ.	ಕಂದ ಸನಿಹ
"	೮	ಅಣುವಿಗೆ ಕರಿದು	ಅಣುವಿಗಣುಕಿರಿದು
		ಚುದನಾರಿ	ಸ್ಮರಹರ
"	೯	ಮಹಿತಕೊಳು	ಮಹಿತರೊಳು ನೀವು
೪೫	೧೫	ನಮ	ನಮನಂ
"	೧೯	ತುಳುಕಸುವೆ	ತುಳಕಿಸುವೆ
೫೮	೩	ಹೀಗೆ ತಿದ್ದು ಕೊಳ್ಳಿ	
		ಅಭಯವರದಹಸ್ತ ದಿಂದೆ ರಕ್ಷಣೆ ಯಿಂದ	
೬೦	೯	ಹೀಗೆ ತಿದ್ದು ಕೊಳ್ಳಿ	
		ಒಡ್ಡಾಣದೊಳು ಗೆಜ್ಜೆ ಕೃಣಿಸೆ ಕರಿಕಲಭ	
		ಕುಂಭ ಕುಚದೆ ನಸುಬಾಗಿ	

ಪುಟ	ಪಂಕ್ತಿ	ತಪ್ಪು	ಒಪ್ಪು
೬೧	೮	ಹೀಗೆ ತಿದ್ದು ಕೊಳ್ಳಿ	
		ಸುಧಾಸಿಂಧು ಮದ್ಯದೆ ಸುತ್ತ ಕಲ್ಪವೃಕ್ಷ	
"	೧೨	ಅಲ್ಲಿ ನೀನಿರುವೆ	ನೀನಿದೆ ಅಲ್ಲಿ
೧೪-೧೫		ಹೀಗೆ ತಿದ್ದಿ ಕೊಳ್ಳಿ	
		ಧನ್ವರು ನಿನ್ನ ಭಜಿಸಿ ಪಡೆವರು ಚಿರಾ	
		ನಂದ ಲಹರಿಯ ಪೇರೊಸೆಗೆ	
೬೪	೯	ಗಳಿತ	ಗಳಿತ
೬೮	೩	ಒದಗಡೆ	ಒದಗಿರೆ
೬೯	೧೦	ಕೂದಿಸು	ಕೂಡಿದ ಅಜ್ಞಾ ಚಕ್ರದಲ್ಲಿ
೭೬	೪	ಅವರಿಗೂ	ಮೂವರಿಗೂ
೮೨	೪	ಪೂರ್ಣಿಯಾಂತಶ್ಚ	ಪೂರ್ಣಮಾಂತಶ್ಚ
೯೮	೧೩	ನೀಲಿಯ	ನೀಲಿಮ
೧೦೦	೧	ಎಡಗಣ್ಣು	ಬಲಗಣ್ಣು
"	೩	ಬಲಗಣ್ಣು	ಎಡಗಣ್ಣು
೧೦೪	೨೧	ಬೆಳಗುವಳು	ಬೆಳಗುವನು
೧೦೫	೨೦	ಮತಿಹೀನ	ತನುಹೀನ
೧೦೭	೨೦	ನೋಡತಲಿರುವೆನು	ನೋಡುತಿರುವನು
೧೦೮	೨೪	ತ್ರೇಷ್ಯ	ತ್ರೇಷ್ಯ
೧೧೬	೧೬	ನಿನ್ನಯ ತೊಡೆ	ನಿನ್ನಯ ಊರು
೧೧೮	೩	ಕಮಿಸುವ	ರಮಿಪ
೧೧೯	೧೯	ನ್ನಿಡಗಣೆಯ	ನನ್ನಡಿಗಣೆಯ

ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ಕುರಿತು.....

CC-O. In Public Domain. Digitized by eGangotri

ಶಿವನುಹಿನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ - ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿ - ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಹಿರಿಯ ಸಾಹಿತಿ ದಿನಂಗತ ಬಿ. ಪುಟ್ಟಸ್ವಾಮಯ್ಯನವರ ಕೊನೆಯ ಕೃತಿ.

ಶಿವನುಹಿನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರದ ಪರಿಚಯವನ್ನು ನಮ್ಮ ಜನರಿಗೆ ಅಷ್ಟಾಗಿ ಇದುವರೆಗೆ ಯಾರೂ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ. ದಿ|| ಬಿ. ಪುಟ್ಟಸ್ವಾಮಯ್ಯನವರೇ ಮಾಡಲಿಗರು. ಸೌಂದರ್ಯಲಹರಿಗೆ ಜಕ್ಕನಾಮಾತ್ಮನೂ ಸೇರಿದಂತೆ ಹತ್ತಾರು ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ ಗಳಿವೆ. ಆದರೂ ಕಾವ್ಯಕೃತಿಗೆ ಕಾವ್ಯದ ಅನುವಾದವನ್ನೇ ಕನ್ನಡಿ ಹಿಡಿದಿರುವುದು ಪುಟ್ಟಸ್ವಾಮಯ್ಯನವರ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ.

ಈವರೆಗೆ ಕಥೆ, ಕಾದಂಬರಿ, ನಾಟಕಗಳಿಂದ ಹೆಸರಾದ ಶ್ರೀ ಪುಟ್ಟಸ್ವಾಮಯ್ಯನವರು ಕವಿತೆಯಲ್ಲೂ ಎಷ್ಟು ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದಾರೆನ್ನುವುದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ತಮ್ಮ ಸಾರ್ಥಕ ಬಾಳುವೆಯ ಗೋಪುರಕ್ಕೆ ಕಲರವಿಡುವಂತೆ **ಲಲಿತಾಸಹಸ್ರನಾನು** ವನ್ನು ಸಾಂಗತ್ಯವನ್ನಾಗಿಯೂ, **ದುರ್ಗಾಸಪ್ತಶತಿಯನ್ನು** ಕಾವ್ಯವಾಗಿಯೂ ತಿರುಗಿಸಿ ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತಂದು ಜನರ ಸಂಸ್ಕಾರ ಹಿಗ್ಗಿಸುವ ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. **ಶ್ರೀವಿದ್ಯೆಯ** ತಾಂತ್ರಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ಪರಿಚಯ, ಪರ ಭಾಷೆಯ ಮೇಲೆ ಒಡೆತನ ಇವರಿಗೆ ಸಿದ್ಧಿಸಿದೆಯೆಂದು ಈ ಎರಡೂ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

ಕನ್ನಡನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿದ್ಯೆ ಹಿಂದೂಮೈ ಹರಡಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಈ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಕುರಿತು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿರುವಷ್ಟು ವಿಪುಲವಾದ ಸಾಹಿತ್ಯ ತೆಲುಗಿನಲ್ಲೂ, ತಮಿಳಿನಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲ. ಶ್ರೀ ಪುಟ್ಟಸ್ವಾಮಯ್ಯನವರ ಪ್ರಯತ್ನದ ಫಲವಾಗಿ ಶ್ರೀವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿನ ಆಸಕ್ತಿ ನಮ್ಮ ಜನರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಕಿರಳಲಿ.

ನಿದ್ಯಾಲಂಕಾರ ಪ್ರೊ|| ಸಾಲಿಗ್ರಾಮ ಕೃಷ್ಣ

ರಾಮಚಂದ್ರರಾವ್

(ಮುನ್ನುಡಿಯಿಂದ)

ಅಧಿಕೃತ ಮಾರಾಟಗಾರರು :

ಶಾರದಾ ಪುಸ್ತಕಾನ
Sri Vidyabharathi Book Centre, Sringeri

ಬೆಂಗಳೂರು - 560053